

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT DOKTORA PROGRAMI

21. YÜZYILDA GELİR EŞİTSİZLİĞİ, YOKSULLUK VE EKONOMİK BÜYÜME
İLİŞKİSİ: FARKLI GELİR GRUPLARINDAKİ ÜLKELER ÜZERİNE
AMPİRİK BİR ANALİZ

DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN
FIRAT CEM DOĞAN

Gaziantep-2022

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT DOKTORA PROGRAMI

21. YÜZYILDA GELİR EŞİTSİZLİĞİ, YOKSULLUK VE EKONOMİK BÜYÜME
İLİŞKİSİ: FARKLI GELİR GRUPLARINDAKİ ÜLKELER ÜZERİNE
AMPİRİK BİR ANALİZ

DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN
FIRAT CEM DOĞAN

DANIŞMANI
PROF. DR. MEHMET HANİFİ ASLAN

Gaziantep-2022

**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜNE
DOKTORA KABUL VE ONAY FORMU**

İktisat Anabilim Dalı **İktisat** Doktora Programı öğrencisi **Fırat Cem DOĞAN** tarafından hazırlanan “**21. Yüzyılda Gelir Eşitsizliği, Yoksulluk ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Farklı Gelir Gruplarındaki Ülkeler Üzerine Ampirik Bir Analiz**” başlıklı tez, **05/10/2022** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Doktora Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Görevi

Unvanı, Adı ve Soyadı

İmzası:

Kurumu/Üniversitesi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mehmet Hanifi ASLAN
Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Zehra Vildan SERİN
Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Filiz GÖLPEK
Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Mehmet ŞENTÜRK
Kilis 7 Aralık Üniversitesi

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Mehmet Akif DESTEK
Gaziantep Üniversitesi

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mahmut Serhat YENİCE

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Doktora tezi olarak olarak sunduğum “**21. Yüzyılda Gelir Eşitsizliği, Yoksulluk ve Ekonomik Büyüme İlişki si: Farklı Gelir Gruplarındaki Ülkeler Üzerine Ampirik Bir Analiz**” başlıklı çalışmanın tarafımca, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.

İMZA

Fırat Cem DOĞAN

ÖNSÖZ

“Makam, mevki, rütbe, ünvan; bunların hepsi cekettir. Ceketi asar bir yere gideriz. Arkamızda sadece insanlığımız kalır ve öldüğümüzde sadece çıplaklığımızı götürebiliriz bu dünyadan.”

-Doğan CÜCELOĞLU

Bana değerli zamanını ayırıp sabırla ve büyük bir ilgiyle bana faydalı olabilmek için elinden gelenden fazlasını sunan, güler yüzünü ve samimiyetini öğrencilik hayatım boyunca benden hiçbir zaman esirgemeyen, gelecekteki akademik kariyerimde bana verdiği değerli bilgilerden faydalanacağımı düşündüğüm danışman hoca statüsünü hakkıyla yerine getiren Prof. Dr. Mehmet Hanifi ASLAN'a teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca, tez izleme komitesinde ve tez jürimde yer alan, değerli bilgi ve birikimlerini benimle paylaşan Prof. Dr. Zehra Vildan SERİN'e, Prof. Dr. Filiz GÖLPEK'e, Prof. Dr. Mehmet ŞENTÜRK'e ve Doç. Dr. Mehmet Akif DESTEK'e teşekkürlerimi sunarım. Beni bugünlere getiren maddi manevi her türlü desteği sağlayan babam Sadık DOĞAN'a, annem Fatma DOĞAN'a, Dayım Kemal DOĞAN'a, yakın geçmişte kaybettiğim en iyi arkadaşım olan dedem Aziz DOĞAN'a ve tüm ecdadıma teşekkür ve minnetimi özellikle belirtmek isterim.

Ve son olarak özel bir teşekkür daha etmek istiyorum. Tez yazma süreci boyunca karşılaştığım güçlükler, zorluklar ve imkânsızlıklar karşısında hayatımın bir köşesinde olan insanlara beni güçlendirdikleri, olgunlaştırdıkları ve gerçek dünyayı öğrettikleri için çok teşekkür ederim. Bunu unutmayacağım için -onlara- ayrıca minnettarım.

Doktora tezimin Dünya'daki yoksulluğa, eşitsizliklere, tüm insanlığa ve ekonomi literatürüne faydalı olması dileğiyle...

ÖZET

Bu çalışmada iktisat literatürü için geçmişten günümüze kadar oldukça önemli olan gelir eşitsizliği, yoksulluk ve ekonomik büyüme ilişkileri teorik ve ampirik olarak geniş bir perspektifle ele alınmıştır. Literatüre bakıldığında, konuyla ilgili birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen kesin bir fikir birliğine varılamadığı görülmektedir. Konuyla ilgili temel problem, 21. Yüzyılda gelişmiş ülkelerde bile yoksulluğun ve gelir eşitsizliğinin her geçen gün giderek artmasıdır. Bu tez çalışmasının yapılmasının nedeni, bu önemli sorunun analizi ve çözüm yolları konusunda literatürde görülen görüş ayrılıklarının azaltılmasına bir katkıda bulunma arzusudur. Bu konunun seçilmesi; gelişmiş, gelişmekte ve gelişmemiş ülkelerin yoksulluk, gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkilerini teorik ve ampirik geniş bir analizin yapılması açısından oldukça önemlidir. Bu araştırmada yapılacak ampirik analizlerin sonuçlarına göre özellikle gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde yüksek düzeyde görülen gelir eşitsizliği ve yoksulluğun azaltılmasına yönelik çeşitli politika önerilerinin ortaya konulması hedeflenmiştir.

Çalışmada yapılan ampirik analiz, 2000-2018 dönemine ait veriler baz alınarak panel veri yöntemiyle yapılmış olup, Dünya Bankası'nın Atlas Metodu kullanılarak gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeler şeklinde belirlenen üç ülke grubu için ve üç farklı modelle yapılmıştır. Bu modellerde bağımlı değişken olarak gelir eşitsizliği Gini katsayısıyla, yoksulluk kafa sayısı endeksiyle, ekonomik büyüme de kişi başı milli gelirle temsil edilmiştir. Arthur Okun'un sefalet endeksi, insani gelişme endeksi ve demokrasi endeksi ise bağımsız değişkenler olarak seçilmiştir. Panel veri analizinde yatay kesit bağımlılık testi ve bunun sonucunda gerekli işlemler yapıldıktan sonra, verilere panel regresyon testi uygulanmıştır. Bu testler, gelir gruplarına ve modellere göre değişkenlerin etkisinin birbirinden farklı olduğunu göstermiştir. Daha sonra, modellerde yer alan bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında kısa ve uzun dönemli ilişkilerin olup olmadığını tespit etmek için Durbin-Hausman eş bütünleşme testi yapılmış, değişkenler arasında kısa dönemli ilişkiler bulunmazken, bunların uzun dönemde ilişkili oldukları görülmüştür. Son olarak, değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerini göstermek amacıyla Dumitrescu-Hurlin nedensellik testi yapılmış ve aralarında tek ve çift yönlü nedensellikler olduğu tespit edilmiştir.

Bu tez çalışması, genel olarak, 21. Yüzyılın küreselleşen Dünyasında gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler yanında gelişmiş ülkelerde de gelir eşitsizliği ve yoksulluk sorununun derinleştiği ortaya çıkmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde kişi başına milli gelirin arttırılması, hukuka bağlılığın ve demokrasinin güçlendirilmesi, insani gelişme endeksini yükseltici reformlar ve iyileştirmelerin yapılması, sefalet endeksi bileşenlerinde yer alan işsizliğin ve enflasyonun düşürülmesi gibi tedbirlerle yoksulluk ve gelir eşişsizliğinin azaltılabileceği sonucuna varılmıştır. Gelişmiş ülkelerde; kişi başına milli gelir ve insani gelişme endeksinin gelir eşişsizliklerini azalttığı, enflasyon ve işsizlikte görülen artışların ise gelir eşişsizliğini ve yoksulluğu olumsuz bir Şekilde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Gelişmiş lkelerde Gini katsayısında ve sefalet endeksinde görülen artışlar kişi başına milli geliri azaltırken, insani gelişme endeksinin yükselmesinin kişi başi milli geliri arttırdığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde kişi başına milli gelir artışlarının gelir eşişsizliği ve yoksulluğun azaltılmasında önemli bir faktör olduğu sonucuna da ulaşılmıştır. Bu tez çalışmasının analiz sonuçlarının literatürdeki diğer çalışmalarla uyumlu olduğu görülmüştür.

Bu sonuçlar ışığında, gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeler için zenginlerden daha çok fakirlerden daha az alınan kademeli bir vergi sistemi, negatif gelir vergisi politikası, transfer ödemeleri ve sosyal yardım politikaları, enflasyonla mücadele ve istihdamı arttırıcı kamu politikaları, tarım ve toprak reformu, bireylerin beşeri sermayelerini arttırıcı eğitim harcamalarına verilen desteğin arttırılması, çağa uygun modern bir hukuk sistemi, yolsuzlukla mücadele politikaları ve robot vergisi gibi gelir eşişsizliği ve yoksulluğu azaltıcı, iktisadi büyümeyi arttırıcı birçok ekonomik, sosyal, politik ve kurumsal politika önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: 21. Yüzyıl, gelir eşişsizliği, yoksulluk, ekonomik büyüme, panel veri

ABSTRACT

In this study, the relations between income inequality, poverty and economic growth, which are very important for the economics literature from the past to the present, are discussed in a broad perspective theoretically and empirically. When we look at the literature, it is seen that although many studies have been made on the subject, a definite consensus has not been reached. The main problem on the subject is that poverty and income inequality are increasing day by day, even in developed countries in the 21st century. The reason for making this thesis is the desire to contribute to the analysis of this important problem and to reduce the disagreements in the literature about the solutions. The selection of this topic is very important in terms of making a broad theoretical and empirical analysis of the relations between poverty, income inequality and economic growth in developed, developing and underdeveloped countries. According to the results of the empirical analyzes to be made in this research, it is aimed to present various policy proposals for reducing the high level of income inequality and poverty, especially in developing and underdeveloped countries.

The empirical analysis in the study was made with the panel data method based on the data of the 2000-2018 period, and it was made with three different models and for three country groups determined as developed, developing and underdeveloped countries by using the World Bank's Atlas Method. In these models, income inequality is represented by the Gini coefficient, the poverty head index, and economic growth is represented by per capita national income as the dependent variable. Arthur Okun's misery index, human development index and democracy index were selected as independent variables. In the panel data analysis, after the cross-section dependency test and as a result, the necessary actions were made, the panel regression test was applied to the data. These tests showed that the effect of the variables differed from each other according to income groups and models. Then, Durbin-Hausman cointegration test was performed to determine whether there are short- and long-term relationships between dependent and independent variables in the models. While no short-term relationships were found between the variables, they were found to be related in the long-term. Finally, Dumitrescu-Hurlin causality test was performed to show the causality relationships between the variables and it was determined that there were unidirectional and bidirectional causality between them.

In this thesis, it has been revealed that the problem of income inequality and poverty has deepened in developed countries as well as underdeveloped and developing countries in the globalizing world of the 21st century.

According to the results, it has been concluded that poverty and income inequality can be reduced by measures such as increasing national income per capita in developing and undeveloped countries, strengthening adherence to law and democracy, making reforms and improvements that increase the human development index, reducing unemployment and inflation, which are included in the components of the misery index. In developed countries; it was concluded that per capita income and human development index reduced income inequalities, while increases in inflation and unemployment affected income inequality and poverty negatively. It has been revealed that while the increases in the Gini coefficient and the poverty index in developed countries decrease the per capita national income, the increase in the human development index increases the per capita income. In addition, it has been concluded that the increase in national income per capita is an important factor in reducing income inequality and poverty in developing and underdeveloped countries. The results of the analysis of this thesis study were found to be compatible with other studies in the literature.

In the light of these results, for developed, developing and undeveloped countries, many economic, social, political and institutional policy suggestions have been made such as a tax system that is less gradual than the rich rather than the poor, a negative income tax policy, transfer payments and welfare policies, anti-inflation and employment-increasing public policies, agricultural and land reform, increasing support for education expenditures that increase people's individual income, a contemporary legal system, anti-corruption policies and reducing income inequality and poverty, such as the robot tax.

Keywords: 21st century, income inequality, poverty, economic growth, panel data

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR.....	xv
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Durumu.....	1
1.2 Araştırmanın Amacı.....	1
1.3 Araştırmanın Yöntemi.....	2
1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları.....	2
1.5 Araştırmanın Varsayımları.....	3
İKİNCİ BÖLÜM	
KAVRAMSAL ÇERÇEVE: GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK.....	5
2.1 GELİR DAĞILIMI TEORİSİ.....	6
2.1.1 Gelir Dağılımı Teorisine Genel Bir Bakış.....	6
2.1.2 İktisat Okulları Perspektifinden Gelir Dağılımı.....	8
2.1.2.1 Fیزیokratlar.....	8
2.1.2.2 Klasik Okul.....	10
2.1.2.3 Marksist Yaklaşım.....	16
2.1.1.4 Neo-Klasik Okul.....	18
2.1.1.5 Keynesyen Yaklaşım.....	25
2.1.1.6 Monetarist Yaklaşım.....	27
2.1.1.7 Yeni Klasik Okul.....	29
2.1.1.8 Post Keynesyen Yaklaşım.....	29
2.1.1.9 Yeni Keynesyen Yaklaşım.....	39

2.1.1.10 Avusturya Okulu	43
2.1.1.11 Lozan Okulu.....	47
2.1.1.12 Anayasal İktisat ve Gelir Dağılımı.....	47
2.1.1.13 Arz Yanlı İktisat ve Gelir Dağılımı.....	49
2.1.3 Gelir Dağılımı Türleri.....	50
2.1.3.1 Birincil Gelir Dağılımı	51
2.1.3.2 İkincil Gelir Dağılımı (Gelirin Yeniden Dağılımı)	63
2.2 GELİR EŞİTSİZLİĞİ.....	66
2.2.2 Gelir Eşitsizliğinin Belirleyicileri.....	69
2.2.2.1 Küreselleşme	69
2.2.2.2 Ekonomik Özgürlük.....	72
2.2.2.3 Toprak, Servet ve Miras Etkisi	75
2.2.2.4 Ekonomik İstikrar	80
2.1.2.5 Nüfus ve Göçler	92
2.2.2.6 Eğitim Düzeyi	95
2.2.2.7 Hukuk Düzeni	103
2.2.2.8 Teknolojik İlerlemeler	110
2.2.2.9 İklim Değişikliği	111
2.3 YOKSULLUK: TANIMI, ÇEŞİTLERİ.....	116
2.3.1 Yoksulluğun Tanımı	116
2.3.2 Mutlak ve Nispi Yoksulluk.....	118
2.3.3 İnsani Yoksulluk-Gelir Yoksulluğu.....	119
2.3.4 Objektif ve Sübjektif Yoksulluk.....	120
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
GELİR EŞİTSİZLİĞİ, YOKSULLUK VE EKONOMİK BÜYÜMENİN DİNAMİKLERİ	
.....	122
3.1 Gelir Eşitsizliğinin Ölçülmesi	122

3.1.1 Lorenz Eğrisi	123
3.1.2 Gini Katsayısı	124
3.1.3 Palma Rasyosu.....	128
3.1.4 Genelleştirilmiş Entropi ve Theil Endeksi.....	132
3.1.5 McLoone Endeksi.....	133
3.1.6 Robin Hood Endeksi.....	134
3.1.7 Atkinson Endeksi.....	135
3.1.8 Pareto Katsayısı	135
3.1.9 Dalton Eşitsizlik Ölçütü.....	136
3.1.10 Yüzde Paylar Analizi.....	137
3.2 Yoksulluğun Ölçülmesi.....	138
3.2.1 İnsani Yoksulluk Endeksi	138
3.2.2 Foster-Greer-Thorbecke Endeksi	139
3.2.3 Kafa Sayısı Endeksi.....	139
3.2.4 Yoksulluk Açığı Endeksi.....	142
3.2.5 Sen Endeksi	143
3.2.6 Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi	144
3.2.7 İnsani Gelişme Endeksi	144
3.2.8 Watts Endeksi	149
3.3 Gelir Eşitsizliği, Yoksulluk ve Ekonomik Büyüme İlişkileri	150
3.3.1 Kuznets'in Ters-U Hipotezi.....	150
3.3.2 Bourguignon Üçgeni.....	154
3.3.3 Fil Eğrisi	158
3.3.4 Damlama Teorisi	160
3.4 COVID-19'un Eşitsizlik, Yoksulluk ve Büyüme Etkileri.....	162
3.5 Teknolojik İlerleme, Gelir Dağılımı ve Büyüme	171
3.5.1 Yapay Zekâ, Makine Öğrenimi ve Gelecek	172

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GELİR EŞİTSİZLİĞİ, YOKSULLUK VE İKTİSADİ BÜYÜME İLİŞKİLERİ: FARKLI GELİR GRUPLARINDAKİ ÜLKELER ÜZERİNE AMPİRİK BİR ANALİZ

.....	183
4.1 Literatür Taraması	183
4.2 Model, Veri Seti ve Yöntem.....	201
4.3 Modellere Ait Testler, Bulgular ve Tartışma.....	206
4.3.1 Değişkenlere Ait Panel Veri Grafikleri.....	206
4.3.2 Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	208
4.3.3 Yatay Kesit Bağımlılığı Sonuçları	209
4.3.4 CIPS Birim Kök ve Durağanlık Testi Sonuçları.....	212
4.3.5 Panel Regresyon Testi Sonuçları	215
4.3.6 Durbin-Hausman Panel Eş Bütünleşme Testi.....	224
4.3.7 Dumitrescu-Hurlin Nedensellik Testi Sonuçları.....	226
BEŞİNCİ BÖLÜM	235
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	235
KAYNAKÇA	249
EKLER.....	270

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. F. Quesnay'ın Bölüşüm ve Net Hâsıla Dolanım Şeması (Milyar Frank F).....	9
Tablo 2. 2019 Yılı İtibariyle Dünya'da Bölgelere Göre Hane Halkı Servetindeki Değişim (%)	80
Tablo 3. Yıllara Göre Gelişmiş Ülkelerde Ekonomik Büyümenin Seyri (Yıllık %).....	84
Tablo 4. Yıllara Göre Gelişmekte Olan Ülkelerde Ekonomik Büyümenin Seyri (Yıllık %) ..	85
Tablo 5. Yıllara Göre Gelişmemiş Ülkelerde Ekonomik Büyümenin Seyri (Yıllık %).....	86
Tablo 6. Yıllara Göre Gelişmiş Ülkelerde Enflasyonun Seyri (Yıllık %).....	87
Tablo 7. Yıllara Göre Gelişmekte Olan Ülkelerde Enflasyonun Seyri (Yıllık %)	88
Tablo 8. Yıllara Göre Gelişmemiş Olan Ülkelerde Enflasyonun Seyri (Yıllık %)	89
Tablo 9. Yıllara Göre Gelişmiş Ülkelerde Kamu Bütçesinden Eğitime Ayrılan Paylar (GSMH-%)	96
Tablo 10. Yıllara Göre Gelişmiş Ülkelerde Kamu Bütçesinden Eğitime Ayrılan Oranlar ve Tutarlar (% - \$).....	97
Tablo 11. Yıllara Göre Gelişmekte Olan Ülkelerin Kamu Bütçesinden Eğitime Ayırdıkları Tutarın GSMH'ye Oranı (%)	98
Tablo 12. Yıllara Göre Gelişmekte Olan Ülkelerin Kamu Bütçesinden Eğitime Ayırdıkları Oranlar ve Tutarlar (% - \$).....	99
Tablo 13. Yıllara Göre Gelişmemiş Ülkelerin Kamu Bütçesinden Eğitime Ayırdıkları Tutarın GSMH'ye Oranı (%)	100
Tablo 14. Yıllara Göre Gelişmemiş Ülkelerin Kamu Bütçesinden Eğitime Ayırdığı Oranlar ve Tutarlar (% - \$).....	101
Tablo 15. Pandemi Sonrası Gini Katsayısının Seyri (2018-2021)	168
Tablo 16. Ülkelere Göre Pandemi Sonrası Kişi Başı Milli Gelirin Seyri (\$)	170
Tablo 17. Gelir Eşitsizliği, Yoksulluk, Ekonomik Büyüme İlişkileri Üzerine Yapılan Literatür Taraması	183
Tablo 18. Gelişmiş, Gelişmekte Olan ve Gelişmemiş Ülkeler Grubu.....	202
Tablo 19. Değişkenler ve Kaynaklar	204
Tablo 20. Gelişmiş ülkelere ait değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler	208
Tablo 21. Gelişmekte olan ülkelere ait değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler	209
Tablo 22. Gelişmemiş ülkelere ait değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler	209
Tablo 23. Gelişmiş ülkeler için yatay kesit bağımlılığı testi sonuçları	210
Tablo 24. Gelişmekte olan ülkeler için yatay kesit bağımlılığı testi sonuçları.....	210

Tablo 25. Gelişmemiş ülkeler için yatay kesit bağımlılığı testi sonuçları.....	211
Tablo 26. Gelişmiş Ülkeler İçin CIPS Testi İle Durağanlık Analizi Sonuçları.....	212
Tablo 27. Gelişmekte Olan Ülkeler İçin CIPS Testi İle Durağanlık Analizi Sonuçları	212
Tablo 28. Gelişmemiş Ülkeler İçin CIPS Testi İle Durağanlık Analizi Sonuçları.....	213
Tablo 29. F testi, Breusch-Pagan LM testi ve Hausman Testi Sonuçları	214
Tablo 30. Otokorelasyon ve Değişen Varyans Testi Sonucu	215
Tablo 31. Gelişmiş ülkelerde Gini değişkenini Etkileyen Faktörler İçin Panel Regresyon Sonuçları.....	216
Tablo 32. Gelişmiş Ülkelerde DSAGP Değişkenini Etkileyen Faktörler İçin Panel Regresyon İstatistikleri.....	217
Tablo 33. Gelişmiş Ülkelerde DKBMG Değişkenini Etkileyen Faktörler İçin Panel Regresyon İstatistikleri.....	218
Tablo 34. Gelişmekte Olan Ülkelerde DGini Değişkenini Etkileyen Faktörler İçin Panel Regresyon İstatistikleri.....	219
Tablo 35. Gelişmekte Olan Ülkelerde DSAGP Değişkenini Etkileyen Faktörler İçin Panel Regresyon Sonuçları	220
Tablo 36. Gelişmekte Olan Ülkelerde KBMG Değişkenini Etkileyen Faktörlere Dair Panel Regresyon Sonuçları	221
Tablo 37. Gelişmemiş Ülkelerde DGini Değişkenini Etkileyen Faktörler İçin Panel Regresyon Sonuçları.....	222
Tablo 38. Gelişmemiş Ülkelerde DSAGP Değişkenini Etkileyen Faktörler İçin Panel Regresyon Sonuçları	223
Tablo 39. Gelişmemiş Ülkelerde DKBMG Değişkenini Etkileyen Faktörlere Ait Panel Regresyon Tahminleri	224
Tablo 40. Gelişmiş Ülkeler İçin Durbin-Hausman Eş bütünleşme Testi Sonuçları	225
Tablo 41. Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Durbin-Hausman Eş bütünleşme Testi Sonuçları .	225
Tablo 42. Gelişmemiş Ülkeler İçin Durbin-Hausman Eş bütünleşme Testi Sonuçları	225
Tablo 43. Gelişmiş Ülkelerde Modellerde Kullanılan Değişkenlere İlişkin Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi Sonuçları.....	226
Tablo 44. Gelişmiş Ülkelerde Modellerde Kullanılan Değişkenlere İlişkin Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi Sonuçları.....	227
Tablo 45. Gelişmiş Ülkelerde Modellerde Kullanılan Değişkenlere İlişkin Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi Sonuçları.....	228

Tablo 46. Gelişmekte Olan Ülkelerde Modellerde Kullanılan Değişkenlere İlişkin Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi Sonuçları	229
Tablo 47. Gelişmekte Olan Ülkelerde Modellerde Kullanılan Değişkenlere İlişkin Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi Sonuçları	230
Tablo 48. Gelişmekte Olan Ülkeler Bazında Ölçülen Bazı Değişkenlere Yönelik Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi Sonuçları	231
Tablo 49. Gelişmemiş Ülkeler Bazında Ölçülen Bazı Değişkenlere Yönelik Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi Sonuçları.....	232
Tablo 50. Gelişmemiş Ülkeler Bazında Ölçülen Bazı Değişkenlere Yönelik Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi Sonuçları.....	233
Tablo 51. Gelişmemiş Ülkeler Bazında Ölçülen Bazı Değişkenlere Yönelik Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi Sonuçları.....	234

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Ricardo'nun Gelir Dağılımı Teorisi.....	14
Şekil 2. Kalecki'nin Fiyatlama Teorisi	32
Şekil 3. Weintraub'un Toplam Arz Fonksiyonu	39
Şekil 4. En üst %10'luk Grubun Gelirinin alt %50'lik Grubun Gelirine Oranı (%).....	57
Şekil 5. 2000-2019 Yılları Arasında Gelişmiş Ülkelerde Kişi Başına Milli Gelirin Seyri (Bin \$)	58
Şekil 6. 2000-2019 Yılları Arasında Gelişmekte Olan Ülkelerde Kişi başına Milli Gelirin Seyri (Bin \$)	59
Şekil 7. 2000-2019 Yılları Arasında Gelişmemiş Ülkelerde Kişi Başına Milli Gelirin Seyri (Bin \$).....	60
Şekil 8. Kıtalara Göre Yetişkin Kişi Başına Milli Gelir (Yıllık - €).....	61
Şekil 9. Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Yeniden Dağıtım Öncesi ve Sonrasında Gelir Dağılımının Durumu	66
Şekil 10. 2018 Yılı Dünya Küreselleşme Endeksi	71
Şekil 11. 2020 Yılı Dünya Ekonomik Özgürlük Sıralaması	74
Şekil 12. Dünya Servet Haritası	76
Şekil 13. 2021 Yılı İtibariyle En Yüksek %10'luk Nüfusun Servet Payı (%).....	77
Şekil 14. 2021 Yılı İtibariyle Orta %40'lık Nüfusun Servet Payı (%).....	78
Şekil 15. 2021 Yılı İtibariyle Alt %50'lik Nüfusun Servet Payı (%).....	79
Şekil 16. 1990-2019 Yılları Arasında Dünya'da En Çok Kazanan %10'luk Dilimin Milli Gelirden Tek Başına Aldığı Pay (%).....	90
Şekil 17. 1990-2019 Yılları Arasında Dünya'da Alt %50'lik Dilimin Milli Gelirden Tek Başına Aldığı Pay (%).....	91
Şekil 18. Yüksek Nitelikli Göçün Ücretler Üzerindeki Etkisi	94
Şekil 19. 2020 Yılı Eğitim Endeksi	102
Şekil 20. Ülkelerin Rejim Türüne Göre Dünya Haritası.....	104
Şekil 21. 2020 Dünya Demokrasi Endeksi Sıralaması.....	105
Şekil 22. 2020 Dünya Hukukun Üstünlüğü Endeksi	106
Şekil 23. 2020 Yolsuzluk Düzeyi	109
Şekil 24. Dönemlere Göre Küresel Isınmanın Ekonomilere Etkisi	114
Şekil 25. Küresel Karbon Eşitsizliği (Gelir Gruplarının Küresel Emisyonlara Etkisi) (%) ..	115
Şekil 26. Lorenz Eğrisi.....	123

Şekil 27. Gelişmiş Ülkelerde Gini Katsayısının Dağılımı	125
Şekil 28. Gelişmekte Olan Ülkelerde Gini Katsayısının Dağılımı (2019).....	126
Şekil 29. Gelişmemiş Ülkelerde Gini Katsayısının Dağılımı (2019).....	127
Şekil 30. Gelişmiş Ülkelerde Palma Rasyosunun Seyri (2019).....	129
Şekil 31. Gelişmekte Olan Ülkelerde Palma Rasyosunun Seyri (2019)	130
Şekil 32. Gelişmemiş Ülkelerde Palma Rasyosunun Seyri (2019)	131
Şekil 33. Robin Hood Endeksi ve Lorenz Eğrisi	134
Şekil 34. Kafa Sayısı Endeksi Günde 3.20 \$ (2011 SAGP) (Nüfus %).....	140
Şekil 35. Kafa Sayısı Endeksi Günde 5.50 \$ (2011 SAGP) (Nüfus %).....	141
Şekil 36. 2000-2019 Yılları Arasında Gelişmiş Ülkelerde İnsani Gelişme Endeksinin Seyri	146
Şekil 37. 2000-2019 Yılları Arasında Gelişmekte Olan Ülkelerde İnsani Gelişme Endeksinin Seyri	147
Şekil 38. 2000-2019 Yılları Arasında Gelişmemiş Ülkelerde İnsani Gelişme Endeksinin Seyri	148
Şekil 39. S. Kuznets'in Ters U Hipotezi	151
Şekil 40. Bourguignon'un Yoksulluk, Büyüme ve Eşitsizlik Üçgeni.....	155
Şekil 41. Fil Eğrisi	159
Şekil 42. Dünya'da COVID-19 Pandemisi Öncesi ve Sonrasında Günde 1.90 \$ Yoksulluk Çizgisinde Küresel Yoksulluk Oranının Seyri (2015-2021) (%).....	165
Şekil 43. COVID-19 Sonrası Bölge Bazlı Yoksul Nüfusun İyi ve Kötü Senaryoya Göre Seyri (%).....	166
Şekil 44. COVID-19 Öncesi ve Sonrasında Dünya'da Yoksul Nüfus Üzerine Senaryolar (Milyon Kişi).....	167
Şekil 45. 1948-2011 Yılları Arasında Mavi Yakalı İşçilerin Üretkenliği ve Saat Başına Reel Ücret İlişkisi (%)	175
Şekil 46. 1947-2014 Yılları Arasında ABD Ulusal Gelirinden Emegın Aldığı Pay (%).....	176
Şekil 47. Model 1'de Kullanılan Bağımlı-Bağımsız Değişkenlere İlişkin Panel Veri Grafiği	207
Şekil 48. Model 2'de Kullanılan Bağımlı-Bağımsız Değişkenlere İlişkin Panel Veri Grafiği	207
Şekil 49. Model 3'te Kullanılan Bağımlı-Bağımsız Değişkenlere İlişkin Panel Veri Grafiği	208

KISALTMALAR

AI	:	Artificial Intelligence
AR-GE	:	Araştırma Geliştirme
ÇBYE	:	Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi
DE	:	Demokrasi Endeksi
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilatı
DOLS	:	Dynamic Ordinary Least Squares
EKK	:	En Küçük Kareler
EUI	:	Economist Intelligence Unit
FMOLS	:	Fully Modified Ordinary Least Squares
GIC	:	Growth Incidence Curve
GIDI	:	Global Income Distribution Index
GMM	:	Genelleştirilmiş Momentler Metodu
G7	:	Group of Seven
HDDC	:	Human Development Data Center
HDI	:	Human Development Index
IFR	:	International Federation of Robotics
ILO	:	International Labour Organization
IMF	:	International Monetary Fund
INEQ	:	Inequality
İGE	:	İnsani Gelişme Endeksi
İYE	:	İnsani Yoksulluk Endeksi
KBMG	:	Kişi Başına Milli Gelir
KOF	:	Konjunkturforschungsstelle Swiss Economic Institute

LMTEST	:	Testing Linear Regression Models
MENA	:	Middle East and North Africa
MPK	:	The Marginal Product of Capital
MPL	:	Marginal Product of Labor
OAC	:	Orta Afrika Cumhuriyeti
OECD	:	Organisation for Economic Co-operation and Development
OLS	:	Ordinary Least Squares
OPEC	:	Organization of Petroleum Exporting Countries
PGI	:	The Poverty-Growth-Inequality Triangle
PLM	:	Linear Models and Tests for Panel Data
POV	:	Poverty
PPGI	:	Pro-Poor Growth Index
SADC	:	The Southern African Development Community
SAGP	:	Satın Alma Gücü Paritesi
SE	:	Sefalet Endeksi
SG	:	Sabit Gelirler
SWIID	:	Standardized World Income Inequality Database
TÜ	:	Toplam Ücret
UNDP	:	United Nations Development Programme
UNFCCC	:	United Nations Framework Convention on Climate Change
VEC	:	The Vector Error Correction
VECM	:	The Vector Error Correction Model
WB	:	Dünya Bankası
WID	:	World Inequality Database

WJP : Dünya Adalet Projesi

2SLS : Two-Stage Least Squares

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1 Problem Durumu

Finlandiya, Norveç, İsveç, Japonya, Lüksemburg, İzlanda, Kanada ve Avustralya gibi gelişmiş ülkelerde insanlar bolluk, refah ve israf içinde yaşarken Etiyopya, Haiti, Orta Afrika Cumhuriyeti, Malawi, Sierra Leone, Uganda, Tanzanya ve Burundi gibi ülkelerde yaşayan insanlar neden temel insani ihtiyaçlarını bile karşılayamıyorlar? Neden bazı insanlar lüks evlerde yaşayıp, en güzel otomobillere binip, en güzel yiyecekleri yerken, diğerleri bunlara sahip olma bir tarafa açlık ve sefalet içerisinde yaşamak zorunda kalmaktadırlar? Yüksek gelirli bireylerin nispeten daha düşük gelirli bireylerle zenginliklerini paylaşmak gibi bir mecburiyetleri var mıdır? Bireylerin gönüllü paylaşımlarıyla zenginlerden fakirlere doğru olan gelir transferinin yeterli olmadığı durumlarda devlet gelir ve serveti yeniden dağıtmalı mıdır? Son yıllarda gelişmiş ülkelerde dahi görülen gelir eşitsizliğini ve yoksulluğu arttıran sebepler nelerdir? İşte tüm bunlar ayrıntılı bir şekilde cevaplandırılması gereken çok önemli sorulardır.

1980'li yıllarda başlayan ve 21. yüzyılla birlikte hızlanan küreselleşme, teknolojik ilerlemeler ve makineleşmenin etkisiyle gelir eşitsizliği, yoksulluk ve ekonomik büyüme ilişkileri iktisat literatüründe sıklıkla çalışılan konular arasında yer almaya başlamıştır. Bu konudaki araştırmaların neticeleri incelendiğinde, kesin bir fikir birliğine varılamadığı görülmektedir. Ampirik ve teorik araştırmaların neticelerinin farklılaşması konuya olan ilgiyi son yıllarda daha da arttırmıştır. Araştırmanın problem durumunu, literatürdeki çalışmaların özellikle ampirik sonuçlarındaki farklılıklar, konu üzerinde ortak bir fikre varılamaması ve çeşitli muğlaklıklar oluşturmaktadır. Araştırmanın temel sorusu, farklı gelir grubundaki ülkelerde gelir eşitsizliği, yoksulluk ve iktisadi büyüme ilişkilerinin teorik ve ampirik olarak ortaya konulmasıdır.

1.2 Araştırmanın Amacı

Gelir eşitsizliği, yoksulluk ve ekonomik büyüme ilişkileri için ülkelerin uygulayacakları politikalar onların geleceklerini belirlemektedir. Araştırmanın amacı, literatürde henüz kesinlik kazanmamış ve açıklığa kavuşmamış ve her geçen gün giderek artan gelir eşitsizliği, yoksulluk ve ekonomik büyüme ilişkilerini iktisadi, sosyal ve politik açılardan inceleyerek geçerli ve çarpıcı analiz sonuçları elde etmektir. Bununla birlikte konu iktisat literatüründe henüz ele

alınmamış bir şekilde gelişmiş, gelişmekte olan ve düşük gelire sahip ülke gruplarını birbiriyle mukayese ederek analiz etmektir. Bunun için, araştırmanın son kısmında yer alan ekonometrik analizde üç farklı model ve üç farklı gelir grubu için elde edilen bulgular ışığında soruna ilişkin politika önerilerinde bulunulacaktır.

1.3 Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada farklı gelir grubuna mensup ülkelerin bulunması ve çeşitli değişkenlerin seçilmesi nedeniyle yöntem olarak panel veri analizi seçilmiştir. Panel veri analizi yapılmasında ülke gruplarının gelir düzeylerine göre sınıflandırılması, gözlem sayısı ve gözlem dönemi etkili olmuştur. Araştırmanın 4. Bölümünde yer alan çalışmanın ekonometrik analizinin yapıldığı uygulama bölümünde, hem R-Project yazılım modülü ve programlama dilinde bulunan Panel Veriler İçin Doğrusal Modeller ve Testler (Linear Models and Tests for Panel Data, PLM) ve Doğrusal Regresyon Modellerinin Test Edilmesi (Testing Linear Regression Models, LMTEST) paketleri hem de STATA 14 ve E-VIEWS 9 gibi çeşitli istatistik ve ekonometri programlarından faydalanmıştır. Söz konusu istatistiki ve ekonometrik uygulamalar araştırmayı zenginleştirmiştir.

1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıklarını panel veri analizi için seçilen dönem ile gelişmiş, gelişmekte ve gelişmemiş ülkelerin sayıları oluşturmaktadır. Farklı gelir gruplarında yer alan ülkeler Dünya Bankası'nın Atlas metoduna göre seçilerek araştırmanın genel çerçevesi oluşturulmuştur. Veri tabanlarında gelişmekte olan ülkeler için alt-orta gelir grubu verileri bulunmadığı için, bu ülkeler tek grup olarak alınmıştır. Ülke sınıflandırmasındaki temel amaç, gelir eşitsizliğinin, yoksulluk ve ekonomik büyüme ilişkisinin ülkelerin gelişmişlik düzeyleri itibarıyla hangi yönde hareket ettiğini tespit etmektir. Araştırmada kullanılan bağımsız ve bağımlı değişkenlere ait veriler ise 2000-2018 dönemini kapsamaktadır. Bu sınırlandırmanın temel sebebi, alt gelir grubunda yer alan ülkelerin büyük bir kısmında araştırmada kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlere ait verilere 2020 yılından sonra ulaşılamamasıdır. Bununla birlikte, gelişmemiş ülkelerde verilerin güvenilirliği konusunda sorunlar olduğu için Dünya Bankası'nın Atlas Metodundan belirli ülkeler seçilmiştir.

1.5 Araştırmanın Varsayımları

Araştırmanın ekonometrik analizinin yer aldığı 4. bölümde 1. 2. ve 3. modeller için uygulanan çeşitli ekonometrik testlerin bulgularına ait varsayımlar sırasıyla aşağıdaki gibidir:¹

Yatay Kesit Bağımlılığı Testine İlişkin Hipotezler:

Gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde yatay kesit bağımlılığının olup olmadığını ortaya koymak için yapılan testlerin hipotezleri aşağıdaki gibidir:

H₀: Değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı yoktur.

H₁: Değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı vardır.

Panel Regresyon Testine İlişkin Hipotezler:

Gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeler için uygulanan panel regresyon testlerine ilişkin hipotezler aşağıdaki gibidir:

H₀: DSE değişkeninin DGini değişkeni üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DSE değişkeninin DGini değişkeni üzerindeki etkisi pozitiftir.

H₀: DKBMG değişkeninin DGini değişkeni üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DKBMG değişkeninin DGini değişkeni üzerindeki etkisi negatif yönlüdür.

H₀: DIGE değişkeninin DGini değişkeni üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DIGE değişkeninin DGini değişkeni üzerindeki etkisi negatif yönlüdür.

H₀: DIGE ve DDE değişkeninin DSAGP değişkeni üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DIGE değişkeninin DSAGP değişkeni üzerinde negatif yönde, DSE değişkeninin DSAGP değişkeni üzerinde aynı yönde etkisi vardır.

H₀: DIGE değişkeninin DKBMG üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DIGE değişkeninin DKBMG üzerinde aynı yönde etkisi vardır.

H₀: DSE değişkeninin DKBMG üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

¹ Araştırmada yapılan Yatay kesit bağımlılığı, Panel Regresyon, Durbin-Hausman Eş Bütünleşme ve Dumitrescu-Hurlin Nedensellik testlerinde aynı olan hipotezler bir kez yazılmıştır.

H₁: DSE değişkeninin DKBMG üzerinde negatif yönlü etkisi vardır.

H₀: Gini değişkeninin DKBMG üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: Gini değişkeninin DKBMG üzerinde negatif yönlü etkisi vardır

H₀: DKBMG değişkeninin DGini üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DKBMG değişkeninin DGini üzerinde aynı yönlü etkisi vardır.

H₀: DDE değişkeninin DGini üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DDE değişkeninin DGini üzerinde ters yönlü etkisi vardır.

H₀: DDE değişkeninin DKBMG üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DDE değişkeninin DKBMG üzerinde etkisi pozitifdir.

H₀: DKBMG değişkeninin DSAGP üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DKBMG değişkeninin DSAGP üzerinde etkisi negatiftir.

Durbin-Hausman Eş Bütünleşme Testine İlişkin Hipotezler:

Gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde seçilen değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Durbin-Hausman eş bütünleşme testlerinin hipotezleri aşağıdaki gibidir:

H₀: Değişkenler arasında uzun dönemli ilişkiye rastlanmamıştır.

H₁: Değişkenler arasında uzun dönemli ilişkiye rastlanmıştır.

Dumitrescu-Hurlin Nedensellik Testi Sonuçları:

Gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde, yer alan bağımlı-bağımsız değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerini ortaya koymak için uygulanan Dumitrescu-Hurlin Nedensellik testlerinin hipotezleri aşağıdaki gibidir:

H₀: Değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

H₁: Değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisine rastlanmıştır.

H₀: Değişkenler arasında tek yönlü nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmemiştir.

H₁: Değişkenler arasında tek yönü nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK

Bir ekonomide üretim faktörleri kullanılarak elde edilen toplam hasılanın nasıl ve ne şekilde bölüştüğü, her zaman iktisadın en önemli sorunlarından biri olmuştur. Bu, açık bir şekilde gelir dağılımı teorisinin bir konusudur. Bir bütün olarak düşünüldüğünde gelir dağılımı teorisi, bireylerin ve toplumun refah düzeyinin iyileştirilmesi için hem gelir dağılımı yöntemlerinin işlevselliğinin incelenmesi hem de gelirin daha adil dağılımına nasıl geçiş yapılabileceğine imkân vermektedir. Gelir dağılımı, üretim faktörleri kullanılarak elde edilen toplam gelirin o ülkede yer alan nüfusa nasıl dağıldığını aynı zamanda ülkelerdeki ekonomik, sosyal ve politik (eğitim, sağlık, hukuk, yaşam kalitesi, kültür, vb.) insani haklara dair bilgi vermektedir.

İktisat literatüründe gelir dağılımının adil olduğu ülkelerde iktisadi, sosyal ve politik eşitsizliklerin daha az, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde ise daha fazla olduğuna dair bir kanaat olduğu görülmektedir. Gelir dağılımının durumu ekonomideki tasarruf ve yatırım davranışları ve bunlarla çok yakından ilişkili olan ekonomik büyüme, yeniden gelir dağılımı vb. açılardan büyük bir öneme sahiptir; çünkü bu elde edilen gelirin marjinal tüketim eğilimleri yüksek kimselerin elinde mi yoksa düşük marjinal tüketim eğilimine sahip kimselerde mi toplanacağını belirler. Bu yönleri nedeniyle, gelir dağılımı ile ilgili meseleler geçmişten günümüze her zaman iktisatçılar arasında önemli popüler bir tartışma ve araştırma konusu olmuştur.

Bu bölümde gelir dağılımı, eşitsizlik, yoksulluk ve ekonomik büyüme kavramsal ve teorik olarak incelenecektir. Burada, gelir dağılımı konusunda çeşitli iktisat okullarının bakışı, gelir dağılımı çeşitleri, gelir dağılımını etkileyen faktörler, gelirin yeniden dağıtılması gibi hususlar incelenecektir. Ayrıca, gelir eşitsizliği kavramının tanım ve kapsamı, eşitsizliği ölçme yöntemleri incelenecektir. Ayrıca, yoksulluğun tanımı, çeşitleri ve ölçme yöntemleri ayrıntılı incelenecektir. Daha sonra da, gelir eşitsizliği, yoksulluk, iktisadi büyüme arasındaki ilişkiler Kuznets'in ters U hipotezi, Bourguignon üçgeni, Fil eğrisi ve Damlama Teorisi açısından detaylı olarak incelenecektir.

2.1 GELİR DAĞILIMI TEORİSİ

Gelir dağılımı, bir ekonomide belli bir dönemde yaratılan gelirin bireyler, hane halkları, üretim faktörlerinin sahipleri, ekonominin sektörleri ve bölgeler arasında bölüşülmesiyle ilgilidir. Üretim sürecinin tamamlanmasıyla birlikte ortaya çıkan gelirin bireyler, hane halkları, sektörler ve bölgeler arasında nasıl paylaşılacağı karmaşık ve çok yönlü bir konudur. Bu alt bölümde bu karmaşık konu detaylı olarak incelenecektir.

2.1.1 Gelir Dağılımı Teorisine Genel Bir Bakış

Geçmişten günümüze, iktisat tarihinde gelir dağılımının belirleyicileri konusunda ortak bir görüş birliğine varılamamıştır. Bu, önemli ölçüde gelir dağılımının iktisadi sürecin bütününe bir sonucu olmasından ileri gelmektedir. Bir başka neden ise, gelir dağılımı konusunda tarih boyunca sürekli ideolojik ve siyasi ihtilafların yaşanmış olmasıdır (Sahota, 1978: 2).

Bir ülkede belli bir dönemde yeni olarak üretilen nihai mal ve hizmetlerin piyasa fiyatları ile değeri olan gayri safi yurtiçi hâsıladan (GSYH), üretime katılan faktörlerinden sermaye sahipleri faiz, doğal kaynak sahipleri rant, işgücü sahipleri ücret ve girişimciler kâr adı altında gelir elde etmektedir. Elde edilen bu gelirin üretim faktörleri arasında nasıl bölüşürüleceği ekonomi biliminin en önemli sorunlarından biri olarak görülmektedir. (Dornbusch ve Fischer, 1998: 31; Tiryaki, 2013: 9).

Gelir dağılımı kavramı, belli bir dönemde (genellikle bir yıl) bir ekonomide ortaya çıkan gelirin üretim faktörleri, bireyler, sektörler, bölgeler, toplumlar ve ülkeler arasında bölüşülmesiyle ilgilidir. Kavram, aynı zamanda gelirin toplumun çeşitli kesimleri arasında nasıl bölüşüldüğü, fakir ile zengin arasındaki gelir farklılıklarının hangi boyutta olduğu ve zamanla nasıl değiştiğini ortaya koymaktadır. Gelirin bireyler, bölgeler ve ülkeler arasındaki adaletsiz dağılımı hem gelişmiş hem gelişmekte hem de gelişmemiş ülkelerde görülen yaygın bir sorundur (Alfranca ve Galindo, 2003: 134; Ocampo ve Martin, 2003: 99).

Milli gelirin adaletli dağıtımı, ülkelerin refahı ile doğrudan doğruya ilişkilidir. Bir ülkenin iktisadi olarak zengin olması, o ülkenin refahının olduğu manasına gelmemektedir. Gelir dağılımının bir ülkenin sosyoekonomik yapısını ciddi şekilde etkilemesinin altındaki temel faktör, gelir eşitsizliğinde görülen artışla birlikte sosyal huzursuzluğun artmasından ileri gelmektedir. Yüksek eşitsizlikler yatırımların üretime dönük iktisadi faaliyetlerden negatif ayrışmasına sebep olmaktadır. Bu, üretken ve verimsiz bir ekonomiye sebebiyet vermektedir.

İdari ve hukuki düzenlemelerin sekteye uğraması, kamu harcamalarının azalması, işçi sınıfının motivasyonunun düşmesi gelir eşitsizliğinin artmasının bir neticesidir. Bu neticelerin olumsuz sonucu iktisadi büyümede görülecek azalışlar, üretkenliği düşük ve istikrarsız bir ekonomidir (Alesina ve Perotti, 1996: 1204; Stiglitz, 2015: 1-37).

Konuyla ilgili bir diğer husus ise gelir dağılımının ahlaki ölçütleridir. Gelir dağılımının ahlaki temelleri ile ilgili üç rakip düşünce mevcuttur: Katkı esası, ihtiyaç esası ve eşitlik esası. İlk esasa göre, gelir üretime yapılan katkıya göre dağıtılmalıdır. İkincisine göre, gelir ihtiyaca göre dağıtılmalıdır. Üçüncüsüne göre de, gelir bireylere eşit bir şekilde dağıtılmalıdır (Parasız, 2010: 234).

İngiliz kâşif John Smith, katkı standardını “...çalışmayan, yiyemez” sözleriyle özetlemiştir. Buna göre, rekabet, geliri marjinal ürüne göre ve sağlanan katkı miktarıyla orantılı olarak dağıtmaktadır. Marjinal verimlilik teorisi, katkı standardının temelini oluşturmaktadır. Bu görüşü savunan iktisatçılar, katkıyı ödüllendirmenin iktisadi verimliliği, yatırımı ve çalışmayı arttırarak diğer bireylerin de ihtiyaçlarını arttırarak iktisadi kârlılığı teşvik ettiğini ifade etmişlerdir. Buradaki gizli önerme, piyasadaki verimlilik ölçütü olmaktadır. Buna göre, kimin ne kadar kazandığı piyasada belirlenmektedir. Bu sistemde gelir, merkezi karar almada taraf tutma ve keyfilik olmaksızın dağılmaktadır. Fransız politikacı Louis Jean Joseph Charles Blanc, ihtiyaç standardını “*Herkesten yeteneği kadar, herkese ihtiyacına göre*” sözleriyle açıklamıştır. Toplumda bazı insanlara toprak ve sermaye miras kalırken kimileri ise bunlardan yoksundur. Tüm eşitsizlikleri göz önünde bulunduran katkı standardı karşıtları ve ihtiyaç standardı savunucuları “*herkese ihtiyacı kadar*” fikrini savunmuşlardır. Esasında bu görüşün temelini Marksizm oluşturmaktadır. Bu Marksist görüş temelde birçok zorluk ve üretimin teşviki hususunda çeşitli problemlere sahiptir. Mesela, bireylerin ihtiyaçları neye göre ve nasıl tanımlanacaktır? Geliri ihtiyaca göre dağıtmak için öncelikle bireylerin ihtiyaçlarının yasal ve bürokratik tanımının yapılması gerekmektedir. Eğer gelir dağılımı ihtiyaca göre yapılacaksa bireyler çalışmaya neden ihtiyaç duymaktadır? Bu kriterde, iktisadi güdülerin yerini hükümetin zorlayıcı gücünün alması gerekmekte olup, eşitlik ve etkinlik arasındaki değiş-tokuş çoğu zaman yaralayıcı olabilmektedir. Eşitlik standardına göre, gelir bireyler arasında eşit olarak dağıtılmalıdır. Buna göre, milli gelir, sayılan nüfusa bölünecek ve her hanehalkına çek gönderilir. Gelir dağılımının eşitlik esası, katkı standardıyla ortaya çıkan farklılıkları giderir ve böylelikle ihtiyaç standardındaki devlet müdahalesinden vazgeçilebilir, bürokrasi azalabilir. Buna karşılık eşitlik standardı doğru bir milli gelir muhasebesini ve nüfus sayımını gerektirir (Parasız, 2010: 235-236).

2.1.2 İktisat Okulları Perspektifinden Gelir Dağılımı

Bu bölümde gelir dağılımı teorileri iktisat okulları perspektifinden incelenecektir. Konuyla ilgili olarak dikkate alınacak okullar sırasıyla Fیزیokratlar, Klasik Okul, Marksist Yaklaşım, Neo-Klasik Okul, Keynesyen Yaklaşım, Monetarist Yaklaşım, Yeni Klasik Okul, Post-Keynesyen Yaklaşım, Neo Keynesyen Yaklaşım, Avusturya Okulu, Lozan Okulu, Anayasal İktisat ve Arz Yanlı İktisat yaklaşımıdır.

2.1.2.1 Fیزیokratlar

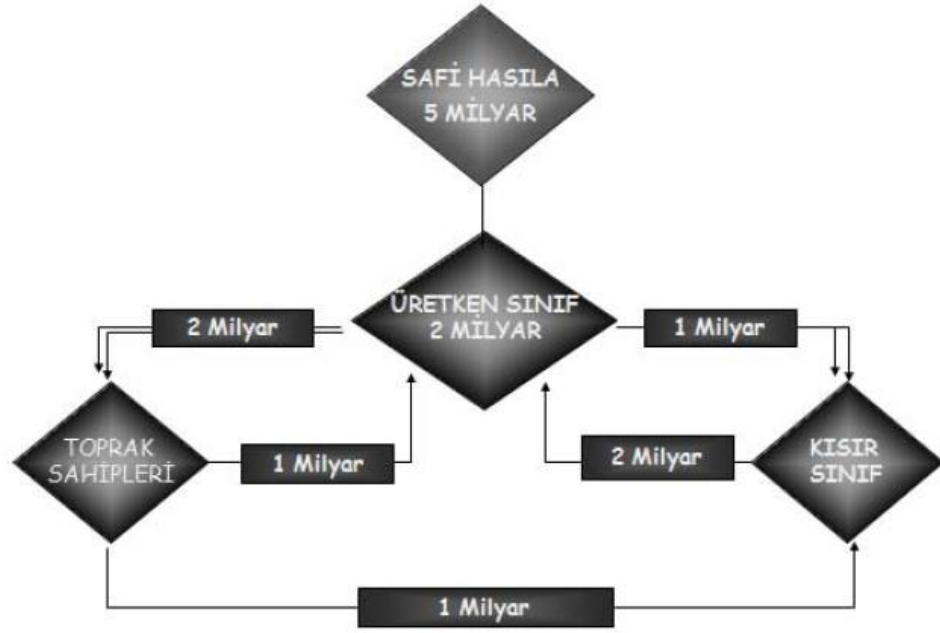
Fیزیokrat okul, gelirin dağılımını açıklayan ilk bilimsel okul niteliği taşımaktadır. 1758 senesinde yayınladığı (*Ekonomik Tablo*) "*The Tableau Economique*" adlı çalışmasında François Quesnay, gelir dağılımı şemasını ortaya koymuş ve bu çalışma gelir dağılımını ele alan ilk iktisadi doktrin olmuştur. Quesnay, çalışmasında toplumu üç gruba ayırmıştır. Birinci grupta "üretken sınıf" olarak nitelendirilen çiftçiler, ikinci grupta toprağa sahip olanlar, üçüncü grupta da "kısır sınıf" olarak nitelendirilen zanaatkâr ve tüccarlar yer almaktadır. Çiftçiler, tarım sektöründe toprağı işleyen üretken sınıftır. Çiftçilerin üretimleri sonucu ortaya çıkan üretimle hem kendilerinin hem de diğer gruplarda yer alanların geçimleri sağlanmaktadır (Ersoy, 2008: 245).

Fیزیokratlar, verimli ve üretken tek sektörün tarım sektörü olduğu ve bu sebeple verginin sadece tarım sektöründen alınması gerektiği görüşünü savunmuşlardır. İktisat literatürüne fیزیokratlar "tek vergi" kavramını kazandırmışlardır. Tek vergi sistemi, "net hâsıla" düşüncesinin bir neticesidir. Net hâsıla, elde edilen bir çıktı fazlalığı olduğu için, sadece tarım sektöründen vergi alınmalıdır. F. Quesnay'a göre, verimli grup olan çiftçilerin faaliyetlerinden elde edilecek gelirin yaklaşık %30'u vergi olarak alınmalıdır (Steiner, 2003: 66; Özdemir ve İslamoğlu, 2017: 41).

Fیزیokratlar, tarımdan elde edilen gelirin nasıl bölüştürüldüğünü açıklayarak bu durumu genel hatlarıyla ortaya koymuşlardır. F. Quesnay, gelirin oluşumu ve kullanılması arasındaki münasebeti statik bir ekonomi için tahlil etmiştir (Uysal, 1997: 13; Özdemir ve İslamoğlu, 2017: 40).

F. Quesnay'ın çalışmasında net hasılanın oluşum süreci ve gelirin gruplar arasında nasıl dağıldığı Tablo 1'de tasvir edilmiştir.

Tablo 1. F. Quesnay'ın Bölüşüm ve Net Hâsıla Dolanım Şeması (Milyar Frank ₺)

Kaynak: F. Quesnay'ın 1758 yılında yayınladığı *Ekonomik Tablo* adlı çalışmasından derlenmiştir.

Tablo 1'e göre, tarım sektörünün net hasılası 5 milyar Franktır. 5 milyar Frank'ın 3 milyarlık kısmı tarım sektörünün üretim maliyetidir. Çiftçiler kalan 2 milyarlık hasılayı sermayeye ayırmakta, bu sermaye ise tarım sektörüne tekrar dönmektedir. Çiftçinin net hasılası 3 milyar Frank olup, bunun 1 milyarlık kısmını kapitalin yenilenmesi için kısır sınıf olan zanaatkârlara ödenmektedir. Toprak sahiplerine ise kira nedeniyle 2 milyar Frank ödenmektedir. Toprak sahipleri 2 milyar Frank'ın 1 milyarlık kısmını mamul mallara, 1 milyarını gıda maddelerine harcamaktadırlar. Sonuç olarak 2 milyar Franklık kısım zanaatkârlar ve çiftçiler arasında eşit olarak pay edilmektedir. Zanaatkârlar 1 milyar toprak sahiplerinden, 1 milyar da çiftçilerden gelir elde etmekte ve bu geliri gıda ve hammadde almak için çiftçilere ödemektedirler. Bu döngü sonucunda çiftçiler, 1 milyar toprak sahiplerinden, 2 milyar zanaatkârlardan olmak üzere toplam 3 milyar Frank gelir elde etmektedirler. Zanaatkâr ve tüccarlar, 1 milyar toprak sahiplerinden, 1 milyar çiftçilerden gelmek üzere toplam 2 milyarlık kısmı üretken sınıf olan çiftçilere aktarmaktadırlar. Sonuç olarak, üretken sınıf olan çiftçi sınıfı topraktan elde ettikleri geliri rant olarak toprak sahiplerine ödemektedirler. Elde ettikleri bu geliri toprak sahipleri, toprağın işlenmesi karşılığında almaktadır. Zanaatkârlar ve tüccarlar hammaddeyi işleyerek onları nihai mal ve hizmete dönüştürmektedirler.

Fizyokratlar, gelir dağılımını çözüm gerektiren bir sorun olarak görmemiş, doğal düzen düşüncesi çerçevesinde devletin gelir dağılımına müdahalesinden söz etmemişlerdir.

Fizyokratlar, servetin üretim sonucu elde edileceğini ve devletin gelir dağılımı konusunda ekonomiye müdahalesinin yanlış olduğunu savunmuşlardır (Ulutürk ve Ersezer, 2005: 91).

F. Quesnay'ın *Ekonomik Tablo*'su, kapalı bir ekonomideki sektörlerin katma değerlerinin bir tahlili konumundadır. F. Quesnay'ın tarım, ticaret ve net hasılanın üç sınıf arasında bölünüşüne dair çalışması gelir akışını ortaya koymaktadır. Bu gelir akışı tamamlandığında ekonomideki genel dengenin “doğal durumu” ortaya çıkmaktadır. Quesnay'ın 1758 yılında yayımladığı ve orijinal hali zikzaklı olan diyagramı yıllarca büyük ilgi görmüş ve ciddi tartışmalara neden olmuştur. *Ekonomik Tablo*, Sovyetler dönemindeki Marksist merkezi planlama ile üretim şemalarının girdi-çıktılarını ortaya koyan Leontief'in girdi-çıkıtı analizi, dairesel akım diyagramı, Walrasgil genel denge modeli ve J. M. Keynes'in çarpanı gibi modern iktisadın inşasına katkıda bulunan pek çok gelişmenin öncüsü niteliğindedir (Milanoviç, 2010: 26; Skousen, 2003: 40-41).

2.1.2.2 Klasik Okul

İktisat literatüründeki gelir dağılımı teorileri, faktör fiyatları ve ücretlerin nasıl tayin edileceği ile ilgili konularda birbirinden farklı görüşler ortaya koymaktadır. Klasik okul, gelir dağılımı ve nüfus artışı sürecinde iktisadi birimlerin gelir paylarındaki değişme oranlarını düzenleyen tabii kanunları incelemektedir. Klasikler bu süreci fonksiyonel gelir dağılımı çerçevesinde ele almaktadırlar (Braff, 1988: 75).

1776 yılında yazdığı *Milletlerin Zenginliği* adlı eserinin ilk bölümünde Adam Smith, toplu iğne fabrikası örneğini vererek iş bölümü, uzmanlaşma ve ilerleme konularında geleceğe ışık tutan görüşler ortaya koymuştur. A. Smith, iş bölümü ve uzmanlaşmanın asıl faydasını “genel zenginliği toplumun alt kesimine kadar arttırma kapasitesi” olarak ifade etmiştir (Smith, 1776: 97). A. Smith'e göre, bir ekonomide gelir dağılımı adaletini temin edebilmek için, serbest piyasa koşullarındaki rekabetçi ekonomiye müdahale kabul edilemez. Bu müdahaleler piyasalarda yapay fiyatlar ortaya çıkarttığı için, ekonominin işleyişi “görünmez el” bırakılmalıdır. Smith'in görüşlerinde, devlet eliyle ekonominin dengelenmesine, gelir dağılımının düzeltilmesine ve yoksulluğun azaltılmasına yer yoktur. Yoksulluğu azaltmak için çıkarılan yasalar ekonomik gelişme hızını ve emeğin hareketliliğini kısıtladığı için yarardan çok zarar vermektedir. Doğal ücret düzeyi ve görünmez el, iktisadi dengeyi ve herkesin karşılıklı faydasını sağlanmaktadır. A. Smith, gelir dağılımı teorisini serbest piyasa görüşüyle entegre eden bir analitik temel oluşturmuştur (Smith, 1776: 97; Öztürk, 2017: 78).

A. Smith, servetin kaynağını incelerken, üretimin rant ve ücret arasında nasıl dağılacığına değinmek ve kalan artık kısmın müteşebbise ait kâr olduğunu söylemekle yetinmiştir. Ortaya çıkan ücret farklılıkları iktisat politikalarından veyahut üretim sürecindeki farklılıklardan kaynaklanabilmektedir. Toprağın kullanım fiyatı olarak adlandırılan rant payı ise, üretilen mal ve hizmetin cinsine göre değişim göstermektedir. Burada fiyat değişmelerinden rant gelirine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi söz konusu olmaktadır (Kök, 2000: 194; Kaldor, 1955: 84). A. Smith, tam rekabet koşullarına dayalı ücret teorisindeki reel işgücü piyasasının realist bir izahı olmadığını kabul etmiştir. Smith, emeğin bazı mesleklere girişini düzenleyen sistem ve endüstriyel ve bölgesel emeğin hareketini kısıtlayan kamu düzenlenmelerinin, tam rekabet koşulları varsayımı altında birbirinden daha yüksek ücret farklılıklarına sebep olduğunu ifade etmiştir.

A. Smith'in ücretlerle ilgili rekabetçi iddiası, daha sonraki klasik iktisatçılardan John Stuart Mill tarafından tenkit edilmiştir. Mill, A. Smith'in farklı meslek grupları ve ücretler arasındaki kazanç ve zorluklar görüşüne göre bu iki kavramın birbiriyle ters orantılı olduğu sonucuna varırken, fırsat eşitsizliğinin ücret eşitsizliğine sebep olduğunu da vurgulamıştır (Mill, 1965: 383). A. Smith, iş bölümü ve uzmanlaşmanın işgücü verimliliğini büyük ölçüde arttırdığını öne sürse de, verimlilik artışı ücretleri etkilememektedir. Bunun sebebi, işgücü piyasasındaki mobilitedir. Mobilite, piyasaya işgücü girişini teşvik etmekte, bu da işgücü arzını arttırmaktadır. Kısaca, bu durum ücretleri dengeleyecektir. Ücret artışını baskılayan diğer bir unsur ise, ücretlerde yaşanacak olası bir artışın nüfus artışını tetiklemesi, bunun da emek arzını arttırarak ücretleri tekrar düşürmesidir (Sandmo, 2013: 7).

Adam Smith, toplumda gelirin dağılımı sorunuyla pek ilgilenmemiş, piyasanın doğal biçimde işçiler, toprak sahipleri ve sermayedarlardan oluşan üç toplumsal sınıf arasında gelir dağılımı sorununu çözeceği görüşünü savunmuştur. Ona göre, rekabet yoluyla doğal fiyat piyasada oluşurken, gelir dağılımı da doğal yoldan çözülmektedir. Ancak süregelen dönemde sosyalist görüş, açık olan bu kapıyı kullanmıştır. Günümüzde ortaya çıkan küreselleşme akımlarının savları da en çok bu noktada yoğunlaşmakta, piyasa dengesi çok çarpık bir gelir dağılımına eşlik etmektedir (Smith, 1776: 28).

Thomas Robert Malthus, Jean-Baptiste Say ve David Ricardo, klasik okul içerisinde önemli teoriler ortaya koymuşlardır. T. R. Malthus, iktisat literatürüne ünlü "nüfus teorisi" görüşünü kazandırmıştır. Buna göre, nüfus geometrik olarak artarken, gıda aritmetik olarak artmaktadır. Sonuç olarak, gelecek yıllarda açlık ve kıtlık sorunu yaşanacaktır. Bu nedenle, nüfus artış hızının kontrol altına alınması ve yavaşlatılması gerekir (Mills, 2002: 72).

T. R. Malthus'un teorisi, klasik görüşü savunan iktisatçılar tarafından geniş çapta kabul görmüş, daha sonra geçim kavramının asıl muhtevasına göre evirilmiştir. Malthus'un teorisine göre, geçici bir ücret artışı, başlangıç denge seviyesine tekrar gelmemektedir. Bunun sebebi, daha yüksek gelir seviyesine sosyal ve psikolojik uyum, büyük bir aile olma arzusunun kısıtlayabilmektedir. Diğer yandan Malthus, teorisinde, teknolojik gelişme ücret belirlenmesi noktasında ise herhangi bir görüş ortaya koymamıştır. Malthus'un ücret teorisi, işgücünün arz kısmıyla ilgili olup, konunun talep tarafına çok az değinmektedir. Malthus, geçici olarak ücretlerin geçimlik seviyenin üzerine çıkmasının talepteki değişimlerden kaynaklandığını ifade ederken, talepte görülen bu değişimler ücretlerin uzun süre boyunca asgari geçim düzeyinin üzerinde olmasına sebep olabilmektedir (Heilbroner, 2013: 55).

T. Malthus'un gelir dağılımı ve bölüşüm hakkındaki görüşleri diğer klasik iktisatçılardan farklıdır. Malthus, toplumsal sınıflar arasında ortaya çıkan menfaat çatışmalarının ortadan kalkması için devlet müdahalesinin zorunlu olduğunu ifade etmiştir. Klasik görüşten az sayıda iktisatçı Malthus'un görüşlerine inansa da, Malthus yatırım ve tasarruflar arasında boşluğun olduğuna inanmıştır. Malthus, düşük gelir grubunun kamu ve yol işlerinde istihdam edilmesiyle yatırım ve tasarruflar arasındaki boşluğun giderilebileceğini, böylelikle toplumsal sınıflar arasında ortaya çıkan menfaat çatışmalarının da ortadan kaldırılabileceğini vurgulamıştır (Öztürk, 2017: 88).

1817 yılında yayınladığı *Siyasal İktisadın ve Vergilendirmenin İlkeleri (The Principles of Political Economy and Taxation)* adlı çalışmasının önsözünde David Ricardo, üretim ve üretim faktörleri arasındaki bölüşümü yasalarla belirlemenin politik ekonominin temel problemi olduğunu vurgulamıştır. D. Ricardo'nun üretim ve bölüşüm konusundaki fikri şu şekildedir (Ricardo, 1817: 30):

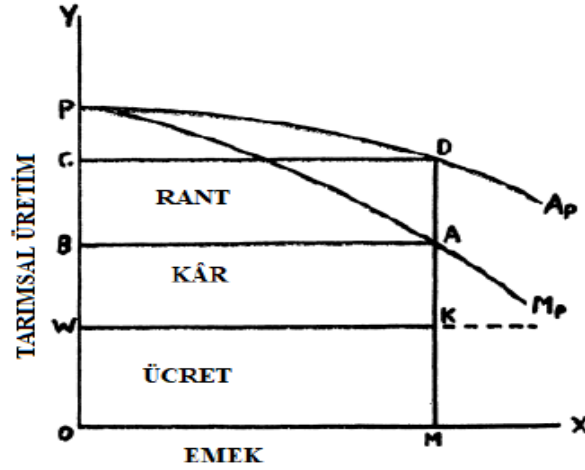
“Yeryüzünün tüm ürünleri, dünya üzerinde emek, makine ve sermayenin bir arada kullanılması sonucu elde edilen her şey, toplumdaki üç sınıf arasında bölüşülür; bu üç sınıf, toprağın maliki, toprağı ekmede gereken malların ya da sermayenin sahibi, son olarak çalışmalarıyla toprağı işleyen emekçiler olarak adlandırılır. Bununla birlikte, toplumun geldiği aşamaya göre, yeryüzünün toplam ürününden bu sınıfların her birine rant, kâr ve ücret adında dağıtılan payların oranları da bir hayli farklı olacaktır; dağılımda, toprağın gerçek bereketi, sermaye ve nüfus yoğunlaşması, beceri, ustalık ve ekim işinde kullanılan araçlar belirleyicidir”.

Ricardo, rantı, toprağın yok edilemez ve özgün özelliğini kullanmanın karşılığı olarak toprak sahibine yapılan ödeme olarak adlandırmıştır. Rant, günlük yaşamda çiftçinin toprak sahibine yıllık olarak ödediği bedel için kullanılmakta olup, sermayenin kârı veya faiziyle kâriştirilmemelidir. Ricardo, rant kavramını şöyle özetlemiştir. Eğer tüm arazilerin özellikleri birbiriyle aynı olsaydı, topraklar aynı niteliğe sahip ve sınırsız olsaydı, toprak çok uygun ve özel bir konumda olmadığı sürece, toprağın kullanımı sebebiyle herhangi bir fatura çıkarılmayacağını öne sürmüştür. Fakat, bütün toprakların niteliği ve niceliği aynı olmadığı ve nüfus arttığında daha az verimli topraklar kullanıma açıldığından, toprak kullanımının karşılığı olarak toprak sahibine rant ödenmektedir. Fakat nüfus artışıyla birlikte besin üretmek için gerekenden daha fazla miktarda nitelikli toprak varsa veya hâlihazırda ekilen topraklar da sermaye kazancında kesintiye uğramaksızın kullanılıyorsa, rantlarda artış olmayacaktır. Bunun temel sebebi, her zaman rantın ek bir emek miktarının bir öncekine oranla daha az getiri sağlamasından ileri gelmesidir (Ricardo, 2013: 48).

D. Ricardo, toplam üretimin, ücretler, rant ve kiralar olarak üç sınıfın teknik şartlarıyla daha birçok teknik, ekonomik ve demografik faktörler tarafından belirlendiğini vurgulamıştır. Ricardo, ücretler, rant ve kiraların doğal fiyatları gösterdiğini belirtmiştir. D. Ricardo, gelir dağılımı teorisinde sadece bireysel dağılımlarla ilgilenmemiş aynı zamanda ekonomik sistemi anlamının bir yolu olarak “ilerleme hızını yönetme,” “nihai vergilendirmenin yansıması” ve “himayenin etkileri” gibi tüm mekanizmayı anlamının gerekli olduğunu vurgulamıştır. D. Ricardo bugün, “basit makro iktisadi model” olarak isimlendirilen ve dağılım paylarını belirleyen ilkeleri ortaya atan ilk iktisatçı olmuştur (Pasinetti, 1980:4; Kaldor, 1955: 56-84).

D. Ricardo, gelir dağılımı teorisini iki temel ilkeye dayandırmaktadır. Bunlar “artık prensibi” ve “marjinal prensibi” olarak ikiye ayrılmaktadır. Artık prensibi, kâr ve ücret arasındaki bölüşümünü açıklarken, marjinal prensibi ise rant payını ortaya koymaktadır. Ricardo’nun gelir dağılımı teorisine temel yaklaşımı, toprağın sınırlı, emek arzının sınırsız olması, buna karşılık farklı tarım alanlarının verimliliğinin birbirinden farklı olmasıdır. Nüfus artışı sonucunda uzun dönemde verimi daha az toprakların işlenmesi emeğin verimliliğini de azaltmaktadır. Diğer yandan, aynı arazi için daha fazla emek istihdamı da verimliliği düşürecektir. Verimin azalma süratine bağlı olarak uzun dönemde gelir dağılımı değişkenlik gösterecek, rant ve ücret payı artarken, sermaye gelirlerinin payı azalacaktır. Reel ücret “doğal” düzeyinde statik hale gelecektir (Bigsten, 1983: 224; Kaldor, 1955: 84-85).

Uzun dönemde Ricardo, sermaye ve rant arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Bu süreç Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Ricardo'nun Gelir Dağılımı Teorisi

Kaynak: Nicholas Kaldor'un 1955 yılında yazdığı 'Alternatif Gelir Dağılımı Teorisi' çalışmasından derlenmiştir.

Şekil 1'de, yatay eksen emek miktarı, dikey eksen tarımsal üretim yer almaktadır. P-M_p emegın marjinal ürününü, P-A_p ise birim başına emegın marjinal ürününü temsil etmektedir. Bu iki eğrinin varlığı, ortalama ürün eğrisindeki azalma eğiliminin, bir diğer deyişle azalan getiri varsayımının bir neticesidir. Tarımsal üründen elde edilen çıktı, emegın miktarına bağlı olmaktadır. Emek, OM kadar arz edildiğinde, OCDM kadar toplam çıktı elde edilmektedir. Ricardo, emegın marjinal ürününün kira bedeli düşüldükten sonra kalan kısma değil, kâr ve ücretlerin toplamına eşit olduğunu vurgulamıştır. Emek talebi ise P-M_p eğrisi tarafından değil, OW ücret haddinde kaç kişinin iş bulabileceğini belirleyen sermaye birikimi tarafından belirlenmektedir. Sermaye büyüdükçe emek gücü artacak, sonuç olarak toplam ücret fonuna herhangi bir ekleme olmadan tarım ücret fonu olarak belirtilen OWKM dikdörtgen alanı KM doğrusunu sağa doğru kaydıracaktır. Tarımda istihdam edilenler OWKM ile gösterilirken, ekonominin kalan kısmı ise WCDK ile ifade edilmiştir. OWKM alanında (ücret) görülen herhangi bir yükseliş, kâr oranını düşürecek, bu da büyüme oranını azaltacaktır (Kaldor, 1955: 85-87).

D. Ricardo'nun diğer bir varsayımı ise tarımda azalan verimler yasasıdır. Ricardo, toprak rantı ve toprak fiyatının uzun dönemdeki değişimini asıl problem olarak nitelendirmiş, rantın nedeninin nüfus artışına karşılık verimli toprakların azalması olduğunu belirtmiştir. O'na göre, nüfus ve üretim miktarı artarken toprak kıtlaşacak, bu durum toprağın fiyatı ve toprak sahiplerine ödenen kiralari ve rantı arttıracaktır. Sonuç olarak, toprak sahipleri milli gelirden daha fazla pay alırken, nüfusun kalanının payı azalacaktır. Ricardo, ortaya çıkan bu bölüşüm

sorununun çözümünü, toprak sahiplerinden alınan vergilerin daimî olarak arttırılmasında görmektedir (Piketty, 2015:6).

D. Ricardo, hem emeği hem de emeğin karşılığında elde edilen ücreti herhangi bir mal gibi belirlenmesini savunmaktadır. Ricardo'nun gelir dağılımı yaklaşımına göre, toprak sahipleri, emekçiler ve sermaye sahiplerinin gelirleri birbiriyle ters orantılı olmaktadır. O'na göre ücret düzeyi, piyasa fiyatı ile emeğin doğal fiyatı arasındaki volatilitesiyle serbest bir ekonomide açık ve serbest bir ortamda herhangi bir kanuni bir kısıtlamayla karşılaşmadan piyasada oluşmalıdır. Bu nedenle Ricardo, yoksullara devlet eliyle yapılan tüm kanun ve hukuki düzenlemelere karşı çıkmaktadır (De Brunhoff, 1992: 18).

Jean Baptiste Say, gelir dağılımı adaletinin sağlanması için devletin piyasaya müdahalesi görüşünü reddetmektedir. O'na göre, serbest piyasa, gelişmiş, etkin, akılcı, özgür bir ekonomi ve toplum oluşturmaktadır. Piyasalar tüm ekonomiyi tanzim etmekte, kaynaklar etkin ve rasyonel olarak dağılmaktadır. Görünmez el, piyasada oluşan her türlü sorunu sihirli bir değnek gibi ortadan kaldırmakta, fiyat mekanizması tam manasıyla güvenli bir şekilde oluşmaktadır (Öztürk, 2017: 91).

J. B. Say'e göre, serbest bir ekonomide gelir dağılımı ve üretim sürecinde müteşebbis "kilit oyuncu" görevinde olup, motor rolünü üstlenmektedir. Kapital sahibi müteşebbis olabilir fakat kapitale sahip olmadan da müteşebbis olmak mümkündür. Müteşebbisi kapitalden ayıran temel özellikler yönetme, beceriklilik, girişkenlik, değerlendirme ve iyi karar vermedir. Say'e göre, girişimci ve sermaye sahibi Malthus ve Ricardo tarafından birbirine kârıştırılmıştır. Say, girişimcinin üretimdeki tesirine vurgu yapmış, üretim sonucu elde edilen kârı emek ve çalışmanın birer karşılığı olarak nitelendirmiştir. Riski ve niteliği yüksek, nadir bulunan iş kollarında müteşebbisin kazancı da yüksek olmaktadır (Öztürk, 2017: 92).

John Stuart Mill, Ortodoks klasik gelenekte birçok değişiklik gerçekleştirmiştir. Bunların en önemlisi, gelir dağılımını yöneten yasalara getirdiği yorum ve iktisadi faaliyetler hakkındaki görüşleridir. J. S. Mill, gelir dağılımı konusunu belli bir yıl aralığında ve söz konusu yıllar arasında mülkiyet ilişkisinin bir neticesi olarak ele almıştır. O'na göre, zenginlik, bölüşüm ve üretim yasaları birbirinden ayrı nitelikte olup yalnızca üretim yasaları evrensel bir niteliğe sahiptir. Gelir dağılımı teorisinin merkezinde insan olduğu için, zenginliğin bölüşümü toplumsal gelenek ve alışkanlıklara bağlıdır. Bölüşüm yasaları, üretim yasalarından ayrı olarak kısmi de olsa insan eliyle ortaya çıkmaktadır. Bunun sebebi, toplumlarda yaratılan gelirin

paylaşılma biçiminin toplumdaki adetlere ve kanunlara bağlı olmasıdır (Barber, 1999: 135; Mill, 1965: 155).

Aralarında farklı görüş ve söylemler olsa da, klasik iktisatçılar önce gelir dağılımı ve yoksulluk problemlerine eğilmişlerdir. Klasikler, asgari düzeyde insanların yaşam hakkının toplumsal düzenin güvenliği noktasında elzem bir konu olduğunu vurgulamış, yaşam hakkının gelirden en az pay alan yoksul kesimin refahını arttıracak politikalarla teminat altına alınabileceğini dile getirmişlerdir. Klasik görüşün savunucuları, gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksulluğun iktisadi gelişmeye bağlı ve endüstrileşmeye dayalı olarak kendiliğinden düzeleceğini ileri sürmektedirler. Bu anlayışın bir neticesi olarak, klasik iktisat teorisi, herhangi bir müdahale yapılmadığında, piyasaların ve ekonominin zamanla tekrar dengeye geleceğini, tam istihdamın sağlanacağını, dolayısıyla yoksulluğun ortadan kaldırılacağını öne sürmektedir (Hunt, 2005: 253; Öztürk, 2017: 78).

2.1.2.3 Marksist Yaklaşım

1867 yılında yayınlandığı *Sermaye (Das Kapital)* adlı eserinde Karl Marx, üretim ve bölüşüm ilişkisini, D. Ricardo'nun aksine "emek-değer" ve "artık değer" teorileriyle açıklamıştır. Ancak, Marx, bu hususlarda büyük ölçüde Ricardo'dan etkilenmiştir. K. Marx, kapitalizmi kendi felsefesine uygun bir biçimde iki aşamada değerlendirmiştir: kapitalizmin insanların emeğini sömüren bir sistem olduğunu ortaya koymak ve sömürüye dayalı kapitalist sistemin diyalektiğinin² çökmeye mahkûm olduğunu göstermektir (Yeldan, 2011: 181).

K. Marx'a göre, sınırsız emek arzı, uzun dönemde kapital sahiplerinin ücretleri doğal seviyesinde tutmalarına sebep olacaktır. Gelir dağılımı süreci, ekonominin dinamizminin sonucudur. Marx'a göre, kapital maliklerinin kâr hadlerinin azalması, işçi sınıfının da tunç kanununa³ göre eski ücret düzeyine geri dönmesi nedeniyle kapitalizm uzun vadede çökecektir (Cline, 1975: 82).

Marx'a göre, ücret düzeyi, emek ve sermaye arasında sürekli bir çatışma halinde belirlenmektedir ve bu çatışma önemlidir. Marx, klasik iktisatçıların ücret düzeyine ilişkin

² **Diyalektik:** Karşıtlıkları kullanarak yapılan akıl yürütme biçimi, zıtlıkların etkileşimidir. Çelişki, çatışma manasına gelmektedir.

³ **Tunç Kanunu:** Nüfus, ücretin bir fonksiyonudur. Piyasada oluşan ücretlerin asgari geçim düzeyine göre belirlendiği görüşünü savunan teoridir. Bu teoriye göre, emeğin uzun dönem arz eğrisi yatay bir doğru şeklinde çizilmelidir.

görüşlerini tenkit etmiş, işgücü için “yedek sanayi ordusu⁴” söylemini kullanmıştır. Emegın değerinin asgari geçim seviyesinde oluşmasının sebebi rekabettir. Yedek sanayi ordusu, işgücünün ücret düzeyini daha düşük seviyeye çekmekte, emek arz edenler asgari ücret düzeyinde çalışmayı kabul etmektedir (Marx, 1976: 677; Marx, 1979: 146-147).

Marx’a göre, bir mal veya hizmetin fiyatı (P) üç bileşenden oluşur: mek için yapılan ödemeler (V), kapital (C) ve artık değer (S). Bunu denklem (1.1) ile gösterebiliriz (Dobb, 1973: 156):

$$P = V + C + S \quad (1.1)$$

Bu denklemden aşağıda verilen oran ve kavramlar ortaya çıkmaktadır (Acar, 2002: 69):

$$S/V = a \quad (1.2)$$

$$\frac{S}{V} + C = K \quad (1.3)$$

$$C/V = b \quad (1.4)$$

$$K = \frac{S}{V} / (1 + \frac{C}{V}) \quad (1.5)$$

(1.2) numaralı denklem artı değer oranını, (1.3) numaralı denklem kâr oranını, (1.4) numaralı denklem sermayenin organik bileřimini⁵ göstermektedir. Üç denklem dikkate alındığında, (1.5) numaralı denklem elde edilmektedir. Bu denkleme göre, kâr oranı, sermayenin organik bileşimi ile zıt yönde, artı değer oranı ile aynı yönde değişmektedir. Kapitalistler, daima emek başına sermaye oranını (C/V) arttırma arzusunda olacaklardır. Böylece emek/sermaye oranı (C/V) artarken kâr oranı düşecektir; ancak bu toplam kârların düşmesi manasına gelmemektedir. Mesela, 10.000 TL’lik sermaye %30 kâr oranıyla 3.000 TL, 20.000 TL’lik sermaye %20 kâr haddiyle 4.000 TL getiri sağlayacaktır (Acar, 2002: 70).

⁴ **Yedek Sanayi Ordusu:** K. Marx’a göre, piyasada belirli seviyede işsizlik olduğundan, istihdam edilen işçilerin yerine her an başkaları gelebilir. Mesela, patronlar, işçileri fabrikanın penceresinde toplar, daha düşük ücrete çalışmaya razı olan işçileri gösterirler. Bu durum ücretleri asgari geçim seviyesine indirmek için yeterlidir.

⁵ **Sermayenin Organik Bileşimi:** K. Marx’a göre, makineleşme ve emek tasarruf eden yeni teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı verimlilik artışı sebebiyle kâr oranı uzun dönemde düşme eğilimine girecektir. Marksistler buna “sermayenin organik bileşimi” adını vermiştir. Sermayenin organik bileşimi (Q), sabit sermayenin (C), toplam sermayeye ($C+V$) oranını ifade etmektedir.

Marksist teoriye göre, gelir dağılımının yapısı, üretim ilişkilerinin yapısıyla güçlü bir bağlantı içerisindedir. Bu sebeple, bölüşümün yapısında görülen değişiklik sadece üretim koşullarındaki bir değişimin neticesidir. K. Marx, kapitalizmin gelir dağılımına ilişkin kanunları devamlı olarak düzenlediği görüşünü ortaya atmıştır. Bu durum neticesinde, işçi sınıfının iktisadi koşulları ancak kapitalist sistemin çökmesiyle düzelir, iktisadi büyüme ancak bu şekilde ivme kazanabilir. Marx, kâr oranını, endüstriyel birikimin dünyanın sonuna kadar devamlı ve döngüsel bir şekilde krize yol açma meylinin bir neticesi olarak görmektedir (Cline, 1975: 360; Bingsten, 1983: 225).

Sonuç olarak, düşen kâr haddi ve üretimde emek tasarrufunu sağlayıcı teknik gelişmeler, kapitalistler arasındaki rekabet neticesinde artan işsizlik sorunu, bunun doğurduğu talep yetersizliği krizlere yol açacak, bu krizler de ayaklanmayla kapitalizmi yıkacaktır (Peterson, 1994: 457).

Bölüşüm ve üretim ilişkilerini toplumsal sınıflar noktasında açıklayan, emeğin sömürüsüne analizlerinde önemli bir yer veren Marx, birikimi sadece faiz ve kâr düzeyinin bir fonksiyonu olarak ele almamıştır. Bununla birlikte Marksist teori, istihdam düzeyi de sermaye stoku tarafından belirlenmektedir. Bu sebeple, üretim düzeyi, emeğin değil sermayenin tam kapasiteyle kullanımı sonucunda ortaya çıkmaktadır. Marksist teoriyi ondan sonra gelen Neo-klasik teoriden ayıran en büyük özellik marjinal analize yer vermemesi olmuştur (Kazgan, 1974: 351).

2.1.1.4 Neo-Klasik Okul

Neo-klasik okul, fayda-değer teorisiyle, klasik okulun emek-değer teorisine alternatif olarak 1870'li yıllardan itibaren gelişmeye başlamış, 1890'lı yıllarda bir yönüyle Keynes'e, diğer yönüyle de 1960'lı yıllara kadar iktisada egemen teori olmuştur. En önemli temsilcileri arasında Avusturya'dan Carl Menger, İngiltere'den William Stanley Jevons, Fransa'dan Leon Walras sayılabilir. Bununla birlikte, neo-klasik teorinin sermaye, bölüşüm ve üretim teorilerinin bir bütün haline gelmesi 19. YY sonları ve 20. YY başlarında İngiltere'de Wicksteed, Edgeworth ve Marshall; Avusturya'da Friedrich von Wieser ve Eugen von Böhm-Bawerk; İsveç'te Knut Wicksell ve Amerika'da Irving Fisher ve J. Bates Clark'ın katkılarıyla olmuştur. K. Marx'ın görüşünün tersine, neo-klasik teori, kapitalizme atfedilen bütün sömürü görüşlerini reddetmektedir. Neo-klasiklere göre, her bir üretim faktörü toplam üretime yaptığı katkıya karşılık gelen geliri almaktadır (Akyüz, 1980: 90; Dünhaupt, 2013: 7).

Neo-klasik okul, klasik okulun emek-değer teorisinin yerini alan fayda-değer teorisi kapsamında gelir dağılımı teorisini üretim faktörlerinin fiyatlandırılması problemi olarak ele almış, marjinalist yaklaşımla faktör piyasasında fiyat oluşumunu açıklamış, üretim süreci sonunda yaratılan çıktıdan üretim faktörlerinin ne kadar pay almaları gerektiğini ortaya koymaya çalışmıştır (Robinson, 1984: 47; Rothbard, 1995: 9).

Neo-klasikler, klasiklerin temel görüş ve hipotezlerini terk etmemiş, onların yöntemlerini modernleştirmişlerdir. Diferansiyel ve optimizasyon tekniklerini kullanarak yaptıkları araştırmaların merkezine iktisadi birimlerin davranışlarını koymuşlardır. Okulun öncülerinden Leon Walras, R. Malthus'u, ortaya koyduğu nüfus teorisinde teknolojik gelişmeleri dikkate almadığı için tenkit etmiştir. A. Marshall ise gelir dağılımı konusunda daha çok ücretler özelinde çalışmıştır. Marshall'a göre, işçilerin emekleri karşılığında aldıkları ücret asgari geçim seviyesinde değil, işe alınan son işçinin üretime katkısı (marjinal ürün) kadar olmalıdır. Böylece, işçinin emeği karşılığında elde ettiği kazanç, üretime katkısı, yani verimliliğiyle ilişkilendirilmiştir. Marshall, beşerî sermayeye yapılan yatırımın kişinin verimliliğini arttıracaklarını, dolayısıyla gelir düzeyini yükselteceğini ifade etmiştir. Marshall, klasik görüşten bu yana ücret artışını yine bu mantıkla açıklamıştır. Ona göre, yüksek ücret düzeyi nedeniyle işçiler daha iyi eğitim, daha iyi sağlık hizmetleri ve daha sağlıklı beslenme vb. imkânlarla kavuşarak beşerî sermayelerine daha fazla yatırım yapacak, nihayetinde ücret artışı elde edeceklerdir (Sandmo, 2013: 25-26).

Neo-klasiklerin gelir dağılımı teorisinin üç temel noktası vardır: üretim fonksiyonları, faktör donatımları ve tercihlerdir. Bu kavramlar basit bir üretim fonksiyonuyla açıklanabilir (Dünhaupt, 2013: 7):

$$Y = F(K, L) \quad (1.6)$$

Bu denklemde, Y ile gösterilen çıktı, hem sermaye (K) hem de emeğin (L) bir fonksiyonudur. Aralarında tam bir ikamenin olduğu varsayılan sermaye ve emek faktörü göz önüne alındığında, ekonomi ölçeğe göre sabit getiri özelliği taşıyan bir üretim fonksiyonuyla tanımlanmaktadır. Eğer faktör ikamesinin esnekliği bire eşit ise, faktör payları girdi-çıktılardaki fiyat değişikliklerinden bağımsızdır. Mesela, reel faiz oranlarında reel ücretleri aşan bir artış, sermaye yerine emeğin ikame edilmesine neden olurken, bu da istihdam düzeyinde bir artışa sebep olmaktadır. Faktör ikamesi ve ölçeğe göre sabit getiri özelliği taşıyan bir üretim fonksiyonu, faktör paylarının sabit olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, ikame esnekliği birden büyük veya küçükse, faktör fiyatlarında görülen bir artış veya azalış, faktör ikamesiyle

giderilememektedir. Eğer ikame esnekliği birden küçük ise, emek/sermaye oranında bir artış (azalma), işçinin payında bir azalışa (artış) neden olmaktadır. (Dünhaupt, 2013: 7).

Üretim fonksiyonu yoluyla ikame esnekliğini temel alan neo-klasik ekol, üretim faktörlerinin kıt olduğu varsayımından hareket etmiştir. Toprak faktörü de dâhil, bütün üretim faktörleri değer yaratma sürecinin bir parçasıdır. Özetle, gelir dağılımı, faktör fiyatlarının tespit edilmesiyle ilgilidir. Neo-klasiklere göre, dağılım teorisi fiyat teorisinin özel bir halidir; rant toprağın, ücret emeğin fiyatıdır (Samuelson ve Nordhaus, 2009: 256).

Aşağıda, neo-klasik ekolün öncülerinden John Bates Clark, Philip Henry Wicsteed, Knut Wicksell, Alfred Marshall, John R. Hicks ve Robert Solow'un gelir dağılımı ve bölüşüm sorunu hakkındaki görüşleri aşağıda özetlenmiştir.

J. B. Clark'ın 1899'da yayınladığı *Zenginliğin Dağılımı (Distribution of Wealth)* adlı çalışmasında bölüşüm ve üretim teorisi üzerine önemli görüşler yer almaktadır. Clark; üretim ve üretim teknikleri, sermaye, emek ve tüketici tercihlerini sabit kabul ederek statik bir toplumda marjinal verimlilik teorisini bölüşüm teorisi olarak kullanmıştır. Clark'a göre, bölüşümün tabii kanunları her üretim faktörüne ürettiği ürünü vermektedir. Üretim faktörleri arasındaki rekabet, üretim faktörünün getirisini kendi marjinal verimine eşitlemektedir. Böylece, tam rekabet koşullarında üretim faktörleri marjinal verimliliklerine göre pay alırlar. Bu, adil ve haklı bir bölüşüm yöntemidir ve üretim faktörlerinin üretim sürecine teknik katkılarıyla uyusmaktadır. Bu bölüşüm yöntemi sonunda geriye hiçbir artık kalmaz. Fakat, girdi birim başına marjinal verime denk olmadığında, bu kurumsal hırsızlık olarak nitelendirilebilir. Tam rekabet koşulundan uzaklaşıldığı takdirde muhtemel bir sömürden söz edilebilir. Marjinal verimlilik teknikleri uygulanarak geliştirilen bu neo-klasik 'sömürü' tanımı, K. Marx'ın teorisinden tamamen farklıdır. Clark'a göre, adil bölüşümden sapılması ve emeğin kapitalistler tarafından sömürülmesinin yanı sıra, hiç olmazsa –prensipte- taleplerin sermayenin marjinal ürününün gelirlerini ele geçirerek işçi sınıfının da kapitali sömürmesinin mümkün olduğunu ifade etmiştir. Marjinal verimlilik kavramını da bulan Clark, aynı zamanda kendi döneminde gelir dağılımı teorisini en açık ve en iyi biçimde ortaya koyan iktisatçılardan biri olarak gösterilmektedir (Özdemir ve İslamoğlu, 2017: 48; Öztürk, 2017: 114).

J. B. Clark, gelir dağılımı ve bölüşüm teorisini azalan verimler yasasına dayandırmış ve bu yasayı D. Ricardo gibi yalnız toprak faktörüne değer, tüm üretim faktörlerine uygulamıştır. Bu sebeple Clark'ın gelir dağılımı teorisi "D. Ricardo'nun rant teorisinin genel hali" olarak isimlendirilmiştir. Clark, sermaye ve toprağı tek bir üretim faktörü olarak ele alarak faiz ve rantı

birleştirmiştir. Clark'a göre kâr, statik ve tam rekabet koşulları altında görülmez. Çünkü tam rekabet koşullarında üreticiler, rekabet nedeniyle, bir taraftan faktör fiyatlarını arttırırken diğer yandan ürün fiyatlarını düşürmektedirler. Statik bir ekonomide üreticiler sadece ürünleri maliyet fiyatından satmakta, yalnızca kendi emeklerinin ücretini almaktadırlar. Tam rekabet koşulları altında aşırı kârın olmaması durumunda ortaya çıkan bölüşüm çözümünde toplam üretimin tamamı bölüşülmektedir (Öztürk, 2017: 115).

Clark'ın gelir dağılımı teorisinde, bazı bireyler otuzuncu kattaki devasa ofislerine Rolls-Royce'larıyla giderken, diğer insanların ellerinde sefer taşıyla otobüs durağının yolunu tutmasının, kimilerinin ise sefertası bile olmadan işsizlik hattında yola koyulmasının herhangi bir ehemmiyeti bulunmamaktadır (Hunt, 2005: 387).

Philip Henry Wicksteed ve Knut Wicksell, marjinal verimlilik teorisinde daha fazla matematiksel yöntem kullanarak teoriye katkıda bulunmuşlardır. Onlara göre, marjinal verimlilik teorisinin bölüşümü ortaya koyması için bir ekonomide faktörlere ödenen gelirlerin toplamının milli gelire eşit olması gerekmektedir. Wicksteed ve Wicksell, ölçüğe göre sabit getiri, tam rekabet ve üretim fonksiyonunun homojen olması varsayımları altında faktör gelirlerinin milli gelire eşit olduğu bir model geliştirerek Clark'ın modeline katkıda bulunmuşlardır (Özdemir ve İslamoğlu, 2017: 48).

P. H. Wicksteed, 1910'da yazdığı *Politik İktisadın Ortak Anlamı: Ekonomi Hukukunun İnsani Temelini İçeren Bir Çalışma (The Common Sence of Political Economy: Including a Study of the Human Basis of Economic Law)* adlı eserinde, faktör gelirlerinin payını marjinal verimlilik kriterine dayandırmış, sermaye ve emek miktarı sabitken toprak miktarı arttırıldığında, emek ve sermayenin üretimden alacağı payın hesaplanabileceğini öne sürmüştür. Faktörlerin birinin sabit kalmasıyla üretim dönemlerinde azalan verimler kanununun işleme kesindir. Bu, Euler teoreminden kaynaklanır. Bu yöntemle, üretim faktörlerinden elde edilen gelirle milli gelir arasında matematiksel ilişki kurularak marjinal verimlilik ilkesi içinde uzun dönemde milli gelir dağılımının kâr veya artık değer bırakmadı gösterilebilir. Bunun sebebi, uzun dönemde tam rekabet üretim dengesinde ortalama maliyetin marjinal maliyete eşit olmasıdır (Öztürk, 2017: 116; Akyüz, 1980: 141).

Ölçüğe göre sabit getiri durumunda, faktör bileşimi ne olursa olsun, tüm üretim faktörlerinin miktarı belli bir oranda değiştiğinde çıktı da aynı oranda değişmektedir. Bu, ortalama çıktı veya faktör verimliliği ölçekten bağımsız büyük veya küçük ölçekli tüm firmaların aynı oranda kârlı olması demektir. Üretim faktörlerine yapılan harcamalar belli bir

oranda arttığında, çıktının da aynı düzeyde artması için, ölçeğe göre sabit getirinin yanı sıra, firmanın faktör fiyatlarını etkilememesi, yani tam rekabet koşullarının hâkim olması gerekmektedir. K. Wicksell, ölçeğe göre sabit getiri hipotezinin sınırlılığına ve katılığına vurgu yapmış, Wicksteed'i bu konuda şiddetle tenkit etmiştir (Öztürk, 2017: 115).

Marshall'ın gelir dağılımı teorisi, değer kuramının üretim faktörlerinin fiyatlandırılmasına uygulanmasıyla oluşmuştur. Marshall'a göre, faktör fiyatları aynı mal fiyatları gibi onlara ait talep ve arz tarafından belirlenmektedir (Dooley, 1991: 97).

Alfred Marshall, kısa dönemde faktör gelirlerinin faktörün marjinal biriminin katkısına denk olması eğiliminin, bir gelir dağılımı teorisi oluşturmadığı görüşünü öne sürmüştür. Gelir dağılımı sorununu, üretim faaliyetine katılan her faktörün alacağı payın belirlenmesi olarak nitelendiren A. Marshall'a göre, üretim faktörünün aldığı payı onun marjinal verimlilikleri belirlemektedir. Marshall, teorisini arz-talep eşitliğine göre belirlenen girdi fiyatına göre ortaya atmış, buradan da gelir dağılımını ortaya koymuştur. Marshall'ın teorisinde emek, sermaye, rant ve girişimci olmak üzere dört temel faktör vardır. Bu faktör girdileri kısa dönemde sabit olmakla beraber, uzun dönemde girdi arzı üretim faktörlerinin üretim sonrasında elde ettikleri gelirin artan fonksiyonudur. Toprak faktörü uzun dönemde de sabit olup, bu kurallar toprak için geçerli değildir. Bu yönüyle kısa dönemde faktör piyasasının temel belirleyicisi faktör talebi olmaktadır. Üretim faktörleri, gelirlerini marjinal verimlilik teorisinin ifade ettiği gibi yarattığı marjinal ürün değeriyle almaktadır. Kısa dönemde, her bir girdi kendi üretim maliyeti üzerinde getiri sağlayabilmektedir. Bu getiriye "rant benzeri" denilebilir. Hem sermaye hem de emek, toprak gibi rant elde edebilmektedir. Fiyatlar uzun dönemde talep tarafından değil üretim ve maliyet tarafından belirlenmektedir. Bu sebeple, uzun dönemde emek arzı artacağından, yüksek ücretler tekrar eski düzeyine (normal ücret) dönecektir (Özdemir ve İslamoğlu, 2017: 49).

Marshall'a göre faiz kavramı, kıt bir kaynak olan sermayenin kullanımı için sermayeye yapılan bir ödemedir. Sermaye arzı tasarruftan, sermaye talebi ise sermayenin veriminden doğmaktadır. Sermaye, faiz, talep ve arzını piyasada dengeye getiren ise fiyat olmaktadır. Faiz, sermaye sahiplerine bir bekleme karşılığında veya gelecekteki kazançlar uğruna bugünkü tüketimden vazgeçme nedeniyle verilen bir ödüldür. Kâr ise, sermaye faizi, yönetici ücreti, iş hayatının getirdiği belirsizlik ve rizikoya karşı verilen primi kapsamaktadır. Rant ise, toprak sahibi için bir maliyet olarak görülse de toplum için sadece bir artıktır. Uzun dönemde toprak sahipleri toplumsal artık elde eden tek sınıf olma özelliği taşımaktadır. Marshall, kısa dönemde statik şartlar varsayımı altında hiçbir girdinin milli gelirden aldığı payın diğerlerine karşı uzun dönemde artmasının mümkün olmadığı düşüncesini savunmaktadır. Özetle Marshall, kısa

dönemde marjinalistlerin, uzun dönemde klasiklerin fiyat teorisini kabul etmiştir (Öztürk, 2017: 121; Kazgan, 1993: 142-143).

Marshall, R. Malthus'un tunç kanununu ve nüfus artışının reel ücretleri azaltacağı görüşünü reddetmiş, ölçek ekonomileri sayesinde işçilerin öz saygıları, becerileri ve enerjilerinin artacağını, verimlilik ve gelir düzeylerinin de buna uygun olarak yükseleceğini tahmin etmiştir. Marshall, sermaye birikiminin istihdam üzerindeki etkileri konusunda Marksist ve Ricardo'cu görüşün kaygılarını paylaşmamış, emek ve sermaye arasındaki kısa dönemli rekabetin büyük bir kısmının sermaye malları sektörlerinde işçiye olan talepte meydana gelen değişikliklerle dengeleneceğini öne sürmüştür. Malthus rekabetin, toplumun tamamının yararına olacak şekilde fiyatları düşüreceğini ve ölçek ekonomileriyle birlikte düşük maliyetlerle üretilen mal ve hizmetlerin tüm toplum tarafından kullanabileceğini dile getirmiştir (Barber, 1999: 259-261).

Gelir dağılımı teorisi, piyasada az sayıda firmanın söz sahibi olmasının rekabeti tehdit edeceğini, gelir dağılımı konusunda ciddi sakıncalar yaratabileceğini fark edemeyen Marshall'ın elinde temelde üretim girdilerinin piyasa fiyatlarının belirlenmesi gibi özel bir duruma dönüşmüştür. Marshall, temelde talep ve arz aracılığıyla mikro iktisadi fiyat açıklamaları yapmış, ancak iktisadi hayatın toplumsal sonuçları konusuna dikkat etmemiş, yoksulluğun sebepleri üzerinde durmamıştır. Gelir dağılımı ile ilgili görüş ve bulgular incelendiğinde, Marshall'ın, devletin ekonomiye müdahalesinin ve sosyalist sosyoekonomik reform programlarının gereksiz olduğuna inandığı görüşü ortaya çıkmaktadır. Ona göre, sosyalist müdahaleler diğer zararlı etkilerinin yanında girişimcilerin etkinliğini azalttığı için iktisadi ilerleme açısından yıkıcı sonuçlar doğurmaktadır (Öztürk, 2017: 122; Turner, 1997: 90).

John R. Hicks, geliştirdiği modellerle teknolojik gelişmenin faktör payları ve gelir dağılımı üzerindeki etkisini ortaya koymaya çalışmıştır. Hicks, sermaye ve emek arasında ikamenin olduğunu kabul etmiş, teknolojik gelişmelerin artan ücretlere karşı emek tasarrufu sağlayacağını ifade etmiştir. Hicks, emeğin pahalı olmasının sebebini iki faktör arasında ikame esnekliğinin hiç olmaması veya düşük düzeyde olması değil, tam aksine faktörler arasındaki tamamlayıcılıktan ileri geldiğini vurgulamıştır. Teknolojik gelişmelerin emeğin sermayeyi tamamlamasına olanak vermesi durumunda, sermaye mallarının bollaşmasının, emek talebini arttıracığını, böylelikle emeğin fiyatının sermayeye oranla daha fazla artacağını ifade etmiştir (Jaffe vd., 2000: 21-23).

Uyarılmış teknolojik gelişmelerin emek tasarruflu olması durumunda, emeğin milli gelir içindeki payını düşmektedir. Hicks, sermaye emek oranı (K/L) aynı düzeyde kaldığında, emeğin marjinal verimi ile sermayenin marjinal verimi arasında kalan teknolojik gelişmeyi nötr teknolojik gelişme olarak nitelendirmiştir. Emeğin marjinal verimi sermayenin marjinal veriminden daha hızlı arttığında, teknolojik gelişme, emek kullanımlı bir diğer deyişle sermaye tasarrufludur. Sermayenin marjinal verimi emeğin marjinal veriminden daha hızlı arttığında ise, teknolojik gelişme sermaye kullanımlı yani emek tasarrufludur. Hicks, teknolojik ilerlemeler konusundaki görüşlerini faktör payları üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Bir faktörün üretimde kullanılan miktarı artarken aynı zamanda faktörün talep esnekliği birden büyükse, o faktörün reel geliri (mutlak payı) artmaktadır. Üretim faktörlerinin üretimde kullanılan miktarları dikkate alındığında, ortaya konan bu ilkeler, faktörler arası ikame ve teknolojik ilerleme konularıyla bölüşüm konusunu bütünleştirmektedir. Teknolojik ilerlemelerle sermaye ve emeğin marjinal verimliliği artarken bunlar arasındaki oran değiştirmiyorsa “nötr teknolojik gelişme” ortaya çıkmaktadır. Sermaye-emek oranı (K/L) sabitken, ücret-faiz oranını (w/r) değiştiren teknolojik ilerlemenin emek-tasarruflu veya emek-kullanımlı olacağını ifade etmiştir. Özetle, teknolojik gelişme faktör paylarını değiştirmektedir. Hicks’e göre, emek tasarruflu ve nötr olmayan teknolojik ilerleme, sermayenin marjinal verimliliğini arttıracak, faktör payları ise emek lehine değişecektir. Bu durum, ölçüğe göre sabit getiri koşulunda geçerli olmaktadır. Aksi durumda bu teori sermaye ve emek kullanımlı teknolojik gelişme durumunda geçerliliğini yitirmektedir. Bunun sebebi, K/L oranı sabit varsayıldığın için teknolojik ilerlemelerin özellikle verimlilik üzerindeki etkisini incelemek mümkün olmamaktadır (Öztürk, 2017: 130-131).

Robert Solow, teknolojik gelişme ve gelir dağılımı üzerinde birçok çalışma yapmış, iktisadi büyümenin ne kadarının teknik ilerlemenin sonucu olduğu, ne kadarının sermaye birikiminden kaynaklandığı soruları üzerinde duran ilk iktisatçı olmuştur (Jones, 2001: 18).

Teknolojik ilerlemeleri üretim fonksiyonunun yukarı doğru kaymasıyla gösteren Solow’a göre, bu kaymanın aynı miktarda üretimin daha az üretim faktörüyle gerçekleştirilebileceği veyahut aynı miktar üretim faktörüyle daha fazla üretim elde edebileceği anlamına gelmektedir. O’na göre, kullanılan sermaye ve emek gibi temel üretim faktörlerindeki artıştan bağımsız olarak ortaya çıkan üretim artışı teknolojik ilerlemeye atfedilir. Şu halde, mesele, kişi başına üretim artışının ne kadarının teknolojik ilerlemeden ne kadarının sermaye birikiminden kaynaklandığını ortaya koymaktır. Solow tipi teknolojik ilerleme, sabit bir ücret haddinde ($w=MPL$) emeğin ortalama verimliliğini (Q/L) sabit tutan teknolojik ilerlemedir (Brock ve Taylor, 2004: 10; Biesebroeck, 2003: 28).

Teknolojik gelişmeyle birlikte, aynı miktardaki kişi başına üretim (Q/L) daha az sermaye-emek oranı (K/L) ile gerçekleşmektedir. Bununla birlikte, sermayenin marjinal verimliliği artarken kişi başına ücret sabit kalmakta, teknolojik gelişme öncesinde faktörlerin marjinal verimliliklerini ifade eden w/r oranı teknoloji değişimiyle azalmaktadır. Buna karşılık, ücret-faiz oranında (w/r) görülen düşme emek sermaye oranı (L/K) artışıyla karşılandığından, faktör paylarında herhangi bir değişme görülmemektedir. Yani, ücretlerin sabit olduğu bir durumda teknolojik gelişme faktör paylarını kişi başına üretim kanalıyla etkilemektedir. Bu durum (1.7) numaralı denklemlerle gösterilmiştir.

$$pL = \frac{wL}{Q} = w/\left(\frac{Q}{L}\right) \quad (1.7)$$

(1.7) numaralı denklemlerde, pL emeğin payını göstermektedir. Ücretlerle ortalama verimlilik arasındaki ilişkiler faktör paylarının değişimini belirlemektedir. Buna göre, sabit ücret düzeyinde Q/L oranının artması emek tasarruf eden teknolojik gelişme anlamına geleceği için emeğin payı azalmakta sermayenin payı artmaktadır. Aksi halde, Q/L azalması emek ağırlıklı teknolojik gelişmeyi ortaya koymakta, bunun sonucunda emeğin payı artmakta ve sermayenin payı azalmaktadır. Faktör paylarının değişmemesi için ortalama üretim miktarının (Q/L) sabit olması, diğer bir deyişle teknolojik gelişmenin nötr olması gerekmektedir (Öztürk, 2017: 132; Hansen ve Prescott, 1998: 1).

John R. Hicks ve R. Solow nötr teknolojik gelişmeyi tanımlarken, ölçü olarak gelir dağılımını almaktadırlar. Buna göre, gelir dağılımını değiştirmeyen teknolojik gelişme nötr olmaktadır. Emeğin payını arttıran teknolojik ilerleme sermaye tasarruflu veya işgücü kullanımlı, sermayenin payını arttıran teknolojik gelişme ise işgücü tasarruflu veya sermaye kullanımlı teknolojik gelişme olarak adlandırılmıştır (Öztürk, 2017: 133).

Neo-klasik ekolde gelir dağılımı sorunu öncelikli bir konu olarak görülmemiş ve ikinci plana atılmıştır. Neo-klasiklere göre, bireyler üretime yaptıkları katkı ölçüsünde gelir elde etmekte, herhangi bir kimse artık oluşmamaktadır. Bu bilgiler ışığında, neo-klasik ekole mensup iktisatçıların devletin ekonomiye müdahalesini lüzumsuz gördükleri sonucuna ulaşılabilir (Pasinetti, 2000: 388; Ulutürk ve Ersezer, 2005: 95).

2.1.1.5 Keynesyen Yaklaşım

Ekonomi biliminde Birinci Dünya Savaşına hatta 1929 Krizi'ne kadar geçerliliğini koruyan klasik görüşün yerini, 1936 yılında John Maynard Keynes'in (*The General Theory of Employment, Interest and Money*) *İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi* isimli eseriyle yerini

devlet müdahalesine imkân veren Keynesyen görüş almıştır. Keynesyen görüş, büyüme, birikim ve gelir dağılımı arasında bir münasebetin olduğunu, gelirin yeniden dağıtımını, büyüme ve toplam talep yönetimi konularında kamunun aktif bir rol üstlenmesi gerektiği görüşünü savunmuştur (Franzini ve Pianta, 2011: 2). *Genel Teori*, aynı zamanda modern makro iktisadın da başlangıcı olarak kabul edilir.

J. M. Keynes ile birlikte başlayan modern makro iktisatta ekonomik faaliyet ve gelir dağılımı arasındaki ilişkinin analizi birçok aşamadan geçmiştir. Keynes, gelir dağılımının toplam aktivite üzerindeki tesirine vurgu yapmış, neo-klasiklerin marjinallik yaklaşımı etrafında mikro düzeyde ele aldıkları gelir dağılımı konusunu makro iktisadi bir çalışma alanına dönüştürmüştür. Keynes, *Genel Teori*'de gelir dağılımı konusuna çok fazla değinmemiş ve ayrı bir gelir dağılımı modeli kurmamış olsa da ekonominin tam istihdam düzeyine gelmemesi hususunu servet ve gelirin adaletsiz bir şekilde haksız bölüşümüyle ilişkilendirmiştir (Keynes, 1989: 372).

Aşağıdaki ifade, Keynes'in milli gelirin dağılımı konusundaki görüşünü yansıtmaktadır (Keynes, 1936: 245):

“Emeğin mevcut miktarı ve becerisi, uygun araç gerecin mevcut miktarı ve kalitesi, mevcut teknik, rekabetin derecesi, tüketicinin alışkanlıkları ve zevkleri, güç birliklerini içeren sosyal yapının olduğu gibi, denetim ve örgütlenme etkinliklerinin ve emeğin farklı yoğunluklarının verimsizliği... ulusal gelirin dağılımını belirleyen şeylerdir.”

J. M. Keynes, *Genel Teori*'de, ücret sahiplerinden toplumda yer alan diğer kesimlere doğru bir gelir transferinin ekonominin tüketim eğilimine azaltıcı bir etki yapacağını, dolayısıyla bunun toplam talep, istihdam ve çıktı üzerine de etkisinin olacağını belirtmiştir. Keynes bu durumu, *Genel Teori*'nin yirmi dördüncü bölümünde şu şekilde açıklamıştır (Hein, 2014: 23; Keynes, 1936: 378-379):

“Yaşadığımız ekonomik toplumun olağanüstü hataları, onun tam istihdamı sağlamadaki başarısızlığı ve refah ve gelirin eşitsiz olarak ve keyfe keder biçimde dağılımıdır.”

J. M. Keynes eserinde, 1900'lü yılların sonundan itibaren İngiltere'de gelir eşitsizliklerini azaltmada dolaysız vergilerin başarısını ortaya koymuştur. Bu görüş, bireylerin risk üstlenme isteğini düşüreceği ve kapitaldeki artışın yüksek gelirli bireylerin tasarrufuna bağlı olduğu fikirleri nedeniyle tenkit edilmiştir. Sermaye stokundaki artışın kaynağı olan yatırımların tasarruflardan bağımsız olduğunu savunan Keynes'e göre, ekonomide

gerçekleşmesi zor olan tam istihdam düzeyi düşük tüketimli sermaye artışına neden olmaktadır. Bununla birlikte Keynes, belli şartlar altında kurumlarda biriken amortisman ve yatırım fonlarının yeterli olduğunu ve yeniden dağıtımın tüketimi arttırarak sermayeyi pozitif yönde etkileyeceğini ileri sürmektedir (Keynes, 1989: 372).

Keynes, kârı, üretimin maliyet ve satış değeri arasındaki fark olarak adlandırmıştır. Bununla birlikte, üretim maliyetleri rant, faiz, ücret ve girişimcilerin normal kazançlarının toplamını oluşturmaktadır. Toplam üretim maliyeti, toplumun parasal gelirine eşit olmakta, toplumun elde ettiği bu gelir ise iktisadi sistemdeki farklı grupların alacağı karara bağlı olmaktadır. Para otoriteleri ve piyasa yapıcılar, meydana gelebilecek değişiklikleri giderecek kararlar almadığı sürece, faktör fiyatlarındaki azalış ve artış aynı oranda fiyat volatilitelerine yol açarak kârların aynı düzeyde kalmasına neden olacaktır (Alkin, 1969: 131-132).

Keynesyen yaklaşıma göre, kâr pozitifken, fiyat maliyeti geçmekte ve bunun sonucunda emeğini arz eden işçilerin reel ücretleri düşmektedir. Tasarrufların yatırımlardan küçük olduğu durumda, tüketim mallarına olan talep bunların arzından büyük olduğundan dolayı mal ve hizmetlerin fiyatı yükselecek, işçiler reel gelirleriyle daha az mal ve hizmet satın alacaklardır. Bu durum, reel gelirin işçilerden kapitalistlere doğru kaymasına sebep olmakta, böylece gelir dağılımı etkilenmektedir. Eğer kapitalistler, geliri tasarruf ederlerse, işçilerin tasarrufu veriyken, toplam tasarruf artmakta, sonuç olarak yatırım tasarruf eşitliği sağlanmaktadır. Kapitalistler için, işçilerin nominal ücretleri ve tasarrufları veriyken, ne kadar çok yatırım yaparlarsa toplam gelirin içindeki kendi payları o kadar çok artmaktadır. Kapitalistler, ellerindeki kârın bir kısmıyla tüketim malı talep ederlerse, gelir dağılımı işçiler aleyhine daha fazla bozulmaktadır. Bunun sebebi, tüketim talebi artışının yatırım-tasarruf dengesizliğini devam ettirmesi ve fiyat düzeyinin artmasına sebep olması, kârların artması ve işçilerin reel ücretlerinin düşmesidir (Akyüz, 1980: 224-231).

Keynesyen görüş, gelir dağılımı problemini kabul etmesine karşın, bu problemi çözmek için doğrudan uygulanacak politikalar ortaya atmamış, sadece devletin ekonomiye müdahalesinin gerekli olduğunu, devlet tarafından yapılan müdahaleler neticesinde gelir dağılımının daha adil bir düzeye geleceğini ileri sürmüştür (Ulutürk ve Ersezer, 2005: 98).

2.1.1.6 Monetarist Yaklaşım

Chicago Okulu'nun ilk ürünü olarak kabul edilen monetarizm, Keynesyen görüşe tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu okul etrafında toplanan monetarist iktisatçılar ve Milton Friedman ile birlikte daha ileriye gitmiştir. M. Friedman'ın monetarizme katkıları başlıca iki hususta

olmuştur. Bunlardan birincisi, Keynesyen yaklaşıma yönelttiği eleştiriler, ikincisi ise monetarizmi açıklamaya yardımcı olacak birtakım kavramları ortaya atmak olmuştur. Bu kavramlar sürekli gelir hipotezi, doğal işsizlik oranı, uyarlayıcı beklentiler, istikrarlı para politikası ihtiyacı, piyasa ekonomisine inanç ve hükümet tarafından uygulanan politikaların reddi şeklindedir (Juravle, 2011: 3).

M. Friedman, 1962 yılında yazdığı *Kapitalizm ve Özgürlük (Capitalism and Freedom)* isimli eserinde gelir dağılımı konusuna bilimsel ve ahlaki açıdan yaklaşmıştır. Gelir eşitsizlikleri bir bakıma kişilerin alacakları risklerin bir sonucu olmak veya toplam ürüne yaptıkları katkı farklılıklarından kaynaklanmakla beraber, daha çok sahip oldukları kabiliyet ve varlıklarının bir yansıması olarak ifade edilmiştir. Friedman, serveti diğerlerine göre daha yüksek olan bireyleri bu fazlalığı diğer kişilerle paylaşmaya zorlamanın doğru olmadığını belirtmiş, bu konuda “verime göre dağılım prensibini zorlama olmadan yeniden dağılımı gerçekleştirebilecek önemli bir araç olarak görmüştür. Friedman, farklı meslek gruplarına ait kişilerin bazıları riskten kaçınırken bazılarının riski tercih ettiğini, makro manada gelir dağılımının toplumun genelinin risk alıp almadıklarıyla ilgili olduğuna inanmıştır. Bu durumda, risk, gelir dağılımını belirleyen önemli bir faktör olmaktadır (Friedman, 1982: 135-136; Sahota, 1978: 10).

Friedman, hükümetlerin gelir dağılımı adaletsizliğini azaltmada kullandığı artan oranlı kişisel gelir vergisine yönelik birtakım eleştiriler yapmıştır. Yüksek riske sahip ve maddi olmayan dezavantajları olan faaliyetlerden yüksek vergi alınması bu tür etkinlikleri caydıracaktır. Ayrıca bu durum, yasalardaki boşluklardan faydalanarak vergi kaçırma eğilimini artıracaktır (Friedman, 1982: 142).

Monetaristler, gelir eşitsizliğini azaltmak için zenginlerden fakirlere doğru bir gelir transfer sistemi olarak “negatif gelir vergisi” önerisini getirmişlerdir. Buna göre Friedman, devletin yoksulluk çizgisinin altında gelire sahip olanlardan vergi almayıp, bilakis onlara ödeme yapması gerektiğini ifade etmiş, bu önerinin mevcut refah önlemlerine nazaran daha az masraflı olduğunu öne sürmüştür (Friedman, 1988: 311).

Monetarist yaklaşımı savunan Allan H. Meltzer ve Karl Brunner, gelir dağılımı konusunu politik açıdan yorumlamışlardır. Onlar, gelirin yeniden dağıtımını, hükümetlerin siyaset için kullandıkları bir araç olarak kabul etmişlerdir. Hükümetler, daha fazla görevde kalabilmek için, yüksek gelirli kesimlerden düşük gelirli kesimlere gelir transferi gerçekleştirmektedir (Brunner, 1978: 664).

Friedman, gelir dağılımı konusunda devlet müdahalesine karşı çıkmıştır. Monetaristler, devletin bireylerin özgürlüklerini kemirdiğini ve ekonomiye zarar verdiğini savunmuş, devletin ekonomideki payının azalması gerektiğini ifade etmişlerdir (Ulutürk ve Ersezer, 2005: 96; McConnell ve Brue, 1996: 320).

2.1.1.7 Yeni Klasik Okul

Yeni Klasik Okul'un kökeni monetarizme dayanmakla birlikte, monetaristlerin uyarlayıcı bekleyişler görüşünün yerini Yeni klasiklerde rasyonel bekleyişler teorisi almış ve monetarizmden farklı bir yöne doğru evrilmiştir. Yeni Klasik Okul'un öncüleri Robert Lucas, John Fraser Muth, Neil Wallace, Robert Barro ve Thomas Sargent'tır (Altınöz, 2017: 41).

Yeni Klasik okulun öncülerinden R. Barro'nun 1999 yılında *Eşitsizlik, Büyüme ve Yatırımlar (Inequality, Growth and Investment)* adlı çalışması gelir eşitsizliği ve büyümeye yönelik Simon Kuznets'in Ters U Hipotezini destekler bulgulara ulaşmıştır. Buna göre, gelir düzeyi belli bir noktaya ulaştığında, gelir artışı eşitsizliği azaltacaktır. Yoksul ülkelerde gelir eşitsizliğini azaltıcı kamu politikaları iktisadi büyümeyi arttırmaktadır. Gelişmiş ülkelerde böyle bir yeniden dağıtım politikası, genel ekonomik büyüme ile daha çok eşitliğin yararları arasında oluşacak bir tercih meselesi olmaktadır (Barro, 1999: 32).

2.1.1.8 Post Keynesyen Yaklaşım

J. M. Keynes'in *Genel Teorisi*'nden sonra yaklaşık olarak 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Post Keynesyen yaklaşım ortaya çıkmıştır. Fikirlerinin kökleri klasik okula dayandığı yönünde bilgiler olmakla birlikte, Post Keynesyen yaklaşım, Ortodoks veya ana-akım iktisat dışındaki heterodoks iktisat okullarından biri olarak kabul edilmektedir (Lavoie, 2014: 4).

Post Keynesyen yaklaşımın temel amacı, ekonominin belli şartlar altında nasıl bir gelişme süreci içerisinde olacağını, serbest piyasa ekonomisinde gelir dağılımı ve iktisadi büyümenin nasıl bir seyir izleyeceğini analiz etmektir. Bu yaklaşıma göre, gelir dağılımı olgusu doğrudan iktisadi büyüme ile ilişkili ve politik regülasyonlara elverişli bir değişken olarak ele alınmaktadır (Öztürk, 2017: 168).

Post Keynesyen teoriler üç ayırt edici özelliğe sahiptir. İlk olarak, Post Keynesyenler yatırımları kârın önemli bir belirleyicisi olarak kabul etmişlerdir. İkincisi, yatırımların tasarruflardan bağımsız olduğunu vurgulamışlardır. Üçüncüsü de, ücret gelirleriyle ilişkili tasarruf eğiliminin, kâr gelirleriyle ilişkili olan tasarruf eğiliminden küçük olduğunu vurgulamış olmalarıdır (Asimakopulos, 1988: 133).

1950’li yıllardan günümüze Post Keynesyen yaklaşımın merkezinde yer alan fonksiyonel gelir dağılımı teorisi, halen makro iktisattaki güncelliğini korumaktadır. Post Keynesyen yaklaşım, ABD’nde gelir dağılımındaki değişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan 2008 küresel krizini çok önceden öngörmüştür. Dünya’da ücret payının eşit olmayan şekilde dağılımı, yüksek gelirli bireylerin daha yüksek faiz geliri elde etmesi, yaşanan küresel krize ilişkin ortaya atılan bu öngörünün şekillenmesinde rol oynamıştır. Post Keynesyenler temelde eksik tüketim teorisyenlerince incelenen gelir eşitsizliğinin toplam talep üzerindeki tesirini denklemlerle biçimlendirerek formel hale getirmişlerdir (Lavoie, 2014: 36).

Post Keynesyenlerin talep yanlı bir iktisadi yaklaşıma sahip olarak nitelendirilmeleri, onların efektif talep ilkesini temel almalarının bir sonucudur. Post Keynesyen yaklaşımda arz, belirli bir sermaye ve teknoloji stoku seviyesinde beklenen talebe göre belirlenmektedir. Bu bağlamda, beklenen talep düzeyi, tüketim ve yatırım planlarını biçimlendiren unsurdur. Kısa dönemde üretim düzeyinin belirlenmesinde, üreticilerin toplam talebe ait beklentiler ve zaman kavramı önemli rol oynamaktadır. Post Keynesyen iktisadi düşünceyi, genel denge teorisinden ayıran en önemli özelliklerden biri “tarihsel zaman” kavramıdır. Post Keynesyenlere göre, geçmişi göz ardı etmenin olanaksız olduğu varsayımı altında, rasyonel beklentiler teorisi gibi kusursuz öngörü esasına dayanan modellerle bir olgunun geleceğini tahmin etmek mümkün olmamaktadır (Palley, 1996: 71; Holt, 2007: 93).

Ekonominin arz tarafıyla ilgilenen Marksist ve neoklasik yaklaşımlar gibi alternatif modellerin aksine, Post Keynesyen modellerde ekonominin uzun dönemli iktisadi büyüme oranının temel belirleyicisi toplam taleptir. İşgücü arzı artış oranı ve teknolojik değişimin daha katı ve kâr payının daha düşük olduğu işgücü piyasası dinamikleri kısa dönemde birçok modelde iktisadi büyümeyi daha çok etkilemektedir. İşgücü arzı büyümesi ve teknolojik ilerlemeler, işgücü piyasası baskılarına daha hızlı yanıt verirken dağıtımdaki değişikliklerin geri dönüşümünün az olması sebebiyle, uzun dönemde gelir dağılımı iktisadi büyümeyi daha fazla etkilemektedir. Bu sebeple, işsizlik seviyesinde görülen değişikliklerle birlikte meydana gelen döngüsel iktisadi büyüme kısa dönemde daha önemliyken, hükümet politikaları ve sosyal güç ilişkilerindeki değişiklikler uzun dönemde iktisadi büyüme üzerinde daha önemli olmaktadır. Post Keynesyenler, Neo-Klasiklerin birçoğundan farklı görüşler ortaya atarken, bazı Marksist modellerle aynı görüşleri savunmuşlardır. Post Keynesyenler, büyümenin kâr kaynaklı veyahut ücret kaynaklı olup olmadığını araştırmışlardır (Stockhammer, 1999: 3; Dutt, 2012: 432-450).

Post Keynesyen yaklaşımın öncülerinden Michał Kalecki, Nicholas Kaldor, Luigi L. Pasinetti, Joan Robinson ve Sidney Weintraub'un gelir dağılımı hakkındaki görüşleri aşağıda anlatılmaktadır.

Michał Kalecki'nin gelir dağılımı modeliyle Keynes'in *Para Üzerine Bir Deneme* adlı eserindeki model uyumlu görünmektedir. Fakat M. Kalecki'nin modeli Keynes'in modeline kıyasla daha bütünsel ve sistematiktir. Kalecki, modelinde, mükemmel olmayan rekabetçi piyasa fiyatlamlarını kapsayan gelir dağılımı analizi yapmaktadır. Kalecki, ücret pazarlıklarının parasal olarak yapılması, özellikle yatırım ve talebin bağımsız rolü, değişim sürecinin tarihsel bir zaman içinde incelenmesi gibi birçok konuda Keynes ile aynı fikirde olduğunu ifade etmiştir. Kalecki, gelir dağılımı modelini iki sınıflı, iki kesimli Marksist görüşe dayalı bir üretim modelinden hareketle oluşturmaktadır. Buna göre, tüketim tarafında, üretilen mallara talep kapitalistler ve işçilerden gelmekte, tasarruf yalnızca kapitalist sınıf tarafından gerçekleşmektedir. Kalecki, Keynes'in modelinden farklı olarak, klasik tasarruf fonksiyonuna çok yakın bir fonksiyon geliştirmiştir. Kapitalistler gelirlerinin bir kısmını tüketip bir kısmını tasarrufa ayırırken, işçiler tüm gelirlerini harcamaktadırlar. Kapitalistlerin tüketim ve yatırım kararları kâr düzeyini belirlemektedir (Akyüz, 1980: 232).

Yukarıda belirtilen varsayımlar altında M. Kalecki toplam geliri (1.8) numaralı denklemlerle tanımlamaktadır (Öztürk, 2017: 172):

$$Y = I + C_k + C_w \quad (1.8)$$

Denklemlerde Y toplam geliri, I sermaye sahiplerinin tasarruflardan bağımsız olarak yaptıkları yatırımın düzeyini, C_k sermaye sahiplerinin tüketim harcamalarını, C_w ücretli kesimin tüketim harcamalarını göstermektedir. Bu bilgiler ışığında, kapitalistlerin tüketim ve yatırım yaptıkları, işçilerin tüm gelirlerini harcadıkları varsayımı altında toplam gelir tekrar (1.9) denklemlerdeki gibi yazılabilir:

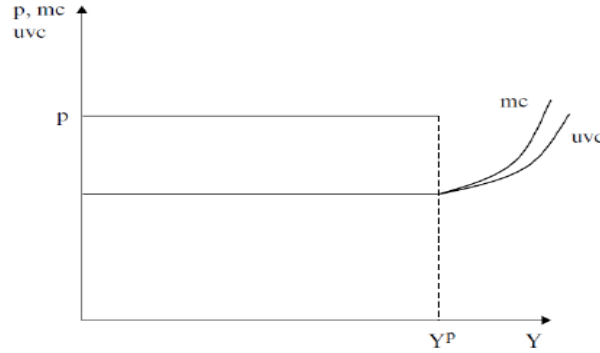
$$Y = P + W \quad (1.9)$$

(1.9) denklemlerine göre, toplam gelir Y , kâr P ve ücretlerin W toplamından meydana gelmektedir. İşçiler ve kapitalistlerden oluşan, işçilerin gelirlerinin tamamını harcadığı ve tasarruf etmediği, tüketimlerinin ücretlerine denk olduğu iki kesimli bir yapıda gayri safi kârlar kapitalistin yatırım ve tüketimine eşit olacaktır:

$$P = I + C_k \quad (2.1)$$

(2.1) numaralı denklemde, gayrisafi kâr P , yatırımlar I ve kapitalistin tüketiminin C_k toplamı olarak gösterilmiştir. M. Kalecki, kâr ve kapitalistin yatırım harcamaları arasında bir nedensellik ilişkisi kurmuştur. Bu bağlamda, kapitalistin yatırım ve tüketim kararı kârı belirlerken, bu durumun tersi bir hali bulunmamaktadır (Lopez ve Assous, 2010, 28-36).

M. Kalecki'nin 1954-1971 yılında ortaya koyduğu fiyatlandırma teorisinde firmanın fiyatı, üretimi ve maliyeti arasındaki ilişki Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. Kalecki'nin Fiyatlandırma Teorisi

Kaynak: Eckhard Hein'in 2014 yılındaki *Distribution and Growth After Keynes: A Post-Keynesian* çalışmasından alınmıştır.

Şekil 2'ye göre, uvc ortalama değişir maliyetleri, p fiyatı, mc marjinal maliyeti, Y yurtiçi çıktıyı ve Y^P potansiyel çıktı düzeyini göstermektedir. Ortalama değişir maliyetler, birim hammadde maliyetleri ve ortalama emek maliyetlerinden oluşmaktadır. Kalecki'nin kâr fiyatlaması yaklaşımı, sabit sermayenin aşınması ve yönetim pozisyonundaki işgücünün kazançları gibi genel giderleri de içermektedir. Kalecki'nin fiyatlandırma teorisinde tek bir firmanın fiyat oluşumu (2.2) numaralı denklemde gösterilmiştir (Hein, 2014: 185):

$$Pi = \left(\frac{W}{Y}\right) i + \left(\frac{M}{Y}\right) i + \left(\frac{\pi}{Y}\right) i \quad (2.2)$$

(2.2) numaralı denklemde, P firmanın fiyatını gösterirken, M/Y birim hammadde maliyetlerini, W/Y birim emek maliyetlerini, π/Y ise gayri safi kârları ifade etmektedir. Kalecki, analizine, veri bir sermaye stokunun olduğu tam kapasitenin altında bir üretim düzeyinde çalışan bir firmanın fiyatlamasıyla başlamıştır. Kalecki, firma için kâr maksimizasyonu sorunu ortaya koymamıştır. Kalecki'nin çalışmasının en önemli özelliği, firmaların kâr fiyatlamasını birim değişken maliyetler üzerinden yapmaları ve fiyat belirleme sürecinde aynı sektöre mensup firmaların etkileşime girdiklerini ifade etmiştir. Ona göre, tek bir firmanın kâr

fiyatlaması, aynı sektöre mensup benzer üretim yapan diğer firmalarında fiyat davranışlarını belirlemektedir (Hein, 2014: 185; Kalecki, 1954: 170)

Kalecki'nin gelir dağılımı teorisi, doğrudan, sanayi kesimindeki firmaların fiyatlama davranışıyla ilişkilidir. Teorisinin temel varsayımı, ekonominin eksik rekabet ve eksik istihdam düzeyinde olmasıdır. Fiyat değişikliklerinin talebe göre olduğu bir ekonomide, tarım sektörünün tersine, sanayi sektöründeki fiyatlar kendi maliyetlerine göre ortaya konmaktadır. Kalecki, teorisinde, firmaların faaliyetlerini tam kapasitenin altında sürdürdüklerini ve birim maliyetlerinin sabit olduğunu varsaymaktadır. Firmalar daha sonraki süreçte monopol derecelerine göre ortalama değişken maliyetler üzerinde bir fiyat artışı (mark-up⁶) uygulamaktadırlar. Kalecki'nin modelinde fonksiyonel gelir dağılımı, hammadde fiyatlarının işgücü maliyetlerine oranı ve ortalama fiyat artışıyla oluşturulmaktadır. Fonksiyonel gelir dağılımıyla ortaya çıkan kâr payının, amortisman maliyetleri veyahut maaşlar gibi genel maliyetleri karşılaması gerekmektedir. Özetle, M. Kalecki'nin gelir dağılımı teorisi, daha çok monopolcü piyasalardaki firmaların fiyatlama alışkanlıklarının bir neticesidir. Tam rekabet koşullarının olmadığı varsayımı altındaki bir piyasada, tekelin güçlü olması, üretim maliyetlerinin yükselerek mal ve hizmetlerin fiyatının artmasına sebep olmaktadır. Mal ve hizmetlerde görülen fiyat artışı reel ücretlerin düşmesine sebep olmaktadır. Bu bağlamda Kalecki'nin teorisi, tekel gücünün artmasıyla, sermayenin emeğin karşısında güçlenmesi, emek gücünün zayıflaması, dolayısıyla emeğin gelirden aldığı payın düşmesini vurgulamaktadır (Dünhaupt, 2013: 10).

Hem Post Keynesyen hem de Marksist düşünceyi benimseyen Kalecki'nin gelir dağılımı konusunda oluşturduğu model sınıf mücadelesine yönelik bakış açısını göstermektedir. Kalecki'ye göre, bu model ışığında iki durum ortaya çıkmaktadır. Birinci durumda, ücret düzeyinde gerçekleşen bir artış neticesinde kapitalistlerin ya kâr oranlarında herhangi bir değişiklik olmayacak ya da kâr payında görülecek düşüşe razı olacaklar; bu durumda güç ve avantaj kapitalistlerin elinde olmaktadır. Yani, ücret düzeyinde görülen artış sermaye sahibi için fazladan ortaya çıkan maliyettir. Fakat kapitalistler ücret artışlarını ürünün fiyatına eklemek için pazarlık ve tekel gücüne sahiptir. Kapitalistlerin elindeki pazarlık ve tekel gücü neticesinde nominal ücret artışı, reel ücretleri yükseltmeyecek, emek arz eden işçilerin satın alma gücü değişmeyecektir. İkinci durumda, kapitalistler sendikalar karşısında güçlü değilse, fiyat ve ücret artışları arasında (sendikaların güçlü olmasından dolayı pazarlıkta

⁶ **Mark-up:** Maliyete belirli bir kar oranı ekleyerek malın satış fiyatını belirleme yöntemidir.

kapitalistlerin ellerinin zayıf olması nedeniyle) dengeyi sağlayamayacaklardır. Bu durum iki sonuç ortaya çıkarmaktadır. Birincisi, yükselen ücretlerin tüketim artışına neden olması; ikincisi, üretim miktarının talep düzeyine bağlı olması sebebiyle firmaların kapasite verimliliklerini arttırmak isteyecek olmalarıdır. Fakat bu durum yüksek üretim miktarına karşılık daha az kâr payı manasına gelmektedir. Kalecki, iktisadi büyümenin bu azalan kâr payı ile birlikte hareket edeceğini ifade etmektedir. Kalecki'nin monopolleşme derecesine dayalı olarak kurduğu gelir dağılımı ve bölüşüm modeli, diğer Post Keynesyen iktisatçıların oluşturduğu modellere de temel oluşturmuş, N. Kaldor, L. Pasinetti, J. Robinson ve S. Weintraub bu model üzerinden hareketle analizlerini yapmışlardır (Giovannoni, 2014: 14; Ataman, 1996: 56).

Keynesyen yatırım ve tasarruf mekanizmasına dayanan makro iktisadi gelir dağılımı modelini kuran Nicholas Kaldor, uzun dönemde tam istihdam dengesindeki bir ekonomide gelir dağılımı ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Kaldor, uzun dönemde yatırımların özellikle daha yüksek bir kâr beklentileriyle belirlendiğini ve kısa dönemde bu etkinin değişmediğini ifade etmiştir. Emek arzı ve büyüme oranının dışsal olduğunu ortaya koymuş, ücret pazarlıklarının reel ücretler üzerinden değil nominal ücretler üzerinden yapıldığını vurgulamıştır. Kaldor'a göre, emek arzı ne reel ne de nominal ücretlerdeki değişimlere duyarlıdır. Talep ve arz koşullarına göre belirlenen fiyat değişkenliği ücret değişkenliğinden daha fazladır. Bir ekonomide tüm yatırım ve tasarruf kapitalistler tarafından, tüm tüketim işçiler tarafından yapılır. Sonuç olarak, yatırım malları kâr gelirine eşit olurken, tüketim mallar ücret gelirine eşit olmaktadır. Bu sebeple, ücret düzeyi ve üretim teknolojisi veriyken yüksek bir büyüme oranının elde edilmesi yatırım oranında bir atışı, bu da gelir dağılımı değişikliğini, yani kâr gelirindeki artışın ücret gelirine oranla daha fazla artmasını gerektirmektedir (Öztürk, 2017: 174).

Kaldor'un çalışmaları Keynesyen teoriye dayansa da, kurduğu model daha çok Harrod-Domar büyüme modelinin farklı bir versiyonu olma özelliğini taşımaktadır. Harrod-Domar modeline göre, bir ekonomideki tasarruf oranı, ekonomide faaliyet gösteren iktisadi grupların tasarruf eğilimlerinin ortalamasıdır. Kaldor'a göre, gelir dağılımı ve bölüşüm bu noktada yer almakta, ekonomide faaliyet gösteren çeşitli grupların tasarruf eğilimlerinin ortalaması, bu grupların toplam gelirden aldıkları payı göstermektedir. N. Kaldor, tam istihdam koşulu altında büyüme dengesine sahip bir ekonominin uzun dönemdeki bölüşüm ve büyümesi arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Kaldor'un ortaya koyduğu modelde, gelir dağılımının ücretli çalışan işçilerin aleyhine değiştiği sonucuna varılmıştır (Alkin, 1969: 134; Akyüz, 1977: 553-563).

Kaldor'un tam istihdam koşulu altında, tasarrufların hem kâr geliri hem de ücret geliri elde edenler tarafından gerçekleştirildiği ve bunların tasarruf eğilimlerinin birbirinde farklı olduğu fikirleri temelinde ortaya koyduğu model aşağıdaki denklemlerle gösterilmektedir (Kaldor, 1955: 95):

$$Y = W + P \quad (2.3)$$

(2.3) numaralı denklemde Y toplam geliri, W toplam ücretleri, P kârları göstermekte olup, toplam gelir, toplam ücretlerin ve kârların toplamından oluşmaktadır. Tasarruf-yatırım eşitliği varsayımı altında toplam tasarruf fonksiyonu hem sermaye sahiplerinin hem de işçilerin tasarruf eğilimleri (2.4) ve (2.5) numaralı denklemlerle gösterilebilir:

$$I = S \quad (2.4)$$

$$S = S_W + S_P \quad (S_W = S_W W \text{ ve } S_P = S_P P) \quad (2.5)$$

(2.4) numaralı denklemde I yatırımları, S tasarrufları göstermekte olup, yatırımların tasarruflara eşit olduğu varsayılmaktadır. (2.5) numaralı denklemde, S_W ücretli çalışan işçilerin toplam tasarrufunu, S_P sermaye sahiplerinin toplam tasarrufunu göstermektedir. Ücretli çalışan işçilerin toplam tasarrufu ile sermaye sahiplerinin tasarrufları elde ettikleri gelirin ne kadarını tasarrufa ayırdıklarına, yani marjinal tasarruf eğilimlerine bağlı olmaktadır. Bu bilgiler ışığında yatırım-tasarruf dengesi (2.6) numaralı denklemle gösterilebilir:

$$I = S_P P + S_W W = S_P P + S_W (Y - P) = (S_P - S_W)P + S_W Y \quad (2.6)$$

(2.6) numaralı denklemde ücretler (W), toplam gelirden (Y), kârların (P) çıkarılması suretiyle yazılmıştır. Toplam kârın katsayısı, ücretli çalışan işçilerin tasarruf eğilimiyle, kapitalistlerin tasarruf eğilimi arasındaki fark anlamına gelmektedir. Toplam gelirin katsayısı, ücretli çalışan işçilerin tasarruf eğilimi olarak denklemde yer almaktadır. Eşitliğin her iki tarafı Y ile bölüldüğünde, yatırımlar ile gelirlerdeki kâr payı ilişkisi (2.7) numaralı denklemle gösterilebilir:

$$\frac{I}{Y} = (S_P - S_W) \frac{P}{Y} + S_W \quad (2.7)$$

(2.7) numaralı denklemde kârların yatırımlar üzerindeki tesiri gösterilmiştir. Ancak, Post Keynesyen yaklaşıma göre, yatırımlar tasarruflardan ve kâr düzeyinden bağımsız olarak belirlendiği için, eşitlik düzenlenerek (2.8) numaralı denklemdeki gibi yazılabilir:

$$P/Y = 1/(S_p - S_w)1/Y - S_w/(S_p - S_w) \quad (2.8)$$

(2.8) numaralı denklemde kapitalistler ve işçilerin tasarruf eğilimleri veri iken, gelirin kâr payı (P/Y) onun yatırım oranına (I/Y) bağlıdır. Tam istihdam şartları altında, yatırımlarda görülen artış, önce toplam talebi daha sonra da fiyat düzeyini arttıracaktır. Fiyat artışı, kapitalistlerin kâr oranını arttıracak ve reel ücretlerin düşmesine sebep olacaktır. Reel tüketim azalarak yatırım-tasarruf eşitliğinde istikrar sağlanmış olacaktır. Modelin istikrarlı olmasının şartı, sermaye sahiplerinin toplam tasarrufunun ücretli çalışan işçilerin toplam tasarrufundan büyük olmasıdır ($S_p > S_w$). İstikrarın derecesi marjinal tasarruf eğilimlerinin büyüklüklerine bağlıdır. Buna göre, $I/(S_p - S_w)$, gelir dağılımının duyarlılık katsayısı olarak adlandırılmaktadır. Marjinal eğilimler arasındaki fark küçükse, gelir dağılımının duyarlılık katsayısı büyük olacaktır. (I/Y) oranında görülen küçük değişiklikler gelir dağılımında (P/Y) daha büyük bir değişikliğe sebep olacaktır (Kaldor, 1955: 95-96).

N. Kaldor'un oluşturduğu gelir dağılımı modeli makro iktisadi bir gelir dağılımı teorisi olarak kabul edilmiştir. Ancak Kaldor'un varsayımlarının sınırlı kalması ve tam istihdam düzeyinde kapasite artırma çabasının ücret dışı gelirlerin payını arttıracaklarını ileri sürmesine rağmen tam istihdam düzeyinin altındaki bir seviyede reel gelirlerde meydana gelen değişmelerin gelir dağılımı üzerindeki etkisini ortaya koyamaması nedenleriyle tenkit edilmiştir (Peterson, 1994: 467).

Luigi L. Pasinetti'nin gelir dağılımı modeli, Kaldor modelinin bir uzantısı olarak görülmektedir. Pasinetti'nin Kaldor'un modelinden farkı, sınıfsal tasarruflar hakkında ortaya koyduğu görüşlerdir. Kaldor'un modelinde hem sermaye sahipleri hem de işçiler tasarruf etmekte olduğu halde, işçi kesiminin tasarruftan elde ettiği gelir dikkate alınmamıştır. Buna karşılık Pasinetti, modelinde işçilerin ücretlerinden tasarruf ettikleri kısmı sermaye sahiplerinin kullanımına karşılıksız değil, tasarruf tutarının belli bir oranında gelir sağlayarak sunduklarını ifade etmişlerdir. İşçi sınıfı elde ettiği bu geliri ya kâra ortak olarak ya da faiz geliri olarak kazanacaktır. Pasinetti, Kaldor'un modelinin aksine, işçilerin tasarruf eğiliminin sıfır olmadığını ifade etmiştir. Ona göre, eğer ücretli çalışan işçiler gelirlerinin bir kısmını tasarruf ederse ($S_w > 0$), işçiler ve kapitalistlerin gelirleriyle milli gelir arasındaki ilişki ortadan kalkmaktadır. Eğer işçiler tasarruf edip, tasarruflarının bir kısmını yatırıma ayırırlarsa hem ücret hem de kâr geliri elde edeceklerdir. Bu durumda Pasinetti, kâr ile ücret arasındaki bölüşümün değişebileceğini ileri sürmüş olmaktadır. Bu bakış açısıyla, ücretlerin toplam gelire oranı, kapitalist sınıfın marjinal geliri ve yatırımların toplam üretimdeki payı tarafından belirlenmektedir. İşçi kesiminin marjinal tasarruf eğilimi arttıkça, gelirden aldığı pay artacaktır.

Kısacası, Pasinetti, uzun dönemde kâr oranının sermayeden bağımsız olduğunu ifade etmiştir (Akyüz, 1980: 651; Pasinetti, 2003-8-16).

Pasinetti'ye göre, yatırım kararı tasarruflardan tamamen bağımsız olup, uzun dönemli etkilerle belirlenen bekleyişlere dayanmaktadır. Bu iki varsayım hem Pasinetti hem de Kaldor'un modelinin temelini oluşturmaktadır. Bu varsayımlar altında şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır: Yatırımlardaki artış, işsizliğin olduğu durumda gelir düzeyi ve istihdamı arttıracaktır. Tam istihdam varsayımı altında yatırım düzeyinde görülen artış gelir dağılımını iyileştirmektedir. Özetle, yatırımlar istihdam, reel ücretler ve gelir düzeyinde görülen artışların kaynağı konumundadır (Özdemir ve İslamoğlu, 2017: 56).

Joan Robinson 1933 yılında yayınladığı *Eksik Rekabet İktisadı (Economics of Imperfect Competition)* adlı çalışmasında monopol piyasası ve tam rekabet piyasası dışında kalan ve dünya koşullarını daha iyi ortaya koyduğunu düşündüğü monopollü rekabet piyasasını iktisat literatürüne kazandırmıştır. Gelir dağılımı konusunda Robinson'un en önemli katkısı, monopollü rekabet piyasası analizidir. Tam rekabet piyasası, homojen bir malı üreten çok sayıda firmadan oluşurken, monopol piyasasında yakın ikamesi olmayan bir malın tek satıcısı vardır. Gerek monopol gerekse tam rekabet piyasası iktisat teorisinin tanımladığı şekliyle gerçek dünyayla çok fazla uyum içerisinde değildir. J. Robinson ise ortaya koyduğu modelin gerçek yaşama daha uygun olduğunu ifade etmiştir (Öztürk, 2017: 177).

Robinson'un modelinde iki temel varsayım vardır. Bunlardan birincisi, ücret pazarlığının parasal ücretler üzerinden yapıldığı, ikincisi yatırımların tasarruflardan bağımsız olduğudur. Kısacası, büyük kârlar yatırıma ait büyük riskler barındırmakta, bununla birlikte gelecek yatırımlar için rezerve edilen iç fonları oluşturmaktadır. Robinson yatırım kararları için "kâr için büyümeden ziyade, büyüme için kâr" ifadesini kullanmıştır (Man-Seop Park, 1998: 281).

J. Robinson, bir yandan gelir dağılımı ve sermaye, diğer yandan teknolojik gelişme ve sermaye birikimi teorilerini belli bir dinamik çerçevede birleştirip ortaya koymuştur. Robinson'un modelinde, Klasik ve Neo-Klasik teorinin izlerine ve alışkanlıklarına rastlanmasına rağmen, düşüncesinin temelinde Keynesyen teori bulunmaktadır. Robinson, sermaye yoğunluğu ve faktör fiyatları arasındaki münasebeti gelir dağılımı olarak algılamış, bu ikisinin ters yönlü ilişkili olduğunu kabul etmiştir. Bu açıdan faktör fiyatları ile kıtlık arasında Neo-Klasik görüşü sürdürmektedir. Robinson, teknolojik ilerlemelerin gelir dağılımı (ücretler) üzerinde olumlu veya olumsuz değişiklikler yaratabileceğini ifade etmiştir. Robinson, kısa ve

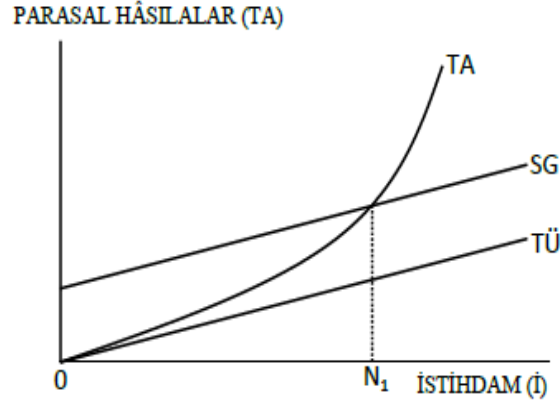
uzun dönemli bir gelir dağılımı teorisi geliştirmiş, gelir dağılımı ve teknoloji arasında önemli bağların olduğunu söylemiştir. Ona göre, eğer işgücünün büyüme oranı, sermaye birikimininkinden daha düşük ise, ücretler yükselme eğilimi içinde olacak, bu da işgücünden tasarruf elde eden teknolojik gelişmeyi teşvik edecektir. Bu ise, kâr oranlarının azalması manasına gelmektedir (Akyüz, 1980: 659).

Robinson'un modeli Kaldor ve Pasinetti'nin modellerinin neredeyse tüm Keynesyen unsurlarını içermektedir. Ancak, Kaldor ve Pasinetti'nin modellerinden farklı olarak, Robinson, yatırımların gelir dağılımından tamamen bağımsız olmadığını ifade etmiştir. Ona göre, gelir dağılımının kâr beklentilerine ve arzulan tasarruf oranına tesiri, gelir dağılımının yatırımları bir ölçüde etkilemesine sebep olmaktadır. Robinson'un modelinin Kaldor ve Pasinetti modelinden en büyük farkı, analiz yöntemidir. Pasinetti, yalnızca denge durumunun özelliklerini ele almıştır; oysa Robinson modelinin dinamiği, kısa dönem dengesinin zaman içinde evrilmesi şeklinde ortaya çıkan sürecin analizidir (Öztürk, 2017: 178)

Robinson'un uzun dönemde denge şartı, Harrod ve Domar modelinin şartlarını içermektedir. Fakat Robinson, onlardan farklı olarak, gelir dağılımı ve kâr oranlarının büyüme içinde önemli bir yer tuttuğunu ifade etmiştir. Fiyat mekanizması gelir dağılımına etki ederek sadece kapasite çıktısına eşit bir talep yaratmakta, ancak kapasitenin uzun dönemde tam istihdama göre ayarlanmasını sağlamamaktadır. Monopollü rekabet durumunda, kısa dönemde fiyat mekanizması oluşmamakta, sadece kullanılmayan kapasite ortaya çıkmaktadır. Robinson'un modelinde gelir dağılımının uzun dönemde belirlenmesinde ekonomik ve siyasi güçler ön plandadır (Akyüz, 1980: 732-733).

Sidney Weibtraub'ın gelir dağılımı teorisine "nispi paylar teorisi" adı verilmiştir. Weintraub, gelir dağılımını modern istihdam ve gelir teorilerinde önemli bir olgu olan toplam talep fonksiyonuyla açıklamaya çalışmıştır. Weintraub, toplam arz fonksiyonunu sabit fiyatlar yerine cari fiyatlar üzerinden oluşturmuş, bu fonksiyondan hareketle, gelir ve istihdam teorisiyle toplam gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi modellemiştir. Weintraub, oluşturduğu fonksiyonla gelir dağılımının nasıl değiştiğini göstermeye çalışmıştır (Weintraub, 1958: 40; Peterson, 1976: 454).

Weintraub'un toplam arz fonksiyonu Şekil 3'te gösterilmektedir.

Şekil 3. Weintraub'un Toplam Arz Fonksiyonu

Kaynak: Wallace C, Peterson'un 1976 yılındaki "*Income, Employment, Economic Growth*" adlı çalışmasından derlenmiştir.

Şekil 3'te yer alan TÛ, toplam ücretleri, SG, sabit gelirleri, TA ise toplam arzı ifade etmektedir. Toplam arzdan sabit gelirler düşüldüğünde kâr ortaya çıkmakta, ücretler, kârlar ve sabit gelirler olmak üzere üç tür gelir oluşmaktadır. Weintraub, oluşturduğu toplam arz eğrisi vasıtasıyla istihdam düzeyinde bir artışın bu üç tür gelir düzeyinde ne yönde etki yaratacağını ortaya koymaya çalışmaktadır. Weintraub'a göre, parasal ücret haddinin sabit ve azalan verimler yasaının geçerli olduğu varsayımları altında, çıktı ve gelir düzeyinde görülen bir artış; kâr geliri elde edenlerin lehine, parasal geliri sabit kesimlerin ve ücretli çalışan işçilerin aleyhine sonuçlanacaktır (Peterson, 1976: 470).

Weintraub, yatırımları otonom olarak kabul etmiş, fiyatlar genel düzeyi arttığında yatırımların parasal değerinin de yükseleceğini ifade etmiştir. Ona göre, tüketim harcamaları da kullanılabilir gelirin bir fonksiyonu olup, yatırımların otonom olması sebebiyle, milli gelir ve gelir dağılımı arasında oluşan etkiler tüketim harcamalarına bağlı olmaktadır. Weintraub, aynı zamanda enflasyon ve parasal ücretler arasında da bir ilişkinin varlığından bahsetmiştir. Weintraub'un, geliştirdiği sentezci modellerle, Keynesyen ve Neo-Klasik gelir dağılımı teorilerinin eksik yanlarını tamamlamaya çalıştığı şeklinde yorumlar yapılabilmektedir (Öztürk, 2017: 178).

2.1.1.9 Yeni Keynesyen Yaklaşım

"Yeni Keynesyen" terimi ilk kez 1982 yılında Michael Parkin ve Robin Bade tarafından dile getirilmesine rağmen, bu fikir 1970'lerde ortaya çıkan Yeni Klasik iktisat yaklaşımına dayanmaktadır. 1970'li yılların sonunda Yeni Klasik yaklaşımın Keynesyen yaklaşıma yönelik

eleştirileri ve rasyonel beklentiler varsayımı altında politika etkinsizliği fikrine tepki olarak Yeni Keynesyen görüş ortaya çıkmıştır. Yeni Keynesyenler, fiyat ve ücret katılıklarını rasyonel bekleyişler teorisiyle birlikte incelemiş, rasyonel bekleyişler varsayımı altında uygulanacak iktisadi politikaların ekonomi üzerinde etki yaratacağını savunmuşlardır (Snowdon ve Vane, 2006: 361; Yıldırım vd., 2010: 1274).

1990'lı yıllarda Avrupa'da görülen işsizlik ve stagflasyon sorununun bir türlü çözülememesi, Keynesyen görüşün yeni versiyonu olan Yeni Keynesyen görüşün ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Keynesyen geleneği sürdüren Michael Parkin, Robin Bade, Joseph E. Stiglitz, George Akerlof, N. Gregory Mankiw, Edmund Phelps, Ben S. Bernanke, Lawrence H. Summers, Bruce Greenwald, David Romer, Stanley Fisher ve Arthur Okun gibi iktisatçıların savunuculuğunu yaptığı Yeni Keynesyen yaklaşım, Walras'çı genel denge görüşünü reddetmiştir. Yeni Keynesyen yaklaşım, piyasaların kendi kendine dengeye gelemeyeceğini, devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini öne sürmüştür. Yeni Keynesyen yaklaşım, makro iktisattan mikro iktisadi temellere inme konusunda asimetrik bilgi, aksak rekabet ve fiyat-ücret katılıkları gibi kavramlar üzerinde durmuştur. Keynesyen düşüncenin ihmal ettiği gelir dağılımı ve ekonomik büyüme gibi konular Yeni -Keynesyen yaklaşımla tekrar ön plana çıkmıştır. Kâr ve ücretler arasındaki gelir dağılımı mücadelesi, yatırım ve tüketim kararlarını doğrudan tetiklemektedir. İstihdam ve üretim düzeyinin artırılmasında ve ekonomik istikrarın sağlanmasında yatırımlar önemli rol oynamakta, gelir dağılımı ve ekonomik büyüme açısından da temel belirleyici unsur olmaktadır (Öztürk, 2017: 238).

Yeni Keynesyen ve Yeni Klasik iktisat ekolü arasındaki en önemli fark, fiyat oluşum davranışlarından ileri gelmektedir. Yeni Keynesyen yaklaşımda fiyatlar tekelci firmalarca belirlenirken, Yeni Klasik teoride fiyatlar tam rekabet koşulları altında belirlenmektedir. Bununla birlikte, bir diğer ayırt edici özellik, Yeni Keynesyenlerin ücret ve fiyatların katı olduğu iddialarıdır. Yeni Keyneslilere göre, etkin ücret teorisi, ücretlerin katılığı, içeridekiler dışarıdakiler hipotezi, fiyat ayarlama maliyetleri, koordinasyon başarısızlıkları ve kredi tayinlaması⁷ gibi olgular piyasaların işleyişinde bir sürtünme yaratmaktadır. Bu nedenle, makro iktisadi volatilitelerin temelinde, mikro piyasalarda oluşan bu tür aksaklıklar yatmaktadır (Snowdon ve Vane, 2006: 364; Leijonhufvud, 2000: 357-394).

⁷ **Kredi tayinlaması:** Finansal piyasaların etkinliğini bozan asimetrik bilgiye bağlı olarak ortaya çıkan ters seçim ve ahlaki tehlike unsurlarının kredi kuruluşları üzerinde yaratacağı zararları yönetebilmek için geliştirilmiş bir kredi kısıtlamasıdır.

Etkin ücret teorisi, emek verimliliği ile ücretler arasında pozitif yönlü ilişkiye dikkat çekmiştir. Bu teoriye göre, firmalar daha fazla kâr elde etmek için piyasanın üzerinde bir ücret politikası izlerler. Yeni Keynesyen okulun gelir dağılımı konusunda görüşleri etkin ücret teorisinden⁸ yola çıkarak analiz edilebilmektedir (Kwon, 2014: 63).

1976'da J. E. Stiglitz tarafından yapılan bir araştırmada, kırsal kesim gelir dağılımında etkin ücret teorisinin bulguları incelenmiş, kırsal nüfustaki bir artışın tarımsal ürün ve gelir eşitsizliği üzerindeki tesiri araştırılmıştır. Söz konusu araştırmada J. E. Stiglitz bazı çarpıcı neticelere varmıştır. Stiglitz, ilk olarak, eşitlik ve etkinlik arasında bir çatışmanın varlığından söz etmiştir. Buna göre, eşitlikçi tarım işletmelerinde elde edilen çıktı miktarı, çıktı maksimizasyonu odaklı işletmelerden önemli oranda daha düşüktür. İkinci olarak, ortalama çıktı düzeyinin altında hâsıla elde eden işletmelerde tam eşitlik aranmayabilir. Üçüncü olarak, hasılanın eşit paylaştırıldığı işletmelerde işgücünün marjinal ürünü negatiftir. Dolayısıyla, bireyler kırsaldan kentlere doğru göç ettikçe aslında çıktı artışı da sağlanmaktadır. Dördüncü olarak, tarım sektöründe çalışan bireyler pozitif marjinal ürüne sahip olmakla birlikte, marjinal ürüne eşit bir ücret alırlar fakat bu durumda ciddi derecede işsizlik görülebilir. Bu, esasında bir denge durumudur. Kısacası, işsizler işverenlerden mevcut işçilerin aldığı cari ücret düzeyinden daha düşük düzeyde ücret talep edemezler. Bu yüksek işsizlik düzeyi anlamına gelmektedir. Beşinci olarak, tarımdan alınan vergi arttıkça, tarım sektöründeki gelirin vergi artışından daha fazla azaldığı sonucuna ulaşmıştır (Stiglitz, 1976: 186).

Yeni Keynesyenler, ücretlerin esnek olmadığını ileri sürmüşlerdir. Güçlü sendikaların olduğu ülkelerde, emek piyasasında rekabetçi yapı söz konusu değildir. Sendikalar, işgücü arzının fazla olduğu dönemlerde ücret düzeyinin düşmesini ve işgücü piyasasının dengeye gelmesini engellemektedir. Günümüzde işgücü homojen olmayan bir yapıda olmakta, işgücü bolluğunda maliyetlerin düşmesi beklentisiyle ücretleri düşüren firmalar, ellerindeki nitelikli işgücünü kaybederek, üretimi istikrarlı ve sağlıklı bir şekilde yapamayacak duruma gelebilmektedir. Bu riski almak istemeyen firmalar düşük ücrete razı olan işsizleri işe alamamaktadırlar. Kısaca, ücretlerin esnek olmadığı durumda piyasa dengeye gelememektedir. Bununla beraber, firmalar, kalıcı işsizlik durumunda dahi ücret düzeyini düşürememektedirler; çünkü bu verimliliği azaltmaktadır. Verimliliğin azalmasının nedeni, ücretlerin düşmesiyle

⁸ **Etkin ücret teorisi:** İşçilere çeşitli sebeplerle piyasa ücretinin üzerinde bir ücret verilmesi durumunda emek verimliliği artacaktır. Ücretlerin artması önce emek maliyetlerini yükseltse de bu yolla sağlanacak verimlilik artışları kârları arttıracığı için artan emek maliyetlerini telafi edecektir.

birlikte en kalifiyeli işçilerin işe kendini daha az vermeleri, önce bu işçilerin işi bırakması ve işçi kalitesinin düşmesidir (Öztürk, 2017: 238; Mankiw, 2000: 416).

Fiyat-ücret katılıklarının bir diğer sebebi “içerdekiler-dışardakiler” hipotezinin konusuyla ilgilidir. Bu hipotezde “içeridekiler” hâlihazırda çalışmakta olanlardır. “Dışarıdakiler” ise, herhangi bir işte çalışmayanlar, yani kapıda işe girmek için bekleyenlerdir. Bu teoriye göre, emek talep eden firmalar, çalışan işçileri işten atarak yeni işgücü istihdam etmek yerine, mevcut işçilerin ücretlerini arttırmayı yeğlemektedirler. Bunun nedeni, hâlihazırda firma tarafından istihdam edilen işçilerin belirli bir deneyime sahip olmalarıdır. İşçilerin işten çıkarılması firma açısından maliyetli bir durumdur. İçerdekilerin iş deneyimi fazladır ve firmaların verimliliği kaybetmek istememektedir. Yüksek ücret uygulamasıyla içerdekilerin ücret düzeyi artarken firmalar da gelirlerini arttıracaklardır (Gordon, 1990: 1156; Ataman, 1996: 69).

Maksimizasyoncu bireyin tam bilgi sahibi olduğunu varsayan geleneksel iktisat, maliyeti faktör payları toplamı olarak görmüş, işlem maliyetlerini ihmal etmiştir. Fakat bilgi toplamanın, bilgileri işlemenin, bürokratik engelleri aşmanın, yasa ve geleneklere bağlı olmanın maliyetleri vardır. İşlem maliyetleri arttığında, üretici ve tüketiciler daha verimli piyasaları arayıp bulma konusunda güçlük çekmekte, dolayısıyla piyasa ekonomisi başarısız olmaktadır. Piyasada, alıcılar ve satıcılar bir mal ve hizmetin niteliği hususunda birbirinden farklı bilgiye sahip olmaktadır. Bu durum “asimetrik bilgi” olarak adlandırılmıştır. Karar birimlerinin asimetrik bilgiye sahip olmaları, iktisadi etkinliğin sağlanmasını güçleştirmektedir. Kişisel fayda, sosyal faydanın önüne geçmekte, bu durum piyasa başarısızlığına sebep olmaktadır (Öztürk, 2017: 244).

Yeni Keynesyen yaklaşımın ortaya koyduğu en önemli teorilerden biri de hysteresis etkisidir. *Hysteresis etkisi*, ekonomilerde görülen şoklar neticesinde ortaya çıkan iktisadi denge düzeyinden uzaklaştıktan sonra ekonominin tekrar eski denge durumuna dönmesinin çok güç olmasıdır. Başka bir ifadeyle, hysteresis etkisi, bir talep ve arz şokunun ardından işsizlik oranındaki artışın şok sonrasında da devam etmesidir. Böyle bir durumda, ekonomiye karar vericiler tarafından müdahale edilmediği müddetçe serbest piyasa ekonomisinin uzun dönemde tam istihdam düzeyine tekrar gelmesi mümkün olmamaktadır. İşsizliğin geçmişteki gelişmelere bağımlı görülmesinin sebebi, uzun süre iş bulamayan işsizler için iş bulmanın daha da zor hale gelmesidir. İşsizlik, uzun dönemde piyasanın dengeye ulaşma mekanizmasını da değiştirmekte, uzun süreli işsizler diğer işsizlere göre ücretler üzerinde daha az baskı yaratmaktadır. Hysteresis

etkisine bağılı olarak, işsizlik oranı arttıkça doğal işsizlik oranı da artmaktadır (Ansal vd., 2000: 4-9).

2.1.1.10 Avusturya Okulu

Avusturya Okulu, Carl Menger'in 1871 yılında yayımladığı *İktisadın Prensipleri* (*Grundsätze der Volkswirtschaftslehre-Principles of Economics*) isimli eseriyle başlamıştır. Frederik von Hayek, Hans Mayer, Ludwig von Mises, Oskar Morgenstein ve Fritz Machlup gibi önemli temsilcileri bulunan Avusturya Okulu, esasında Leon Walras, Carl Menger, Eugen F. von Böhm-Bawerk ve Frederich von Wieser'in temsil ettiği Marjinalist görüşe dayanmaktadır. Avusturya Okulu'nun kapitalizmi ve serbest piyasayı savunmaları, okul mensuplarının kamu müdahalesine tamamen karşı çıktığı manasına gelmemektedir. Avusturya Okuluna mensup iktisatçılar, etkin işleyen bir piyasa için doğru kuralların belirlendiği ve insanların bir hukuk düzeniyle idare edilmesi gerektiğini düşünmektedirler. İktisadi pozitivizm ve deneyciliğin aksine bireysel metodolojik yaklaşımı savunan Avusturya Okulu, aynı zamanda tüm sosyal ve ekonomik sorunlara piyasa ekonomisi ilkelerinin uygulanması gerektiğini öne sürmüştür (Holcombe, 2014: 105; Öztürk, 2017: 211).

Ekonominin Prensipleri adlı eseri yayınladığı dönemde Carl Menger az okunan bir ekonomist olsa da şöhretini Avusturya Okulu'nun ikinci kuşak temsilcileri F. Wieser ve Eugen F. von Böhm-Bawerk'in katkılarıyla kazanmıştır. Okulün temsilcileri, değer olgusunu talep yönünden ele almış, marjinal maliyet ve marjinal fayda kavramlarını geliştirip bunlarla birlikte sübjektif değer teorisi üzerinde durmuşlardır. D. Ricardo'nun objektif bakış açısıyla ortaya koyduğu modellerin aksine C. Menger ve Okulun diğer temsilcileri ekonomik faaliyetleri sübjektif bir yaklaşımla ele alıp geliştirmişlerdir (Stigler, 1994: 134; Altınöz, 2017: 21).

C. Menger, eserinde, malları, üretici malları olarak üst düzey mallar ve nihai tüketim mallarından oluşan alt düzey mallar olarak ikiye ayırmıştır (Menger, 1976: 52; Skousen, 2009: 202). Menger, eserinde marjinal değer, marjinal fayda, fırsat maliyeti ve azalan marjinal fayda gibi birçok kavrama yer vermiştir. Ortaya attığı marjinal fayda kavramı gelir dağılımına yeni bir kapı aralamıştır. Buna göre, üretim faktörlerinin üretimden alacağı pay üretime yaptıkları katkı oranındadır. Bu bakış açısıyla, Karl Marx ve Ricardo'nun sosyalist yaklaşımlarına ve sınıf mücadelesine karşı çıkmaktadır. Eugen F. von Böhm-Bawerk, K. Marx'ın emek-değer teorisini ve sömürü görüşünü tenkit etmiştir. Böhm-Bawerk'e göre, rekabetçi bir piyasada uzun dönemde tüketim malları fiyatı düşme eğilimindeyken, üretim faktörlerinin fiyatlarının yükselme eğiliminde olması sebebiyle kâr düzeyinde devamlı bir artış olmamaktadır. Kapital sahibinin bugün yapmadığı tüketim neticesinde gerçekleştirdiği tasarruf ve yatırımların

gelecekteki değeri “faiz” olarak nitelendirilmiştir. Emek arz eden işçiler, bugünkü tüketimlerini ürettikleri malların satılmasını beklemeden hak ettikleri ücretleri almaları nedeniyle rahatça gerçekleştirmektedir. Fakat kapital sahipleri üretimin getirisini beklemek zorundadırlar. Üretilen mal ve hizmetin rekabetçi bir piyasada kâr getirip getirmeyeceği belirsizliği, kapitalistin riskini gözler önüne sermektedir. Sermaye sahipleri ve işçiler arasında üretimden elde edilen pay farkı kapitalistin karşı karşıya kaldığı riskle açıklanmaktadır (Ebeling, 2001: 3; Skousen, 2009: 202).

Avusturya okulundan sosyalist görüşe karşı bir diğer eleştiri Ludwig von Mises’ten gelmiştir. L. von Mises’e göre, rekabetçi bir piyasa ve özel mülkiyetin varlığıyla hem üretim faktörlerinin fiyatı hem de tüketim malları oluşmaktadır. L. von Mises bu durumu “iktisadi hesaplama” kavramıyla açıklamıştır. Bu kavrama göre, müteşebbisler maliyet-kâr hesabı yapmakta, bu hesaplama ile ortaya çıkan fiyatlar piyasaya arz edilen mal ve hizmetlerin asgari maliyetle üretilmesini, dolayısıyla kıt kaynaklarla topluma optimum hizmet verilmesini sağlamaktadır (Ebeling, 2001: 123).

L. von Mises’e göre, bireyler arasındaki servet ve gelir eşitsizliği piyasa ekonomisinin temel özelliğidir. Birçok iktisatçı tarafından servet ve gelirin eşitsiz dağılımı ile özgürlük arasında uyumsuzluk olduğu iddia edilirken, L. von Mises, bu husus üzerinde durulmasını gerekli görmemiştir. Ayrıca kapitalizmde gelirlerin üretimle ayrılmaz bir bağı olan piyasa işlemlerinin bir neticesi olduğunu ifade etmiştir. L. von Mises’in görüşleri Böhm-Bawerk’le aynı istikamettedir. Buna göre, üretilen mal ve hizmetler tüketim ve kullanım için temin edildiğinde, gelirlerin büyük bir bölümü belirlenmiş, toprak sahipleri, işçilerin büyük bir bölümü üretilen mal ve hizmetler daha tüketime hazır olmadan üretime yaptıkları katkı oranında paylarını alırken, sermaye sahipleri üretimin getirisini beklemek durumundadırlar (Mises, 1962: 151; Mises, 1998: 285).

Mises’in gelir ve servet eşitsizliği konusundaki görüşleri onun serbest piyasa ekonomisi yanlısı olduğunu, gelir dağılımına kamu müdahalesine sıcak bakmadığını göstermektedir. C. Menger öncülüğünde Avusturya Okulu’nun diğer temsilcileri de aynı görüşlere sahip olmakla birlikte, marjinallik prensibini gelir dağılımı ve bölüşüm konusuna uyarlama şeklini sosyalist görüşe yaptıkları eleştirilerle ifade etmişlerdir (Altınöz, 2017: 23).

Frederik von Hayek, ekonomiye devlet müdahalesi, sosyal devlet, merkez bankası, gelir dağılımı ve bölüşüm konularında farklı görüşler ortaya koymuştur. Hayek’e göre, devletin ekonomiye müdahalesi gereksizdir. Devlet müdahaleleri meşru olmamasının yanında aynı

zamanda verimsiz ve irrasyoneldir. Yapılan müdahaleler ekonomiye daha çok zarar vermekte, temelinde sosyalist görüşe geçişin ılımlı adımlarını oluşturmaktadır. Devletin bireylere, onun tercihlerine ve doğal dengeye müdahale hakkı yoktur (Hayek, 1993: 35; Öztürk, 2017: 212).

Hayek, devletin ekonomiye müdahalesinin doğal düzeni kendiliğinden ortadan kaldırdığı görüşünü savunmaktadır. Devlet tercihlerinin bireysel tercihlerin önüne geçmesi iktisadi etkinliğin sağlanmasına ket vurmaktadır. Hayek, devletin iktisadi planlamalarının bir süre sonra iktidar ve planlamacıların iradesine dönüşeceğini, tüketim ve üretim araçlarının kamu eliyle belirlenmesiyle ihtiyaç hiyerarşisi oluşacağını ve bunun bazı grup ve kişilerin çıkarlarını diğerleri aleyhine değiştireceğini, bu durumun da toplumsal ve iktisadi dengeyi bozacağını ifade etmiştir. İktisadi yaşamı devletin planlaması sebebiyle bireylerin kendi tercihleriyle ilgili karar alamayacaklarını, devlet planlamaları arttıkça bireylerin planlarının azalacağını ve insanı insan yapan en büyük hakkı olan tercih hakkının yok olması sebebiyle bireyselliğin ve bireyin ortadan kalkacağını ifade etmiştir (Hayek, 1999: 105: 109).

Hayek'e göre, sosyal adaleti sağlamak için piyasa ekonomisinde başarılı olan kişilerin zenginliğine el koymak suretiyle elde edilen geliri toplumun diğer kesimlerine aktarmak, yoksulluğu daha da arttıracaktır. Bu durum, özellikle sendikal hareketler gibi örgütlü grupların hareketlerini arttırmakta, bu da bireysel özgürlüklerin ortadan kalkmasına sebep olmaktadır (Hayek, 1993: 126).

Serbest piyasa ekonomisinin hâkim olduğu rekabetçi sistemlerde bireylerin servet ve gelir merdiveninin neresinde olacaklarını onların şans ve becerileri belirlemektedir. Bireylerin nispi durumları, herhangi birinin bilinçli bir eyleminin neticesi değil fakat üzerinde hiç kimsenin herhangi bir kontrolünün olmadığı bir sürecin sonucudur. Bu sebeple, sonuç hakkında "adil olmayan" ifadesini kullanmak veya başka bir sonucun daha adil olacağını varsaymak anlamsız ve hatalıdır. Servet ve gelirin adil dağılımının yalnızca vergi değişiklikleriyle başarılı olabileceği varsayımı sosyalist görüşe mensup partilerin planlama yoluyla varacakları abartılı bolluk iddialarının yerini alan temel vaatleri haline bürünmektedir. Bir düşüncenin dünyanın hemen hemen tamamına yakını tarafından kabul görmesi, onun geçerli olduğu manasına gelmemektedir. Örneğin, hayalet ve cadılara herkesin inanması onların varlığını göstermemektedir. Hayek'e göre, sosyal adalet, mevcut olmayan bir şeye ilişkin bir terim olan 'hayalet-cadı' gibi bir kavramdır (Butler, 121-122).

Gelir adaletini sağlamak için bile olsa devletin ekonomiye müdahalesi gereksizdir. M. Friedman, bu durumu, "*Piyasanın adaletsizliği, devletin dağıttığı adaletten daha iyidir*"

sözüyle açıklamıştır. Devletin ekonomiye müdahale etmemesi halinde, ekonomide değişim ve hareket olmakta, yoksulluk belli bir kesimin kaderi olmaktan çıkmaktadır. Genellikle devletin yanlış uygulamaları sonucu ortaya çıkan piyasa hatalarından kaynaklandığı için eşitsizlik daha da artmaktadır. Eşitsizliğin kaynakları devletin sağladığı tarifeler, tekel imtiyazları ve belirli gruplara çıkar sağlayan yasal düzenlemelerdir. Eşitsizliği azaltmak için, devletin ekonomiye müdahalesini arttırmak değil, aksine sınırlandırmak gerekmektedir (Friedman, 1988: 277-285).

Hayek, Merkez Bankalarının para arzının kontrolünün altında yatan temel gerekçelerini reddetmiştir. Ona göre, Merkez Bankası gibi bir kuruma ihtiyaç yoktur. Yasal para ihracının tek bir banka tekelinde olması, toplumun refahını azaltmaktadır. Rekabetçi ticari bankalar, özel kazanç elde edebilmek için banknot, bozuk para ve mevduat ihraç edebilmelidir. Bununla birlikte, rekabetçi ticari bankalar para ihraç edebilmek için herhangi bir rezerv şartına maruz kalmamalıdır. Mülkiyet konuları, uygulanacak faiz oranları ve bankaların belli tipte finansal kurumlar üzerindeki egemenlikleri hususunda sınırlandırmalar olmamalıdır. Mal ve hizmet piyasasında olduğu gibi bankacılık ve para işlemlerinin rekabetçi piyasa koşulları içinde yapılması da arz edilen paranın değeri ve verilen hizmetlerin korunmasına imkân vermektedir. Paranın kamunun elinde bir iktisat politikası aracı olması, paranın gelirin yeniden dağılımının, askeri maceracılığın ve sosyal hizmetin tükenmez bir kaynağı olarak devam etmesi manasına gelmektedir. Hayek'e göre, paranın sağlamlığı hususunda siyasi otoritelere asla güvenilmemesi gerekmektedir. Bu sebeple, en etkin çözüm, siyasi iktidarların para yaratma güçlerini yok etmek değil, aksine birbirleriyle rekabet eden paraların çıkarılmasına imkân sağlamaktır. "Paralel para sistemi" olarak adlandırılan sistemde, aynı ülkede değişik para birimleri dolaşabilmeli, merkez bankaları ve hükümetin yanında ticari bankalar, hatta özel firmalarında kendi paralarını ihraç etmelerinin yolu açılmalıdır. Aynı şekilde bir ülkede bireyler de tüm yabancı para birimlerini herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan serbestçe kullanabilmelidir. Para ihraç edenler arasında yaşanacak rekabet, halkın arzu ve isteğini en iyi şekilde gerçekleştiren bir çözüme yol açacaktır. Para kamusal bir mal olmadığı gibi Merkez Bankaları da doğal tekel olmamalıdır (Öztürk, 2017: 217-218).

Avusturya Okulu'nun fakirlikle mücadele yaklaşımı, neo-liberal politikalar neticesinde daralması öngörülen devletten doğan boşluğun doldurulması hususunda sivil toplum kuruluşlarından yardım beklemek şeklindedir. Gelir eşitsizliği ve fakirlikle mücadele konularının giderek kamudan özel sektöre geçmesi, bu hususta fakir bireylerin kendi gayretlerinin ve özel yardım kuruluşlarının ön plana çıkması, bu konuların siyasi düzlemin dışına itilmesi demektir. Bu, 19. yüzyıl liberalizminin gelir dağılımı adaleti ve sosyal refahın

sağlanmasını aileye ve piyasaya bırakan yaklaşımını yeniden diriltmek manasına gelmektedir. Gelir dağılımı adaletini sağlamada devletin dışarıya itildiği bir durumda, bunun sivil toplum örgütleri ve serbest piyasa ekonomisi eliyle sağlanacağını ummak pek gerçekçi bir yaklaşım olarak görülmemektedir (Öztürk, 2017: 219).

2.1.1.11 Lozan Okulu

Leon Walras'ın 1874 yılında yayımladığı *Pür İktisadın Temel İlkeleri (Éléments D'économie Politique Pure)* adlı kitapla marjinalizmin İsviçre'deki temeli atılmıştır. Marjinalist düşüncenin İsviçre'deki öncüsü olan Lozan Okulu'nun diğer önemli temsilcileri Vilfredo Pareto ve Francis Edgeworth'tur. Klasik Okul'u matematiksel temellerle açıklayan F. Edgeworth, V. Pareto ve L. Walras gibi öncüler aynı zamanda refah ekonomisinin de kurucuları olarak bilinmektedir (Altınöz, 2017: 24).

L. Walras'ın genel denge teorisi, Vilfredo Pareto'nun gelir dağılımı teorisi ve Pareto ilkelerinin temelini oluşturmuştur. Bu durum marjinal yaklaşımın gelir bölüşümüne yönelik kuvvetli teorik fikirlere farklı bir boyut kazandırmış ve tümevarımcı bir yaklaşımı ortaya çıkarmıştır. L. Walras'ın genel denge teorisini geliştiren V. Pareto, Pareto Optimumu düşüncesine ulaşmıştır. L. Walras'ın marjinal fayda maksimizasyonu görüşünden uzaklaşan V. Pareto, modern iktisadın en ünlü kavramlarından "optimalite"ye⁹ eğilmiştir (Sandmo, 2013, 39; Altınöz, 2017: 24).

V. Pareto'nun sosyal refah teorisine göre, kaynak ve gelirin eşit dağılımı sosyal refahı yükseltmemekte, tam tersine eşitlik durumunda ortaya çıkan etkinliğin ortadan kalkmasıyla sosyal refah kaybı ortaya çıkmaktadır. Pareto optimumunun sağlandığı durumda, eşitlik adına uygulanan herhangi bir politika neticesinde etkinlik bozulacak ve refah kaybı ortaya çıkacaktır. Bu sebepten ötürü yukarıda ifade edilen bilgiler ışığında toplumdaki sosyal refah ancak devletin "1 0-doğrudan veya dolaylı müdahalesiyle yükseltilebilecektir (Bağlı, 2011, 268).

2.1.1.12 Anayasal İktisat ve Gelir Dağılımı

Anayasal iktisat, 19. Yüzyıldaki liberal yaklaşımın değişik bir uygulaması niteliğindedir. Bu yaklaşımın başlıca öncüleri: James McGill Buchanan, Robert Tollison, Richard Wagner, Gordon Tullock ve Victor Vanberg'tir. Anayasal iktisat teorisi, politik ve iktisadi birimlerin faaliyetlerini ve tercihlerini sınırlayan alternatif yasal, anayasal ve kurumsal

⁹ **Optimalite:** V. Pareto'ya göre, hiç kimsenin durumunu kötüleştirmeden en az bir kişinin durumunu iyileştirmek mümkün değilse Pareto optimumudur.

kurallar bütünlüğünün işleyiş özelliklerini açıklamaya çalışmaktadır. Anayasal iktisat yaklaşımı, devlet yetkililerinin anayasal düzeyde sınırlandırılmadığında, devletin ekonomideki rolünün giderek artacağını, serbest piyasa ekonomisine ilişkin kamusal müdahalelerin bireysel hürriyeti yok edeceğini, sonuç olarak demokrasinin işlevini yitireceğini ifade etmiştir (Buchanan ve Tullock, 2001: 3).

Anayasal iktisat teorisine göre oluşturulan bir anayasa, kalkınma ve büyüme hususunda ciddi rol oynamaktadır. Kurumsal iktisat, kurumların iktisadi büyüme ve gelişmeyi etkilediğini vurgulamaktadır. Kurumlar, topyekün anayasal hakları ellerinde toplayarak kaynak tahsisini, piyasa mekanizmasını ve gelir dağılımını belirleyen politika yapıcılara erişerek, hükümet üzerinde hâkimiyet sağlayarak iktisadi büyüme üzerinde önemli bir role sahip olmaktadır (Nnadoize, 2002: 2).

Siyasetçilerin yeniden seçilebilmeyi garantilemek ve oylarını arttırmak istemeleri sebebiyle kamu harcamaları haddinden fazla artmakta ve bütçe açığı sorunu ortaya çıkmaktadırlar. Devletin ekonomideki ağırlığının artmasının tabii bir neticesi olarak bürokratlar ve politikacıların yetkileri ve güçleri hızlı bir şekilde artmakta, çıkar ve baskı grupları iktisadi olarak büyüyen devletten bir pay almak için rant ve lobicilik faaliyetlerini arttırmaktadır. Siyasal süreç içerisinde karar verme yetkisine sahip olan politika yapıcılar, kamusal güç ve yetkilerini mevcut ahlak kuralları ve normlara aykırı olarak kullanmaktadırlar. Devletin büyümesiyle; nepotizm¹⁰, rüşvet, lobicilik, rant kollama, hizmet kayırmacılığı ve oy ticareti giderek artmaktadır. Devletten rant sağlama yarışına girilmesi neticesinde, siyasi güç sahiplerinin bu gücü keyfi kullanmalarına bağlı olarak kime, niçin verildiği bilinmeyen ödemeler yapılarak transfer harcamaları arttırılmakta, devlet görevlilerini atamada liyakat değil siyasi iktidara yakınlık ön plana çıkmakta, adam kayırmacılık ve rüşvet artmakta, ihalelere fesat karıştırılmakta ve bütçe için öngörülen kontrol mekanizmasının dışında kalan bütçe dışı fonlar oluşmaktadır (Buchanan, 1989: 418-429; Demir ve Öztürk, 1999: 163-174).

Gelir dağılımı adaletini sağlamanın anayasal düzeyde düzenlenmesi gerektiğini inceleyen Anayasal iktisat ekolünün, gelir dağılımının adaletli olması açısından kullanılması gereken devlet müdahalesi, sosyal yardımlar vb. araçların gelir dağılımını daha da kötüleştireceği fikri, ekolün tenkit edilmesine neden olmuştur. Anayasal kurallar gelir dağılımı adaleti hususunda kamu müdahalesine izin vermemektedir (Ulutürk ve Ersezer, 2005: 97).

¹⁰ **Nepotizm:** adam kayırma, akraba kayırma, ayrımcılık manasına gelmektedir.

Anayasal iktisat ekolü liberal siyaset doktrinin bir neticesi olarak iktidarların yetkilerinin sınırlandırılması gerektiği görüşünü savunmaktadır. Fakat iktisadi politikaların genel hatlarının katı anayasa kurallarıyla belirlenmesi, siyasi partilere büyük ölçüde tek tip bir iktisat politikası dayatmaktadır. İktisat politikalarının anayasaya devri sonucunda partiler arası tercihin herhangi bir önemi kalmamaktadır. Bu yönden anayasal iktisat ekolü çoğulcu iktisadi düzenle örtüşmemektedir. İktisadi konuların yasalarla değil anayasayla düzenlenmesi ve yapılması anayasaların aşırı ayrıntılı, uzun ve iktisadi hayatın getirdiği esneklikten mahrum olmasına sebep olacaktır. Ayrıca iktisadi yaşamı düzenleyen kaidelerin anayasada yer alması anayasa yargısını politika içine çekecektir. Demokratik yozlaşmanın önüne geçebilmek için, ayrıntılı bir iktisadi anayasa yapıldığı takdirde siyasi partilerin iktisadi politikalar sunmalarını anlamsızlaştırmakta, seçmenlerin partiler arası seçim hürriyetini kısıtlamakta, politika esnekliği kaybolmakta ve başarılı hükümetler çaresiz kalmaktadır. Bu sebeplerden dolayı, iktisadi anayasa bir yandan devletin başarısızlığını engelleyerek demokrasinin yozlaşmasının önüne geçmeli, diğer yandan, hükümetlerin başarılı girişimlerine ket vurmamalı ve seçmenlerin farklı tercih yapmalarına imkân tanımalıdır (Öztürk, 2017: 224).

2.1.1.13 Arz Yanlı İktisat ve Gelir Dağılımı

Arz yanlı iktisat yaklaşımı özellikle 1970'li yıllardan itibaren başlamış, 1980'li yıllardan itibaren dünyada uygulama alanı bulmuştur. İngiltere'de Başbakan Margaret Thatcher ve ABD'de Başkan Ronald Reagan tarafından 1980'li yıllarda uygulanan ekonomi politikalarının temelini arz yanlı iktisat yaklaşımı oluşturmuştur. Arz yanlı iktisat yaklaşımının temsilcileri, Arthur Laffer, Murray Weidenbaum, Paul C. Roberts, David Stockman ve Mizheal Boskin'dir. Özellikle ABD Başkanı R. Reagan'ın seçim kampanyalarında dile getirdiği ve seçildikten sonra iktidarında uygulamaya çalıştığından dolayı arz yanlı iktisada "Reaganomics" denilmiştir (Altınöz, 2017: 44; Krugman, 2002: 81-102).

Arz yanlı iktisat, iktisadi büyüme ve verimliliğin sağlanması için devlet bütçesinin tahsisinden ziyade vergi oranlarının teşvik edici bir biçimde ayarlanması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu yaklaşımın kökeni, yüksek vergi oranları sebebiyle vergiden kaçınma, vergi kaçırma gibi yollarla vergi gelirlerinde azalmanın olabileceğine işaret etmiş olan klasiklere kadar uzanır. Arz yanlı iktisat yaklaşımı özellikle Arthur Laffer'in "Laffer Eğrisi" ile açıkladığı vergi hasılatı-vergi oranı ilişkisinin de temelini oluşturmaktadır. Arz yanlı iktisat görüşünün temsilcileri, Keynesyen talep yanlı politikalar yerine ekonominin arz tarafına önem vermiş, ekonomide devletin rolünün azaltılmasından yana olmuşlardır (Pasour, 1982, 57; Altınöz, 2017: 44).

Arz yanlı iktisadın en meşhur görüşü, bireyler ve işletmeler için daha düşük bir vergi oranının önerilmesidir. Buna göre, bireyler üzerindeki vergi yükünün azaltılması kişileri çalışmaya teşvik edecek ve tasarrufların azalmasına yol açacaktır. İşletmelerin üzerindeki vergi yükünün azaltılmasıyla da işletmeler daha kârlı alanlara yatırım yapacak, böylece iktisadi büyüme hızlanacaktır (Welch ve Welch, 2009, 272).

Arz yanlı iktisat politikalarının hedefi, piyasada birey ve işletmelerin faaliyet yaptıkları ortamın iyileştirilmesidir. Bu açıdan, ekonominin işleyişini zora sokan bürokratik engellerin ortadan kalkması, vergi indirimleri, maliye ve para politikalarının ekonomide yarattığı ani şoklardan vazgeçilmesi, firmaların yatırımları arttırma ve yenilikleri uygulama yeteneklerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Toplam arzın arttırılması için; bir yılın zararının müteakip yıla devredilmesi, yatırım indirimleri, hızlandırılmış amortisman, vergi kredileri, vergi istisnaları ve muafiyeti, oto finansman, sübvansiyonlar, koruyucu tarifeler ve gümrük tarifeleri gibi enstrümanlardan faydalanılmaktadır. Toplam arzı arttırmak maksadıyla özendirici vergi politikalarından etkin bir biçimde faydalanabilmek için vergi sisteminde bu tür vergilere yer verilmesi gerekmektedir. İfade edilen bu uygulamalarla iktisadi büyümenin devamlılığı, istihdam düzeyinde artış ve fiyatlar genel düzeyindeki artışların düşük seviyede tutulması amaçlanmaktadır (Öztürk, 2017: 188).

Arz yanlı iktisat yaklaşımında, devlet müdahalesinin gelir dağılımı ve kaynak tahsisini olumsuz etkilediği, yüksek vergilerin toplam geliri azaltması nedeniyle devlet harcamalarında kısıtlamaya gidilmesi, vergi indirimleri ve devletin ekonomideki rolünün azaltılması gibi politikalarla özellikle İngiltere ve Amerika’da üretimi teşvik edici uygulamalar getirilmiştir. Fakat söz konusu bu politikalar, ekonomideki dengeleri değiştirmiş, gelir dağılımı eşitsizliği daha da artmıştır. ABD için 1980’li yıllar, özellikle gelir eşitsizliğinin ivme kazandığı olarak yıllar olmuştur. Söz konusu dönemde R. Reagan’ın uygulamış olduğu vergi indirimlerinden yüksek gelire sahip olan bireyler ve hane halkları faydalanmış, sosyal harcamalarda yaşanan kesintiler ise düşük gelirli kesimlere zarar vermiştir. 1990’lı yılların sonlarına doğru gelişmiş ülkelerin sermaye piyasalarında görülen krizler ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinin mali krize girmeleri, arz yanlı iktisat politikalarının pek başarılı olmadığını göstermektedir (Krugman, 2001: 9; Krugman, 2008: 129; Stiglitz, 2002: 111).

2.1.3 Gelir Dağılımı Türleri

Gelir dağılımı türleri, “birincil gelir dağılımı” ve “ikincil gelir dağılımı”olarak iki ayrı başlıkla incelenebilir. Birincil gelir dağılımının alt başlıklarında sırasıyla fonksiyonel, kişisel,

bölgesel (coğrafi) ve sektörel gelir dağılımı anlatılacak, ikincil gelir dağılımının alt başlıklarında ise sırasıyla yatay yeniden dağılım ve dikey yeniden dağılım incelenecektir.

2.1.3.1 Birincil Gelir Dağılımı

Üretim sürecine dâhil olan her bir üretim faktörü, üretimden elde edilen gelirden belli oranda pay almaktadır. Emek karşılığında ücret, sermaye karşılığında faiz, girişim karşılığında kâr, toprak karşılığında rant geliri elde edilmektedir. Serbest piyasa ekonomisine herhangi bir müdahale olmadan yaratılan gelirin dağılımı birincil gelir dağılımıdır. Her hane için piyasa ve piyasa kurumları tarafından belirlenen vergi ve sübvansiyonlar öncesi farklı faktör gelirine (bazen kümülatif de olabilir) birincil gelir dağılımı adı verilmektedir (Öztürk, 2017: 22; UNDP, 2015: 70).

Birincil gelir dağılımı, gelirin, devletin harcama ve vergi politikalarının etkisinin izole edildiği durumda üretim faktörlerinin (emek, sermaye, rant, müteşebbis) milli gelirden aldıkları payları ifade etmektedir. Üretim sürecine dâhil olan üretim faktörleri, üretim sonunda kendi faktör paylarını almaktadırlar. Neo klasik yaklaşıma göre, üretim faktörlerinin üretim sonucunda elde ettiği bu pay, tam rekabet koşullarının olduğu durumda faktörlerin marjinal verimliliklerine eşit olmaktadır. Bu da piyasada belirli bir gelir dağılımı yaratmaktadır. Ancak bu dağılımın “adil bir dağılım” olduğu kesin bir dille söylenemez. Bu nedenle, birincil gelir dağılımına devlet tarafından müdahale edilebilmektedir. Bu müdahaleler daha çok yasalarla belirlenen düzenlemeler şeklinde olmaktadır (Kirmanoğlu, 2011: 206; Akbulut, 2015: 8).

2.1.3.1.1 Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Fonksiyonel gelir dağılımı, bireyin mülkiyetindeki iktisadi kaynaklar sebebiyle milli gelir üzerinde hak iddia etmesi ve üretime katkıda bulunan faktörlerin mülkiyet sahiplerine üretimden pay verilmesi şeklinde açıklanmaktadır. Fonksiyonel gelir dağılımı, üretim faktörlerinin (doğal kaynaklar, girişimci, emek, sermaye) milli gelirden aldıkları payı göstermekte ve açıklamaktadır. Burada, toplum içinde bireylerin gelirlerine ayrı ayrı bakılması yerine ücret, faiz, kira ve kârın toplam gelir içerisindeki paylarının nasıl dağıldığı incelenmektedir (Peterson, 1994: 442; Todaro ve Smith, 2012: 210).

Fonksiyonel gelir dağılımı, toplam gelirden farklı gelir tiplerinin temsil ettiği paylar arasında ayırım yapmaktadır. En yaygın ayırım sermaye ve emeğin geliri arasında yapılmaktadır. İki sektörlü ekonomi varsayımı altında fonksiyonel gelir dağılımı aşağıdaki denklemlerle gösterilmiştir (Giovannoni, 2010: 2-3):

$$\frac{W}{Y} = \frac{\pi}{Y} = 1 \quad (2.9)$$

(2.9) numaralı denklemde W/Y emeğin payını, π/Y sermayenin payını göstermektedir. Denklemde solunda yer alan iki kavram bire eşittir. İki sektörlü bir ekonomide kâr (π) ve ücretin (W) toplamı GSYH'ya (Y) eşittir. Emek geliri için kullanışlı bir ayrıştırma (3.1) numaralı denklemde gösterilmiştir:

$$W/Y = w.N/P.Q = w/P/ Q/N = W_R/A_L \quad (3.1)$$

(3.1) numaralı denklemde w parasal (nominal) ücreti, W emeğin ücretini, Y ulusal geliri, N istihdam düzeyini, P fiyat düzeyini, Q hâsılayı ve $(w/P/ Q/N)$ oranı ise reel ücretin (W_R) emeğin verimliliğine (A_L) eşitliğini göstermektedir. Emek ve sermayenin eşdeğer değişme oranları (3.2) numaralı denklemde gösterilmiştir:

$$\frac{W}{Y} \cong W_R - A_L \quad (3.2)$$

(3.2) numaralı denkleme göre, reel ücretler emek verimliliğinden daha fazla olduğunda emeğin milli gelirden aldığı pay artacaktır. Reel ücretler işçi verimliliğinin gerisinde kaldığı durumda ise sermayenin getirisi olan kâr payı artacak, emeğin aldığı ücret payı düşecektir. Üretim faktörleri basitçe sermaye ve emek olarak tasnif edildiğinde, sermayenin payı olan kâr hasılanın emeğin payından geri kalan kısmını oluştururken, emeğin elde ettiği ücret payı ise gayri safi yurtiçi hâsılaya katkıda bulunan işçi ve emekçilere yapılan ödemeleri ifade edecektir. Ortaya konan bu basit yaklaşım üretim faktörleri arasında hâsıla paylaşımını belirsizleştirmektedir. Çünkü serbest meslek sahibi olan bireylerin emek karşılığı elde ettikleri gelir kâr payı içerisinde de yer almaktadır (Dünhaupt, 2013: 2).

Ekonomide yer alan bütün firmalar rekabetçi ve kâr maksimizasyonunu amaçlıyorsa, her bir üretim faktörüne üretim sürecine yaptıkları katkı kadar ödeme yapılmaktadır. Her bir işçiye yapılan reel ücret ödemesi MPL 'ye ve her bir sermaye sahibine ödenen reel kiralama fiyatı da MPK 'ya eşittir. Kısaca emeğe ödenen toplam reel ücret $MPL \times L$ ve sermaye sahiplerine ödenen toplam reel getiri ise $MPK \times K$ 'dir. Firmanın üretim faktörlerine ödeme yaptıktan sonra kalan geliri firma sahiplerinin iktisadi kârı olmaktadır. Reel iktisadi kâr (3.3) numaralı denklemde gösterilmiştir:

$$\text{İktisadi Kâr} = Y - (MPL \times L) - (MPK \times K) \quad (3.3)$$

Milli gelirin bölüşümü yukarıda verilen denklemde hareketle aşağıdaki gibi yazılabilir:

$$Y = (MPL \times L) + (MPK \times K) + \text{İktisadi Kâr} \quad (3.4)$$

(3.4) numaralı denkleme göre milli gelir; sermayenin geliri, emeğin geliri ve iktisadi kâr olarak bölünmektedir. Bu bilgiler ışığında üretim fonksiyonu çoğu kez düşünüldüğü gibi ölçeğe göre sabit getiri özelliğine sahipse iktisadi kâr sıfırdır. Bir diğer deyişle, firmalar üretim faktörlerine ödeme yaptıktan sonra geriye hiçbir şey kalmamaktadır. Bu durum (3.5) numaralı denklemlerle aşağıdaki gibi yazılabilir:

$$F(K, L) = (MPK \times K) + (MPL \times L) \quad (3.5)$$

Yukardaki (3.5) numaralı denklem Euler teoreminden¹¹ türetilmektedir. Eğer her bir üretim faktörüne marjinal ürünü kadar ödeme yapılırsa söz konusu faktör ödemelerinin toplamı toplam üretime eşit olmaktadır. Diğer bir deyişle, ölçeğe göre sabit getiri, rekabet ve kâr maksimizasyonu varsayımları ile iktisadi kâr sıfırdır. İktisadi kâr sıfır ise bir ekonomide kârın varlığı şu şekilde açıklanmaktadır. Normal kâr ile iktisadi kâr terimleri birbirinden farklıdır. Bir ekonomide 3 türlü iktisadi ajanın olduğu varsayılmaktadır. Bunlar sermaye sahipleri, işçiler ve firma sahipleridir. Fakat reel dünyada firmaların birçoğu sermayeyi kiralamaktan çok sermayenin sahibi konumundadırlar. Sermayenin sahipleriyle firmaların sahipleri aynı insanlar olduğu için sermayenin getirisiyle iktisadi kâr birbirinin içerisinde yer almaktadır. Bu “muhasabe kârı” olarak isimlendirilmiş olup, (3.6) numaralı denklemlerle aşağıdaki gibi yazılabilir.

$$\text{Muhasabe Kârı} = \text{İktisadi Kâr} + (MPK \times K) \quad (3.6)$$

Kâr maksimizasyonu amacı, ölçeğe göre sabit getiri ve tam rekabet varsayımı altında iktisadi kâr sıfırdır. Söz konusu varsayımlar gerçek dünyayı aşağı yukarı tasvir ediyorsa milli gelir hesaplarında kâr büyük çoğunlukla sermayenin getirisi olmak zorundadır (Mankiw, 2018: 58-60).

Peki, üretim faktörleri kullanılarak elde edilen gelir firmalardan hane halklarına nasıl dağılmaktadır? Her bir üretim faktörüne marjinal ürünü kadar ödeme yapılmaktadır ve bu

¹¹ **Euler teoremi:** Leonhard Euler'in 1707-1783 yılları arasında ekonomi literatürüne kazandırdığı önemli bir teoremdir. Euler teoreminde, marjinal verimlilik teorisi gelir dağılımı teorisine uyarlanmıştır. Teoriye göre, her üretim faktörüne göre, o üretim faktörünün marjinal verimine eşit bir bedel ödenirse, toplam gelir veya toplam üretim tüm faktörler arasında dağılmış olur. Bu teoremin temel şartı, üretimde sabit verim koşullarının geçerli olmasıdır. Dolayısıyla bu teoremin uygulanması için üretim fonksiyonunun birinci dereceden homojen olması gerekmektedir. Bu koşullar altında, her bir faktörün marjinal ürünü o faktör için kullanılan miktarla çarpılıp toplanırsa üretimin tamamı elde edilmektedir.

ödemelerin tamamı toplam çıktıya eşittir. Toplam çıktı, marjinal verimliliklerine göre emek ve sermaye arasında bölüşülmektedir.

Ölçeğe göre sabit getiri teorisine göre milli gelirin emek ve sermaye arasındaki bölünüşü uzun bir dönem boyunca sabittir. Bir diğer deyişle, ekonomi zamanla büyüdükçe emek ve sermaye sahiplerinin toplam gelirleri hemen hemen aynı oranda artmaktadır. Bu durum Amerikalı iktisat profesörü Paul Douglas'ı hangi koşulların sabit faktör paylarına sebep olduğu sorusuna götürmüştür. Douglas, ünlü bir matematikçi olan Charles Cobb'a üretim faktörleri marjinal ürünleri kadar gelir elde ederse hangi üretim fonksiyonunun sabit faktör paylarını vereceğini sormuştur. C. Cobb ise bu durumun iki özelliğe sahip olması gerektiğini ifade etmiştir:

$$\text{Sermaye Geliri} = MPK \times K = Ay$$

$$\text{Emeğin Geliri} = MPL \times L = (1 - a)Y$$

Burada a sıfır ile bir arasında bir sayı olup, sermayenin gelirden aldığı payı, $1 - a$ ise emeğin gelirden aldığı payı göstermektedir. C. Cobb bu durumu gösteren üretim fonksiyonunu (3.7) denkleminde göstermiştir:

$$F(K, L) = Q = AK^\alpha L^\beta \quad (3.7)$$

(3.7) numaralı denklemde A sıfırdan büyük bir parametre olup, mevcut teknolojinin verimliliğini ifade ederken β ve α ise girdinin verimini göstermektedir. β ve α 1'e eşitse sabit verime, 1'den küçük ise o girdi azalan verime, 1'den büyükse artan verime sahiptir. Bu fonksiyon Cobb-Douglas üretim fonksiyonu olarak bilinmektedir. Cobb-Douglas üretim fonksiyonu ölçeğe göre sabit getiri özelliği taşımaktadır. Kısacası, emek ve sermaye aynı oranda artırılırsa üretim de aynı oranda artmaktadır. Cobb-Douglas üretim fonksiyonu bir ekonomide mal ve hizmet üretimiyle milli gelirin emek ve sermaye arasında bölüşümünü kavramak açısından iyi bir başlangıç noktasıdır (Mankiw, 2018: 61-62).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yazılan iktisat kitaplarında Cobb-Douglas üretim fonksiyonu oldukça popüler olmuştur. Bunun temel sebebi, konuyla ilgili teorinin çok basit ele alınması, bir diğer nedeni ise, emek ve sermaye dağılımının istikrarlı olmasının ahenkli ve barışçıl bir toplumsal düzeni akıllara getirmesidir. Fakat daha sonra yaygın düşüncenin tersine, sermayenin milli gelir içindeki payının hiçbir şekilde sermaye/gelir oranının istikrarlı olduğunu kesin bir şekilde göstermediği, sermaye/gelir oranının farklı zamanlarda farklı ülkelerde birbirinden farklı olduğu ortaya çıkmıştır (Piketty, 2015: 242).

Cobb-Douglas üretim fonksiyonu modelinin uzun dönem değişiklikleri hususundaki yetersizliklerine bakıldığında, çok uzun dönemde sermaye/emek arasındaki ikame esnekliği 1'den yüksek olmaktadır. Sermaye/gelir oranındaki β kadar yükseliş, sermayenin milli gelir içerisindeki payında α çok hafif bir yükselişe sebep olmaktadır. Bu olguya, sermayenin uzun dönemde birçok farklı kullanımının olduğu bir duruma denk geldiği şeklinde bakılabilir. Konut inşa etmenin ve donatmanın yeni yollarını bulmak veyahut gelmiş geçmiş en iyi robotları veya diğer teknolojik cihazları üretmek ve çok fazla sermaye gerektiren tıp teknolojisine yatırım yapmak bu konuda verilebilecek güzel örneklerdir. Sermayenin tek başına kendini yeniden üretebildiği, tamamen robotlara dayanan bir ekonomi örneğine kadar gitmeye gerek kalmadan, ikame esnekliğinin 1'den büyük olduğu sermaye kullanımı ileri ve çeşitlenmiş bir ekonominin neye benzediğini anlamak için yukarıda ifade edilenleri anlamak yeterli olacaktır (Piketty, 2015: 243-244).

Sosyo-ekonomik grupların toplumda birden fazla gelir elde eder duruma gelmelerinden dolayı, fonksiyonel gelir dağılımı gelir dağılımı durumunu ortaya koymakta yetersiz kalabilmektedir. Gelir dağılımı teorisine yönelik ilk araştırmalar yapıldığında toplumun tasnifi (emek sahipleri, sermaye sahipleri ve doğal kaynak sahipleri) ile bunların gelirden aldıkları paylar birbirleriyle örtüştüğü için fonksiyonel gelir dağılımı yaygın olarak kullanılmış olsa da günümüzde ortaya çıkan yeni durumları açıklamada pek de yeterli görünmemektedir (Özdemir ve İslamoğlu, 2017: 26).

2.1.3.1.2 Kişisel Gelir Dağılımı

Kişisel gelir dağılımı, milli gelirin bireyler, hane halkları ve gruplar arasında nasıl bölüştüğünü inceleyen gelir dağılımı çeşididir. Kişi başına milli gelir, milli gelirin ülke nüfusuna bölünmesiyle bulunmaktadır. Bu ölçüm metodunda, sosyal sınıf farklılıkları gözlemlenmeden gelirin her bireye eşit olarak dağılmış olduğu varsayılmaktadır. Bu dağılım türüne bireysel veya kişisel gelir dağılımı adı verilmesinin sebebi, gelir elde eden hane halkları veya bireylerin elde ettikleri bu geliri nasıl değerlendikleri değil, sadece aile veya birey olarak ne kadar gelir elde ettiğinin ortaya konulmasının amaçlanmış olmasıdır. Her bireyin kişisel geliri içinde kâr, faiz, ücret ve kira birleşik olarak yer almaktadır. Kişisel gelir dağılımında elde edilen gelirin ne yaparak, nasıl ve nerede elde edildiği değil, belli bir dönemde her bireyin elde ettiği toplam gelir göz önüne alınmaktadır. Gelir dağılımı ve bölüşüm adaleti çalışmalarında bireysel gelir dağılımından yararlanılmaktadır. Buna göre, bir ülkedeki gelir dağılımı toplumsal barış ortamını sağlar, refahı arttırır, toplumdaki herkese fırsat eşitliği sağlar ve devresel

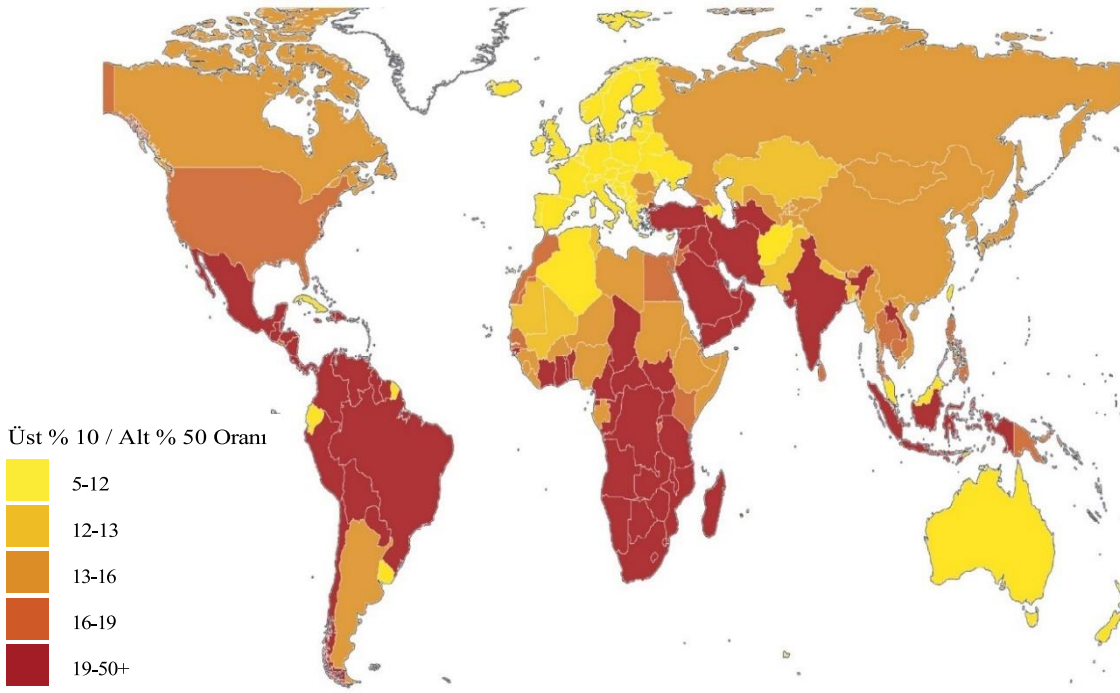
dalgalanmalara neden olmaz ise, söz konusu ülkede gelir dağılımı adaletinin varlığından söz edilebilmektedir (Tuncer, 1970: 5; Ulusoy, 2007, 309).

Kişisel gelir dağılımı, hane halkları veya kişilerin bireysel olarak elde ettikleri toplam gelire ilgilidir. Burada, kazanç, miras, kira veyahut faiz gibi yollardan elde edilip edilmediğine bakılmadan ölçülmektedir. Bununla birlikte, kişisel gelir dağılımında, gelirin bölgesel (kentsel veya kırsal) ve endüstriyel (imalat, tarım, hizmet) dağılımı dikkate alınmamaktadır (Todaro ve Smith, 2012: 204).

Kişisel gelir dağılımı hesaplamasında en yaygın yöntem, nüfusun farklı özelliklere sahip boyutlar halinde ifade edilmesidir. Bu yöntemlerden en sık kullanılanı, ülke nüfusunun onda birlik veya beşte birlik gruplara bölünmesi ve bölünen her gelir grubunun toplam milli gelirden ne kadar pay aldığını gösteren yöntemdir. Gelir dağılımı ve bölüşüm konusuyla ilgili yapılan çalışmalarda önce gelirin en alt grubunda kalan kısmıyla ilgilenilmişse de, aslında gelir gruplarının en üst diliminde görülen değişikliklerin ülkelerin politik ve iktisadi güçlerine yönelik anlamlı sonuçlar verebileceği söylenebilir (Leigh, 2013: 150).

Yüzde olarak ifade edilen hanehalkı gelir grupları ise bir ülkedeki nüfusun belli bir kesiminin örneğin %5 ya da %10 veya %20'sinin milli gelirden ne kadar pay aldığını göstermektedir. Nüfus içerisinde yer alan gelir gruplarının milli gelirden ne kadar pay aldığının hesaplanması yöntemi gelir eşitsizliğini ortaya koyan çok önemli bir gösterge haline gelmiştir (Perry, 2005: 6).

2021 yılı itibarıyla en üst %10'luk gelir grubunun gelirinin alt %50'lik grubun gelirine oranı Şekil 4'te gösterilmiştir.

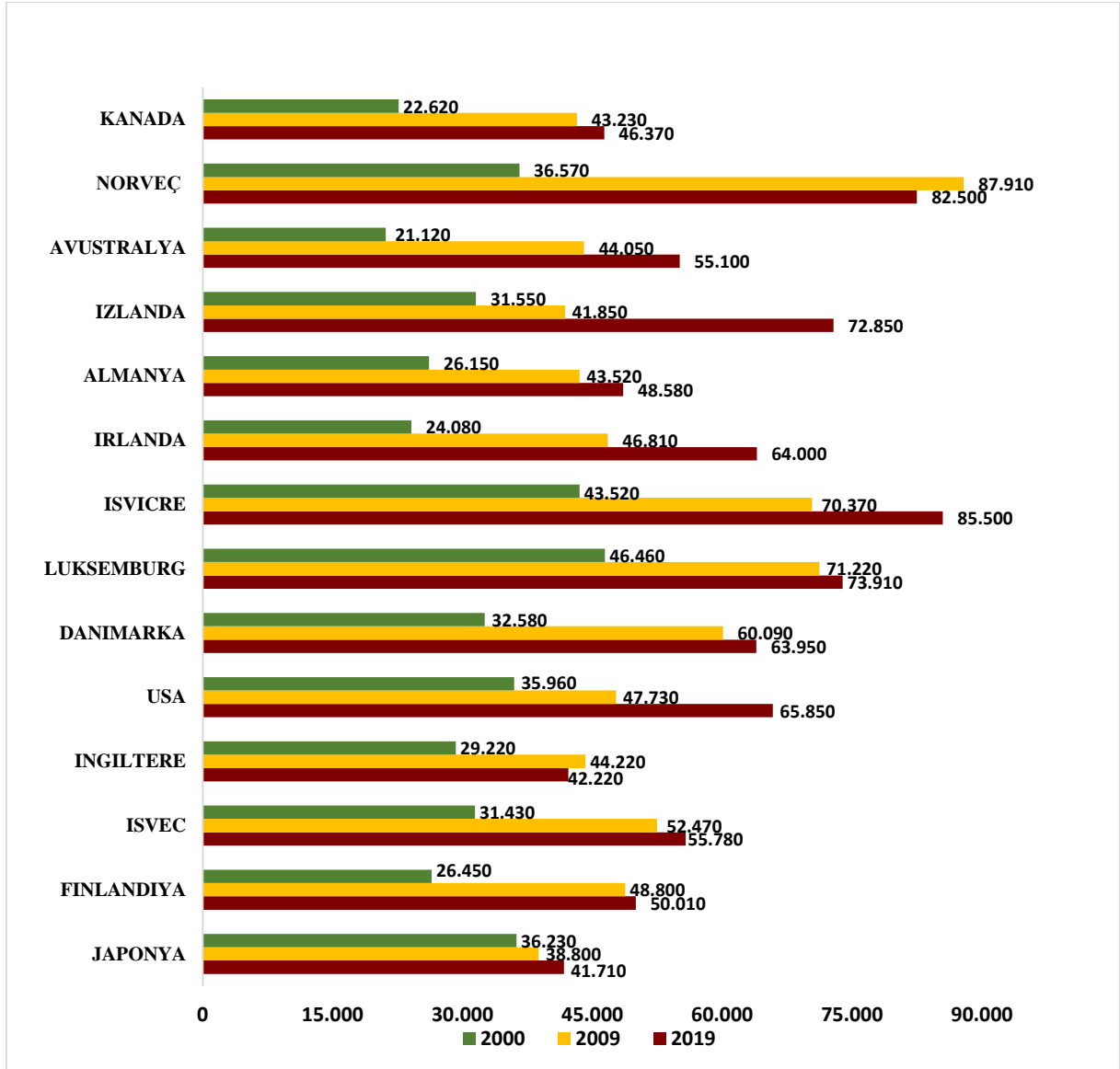

Şekil 4. En üst %10'luk grubun gelirinin alt %50'lik grubun gelirin oranı (%)

Kaynak: 2022 *Dünya Eşitsizlik Raporu*'ndan derlenmiştir. <https://wir2022.wid.world/>

Şekil 4'te en üst %10'luk grubun gelirinin alt %50'lik grubun gelirin oranı yer almaktadır. Gelirin daha adil dağıldığı bölgeler sarı renkle gösterilirken, gelir dağılımının en bozuk olduğu bölgeler kırmızıyla gösterilmiştir. Buna göre, Kuzey Amerika, Avrupa ve Avustralya'da yer alan ülkelerde gelir daha adil dağılırken, Sahra Altı Afrika, Güney Amerika, Asya'nın bir bölümü, Orta Doğu ve Körfez bölgesinde yer alan ülkelerde gelir adil dağılmamaktadır.

2000-2019 yılları arasında gelişmiş ülkelerde kişi başına milli gelirin seyri Şekil 5'te gösterilmiştir.

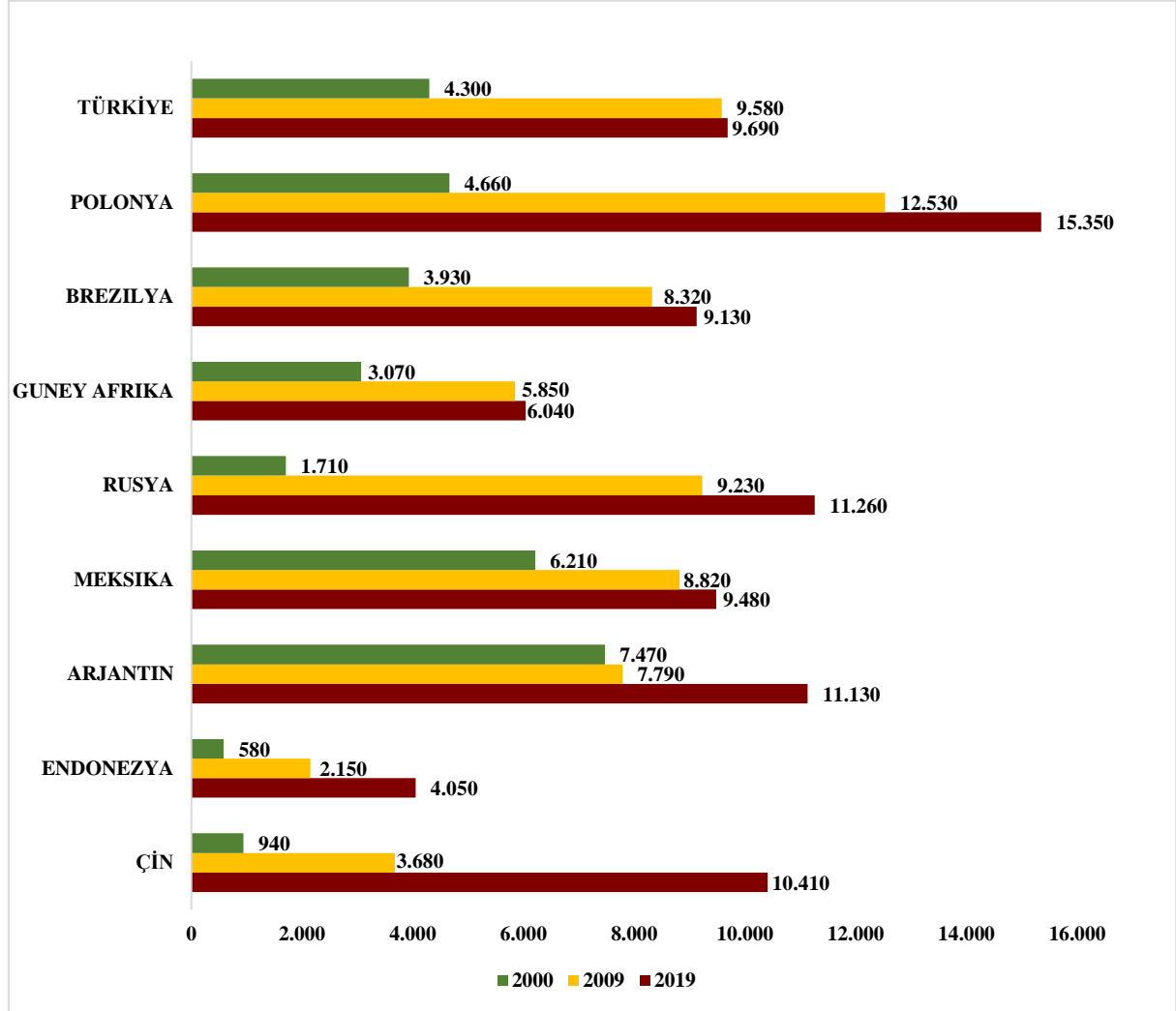

Şekil 5. 2000-2019 Yılları Arasında Gelişmiş Ülkelerde Kişi Başına Milli Gelirin Seyri (\$)

Kaynak: Kişi başına milli gelir verileri Dünya Bankası (WB) veri tabanından derlenmiştir.

Şekil 5'e göre, gelişmiş ülkelerin kişi başına milli geliri 2000 yılından 2019 yılına kadar ciddi düzeyde artış göstermiştir. Özellikle Norveç, Avustralya, İzlanda, Kanada, İrlanda, Lüksemburg, Danimarka'nın 2000-2019 yılları arasındaki kişi başına gelirleri 20 yılda iki katından daha fazla artmıştır. Almanya, İsviçre, USA, Finlandiya için ise bu artış neredeyse iki kata yakın artmıştır. Aynı dönemde İsveç ve İngiltere'nin kişi başına milli gelirleri ise sırasıyla %77,4 ve %44,9 artmıştır. 2009 yılında Norveç'in kişi başına milli geliri 87.910 dolara çıkarken, 2019 yılında İsviçre'ninki 85.500 dolar olmuştur.

2000-2019 yılları arasında gelişmekte olan ülkelerin kişi başına milli gelirlerinin seyri Şekil 6'da gösterilmiştir.

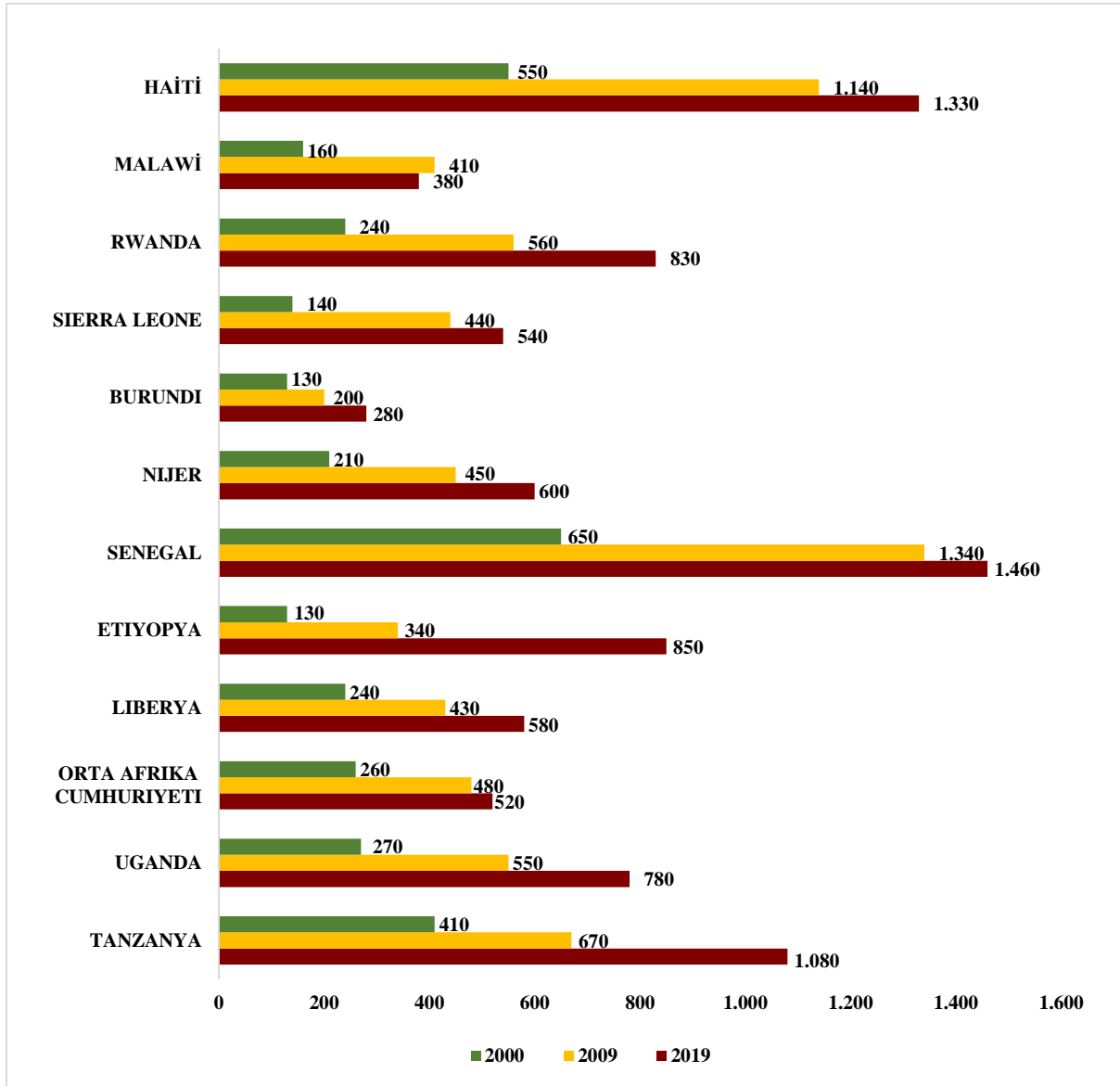

Şekil 6. 2000-2019 Yılları Arasında Gelişmekte Olan Ülkelerde Kişi başına Milli Gelirin Seyri (\$)

Kaynak: Kişi başına milli gelir verileri Dünya Bankası (WB) veri tabanından derlenmiştir.

Şekil 6'ya göre, gelişmekte olan gelirlili ülkelerin kişi başına milli gelirleri 2000 yılından 2019 yılına kadar ciddi oranda artış göstermiştir. Bu dönemde Çin'deki artış yaklaşık 11 kat olurken Endonezya ve Rusya'da yaklaşık 7, Polonya'da 3,5 kat, Türkiye, Brezilya ve Güney Afrika ve Meksika'da yaklaşık 2 kat olmuştur. Çin'in 2000 yılında kişi başına milli geliri 940 dolarırken, 2019 yılında 10.410 dolara yükselmiş, bu ülke gruptaki ülkeler arasında en iyi performansı sergilemiştir.

2000-2019 döneminde gelişmemiş ülkelerin yıllık kişi başına milli gelirinin seyri Şekil 7'de gösterilmiştir.

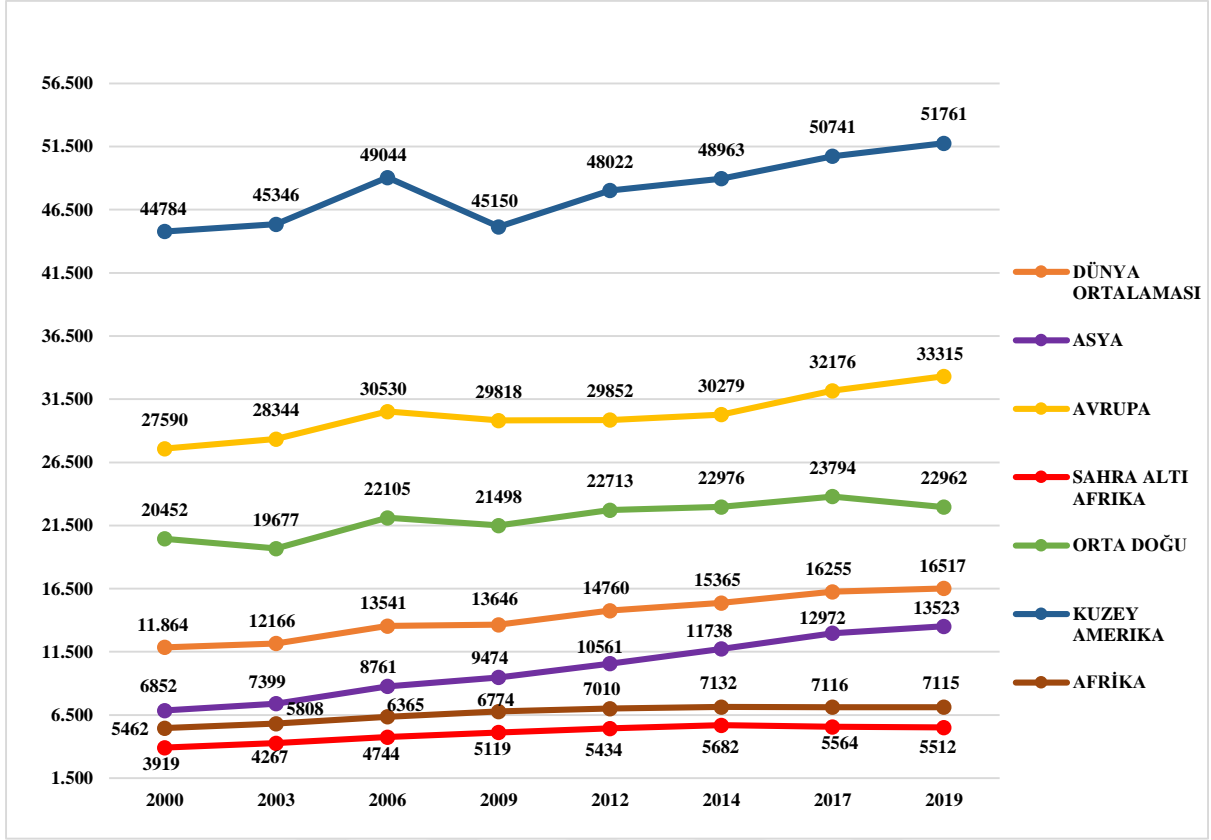

Şekil 7. 2000-2019 Yılları Arasında Gelişmemiş Ülkelerde Kişi Başına Milli Gelirin Seyri (\$)

Kaynak: Kişi başına milli gelir verileri Dünya Bankası (WB) veri tabanından derlenmiştir.

Şekil 7'ye göre, 2000 yılında Burundi, Etiyopya, Sierra Leone, Malawi, Nijer, Rwanda, Liberya, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Uganda'nın yıllık kişi başına milli geliri 130-270 dolar arasında değişmekteydi. 2019 yılında Tanzanya, Haiti ve Senegal'in yıllık kişi başına milli geliri 1.080-1.460 dolar arasında gerçekleşmiştir. Gelişmemiş ülkelerin yıllık kişi başına milli geliri 2000 yılından 2019 yılına kadar artış gösterse de bu düzeyler, insan hayatının idame ettirilmesine imkân veren asgari gelir düzeyinin, yoksulluk ve açlık sınırının çok altındadır.

2000-2019 yılları arasında bölgelere göre yetişkin kişi başına milli gelirin seyri Şekil 8'de gösterilmiştir.

Şekil 8. Kıtalara Göre Yetişkin Kişi Başına Milli Gelir (Yıllık-€)

Kaynak: Dünya Eşitsizliği Veritabanı'ndan (WID) derlenmiştir. <https://wid.world/data/>

Şekil 8'e göre, 2019 yılı itibariyle Dünya'da yetişkin kişi başına milli gelir ortalaması 16.517 € olmuştur. 2019'da bölgelere göre yetişkin kişi başına milli gelir Kuzey Amerika'da 51.761 €, Avrupa'da 33.315 €, Orta Doğu'da 22.962 €, Asya'da 13.523 €, Afrika'da 7.115€ ve Sahra Altı Afrika'da 5.512 € olmuştur. Buna göre, Kuzey Amerika, Avrupa ve Orta Doğu'da yetişkin milli gelir düzeyi dünya ortalamasının üzerindeyken, Sahra Altı Afrika, Asya ve Afrika'da dünya ortalamasının çok altında kalmıştır.

2.1.3.1.3 Bölgesel Gelir Dağılımı

Bölgesel gelir dağılımı, bir ülkede milli gelirin o ülkenin farklı yerlerinde hayatını idame ettiren vatandaşlar arasındaki bölüşümünü gösterir. Bölgesel gelir dağılımına ekonomi literatüründe "coğrafi gelir dağılımı" adı da verilmektedir. Bölgesel gelir dağılımını farklı kılan en önemli özellik, ülkenin farklı bölgelerindeki kalkınmışlık düzeyinin söz konusu bölgeler arasındaki seyrinin daha açık bir şekilde görülmesine olanak vermektedir. Bu durum politika yapıcılarına yol haritası çizmekte, ülke içerisindeki az gelişmiş veya gelişmiş bölgelere yönelik sosyal ve ekonomik politikaların belirlenmeleri ve uygulanmalarına zemin hazırlamaktadır (Türk, 2013, 313; Çetin, 2011:188).

Bölgesel gelir dağılımı, Dünya Bankası'nın çalışmalarında da kullandığı önemli bir göstergedir. Bölgesel düzeyde kişi başına milli gelir hesaplamalarıyla bölgesel sınıflandırmalar yapılmaktadır. Dünyada hiçbir ülkede milli gelirin bölgelere eşit düzeyde dağılmadığı görülmektedir. Bölgeler arası gelir dağılımı eşitsizliği az da olsa gelişmiş ülkelerde bile görülmekteyken, gelişmekte olan ülkelerde daha fazladır (Oğuz, 2007: 10; Türk, 2003: 313).

Bölgeler arasında görülen gelir dağılımı adaletsizliği özellikle bölgenin yeryüzü şekilleri, iklimi ve bölge nüfusunun demografik yapısıyla yakından alakalıdır. Mesela, az gelişmiş ülkelerde sanayinin daha fazla geliştiği bölgeler daha fazla göç almaları sebebiyle ucuz emek gücü sayesinde ülkenin diğer bölgelerine göre daha fazla kalkınmaktadır. Buna ek olarak, bu bölgelerde nüfusun sağlık ve eğitim şartları da gelişme göstermektedir. Kırsal kesimler ise, tarımın yetersiz kalması, kötü hayat şartları ve fazla göç verilmesi gibi sebeplerle milli gelirden daha düşük düzeyde pay almaktadır (Altınöz, 2017: 24).

2.1.3.1.4 Sektörel Gelir Dağılımı

Sektörel gelir dağılımı tarım, sanayi ve hizmet sektörleri ile istendiğinde endüstriler için hesaplanabilecek gelirlerin bunlar arasında nasıl dağıldığını gösterir. Sektörel gelir dağılımı, sektör ve endüstrilerin uzun dönemdeki değişimleri ve kamunun milli hasılanın dağılımını hangi sektörlerin lehine veya aleyhine etkilediğini gösterir. Sektörel gelir dağılımı özellikle gelişmekte olan ülkeler için oldukça önemlidir. Bunun sebebi, ilgili verilerin ülke ekonomisinin gelişme yolunu açıkça göstermesi ve bu konuda alınacak karar ve tedbirlere ışık tutmasıdır (Uysal, 2007: 251; Dirimtekin, 1986: 164).

Tarım sektörünün payı ekonomik gelişmenin başlangıcında yüksek iken, ülke ekonomisindeki gelişmeye paralel olarak, zaman içinde giderek azalmakta, sanayi ve hizmet sektörlerinin payında ise artış yaşanmaktadır. Gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde tarım sektörünün payı az iken, sanayi, özellikle de hizmet sektörünün payı yüksektir. Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik faaliyetler daha çok tarıma dayalı olduğundan, tarım sektörünün payı çok, hizmet ve sanayi sektörünün payı azdır. Gerek sanayi gerekse tarım sektöründe yaşanan gelişmeler neticesinde özellikle sanayi devriminden sonra buharlı makinelerin icadı ve akabinde teknolojik ilerlemelerin artmasıyla tarımdan sanayi sektörüne doğru sıçramaların olduğu görülmektedir (Özbilen, 1998: 377; Öztürk, 2012: 429).

Bir ülkede görülen iktisadi gelişmeler sektörlerin ekonomiler içerisindeki payını değiştirmektedir. Bir ekonomideki sektör paylarındaki değişime bakıldığında, genellikle hizmet

ve sanayi sektörlerinin payları artarken, tarımın payı düşmektedir. Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler iktisadi gelişimlerini hızlandırabilmek için ekonomilerindeki sanayi sektörünün payını arttırmak arzusundadır. Gelişmiş ülkelerde sektörler mukayese edildiğinde, hizmet sektörünün sanayi sektörüne göre payının daha çok olduğu görülmektedir (Öztürk, 2009: 21-22).

2.1.3.2 İkincil Gelir Dağılımı (Gelirin Yeniden Dağılımı)

İkincil gelir dağılımı, devletin vergi oranlarını değiştirme, kamu harcamalarını arttırma, tavan ve taban fiyat uygulamaları gibi politikalarla gelirin yeniden dağılımını sağlamasıdır. Kamu politikası araçları doğrudan doğruya mevcut gelir dağılımını değiştirmektedir. İkincil gelir dağılımı, vergiler düşüldükten sonra hane halkı gelirleri ve transfer ödemelerinin dâhil edilmesiyle ortaya çıkan gelirin yeniden dağılımı türüdür (Çalışkan, 2010: 94; UNDP, 2015: 70).

İkincil gelir dağılımı, gelir eşitsizliklerinin azaltılmasını amaçlamaktadır. Kamu harcamaları ve vergilerin eşitsizlikleri azaltması (maliye politikaları tarafından belirlendiği şekilde) gelirin yeniden dağılımı olarak düşünülmektedir. Burada söz konusu olan, kamu harcamaları ve vergilerle yüksek gelirli kişi veya kesimlerden düşük gelirli kişilere doğru bir gelir transferinin yapılmasıdır. Kısacası, kamu politikaları kişilerin gelirlerini doğrudan veyahut dolaylı olarak etkileyebilmektedir (Immervoll ve Richardson, 2011; UNDP, 2015: 70).

Olası yatırımcıların vergi yükünü arttırmak suretiyle gelirin yeniden dağılımı yatırımı ve iktisadi büyümeyi azaltmaktadır. Yüksek eşitsizlikler çok sayıda politik birimin rant kollama, suç ve yolsuzluk gibi faaliyetlere girişimlere teşebbüs edeceğini ortaya koymaktadır. Söz konusu bu faaliyetler, mülkiyet hakları ve bireylerin yatırım yapma güdüsünü tehdit etmektedir. Eşitsizlikler, güçlü elit kesim ve zengin bireylerin yasal, politik ve düzenleyici kurumlara ket vurması sebebiyle mülkiyet haklarını tehdit ederek iktisadi performansı olumsuz bir biçimde etkilemektedir. Ortaya çıkan bu sorunun çözümü, gelir dağılımını “Kral John yeniden dağılımı” veya “Robin Hood” yöntemiyle değiştirmek değildir. Bir diğer ifadeyle, eski çürümüş oligarşiyi bürokratik sosyalist bir oligarşiyi değiştirmek çözüm değildir. Ortaya çıkan bu sorunun çözümü kurumsal reformlarla mümkün olabilir (Persson ve Tabellini 1994: 25; Glaeser vd., 2003: 48).

Gelirin yeniden dağılımı konusunda birçok görüş ortanca seçmen teorisi üzerine kurulmuştur. Teoriye göre, eşitsizliğin daha çok olduğu toplumlarda ortanca seçmenlerin gelir düzeyleri arasındaki fark daha fazladır. Kısaca, ortanca seçmen adaletinin daha az olduğu

toplumlarda yeniden dağıtıcı kamu politikaları ve hükümet müdahaleleri için politik baskı uygulama gücüne sahiptir. Bunun sebebi, hükümetin uygulamış olduğu yeniden dağıtım politikalarının ortanca seçmene yararının, yeniden dağıtımın finanse edilmesi için ortanca seçmenin ödeyeceği vergilerin yükleyeceği maliyetten daha yüksek olmasıdır. Gelir dağılımı perspektifinden ele alındığında, ortanca seçmenin gelir düzeyi, ortalama gelire sahip seçmenin gelirin düzeyinden daha az ise, büyüme ve yatırım oranı düşerken vergi oranı yükselmektedir (Mello ve Tiongson, 2003: 4; Alesina ve Rodrik, 1994: 477).

Gelirin yeniden dağılımını içeren politikalar yüksek gelirli bireylerin mükâfatlarını azaltırken düşük gelirli bireyleri ödüllendirmektedir. Gelirin yeniden dağılımı bireylerin daha fazla gelir elde etme güdüsüne ket vurmaktadır. Bir diğer ifadeyle, ekonomide eşitliği arttırmak için alınan önlemler iktisadi etkinliğin azalmasına sebep olmaktadır. Pastayı daha adil bölüştürme çabası pastanın küçülmesine yol açmaktadır. Bu sebeple gelirin yeniden adil bölüşümü politikası optimal bir uygulama olmamanın yanında ilave bazı eşitsizlikler de yaratmaktadır. Fakat bu durum eşitsizliği azaltma girişiminin yanlış olduğu manasına gelmemektedir (Parasız, 2010: 242).

İkincil gelir dağılımı da yatay yeniden dağılım ve dikey yeniden dağılım olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu alt başlıkta sırasıyla yatay ve dikey yeniden dağılım kavramları anlatılacaktır.

2.1.3.2.1 Yatay Yeniden Dağılım

Gelirin yatay olarak yeniden dağılımı, gelirin, aynı gelir grubundaki hane halkları ve bireyler arasında yeniden dağılımını ifade etmektedir. Gelirin yeniden dağılımı, aynı gelir düzeyine sahip bireylere doğrudan doğruya yapılan transfer ödemeleri (çocuk zammı, aile yardımı vb.) ile bireyin gelir düzeyinde değişiklik yapacak vergi indirimlerinden (gelir vergisi, yatırım indirimi vb.) oluşmaktadır (Tuncer, 1970: 33).

Gelirin yatay olarak yeniden dağılımı bilhassa sosyal güvenlik sistemindeki tüm sigorta kollarında görülmektedir. Bu dağılımın yönü, çalışma çağındaki bireylerden emeklilere, istihdam edilenlerden işsizlere, sağlıklı olan kişilerden hasta bireylere, çocuk sahibi olanlardan çocuk sahibi olmayan bireylere doğrudur. Söz konusu bireylerden bir kısmı vergi veyahut prim öderken, bazıları bu transferlerden faydalanmaktadır. Aynı gelir düzeyine sahip birey ve hane halkları arasında yeniden gelir dağılımı olsa da, bu grupların ihtiyaçları birbirinden farklı olduğu için, gelirin yatay olarak yeniden dağılımı önemli sonuçlar doğurmaktadır. Mesela, aynı gelir düzeyine sahip iki farklı aileden birinin çocuğu var ve diğerinin yok ise, çocuğu olan ailenin ihtiyaçları diğerine göre daha fazladır. Buna göre, yatay yeniden dağılım konusunda

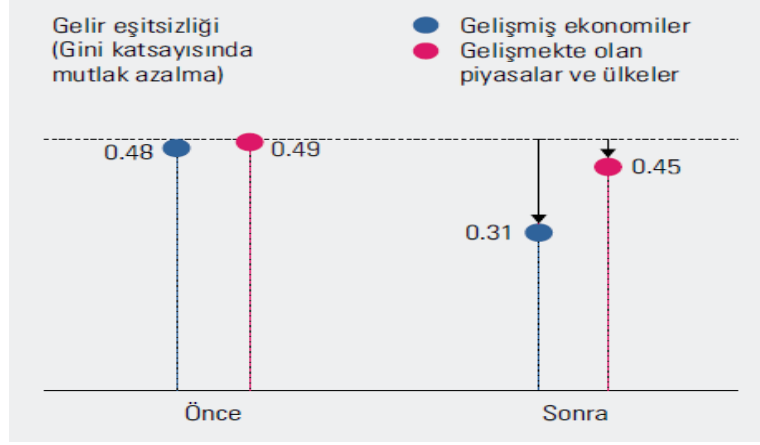
önemli olan gelir düzeyi değil, ihtiyaçlardır. Her ülkede yatay yeniden dağılım belli bir seviyede uygulanmaktadır. Bu dağılım, kişiler ve aileler arasındaki gelir eşitsizliklerini azaltmaktadır (Tiryaki, 2013: 90).

2.1.3.2.2 Dikey Yeniden Dağılım

Gelirin dikey olarak yeniden dağılımı, yatay dağılımın aksine, gelirin farklı gelir düzeyine sahip gruplar arasında yeniden dağılımıdır. Bu yolla, devlet yüksek gelir düzeyine sahip kişilerden aldığı gelirleri, düşük gelirli kişilere transfer etmektedir. Yapılan incelemeler, dikey yeniden dağılımın toplumdaki bireyler ve hane halkları arasındaki gelir dağılımı eşitsizliklerini gidermede etkin bir uygulama olduğunu göstermektedir. Bazı iktisatçılar gelirin dikey olarak dağılımının kesin ve yaygın neticelere ulaşması için özellikle artan oranlı servet ve gelir vergilerinden oluşan bir vergi bileşimine ihtiyaç olduğuna inanmaktadır. Milton Friedman ise 1967 yılında yazmış olduğu “Negatif Gelir Vergisi Sorunu-The Case for the Negative Income Tax” makalesinde artan oranlı gelir ve servet vergilerine Friedman karşı çıkmış, negatif gelir vergisi uygulanması gerektiği görüşünü öne sürmüştür (Ulutun, 1970: 35; Friedman, 1968: 111-120).

Gelirin dikey olarak dağılımı, bireyler ve hane halkları arasındaki gelir eşitsizliğini azaltmada güçlü ve yaygın etkilere sahiptir. Bu tür dağılım, gelir eşitsizliğini azaltmada ciddi sonuçlar ortaya koymaktadır. Bir ekonomide dikey olarak yeniden gelir dağılımının gerçekleşmesi için ülkenin vergi yapısının artan oranlı olması gerekmektedir (Tuncer, 1970: 35).

2018 yılında Gini katsayısı baz alınarak gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde yeniden dağılımın öncesi ve sonrasındaki gelir eşitsizliğinin durumu Şekil 9’de gösterilmiştir.

Şekil 9. Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Yeniden Dağıtım Öncesi ve Sonrasında Gelir Dağılımının Durumu

Kaynak: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın 2019 yılında yayınlanan *İnsani Gelişme Raporu*'ndan alınmıştır.

Şekil 9'a göre, vergi ve transfer geliri öncesi gelişmiş ülkelerin Gini katsayısı 0.48 iken, gelişmekte olan ekonomilerin Gini katsayısı 0.49'dur. Gelir yeniden dağıldığında, gelişmiş ülkelerin Gini katsayısı 17 baz puan düşerek 0.48'den 0.31'e gerilerken, gelişmekte olan ülkelerin Gini katsayısı yalnızca 4 baz puan düşerek 0.49'dan 0.45'e gerilemiştir. Özetle, yeniden dağıtım sonrasında gelişmiş ülkelerde Gini katsayısının ciddi oranda düştüğü, gelişmekte olan ülkelere ise çok az düştüğü görülmektedir. Bu durum, gelişmiş ülkelerdeki bireyler ve hane halklarına vergi ve transfer ödemelerinin gelişmekte olan ülkelere kıyasla daha adil bir biçimde yapıldığı şeklinde yorumlanabilir.

2.2 GELİR EŞİTSİZLİĞİ

Gelir eşitsizliği problemine tarihsel olarak bakacak olursak, yoksulluk ve eşitsizlik üzerine görüşlerini 17. Yüzyılda ortaya koyan T. Malthus'un görüşlerinden başlamamız gerekmektedir. Malthus, aşırı nüfus artışının yoksulluk ve eşitsizlikler üzerinde çok büyük bir tehdit olacağına inanmıştır. Malthus'un, bu görüşlerinde, İngiliz ziraat bilimci Arthur Young'un yazılarından ciddi bir şekilde etkilendiği görülmektedir. A. Young'un 17. yy'ın sonlarına dair izlenimlerini anlattığı çalışmasına göre, Fransa, Avrupa'nın nüfusu en yoğun ülkelerinden biri durumundaydı. Fransa'nın nüfusu 1800'lü yılların başlarında 20 milyon iken, 1800'lü yılların sonunda ise 30 milyona yaklaşmıştı. T. Malthus, ortaya çıkan bu nüfus artışının insanlığı yoksulluğa ve sefaletle sürükleyebilme riskine karşı fakirlerde doğum kontrolünün ciddiyetle yürütülmesinin gerekli olduğunu ifade etmiştir (Piketty, 2015: 5).

Gelir dağılımı, gelir eşitsizliği vb. olgularla konumuzu ilgilendiren diğer değişkenler, özellikle de iktisadi büyüme arasındaki ilişkileri tartışabilmek için bu kavramların sınırları belli olacak şekilde tanımlanması ve nasıl ölçüldüklerinin anlaşılması gerekir. Burada, gelir eşitsizliğinin tanımı, kapsamı ve ölçüm metotları sırasıyla ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

2.2.1 Gelir Eşitsizliğinin Tanımı ve Kapsamı

Kavram olarak gelir eşitsizliği, bir ülkede belli bir dönemde elde edilen milli gelirin bireyler, hane halkları, bölgeler, toplumsal gruplar veya üretim faktörü sahipleri arasında adil bir şekilde dağılmadığını ifade etmektedir. Gelir dağılımında görülen bu bozukluklar, uzun yıllar boyunca hem politika yapımcılar hem de iktisatçıların ilgi odağında olmuştur. Özellikle 20. yüzyılda gelir eşitsizliğinin dünyada deyim yerindeyse “patlama yaşadığı bir dönem” olması nedeniyle iktisatçılar bu konu üzerine eğilmişlerdir. Gelir eşitsizliğinde görülen bu artış, temelde, dünyanın farklı bölgeleri veya ülkeleri arasındaki eşitsizliğin belirgin bir şekilde yükselmesinden kaynaklanmaktadır (Bourguignon ve Morrisson, 1999: 17-18).

Gelir eşitsizliği, son dönemlerde kalıcı bir olgu haline gelmesi nedeniyle önemli bir politika meselesi olmuştur. Eşitsizlikler, politika, ekonomi ve nüfus ile olan bağlantısı sebebiyle oldukça önem taşımaktadır. J. M. Keynes, yaşadığımız toplumun temel hatasının, tam istihdam düzeyine ulaşmadaki başarısızlığıyla birlikte gelir ve servetin adaletsiz dağılımı olduğunu vurgulamıştır. Artan servet ve gelir eşitsizliği, bunun neden olduğu fırsat eşitsizliği ve bunun politik ve sosyoekonomik etkileri, ciddi endişelere sebep olmaktadır (Stiglitz, 2012: 66; Guiga ve Rejeb, 2012: 472).

Ancak burada, neyin eşitsizliğinden söz edildiği ve bu eşitsizliğin kimler arasında olduğu açık bir şekilde ifade edilmelidir. Farklı gelir düzeyine sahip gruplar ve nüfus, birçok itici güç tarafından etkilenmektedir. Bu sebeple, aşağıda ifade edilen kavramları dikkate almak eşitsizlik olgusunun değerlendirilmesinde faydalı olmaktadır (OECD, 2011: 26):

- Tam zamanlı olarak çalışan işçiler arasında ücret dağılımı;
- Emek arz eden işçiler arasında ücret dağılımı (yıllık ücretler, yarı zamanlı ücretler vb.);
- Bütün işçiler arasında bireysel gelir eşitsizliği (serbest meslek dâhil);
- Bütün çalışma çağında olan nüfusun bireysel gelir eşitsizliği (çalışmayan nüfus dâhil);
- Hane halkı gelir eşitsizliği (hane halkı içindeki tüm bireyler dâhil);

- Hane halkı gelir eşitsizliği (tasarruf, sermaye ve özel transferlerden elde edilen gelirler dâhil).

Bireyler arasındaki gelir eşitsizliği incelendiğinde servet, ücret ve gelir eşitsizliği ayrımını ortaya koymak çok önem arz etmektedir. Ücret eşitsizliği, her bir bireye ödenen ücret farklılığı anlamına gelmektedir. Bu eşitsizlik, işçilerin verimliliğindeki (yüksek ve düşük vasıflı işçiler) farklılıklar, gruplar arasında işgücü piyasası ayrımcılığı veyahut işin yapısındaki farklılıkları (mesela satış asistanı veya maden işçisi arasında) ortaya koymaktadır. Servet ise, bir kişinin sahip olduğu tüm varlıkları ifade eder. Bunlar; mülkler, hisse senedi, devlet tahvili ve tasarruflar gibi reel ve finansal varlıklardır. Servet ve gelir göz önüne alındığında, bu ikisi mükemmel bir biçimde ilişkili değildir. Mesela, yüksek gelir elde eden bir birey gelir dağılımının üst kısmında yer alabilirken, servet açısından gelir dağılımı grubu içinde nispeten daha altlarda yer alabilmektedir. Bir diğer örneğe göre ise, yaşlı bireyler önemli bir servete (ev, arsa veya hisse senedi vb.) sahip olurken, düşük bir gelir elde edebilmektedirler (Trapeznikova, 2019: 2-3).

Gelir eşitsizliği ile ilgili çalışmalarda gelir düzeyinin piyasada belirlenmesi noktasında bazı sorulara cevap arandığı görülmektedir. Buna göre, bazı insanlar asgari ücretle çalışırken, hatta onu bile bulamazken, bazıları yılda milyon dolarlar kazanmaktadır. “Neden Manhattan veya Tokyo’daki 1 m²’lik arsalar binlerce dolara satılabiliyor iken, çöldeki arsalar yalnızca birkaç dolara satılabiliyor?” “General Electric ve Microsoft gibi devasa şirketlerinin kârlarının kaynağı nereden gelmektedir?” Gelir dağılımı eşitsizliği hususundaki sorular ekonomi biliminde uzun süre boyunca üzerine tartışılan konular arasında yer almaktadır. Önce, gelir dağılımı teorisi, malların üretilmesi ve satılması değil kimler için üretildiği sorusuna vurgu yapmıştır. İktisatçılar, talep ve arz tarafından belirlenen ve birey ve hane halklarının gelirlerini belirleyen üretim faktörlerinin fiyatlandırılmasıyla ilgilenmişlerdir. İlk zamanlarda geleneksel toplumlarda, zenginlik ve gelir düzeyi nispeten eşit gibi gözükse de Sanayi Devrimi’nden sonra toplumun işçiler ve kapitalistler olarak ikiye ayrılmasıyla, gelir grupları arasında iktisadi eşitsizliğinin arttığı görülmektedir (Samuelson ve Nordhaus, 1985: 561-562; Samuelson ve Nordhaus, 2009: 229).

Makro iktisat literatüründe “altın çağ” olarak adlandırılan 1950-1970’li yıllar ve o yıllardan günümüze kadar görülen gelir eşitsizliği problemi, özellikle zengin ülkelerde 2000-2010 yılları arasında yeniden yoğunlaşarak 1910-1920 yılları arasındaki düzeye ulaşmış, hatta bu düzeyi de aşmıştır. J. Stiglitz, günümüzde görülen gitgide artan ve endişe verici boyutlara

ulaşan gelir eşitsizliğinin ekonomik istikrarsızlık manasına geldiğini ifade etmiştir (Piketty, 2015: 16; Stiglitz, 2014: 47).

2.2.2 Gelir Eşitsizliğinin Belirleyicileri

Gelir dağılımı, yalnızca iktisadi değil aynı zamanda sosyal, politik, kurumsal, coğrafi ve teknolojik konularla da ilişkilidir. Bu sebeple gelir dağılımını birçok faktör olumlu veya olumsuz yönden etkilemektedir. Bu alt başlıkta, gelir dağılımını etkileyen faktörler olarak sırasıyla küreselleşme, ekonomik özgürlük, toprak, miras, ekonomik istikrar, nüfus ve göçler, eğitim düzeyi, hukuk düzeni ve teknolojik ilerlemeler anlatılacaktır.

2.2.2.1 Küreselleşme

Modern küreselleşme süreci, Orta Çağ'ın sonlarında Avrupa'da kapitalizmin ortaya çıkışına, Rönesans'ın şekillendirdiği 17. Yüzyıl'daki yeni kültürel ve bilimsel fikirlere ve büyük Avrupa devletlerinin ve imparatorlukların ortaya çıkmasına dayanmaktadır. Küreselleşme kavramı ilk kez 1968 yılında Garrett Hardin tarafından kullanılmıştır. Küreselleşme; işgücünün, teknolojinin, mal ve hizmetlerin, finansal ve reel sermayenin birbirine bağımlı ve bütünleşik bir şekilde küresel bir ekonomi yaratmak için serbestçe deniz aşırı hareket edebilmesini ifade etmektedir. Küreselleşme, ülkeler ve bölgeler arasındaki sermaye ve ticaret akımları gibi karşılıklı faaliyetler ve bağımlılıkların artması manasına gelmektedir. Bu, en küçükten en büyüğe kadar iktisadi birimleri hayatın her noktasında etkileyen ve dünya genelinde hızlıca yayılan bir olgu olarak ortaya çıkmıştır (Ocampo ve Martin, 2003: 2; Crafts, 2004: 47; Scholte, 2005: 54-58).

Küreselleşme kavramı, iktisat literatüründe en çok tartışılan konular arasında yer almaktadır. Küreselleşme mal ve hizmetlere serbestlik getirmiş, teknolojik ilerlemeler sayesinde sermayenin her ülkeye serbestçe girmesine imkân vermiştir. Küreselleşmeyle birlikte devlet eğitim ve sağlık harcamalarına daha az bütçe ayırmış, bu durum sosyal devlet anlayışı aleyhinde bir ortam oluşturmuştur. Küreselleşme, ticaret hacmini arttırıp refah seviyesini yükseltmesine rağmen Dünya'da birçok insanın yoksulluk sınırının altında yaşamasına sebep olmuştur (Galbraith ve Halbach, 2016:2; Bilen, 2016: 21).

Küreselleşme, vasıfsız ve vasıflı işgücü arz edenlerin göreceli taleplerini ve nispi ücretlerini değiştirebilme, işgücü ve sermaye arasındaki gelir dağılımını etkileyebilme gücüne sahiptir. Çünkü beceri ve sermaye tamamlayıcılık bakımından birlikte çalışmaktadır. Aynı zamanda küreselleşme, teknolojik gelişmelerin gelir dağılımı üzerindeki etkisini de büyütebilmektedir (Zhuang vd., 2014: 8).

İktisadi küreselleşme, gelir eşitsizliği kuramıyla değerlendirildiğinde, beş küresel akım aracılığıyla dünya ekonomisinin giderek daha entegre hale gelmesine neden olmaktadır. Söz konusu akımlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Keeley, 2015: 43):

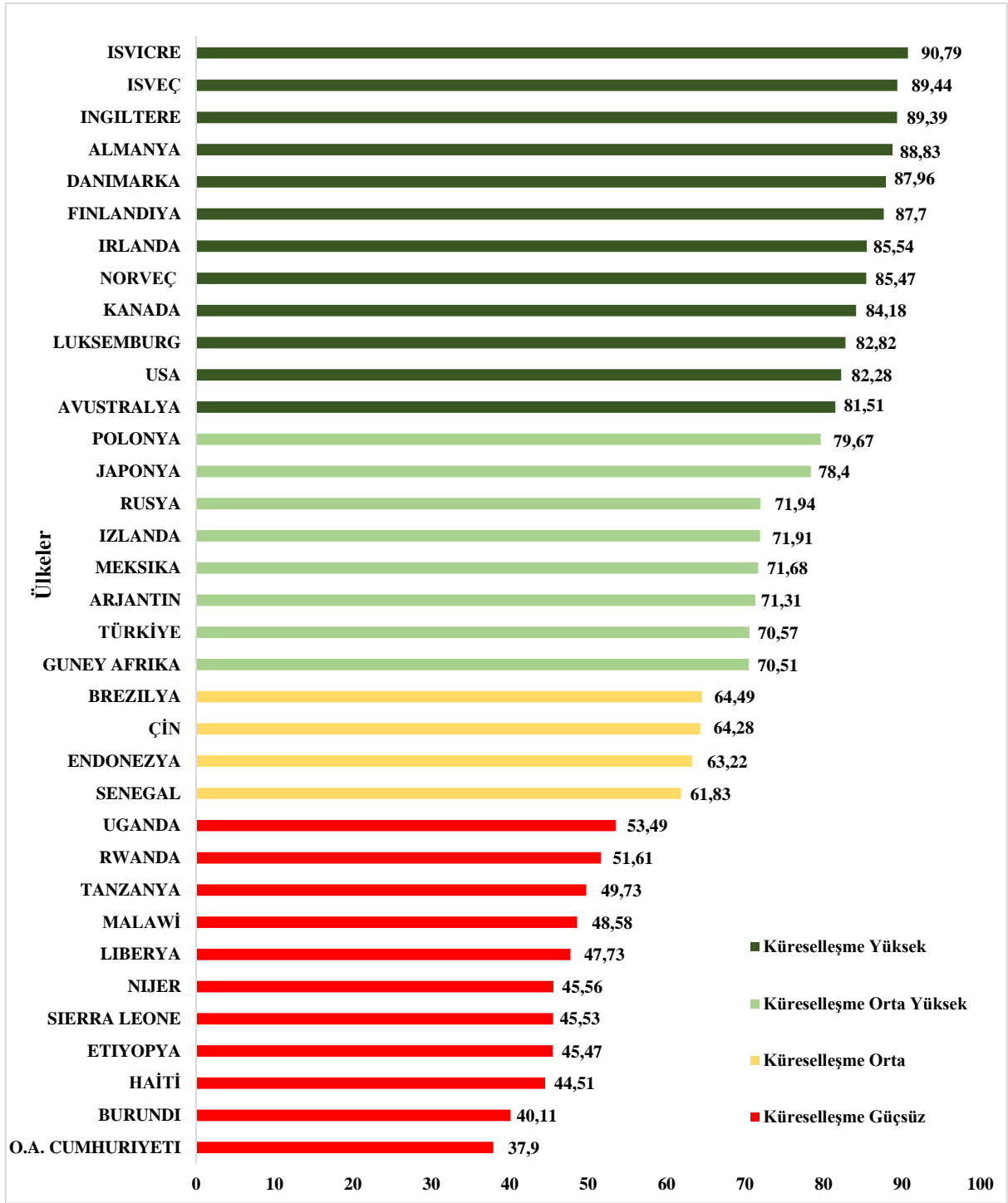
- Finans ve yatırım
- Teknoloji ve bilgi
- Ticaret
- Uluslararası göç
- Üretim

Küreselleşmenin ilk aşamalarında ticaret açığı ve dış ticaretin gelir dağılımı üzerindeki etkileri çalışma konusu iken, son zamanlarda teknik değişmelerle küresel finansın gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi ilgi çekmektedir. Küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri birçok ülkede işgücü piyasası ve makro iktisat politikalarına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (UNDP, 2013: 72).

Dünya’da ilk kez 2002 yılında İsviçre Ekonomik Araştırma Enstitüsü’ndeki (Konjunkturforschungsstelle Swiss Economic Institute, KOF) Alman iktisatçı Axel Dreher tarafından yayımlanan küreselleşme endeksi, kıtalararası mesafelerde yer alan sermaye, fikir, insan, bilgi ve mallar arasındaki uluslararası akımları yönetme, bunlara aracılık etme ve ilişkilendirme süreci ile ilişkili olmuştur. Bu noktada küreselleşme, milli sınırları aşan, ekonomileri, teknolojileri, ulusal yöntemleri ve kültürleri birleştiren ve karmaşık bağımlılık ilişkileri yaratan bir süreç oluşturmaktadır. KOF Küreselleşme endeksi, küreselleşmenin siyasal, iktisadi ve politik boyutlarını kapsamaktadır (Topuz, 2016: 787).

Dünyada The Maastricht Globalisation Index, New Globalisation, The Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation, Person-Based Globalisation Index gibi küreselleşmeyi ölçen birçok endeks bulunmasına rağmen, KOF Küreselleşme endeksi, diğerlerine kıyasla küreselleşmenin sosyal ve politik boyutlarını da kapsamı ve ölçmesi bakımından önemli kabul edilmektedir (Topuz, 2016: 787-788).

İlgili veriler incelendiğinde, gelişmiş ülkelerde küreselleşme endeksi yüksek iken, gelişmekte olan ülkelerde orta veya yüksek, gelişmemiş ülkelerde düşük düzeyde seyrettiği görülmektedir. Şekil 10’daki veriler de bu durumu gözler önüne sermektedir.

Şekil 10. 2018 Yılı Dünya Küreselleşme Endeksi

Kaynak: 2020 İsviçre Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü (KOF-Konjunkturforschungsstelle Swiss Economic Institute) *Küreselleşme Endeksi Raporu*'ndan derlenmiştir.

Şekil 10'a göre, koyu yeşil renkle gösterilmiş ülkelerin küreselleşme endeksi yüksek, yeşil renkle gösterilmiş ülkelerin endeksi orta-yüksek, sarı renkle gösterilen ülkelerin küreselleşme endeksi orta, kırmızı renkle gösterilen ülkelerin küreselleşme endeksi ise zayıf olarak nitelendirilmiştir. İlk ülke grubuna İsviçre, İngiltere, Almanya, Kanada, ABD,

Avustralya ve Kuzey Avrupa ülkeleri; ikinci gruba Brezilya, Çin, Endonezya ve Senegal; üçüncü grup ülkelere de Afrika'daki birçok ülke örnek olarak verilebilir. Özetle, gelir ve gelişmişlik düzeyi arttıkça ülkelerin küreselleşme endeksinin arttığı, gelir ve gelişmişlik düzeyi azaldıkça ülkelerin küreselleşme endeksinin azaldığı görülmektedir.

2.2.2.2 Ekonomik Özgürlük

Ekonomik özgürlük, klasik iktisadi görüşten bu yana iktisat teorisinde izleri bulunan ve piyasa ekonomisini çağrıştıran bir kavramdır. James Gwartney ve Robert Lawson, gelir dağılımı üzerinde etkisi olan ekonomik özgürlüklerin temel unsurlarını serbest piyasa ekonomisi mantığına göre rekabet özgürlüğü, bireysel tercih, gönüllü mübadele ve bireylerin güvenliği ve mülkiyetin korunması gibi ifadelerle açıklamışlardır. Ekonomik özgürlük kavramı, kişilerin iktisadi faaliyetlerde hür bir şekilde karar almalarını ve iktisadi haklarının yasalarla teminat altına alınmasını ifade etmektedir. Politikalar ve kurumlar, bireylerin mülkiyet haklarının dolandırıcılık ve zorlama gibi yollarla ortadan kaldırılması tehditlerine karşı ülkede yaşayan bireyleri koruduğunda ekonomik özgürlükten bahsedilebilir. Hükümetler, kolluk kuvvetleri aracılığıyla bireylerin ekonomik özgürlüğü ve yasal altyapıyı güvence altına almaktadır. Hayek, ekonomik özgürlüğün sınırsız olmadığını devletin ekonomik özgürlüklere asgari düzeyde müdahale etmesinin daha uygun olduğunu ifade etmiştir (Gwartney ve Lawson, 2003: 406; Kapás ve Czeglédi, 2007: 8).

Ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümeye yaptığı katkıyla, düşük gelir düzeyindeki bireyler milli gelirden daha fazla pay alabilme imkânına sahip olabilmektedir. Fakat özellikle piyasa sistemi taraftarlarınca iktisadi özgürlüğün iktisadi büyümeyi olumlu etkilediği görüşü ileri sürülse de, özgürlük arttırıcı politika değişiklikleri bireyler ve hane halkları arasında gelir eşitsizliklerine yol açabilmektedir. Ekonomik özgürlüklerle birlikte yeniden dağıtıcı rolü olan refah harcamaları ve daha düşük oranlarda vergileme, düşük gelir düzeyine sahip bireyler ve hane halklarının ekonomik durumunu nispi olarak kötüleştirmektedir (Berggren, 2003, 201).

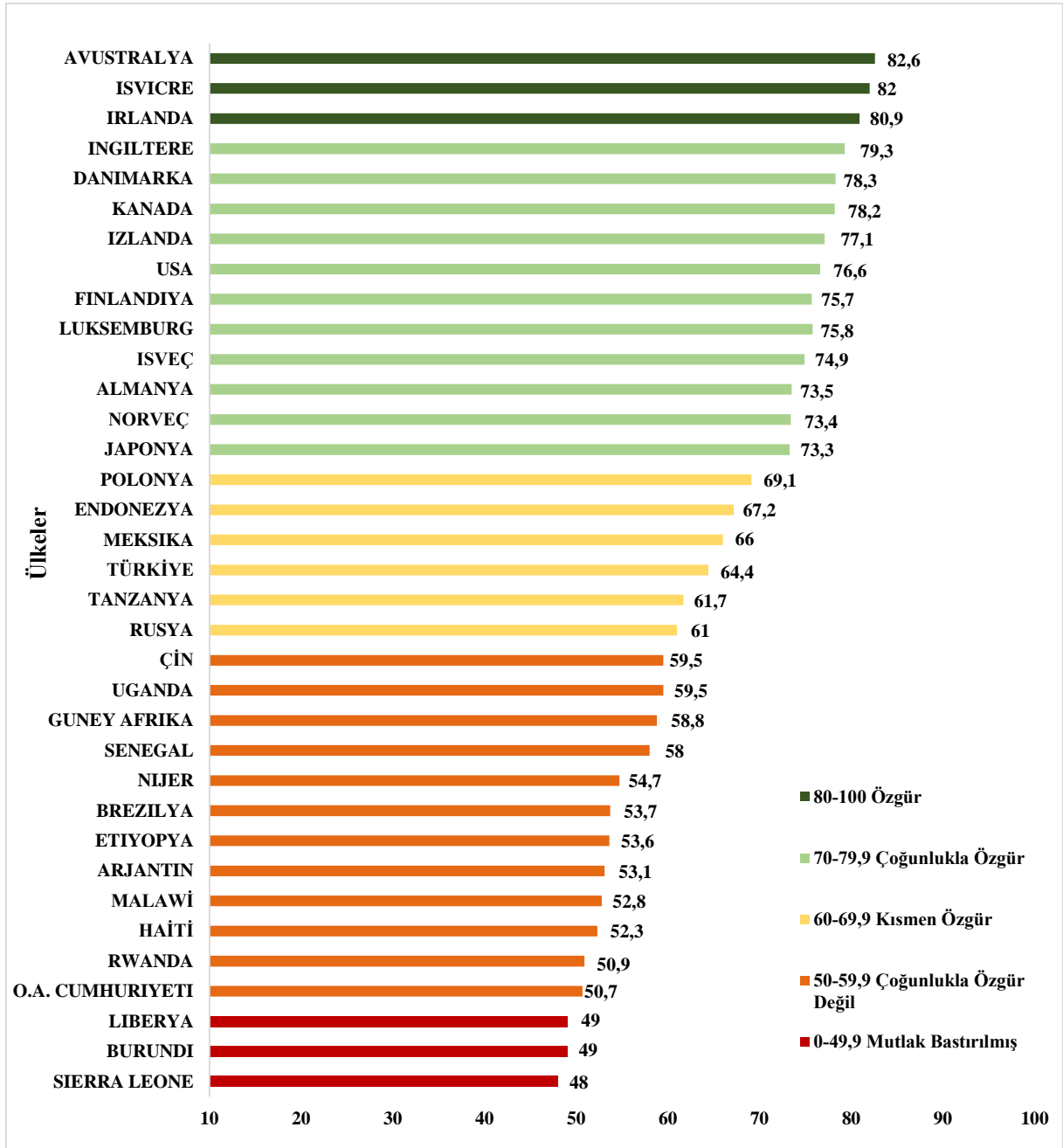
Ekonomik özgürlük; regülasyonların etkinliği, hukukun üstünlüğü, piyasa açıklığı ve devletin büyüklüğü olarak dört konuyla ilişkilendirilerek incelenebilir. Hukukun üstünlüğü çerçevesinde mülkiyet hakları değerlendirilmektedir. Hükümet harcamaları ve mali özgürlük devletin büyüklüğü özelinde ele alınmaktadır. Emegın özgürlüğü, parasal özgürlük ve firma özgürlüğü regülasyonların etkinliği açısından değerlendirilmektedir. Finansal serbestlik, yatırım serbestliği ve ticari açıklık piyasa açıklığı kapsamında incelenmektedir (Miller ve Kim, 2015: 13).

İktisadi özgürlükler, dört geniş kategoride on iki nicel ve nitel faktöre dayalı olarak ölçülmektedir:

- Hukukun Üstünlüğü (Yargı etkinliği, mülkiyet hakları, hükümet bütünlüğü);
- Hükümet Boyutu (mali sağlık, vergi yükü, devlet harcamaları);
- Düzenleyici etkinlik (parasal özgürlük, iş verimliliği, çalışma özgürlüğü);
- Serbest Piyasa (finansal özgürlük, yatırım özgürlüğü, ticaret özgürlüğü) (Heritage, 2022).

Bu dört kategoride yer alan on iki ekonomik özgürlük faktöründen her biri 0 ile 100 arasında değerlendirilmektedir. Bir ülkenin ekonomik özgürlük puanı, her birine eşit ağırlık verilerek bu on iki nitel ve nicel faktörün ortalaması alınarak elde edilmektedir (Heritage, 2022).

Şekil 11’de ülkelerin ekonomik özgürlük puanı gösterilmiştir.

Şekil 11. 2020 Yılı Dünya Ekonomik Özgürlük Sıralaması

Kaynak: The Heritage Foundation (Miras Vakfı), 2020 *Ekonomik Özgürlükler Raporu*'ndan derlenmiştir. <https://www.heritage.org>

Şekil 11'e göre, dünya ekonomik özgürlük sıralamasında koyu yeşil renkle gösterilmiş ülkeler "özgür," yeşil renkle gösterilmiş ülkeler "çoğunlukla özgür," sarı renkle gösterilen ülkeler "kısmen özgür," kırmızı renkle gösterilen ülkeler "çoğunlukla özgür değil," bordo renkle gösterilmiş ülkeler ise "mutlak surette bastırılmış" olarak nitelendirilmiştir. Dünya ekonomik özgürlük sıralamasında, özellikle kişi başına milli gelirin yüksek olduğu Kuzey Avrupa, Kuzey Amerika ve Orta Avrupa ülkeleri ekonomik olarak özgür, orta-yüksek gelir

grubunda yer alan ülkeler (gelişmekte olan) kısmen özgür, kişi başı milli geliri düşük genellikle sahra altı Afrika'da yer alan ülkelerin (gelişmemiş ülkeler) ise çoğunlukla ekonomik olarak özgür olmadıkları veya mutlak olarak bastırılmış oldukları görülmektedir. Özetle, gelir ve gelişmişlik düzeyi yüksek olan ülkeler ekonomik özgürlük sıralamasında üst sıralarda yer alırken, gelir ve gelişmişlik düzeyi düşük olan ülkeler dünya ekonomik özgürlük sıralamasında alt sıralarda yer almaktadır.

2.2.2.3 Toprak, Servet ve Miras Etkisi

Gelir dağılımı eşitsizliğini etkileyen önemli sebeplerden biri de toprak ve servet dağılımıdır. Birçok iktisatçı gelir dağılımında ortaya çıkan adaletsizlikleri gidermek için servet ve toprak üzerinden belirli düzeyde servet vergisi alınması gerektiği görüşünü savunmuştur. Buna göre, servetin değerinde ortaya çıkan bir artış, gelir dağılımını servet sahibinin lehine bozacağı için, servet sahibinden alınacak vergiyle, bu eşitsizliğin belli seviyede giderilmesi beklenmektedir. Aksi halde, servet etkisiyle birlikte gelir dağılımında yaşanacak adaletsizlikler daha da artacaktır (Kubar, 2009: 32; DPT, 2001: 63).

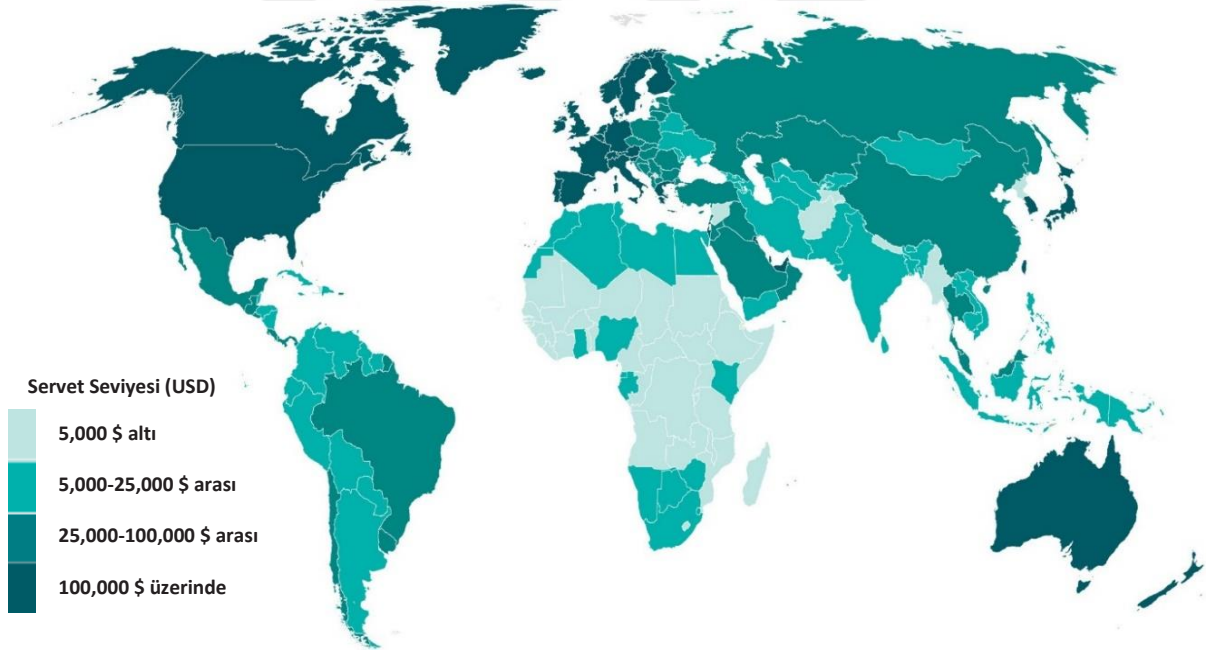
Gelir dağılımında görülen eşitsizlik ve toprak sahipliği ilişkisi servet değişkeniyle açıklanabilmektedir. Servet farklılıklarının, özellikle gelişmekte olan ülkelerde bireyler arasında gelir eşitsizliğine sebep olan önemli bir faktör olduğu ifade edilmektedir. J. Tinbergen'e göre, toprak, serveti oluşturan temel unsurların başında yer almaktadır. Bu sebeple, gelir yaratma potansiyeli olan toprak gibi varlıkların gelir eşitsizliğindeki önemi ön sıralarda gelmektedir (Miynat, 2004, 74).

Servet, emek dağılımına göre daha eşitsiz bir olgu olup, az sayıda kişi Dünya'daki toplam servetin büyük bir bölümünü elinde bulundurmaktadır. Bu durum, emeğin niteliğini arttırmanın sınırlı, servetinkinin ise sınırsız olmasından ileri gelmektedir. Bireyler elde ettikleri bu servetin tümünü emekleriyle değil, büyük bir bölümünü miras yoluyla edinmektedir. Servet yoluyla elde ettikleri yüksek gelirlerle bireyler çocuklarının yüksek düzeyde eğitim almalarını sağlayarak sadece maddi servetlerini değil beşerî sermayelerini de arttırmaktadırlar. Böylece servet gelirinin ortaya çıkardığı eşitsizlikler uzun dönemde daha da artmaktadır (Öztürk, 2017: 34).

ABD'deki hane halkları arasında en zengin %0.001'lik kesimin 2007 krizinden önceki yıldaki ortalama yıllık geliri en alttaki %90'luk kesimin ortalama gelirinin yaklaşık olarak 220 katı iken, toplam servet ise gelirden daha da eşitsiz bir şekilde dağılmaktaydı. Buna göre, ABD'de en zengin %1'lik kesim, ülkedeki toplam servetin 1/3'ünden daha fazlasına sahiptir.

Servet eşitsizliği verileri, bir ekonomide sadece belirli bir andaki görüntüyü bize izah etmektedir. Servet eşitsizliği verilerinin rahatsız edici olmasının temel nedenini bu durum oluşturmaktadır. Servet eşitsizliği, gelir eşitsizliğine nazaran gözlenen yıllık ortalamaların ötesindedir. Daha açık ifadeyle, servet eşitsizliği verileri kaynaklara ulaşım noktasında farklılıkları daha iyi göstermektedir. ABD’de en zengin %1’lik kesimin vergi sonrası ortalama yıllık geliri 1,3 milyon \$ seviyesine ulaşırken, en yoksul yüzde %20’lik dilimde yer alanların vergi sonrası ortalama geliri 17.800 \$ olarak gerçekleşmiştir. Bir diğer deyişle, en zengin %1’lik kesim bir hafta gibi kısa bir sürede en yoksul %20’lik kesimin gelirini elde etmektedir (Stiglitz, 2015: 42-43).

Kuzey Amerika, Kuzey ve Orta Avrupa’da, yani gelişmiş ülkelerde kişi başına servet yüksek iken, gelişmekte olan ülkelerde orta-yüksek, Asya ve Sahra Altı Afrika ülkelerinde daha düşüktür. Bu durum Şekil 12’de görülmektedir.

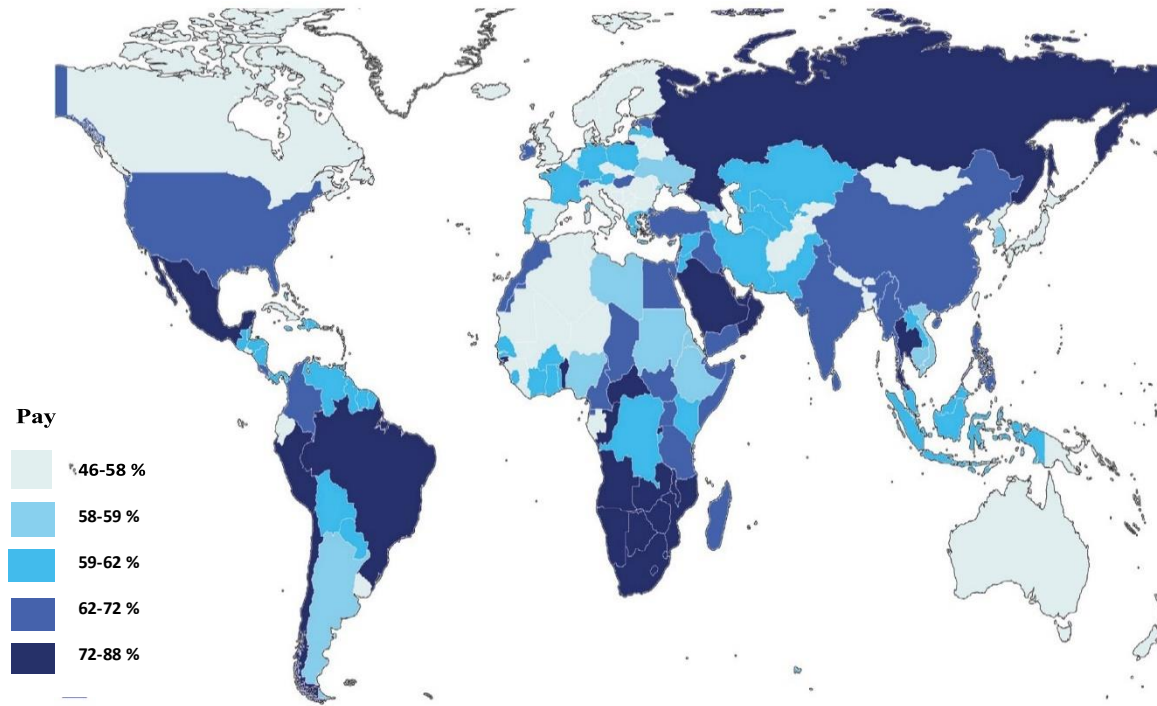
Şekil 12. Dünya Servet Haritası

Kaynak: Credit Suisse, *2020 Küresel Servet Raporu*’ndan alınmıştır.

Şekil 12’ye göre, Kuzey Amerika, Kuzey ve Orta Avrupa, Avustralya’da kişi başına servet 100.000 \$’ın üzerindeyken, Orta Amerika, Doğu Avrupa, Körfez bölgesi, Rusya ve Çin’de 25.000-100.000 \$ arasında; Güney Amerika, Kuzey ve Güney Afrika ile Asya’da yer alan bazı ülkelerde 5.000-25.000 \$ arasında ve Sahra Altı Afrika’daki ülkelerde 5.000 \$’ın

altında seyretmektedir. Gelişmişlik düzeyi düşük olan ülkelerde servet düzeyinin de düşük olduğu görülürken, gelir ve gelişmişlik düzeyi yüksek olan ülkelerde kişisel servet düzeyinin de yüksek olduğu görülmektedir.

En yüksek gelirli %10'luk nüfusun servet dağılımına bakıldığında, gelişmemiş ülkelerdeki zenginler toplam servetin büyük çoğunluğunu alırken, gelişmiş ülkelerde bu oran çok daha düşüktür. Nitekim Şekil 13'te bu durumu destekler niteliktedir.

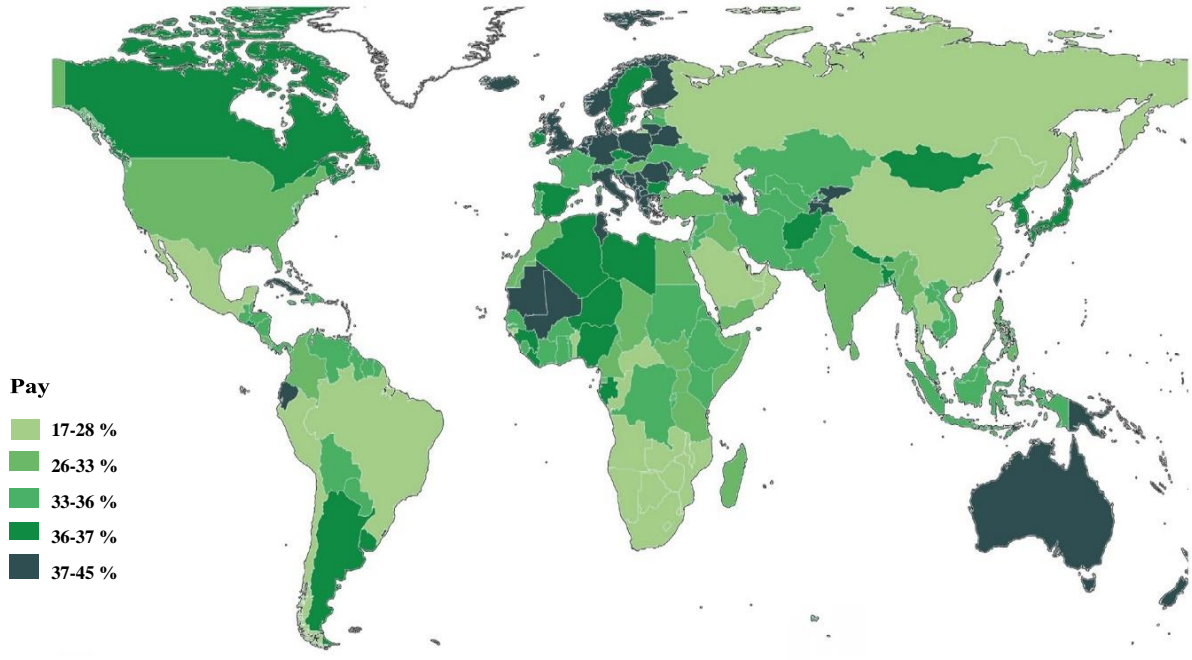

Şekil 13. 2021 Yılı İtibariyle En Yüksek %10'luk Nüfusun Servet Payı (%)

Kaynak: *Dünya Eşitsizlik Raporu*'ndan (2022) derlenmiştir. <https://wir2022.wid.world/>

Şekil 13'e göre, Sahra Altı Afrika'sı, Güney Amerika, Orta Doğu, Asya ve Rusya'da en yüksek gelirli %10'luk nüfus toplam servetin %72-88'sini alırken, Avustralya, Kanada ve Kuzey Avrupa'daki ülkelerde ise toplam servetin %46-58'ini almaktadır. Gelişmişlik düzeyi yüksek olan ülkelerde servetin daha adil dağıtıldığı görülürken, gelişmişlik düzeyi düşük ülkelerde toplam servetin büyük bir kısmının %10'luk nüfusta toplandığı görülmektedir.

Diğer taraftan, nüfusun %40'ını oluşturan kısmı gelişmemiş ülkelerde toplam servetten daha az pay alırken, gelişmiş ülkelerde daha çok pay almaktadır. Nitekim Şekil 14 bu genel durumu desteklemektedir.

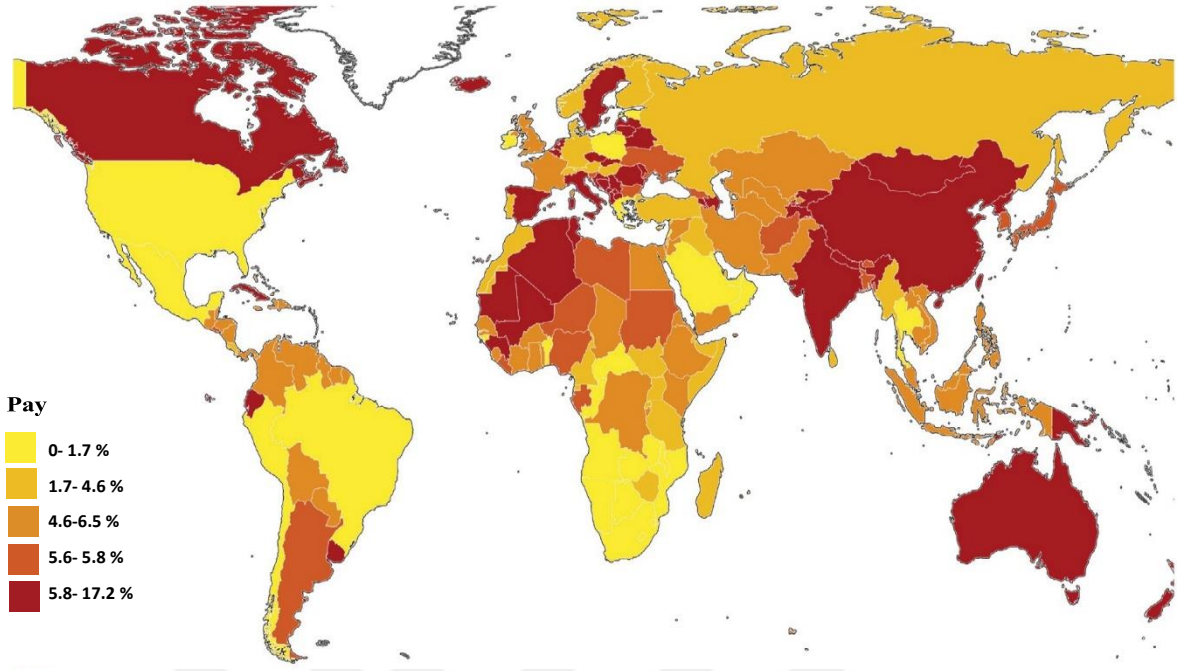

Şekil 14. 2021 Yılı İtibariyle Orta %40'lık Nüfusun Servet Payı (%)

Kaynak: *Dünya Eşitsizlik Raporu 2022*'den derlenmiştir. <https://wir2022.wid.world/>

Şekil 14'e göre, Sahra Altı Afrika, Güney Amerika, Orta Doğu, Asya ve Rusya'da orta %40'lık nüfus toplam servetin %17-28'sini alırken, Avustralya, Kanada ve Kuzey Avrupa'da yer alan ülkelerde ise toplam servetin %36-45'ini almaktadır. Bir diğer deyişle, gelişmişlik düzeyi yüksek olan ülkelerde orta sınıfın toplam servetten aldığı pay daha yüksek iken, gelişmişlik düzeyi düşük ülkelerde ise bu payın düşük olduğu görülmektedir.

Alt %50'lik nüfus diliminin servet dağılımına bakıldığında, gelişmemiş ülkelerdeki yoksul bireylerin toplam servetten aldığı pay düşük iken, gelişmiş ülkelerdeki yoksul bireylerin toplam servetten aldığı payın daha yüksek olduğu görülmektedir. Şekil 15'te bu durum görülmektedir.

Şekil 15. 2021 Yılı İtibariyle Alt %50'lik Nüfusun Servet Payı (%)

Kaynak: *Dünya Eşitsizlik Raporu*'ndan (2022) derlenmiştir. <https://wir2022.wid.world/>

Şekil 15'e göre, Sahra Altı Afrika, Güney Amerika, Orta Doğu, Asya ve Rusya'da alt %50'lik nüfus dilimi toplam servetin %0-4.6'sını alırken, Avustralya, Kanada, Kuzey Avrupa, Kuzey Afrika ve Asya'da yer alan birkaç ülkeyle Çin'de bu oran %5,6-17.2 olmaktadır. Bir diğer deyişle, gelişmişlik düzeyi yüksek olan ülkelerde alt %50'lik nüfus diliminin toplam servetten aldığı pay daha yüksek iken, gelişmişlik düzeyi düşük ülkelerde alt %50'lik fakir nüfusun toplam servetten aldığı payın düşük olduğu görülmektedir.

Kuzey Amerika ve Avrupa'da hane halkı ve yetişkin başına servet yüksek iken, Asya-Pasifik ve Çin'de orta-yüksek, Sahra Altı Afrika, Latin Amerika ve Hindistan'da düşüktür. Nitekim Tablo 2'deki veriler de bu durumu destekler niteliktedir.

Tablo 2. 2019 Yılı İtibariyle Dünya’da Bölgelere Göre Hane Halkı Servetindeki Değişim (%)

Toplam Servet	Toplam Servet Değişimi			Yetişkin Başına Servet	Yetişkin Başına Servet Değişimi	Finansal Varlıklarda Değişim		Finansal Olmayan Varlıklarda Değişim		Borç Değişimi	
	2019 Sonu Milyar \$	2019 Milyar \$	2019 %	2019 Sonu USD	2019 %	2019 Milyar \$	2019 %	2019 Milyar \$	2019 %	2019 Milyar \$	2019 %
Afrika	4,805	588	14,0	7,372	10,7	298	14,5	346	13,3	56	12,9
Asya-Pasifik	70,397	4,684	7,1	57,739	5,5	2,948	7,7	2,15	5,8	414	4,4
Çin	77,978	9,292	13,5	70,962	12,8	4,839	14,9	5,855	13,7	1,402	20,9
Avrupa	94,289	5,408	6,1	159,73	6,1	2,949	6,6	2,664	4,6	205	1,5
Hindistan	15,309	1,569	11,4	17,299	9,4	281	8,6	1,408	12,5	120	14,4
Latin Amerika	12,418	1,081	9,5	28,18	7,8	619	11,0	562	7,9	100	7,0
Kuzey Amerika	123,983	13,674	12,4	446,638	11,4	12,029	13,6	2,299	6,0	654	3,9
Dünya	399,179	36,296	10,0	77,309	8,5	23,963	11,2	15,284	7,7	2,952	6,0

Kaynak: Credit Suisse, 2020 Küresel Servet Raporu’ndan derlenmiştir.

Tablo 2’ye göre, Dünya’daki hane halkı servetinin toplamı 2019 yılı sonu itibariyle 399.179 milyar \$ düzeyindedir. Bunun büyük bir kısmı (123.983 milyar \$) Kuzey Amerika’da toplanmıştır. Diğer taraftan, 2019 yılı sonu itibariyle yetişkin başına servete bakıldığında, bunun Kuzey Amerika’da (446,64 milyar \$) ve Avrupa’da (159,73 milyar \$) yığılma gösterdiği, dünya ortalaması 77,3 milyar dolarken, Çin’in 70,96 milyar \$’la dünya ortalamasına yakın olduğu, Asya-Pasifik’te ise bu rakamın 57,74 milyar \$ olduğu görülmektedir. En düşük kişi başına servetin yaklaşık 7,4 milyar \$’la Afrika’da olduğu görülmektedir.

2.2.2.4 Ekonomik İstikrar

Ekonomik istikrar ve adil gelir dağılımı gibi temel iktisat politikaları hem kısa hem de uzun dönemde çözüme kavuşturulacak konuların başında gelmektedir. Bu politikaları gerçekleştirmek için önce bir ekonomide temel makroekonomik göstergelerin istikrarının sağlanması gerekmektedir. Kişi başı milli gelirden meydana gelecek artışlar toplumun her kesimine adil bir şekilde bölüştürülmeden toplumsal refahın artması ve yoksulluğun azaltılmasından kesin bir şekilde söz edilmesi çok zor bir durumdur. Bu sebeple, gelir eşitsizliği ve yoksulluğun azaltılması için bir ekonomide istikrarlı ekonomik politikaların ve gelir artışının mümkün olduğu kadar sağlanması gerekmektedir (Yücel, 2011: 36-212).

Makro iktisadi açıdan bakıldığında en önemli ve en temel konulardan biri olan iktisadi büyüme konusu, bir ekonomideki bireylerin kişi başına reel çıktı seviyesinde iyileştirmeler sağlayan sürdürülebilir bir büyüme seviyesine nasıl çıkacağını ve iktisadi faaliyetlerin nasıl arttırılacağını ortaya koymaktadır (Doyle, 2005: 322).

Gelir dağılımı eşitsizliği ve iktisadi büyüme arasındaki bağlantıyı araştırırken, her şeyden evvel “eski” ve “yeni” görüş arasında bir ayrım yapılması gerekmektedir. Richard Nelson ve Arthur Lewis gibi iktisatçıların araştırmalarına dayanan eski görüş, 1960’lar ve 1970’ler boyunca kalkınma iktisadi alanına hâkim olmuştur. Eski görüşe göre, gelir eşitsizliği ve iktisadi büyüme arasındaki bağlantının temel sebebi sermaye köktenciliğidir. Bir diğer deyişle, iktisadi büyümenin anahtarı sermaye birikimidir. Sermaye köktenciliği, kalkınma iktisadi literatüründe ve Dünya Bankası gibi kalkınma kuruluşlarında genel kabul görmüş, Harrod-Domar iktisadi büyüme modelinin kullanımıyla temelde ilişkilendirilmiştir. Tatmin edici yabancı sermaye akışının olmadığı durumda bir ülke yüksek sermaye birikimi sağlamak için tasarruf yoluyla gerekli kaynakları yaratmak zorundadır. Fakirlerin zenginlere göre daha düşük bir tasarruf eğilimine sahip olmaları nedeniyle gelir eşitsizliği ortaya çıkmaktadır. Harry Johnson (1958), eşit gelir dağılımı ve hızlı büyüme arasında bir çelişki olmasının olası bir durum olduğunu, kalkınmaya istekli fakir bir ülkenin gelir dağılımı konusunda fazla endişe duymamasını bu durumun geçici olduğunu ifade etmiştir. Johnson, eşitsizliğin hızlı bir iktisadi büyümeye yol açması ise yatırımın bölünmezliği düşüncesiyle ilgili olduğunu vurgulamıştır. Yetersiz finansal piyasalara sahip az gelişmiş ülkelerde söz konusu batık maliyetleri karşılamak, finansal gücün ya da zenginliğin tek bir yerde toplanmasını gerektirmektedir. Yeterli teşvikler ve sübvansiyonlar olmadan yatırım oranlarının sürdürülebilir iktisadi büyümeyi sağlamak noktasında yetersiz kalacağı görüşü ileri sürülmektedir (Snowdon ve Vane, 2012: 493-494).

Eşitsizlik iktisadi büyümeye aşağıdaki mekanizmalarla tesir etmektedir:

- Kredi piyasası aksaklıkları,
- Eşitsizlikler yeniden dağılımı teşvik eder,
- Eşitsizlik, suç ve rant kollama politik istikrarsızlığı teşvik eder,

- “Büyük İtiş”¹² teorisi sanayileşme geniş bir yurtiçi piyasa gerektirir ve eşitsizlik buna engel oluşturmaktadır (Snowdon ve Vane, 2012: 497).

İktisadi kalkınma yirminci yüzyılın ikinci yarısında dünyanın neredeyse her yerine yayıldığında Asya Kaplanları¹³ gibi yüksek gelir dağılımı eşitsizliği görülmeksizin olağanüstü iktisadi büyüme rakamlarına ulaşıldığına yönelik artan sayıda başarılı kalkınma öyküleri ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak, yüksek düzeyli eşitsizliklerin görüldüğü Latin Amerika gibi bölgelerde iktisadi büyüme düşük gerçekleşmektedir. Birçok iktisatçı Gunnar Myrdal tarafından ortaya atılan eşitsizliklerin iktisadi büyüme üzerindeki olumsuz tesiri üzerinde durmaya başlamıştır. Onlara göre sermaye birikimi için eşitsizliğin gerekli olduğu ve yeniden dağılımın iktisadi büyüme ket verdiği şeklindeki eski görüşün ampirik kanıtlarla ters düştüğü kanısına varmışlardır (Snowdon ve Vane, 2012: 495).

Eşitsizlikler ve onu takip eden iktisadi büyüme performansı arasındaki olumsuz ilişkinin olası nedenlerine dair çeşitli görüşler ortaya koyulmaktadır. Alberto Alesina ve Roberto Perotti, kredi piyasası kanalı ve beşerî sermaye formasyonuna yatırım yapmak için yoksulların finansmana sınırlı erişimini vurgulamıştır. Böyle durumlarda pek çok birey eğitimi finanse etmek için kredi kaynaklarına bel bağlamak zorunda olduğu için eşitsizliklerde bir azalış, beşerî sermaye formasyonu oranı ve iktisadi büyümeyi arttırabilmektedir. Alesina ve Perotti, mali kanal çarpıklıklarına, yüksek eşitsizliği azaltmaya yönelik politik baskı altında ileri sürülen vergilemenin caydırıcılığını vurgulamışlardır (Alesina ve Perotti, 1994: 4-7).

Albert Hirschman, “tünel etkisi” olarak adlandırdığı görüşüyle eşitsizliklerin iktisadi büyüme üzerindeki etkisini ortaya koymuştur. Ona göre,

- Büyüme ve kalkınmanın ilk aşamalarında artan eşitsizliklere fazlaca tolerans gösterilmektedir.
- Eğer düşük gelir grubundaki ülkeler iktisadi büyüme sürecinden yarar sağlayamazsa söz konusu tolerans zamanla aşınmaktadır.

¹² **Büyük İtiş Teorisi:** Başarılı sanayileşme, artan getirili teknolojileri kârlı hale getirmek için yurtiçi talep bazında geniş bir piyasa gerektirmektedir. Gelir eşitsizliğinin yüksek düzeyi yurtiçi talebi baskı altında tutarak “Büyük İtiş” in iktisadi kalkınma için geçerli olmasına yardımcı olan ekonomik ortamın gelişimini engellemektedir.

¹³ **Asya Kaplanları:** Asya kaplanları Güney Kore, Singapur, Hong Kong ve Tayvan ekonomilerini ifade etmektedir.

- Uzun dönemde, eşitsizliklerin sebep olduğu iç gerilimler politik istikrarsızlığı tetikledikçe, gelişmekte olan ülkelerde artan ve kalıcı eşitsizlikler yüksek olasılıkla kalkınma felaketini beraberinde getirecektir (Hirschman, 1973: 9-11).

Hirschman, bireylerin kendi gelirleriyle diğer bireylerin gelirlerini mukayese ederek değerlendirdiklerini ifade etmiştir. Fakir bireyler reel gelirlerini arttırsa bile diğer gelir gruplarının dikkat çekici ilerleme kaydetmeleri nispi bir yoksunluk hissine neden olacaktır. Hirschman bu durumu her iki şeridin aynı yöne gittiği iki şeritli bir tünelde trafikte sıkışıp kalmış motorcular analojisini kullanmıştır. Eğer trafik her iki şeritte de hareket etmiyorsa sürücüler önce tıkanıklığın az sonra ortadan kalkacağı umuduyla sabırlı davranacaktır. Fakat trafiğin bir şeridi tıkalıyken diğer şeride geçerek artan hızla devam ederlerse, duran şeritteki sürücüler kısa süre içerisinde maruz kaldıkları adaletsizlik kârışında öfkelenecek ve trafikte tehlikeli hareketler yapacaklar belki de akan şeritteki sürücülere yönelik şiddete (trafik canavarlığına) hazırlanacaktır. Diğer bir ifadeyle “tünel etkisi” sürdükçe, eşitsizlikler artsa da herkes daha iyi hissedecektir (Hirschman, 1973: 11).

Milli gelir seviyesinin belirlenmesi, ekonomik büyümenin sağlanması iktisadi kalkınmanın önemli bir göstergesidir. Bununla birlikte, milli gelirin bölüştürülmesi ve dağılımındaki adalet önemli bir araştırma alanı olmaktadır. İktisadi büyüme ve gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkinin ampirik olarak ilk incelemesi Simon Kuznets tarafından 1955 yılında ortaya koyulmuştur. S. Kuznets araştırmasına ABD, Almanya ve İngiltere'nin ekonomik büyüme verilerinden elde ettiği hareketle yaptığı çalışmalarla adım atmıştır. S. Kuznets'e göre, sanayi ile tarım sektörü arasındaki kişi başı milli gelir düzeyinde görülen farklılıklar ekonomik büyüme sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Bunun sebebi, sanayi sektörünün kişi başına verimliliğinin tarım sektörününkinden daha fazla olmasıdır. Kuznets'e göre, iktisadi gelişmenin ilk aşamasında ekonomik büyümeyle birlikte eşitsizlikler önce artmakta, daha sonra düşme eğilimine girmektedir (Kuznets, 1955: 8). Ekonomik büyüme ile gelir eşitsizliği ilişkisi 3. bölümde daha ayrıntılı ele alınacaktır.

Aşağıdaki grafiklerde gelişmiş, gelişmekte ve gelişmemiş ülkeler için sırasıyla makroekonomik istikrar verilerinden ekonomik büyüme, enflasyon, milli gelir gösterilecektir.

Gelişmiş ülkelerde genellikle istikrarlı bir büyüme görüldüğünden ekonomik büyüme düşük düzeyde seyretmektedir. Tablo 3'teki veriler de bu durumu destekler niteliktedir.

Tablo 3. Yıllara Göre Gelişmiş Ülkelerde Ekonomik Büyümenin Seyri (Yıllık %)

Gelişmiş Ülkeler												
Ülke/Yıllar	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2019	Ağırlıklı Ortalama
Finlandiya	5,8	1,7	4,0	0,8	0,8	3,2	-1,4	-0,4	2,7	1,6	1,1	1,8
Danimarka	3,7	0,5	2,7	3,9	-0,5	1,9	0,2	1,6	3,2	2,4	2,9	2,0
İsviçre	3,9	0,2	2,8	4,0	2,2	3,0	1,0	2,4	1,7	2,8	0,9	2,3
İzlanda	4,9	0,7	8,0	5,2	2,0	-3,4	1,3	2,1	6,6	3,8	1,9	3,0
Norveç	3,2	1,4	4,0	2,4	0,5	0,7	2,7	2,0	1,1	1,3	1,2	1,9
İsveç	4,8	2,2	4,3	4,7	-0,5	6,0	-0,6	2,7	2,1	2,0	1,3	2,6
Lüksemburg	8,2	3,8	3,6	5,2	-1,3	4,9	-0,4	4,3	4,6	3,1	2,3	3,5
İrlanda	9,4	5,9	6,7	5,1	-4,5	1,8	0,2	8,6	3,7	8,2	5,5	4,6
Avustralya	3,9	4,0	4,1	2,8	3,7	2,1	3,9	2,5	2,8	2,9	2,2	3,2
Kanada	4,9	3,4	3,9	4,2	1,0	3,1	1,8	2,9	1,0	2,0	1,7	2,7
Japonya	2,8	0,1	2,2	1,4	-1,1	4,2	1,5	0,4	0,5	0,3	0,7	1,2
ABD	4,1	1,7	3,8	2,9	-0,1	2,6	2,3	2,5	1,6	2,9	2,2	2,4
İngiltere	3,4	2,3	2,4	2,8	-0,3	-4,2	1,5	2,6	1,9	1,3	1,5	1,4
Almanya	2,9	-0,2	1,2	3,8	1,0	4,2	0,4	2,2	2,2	1,5	0,6	1,8

Kaynak: Ekonomik büyüme verileri Dünya Bankası'ndan (WB) veri tabanından derlenmiştir.

Tablo 3'e göre, gelişmiş ülkelerde ekonomik büyüme genellikle istikrarlı seyretmektedir. Gelişmiş ülkeler diğer gelir gruplarındakilere göre daha yüksek gelir düzeyine sahip olduklarından, ekonomik büyüme oranları düşük olsa da boyutu ve etkileri daha fazladır. 2008 yılında ABD'de görülen küresel ekonomik krizin etkisiyle gelişmiş olan birçok ülkenin ekonomisinde daralma görülmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme istikrarsız olduğundan ekonomik büyüme orta-yüksek düzeyde seyretmektedir. Tablo 4'deki veriler de bu durumu destekler niteliktedir.

Tablo 4. Yıllara Göre Gelişmekte Olan Ülkelerde Ekonomik Büyümenin Seyri (Yıllık %)

Gelişmekte Olan Ülkeler												
Ülke/Yıllar	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2019	Ağırlıklı Ortalama
Türkiye	6,6	6,4	9,6	7,1	0,8	8,5	4,8	5,2	3,2	2,8	0,9	5,1
Brezilya	4,4	3,1	5,8	4,0	5,1	7,5	1,9	0,5	-3,3	1,3	1,1	2,9
Güney Afrika	4,2	3,7	4,6	5,6	3,2	3,0	2,2	1,8	0,4	0,8	0,2	2,7
Polonya	4,6	2,0	5,1	3,5	4,3	3,6	1,6	3,3	3,1	5,3	4,5	3,7
Meksika	4,9	-0,1	3,9	4,5	1,1	5,1	3,6	2,8	2,9	2,1	-0,1	2,8
Arjantin	-0,8	-10,9	9,0	8,0	4,1	10,1	-1,0	-2,5	-2,1	-2,5	-2,1	0,9
Endonezya	4,6	4,5	5,0	5,3	5,1	5,6	5,4	5,0	4,7	5,2	5,0	5,0
Çin	8,5	9,1	10,1	12,7	9,7	10,6	7,9	7,4	6,8	6,8	6,1	8,7
Rusya	10,0	4,7	7,2	8,2	5,2	4,5	4,3	0,7	0,2	2,5	1,3	4,4

Kaynak: Ekonomik büyüme verileri Dünya Bankası (WB) veri tabanından derlenmiştir.

Tablo 4'e göre, gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme genellikle yüksek düzeyde seyretmektedir. 2000-2019 yılları arasında gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümesinin ağırlıklı ortalamalarına bakıldığında, birinci sırada Çin (% 8,7), ikinci sırada Türkiye (% 5,1) yer alırken ardından Endonezya (% 5,0), Rusya (% 4,4), Polonya (% 3,7), Brezilya (% 2,9), Meksika (% 2,8), Güney Afrika (% 2,7) ve Arjantin (% 0,9) gelmektedir. Gelişmekte olan ülkeler kırılgan ekonomilere sahip oldukları için Dünya'daki küresel krizler ve makroekonomik olaylardan gelişmiş ülkelere göre daha fazla etkilenmektedir.

Gelişmemiş ülkelerde ekonomik büyüme istikrarsız olduğundan ekonomik büyüme orta-yüksek düzeyde seyretmektedir. Tablo 5'deki veriler de bu durumu destekler niteliktedir.

Tablo 5. Yıllara Göre Gelişmemiş Ülkelerde Ekonomik Büyümenin Seyri (Yıllık %)

Gelişmemiş Ülkeler												
Ülke/Yıllar	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2019	Ağırlıklı Ortalama
Malawi	1,6	1,7	5,4	4,7	7,6	6,9	1,9	5,7	2,5	3,2	4,4	4,1
Rwanda	8,4	13,2	7,4	9,2	11,2	7,3	8,6	6,2	6,2	8,6	9,4	8,7
Sierra Leone	6,7	26,4	6,6	4,2	5,4	5,3	15,2	4,6	6,1	3,4	5,5	8,1
Burundi	-0,9	4,4	4,8	5,4	4,9	5,1	4,4	4,2	-0,6	1,6	1,8	3,2
O.A.C	-2,5	3,6	6,0	4,8	2,1	4,6	5,1	0,1	4,8	4,5	3,0	3,3
Etiyopya	6,1	1,5	13,6	10,8	10,8	12,6	8,6	10,3	9,4	6,8	8,4	9,0
Uganda	3,1	8,7	6,8	10,8	8,7	5,6	3,8	3,6	5,1	5,2	6,8	6,2
Tanzanya	4,5	7,1	7,5	6,5	5,7	6,3	4,5	6,7	6,9	5,4	5,8	6,1
Haiti	0,9	-1,0	-3,5	2,2	0,8	-3,1	2,9	2,8	1,5	1,5	-1,7	0,3
Liberya	2,3	3,8	2,6	8,0	7,1	6,1	8,0	0,7	-1,6	1,2	-2,3	3,3
Nijer	-1,1	7,5	0,4	5,8	7,8	8,4	10,6	6,6	5,7	7,0	7,0	5,97
Senegal	3,2	0,7	5,9	2,5	4,1	3,6	5,1	6,6	6,4	6,4	5,3	4,5
Afrika	3,41	6,38	6,65	6,14	3,18	5,93	3,36	4,85	1,15	2,68	-2,01	3,79

Kaynak: Ekonomik büyüme verileri Dünya Bankası'ndan (WB) veri tabanından derlenmiştir.

Tablo 5'e göre, gelişmemiş ülkelerde ekonomik büyüme genellikle dalgalı seyretmektedir. 2000-2019 yılları arasında söz konusu ülke grubunun ekonomik büyümesinin ağırlıklı ortalamasına bakıldığında, birinci sırada Etiyopya (%9) yer alırken ardından Rwanda (%8,7), Sierra Leone (%8,1), Uganda (%6,2), Tanzanya (%6,1), Nijer (%5,97), Senegal (%4,5), Malawi (%4,1), Orta Afrika Cumhuriyeti (%3,3), Liberya (%3,3), Burundi (%3,2) ve Haiti (%0,3) gelmektedir. 2000-2019 yılları arasında Afrika kıtası ortalama %3,79 büyümüştür. Gelişmemiş ülkeler Dünya'daki küresel krizler ve makroekonomik olaylardan ekonomi göstergeleri gelişmiş ülkelere göre daha kırılgan olduğundan daha fazla etkilenmektedir.

İstikrarsız, sürdürülemeyen bir ekonominin göstergesi olan enflasyon, gelir dağılımı adaletsizliğini ortaya çıkarmaktadır. Enflasyon, özellikle emek gelirleriyle sermaye gelirleri arasında dengesizliğe sebep alan en önemli araçlar arasında yer almaktadır. Bir ekonomide yüksek ve volatilitesi fazla olan enflasyon bir yandan servet ve gelir dağılımını bozarken diğer yandan makroekonomik politikaları olumsuz etkilemektedir. Gelir dağılımı beşerî sermayeyi içeren gelir yaratıcı varlıkların tahsisi ve onların olası getirileriyle belirlenmektedir. Enflasyon özellikle gelir dağılımının nispi getirilerini etkileyerek değiştirmektedir. Bu duruma enflasyon vergisi örneği verilebilir. Düşük gelir düzeyine sahip bireylerin ellerinde ulusal para cinsinden tuttuğu nakit para, üst gelir düzeyine sahip bireyler ve hane halklarının ellerinde bulunan dövize endekslenen varlıklar enflasyonla beraber düşük gelir düzeyine sahip kişilerin gelirine

enflasyon vergisi yükleyerek gelir dağılımı adaletsizliğine sebep olmaktadır. Bununla birlikte enflasyon diğer varlıkların da nispi değerini olumsuz etkileyerek gelir eşitsizliğine neden olmaktadır. Beklenmeyen enflasyon, nominal borçlar ve nominal varlıkların reel değerlerini azaltarak borçlulara avantaj sağlamaktadır (Bulir ve Gulde, 1995: 95; Altınöz, 2017: 69).

Gelişmiş ülkelerde enflasyon dalgalanmaları görülmemekte, enflasyon genellikle düşük veya negatif düzeyde seyretmektedir. Nitekim Tablo 6'daki veriler de bu durumu destekler niteliktedir.

Tablo 6. Yıllara Göre Gelişmiş Ülkelerde Enflasyonun Seyri (Yıllık %)

Gelişmiş Ülkeler												
Ülke/Yıllar	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2019	Ağırlıklı Ortalama
Finlandiya	1,6	0,9	0,6	0,9	3,0	0,3	3,0	1,6	0,2	1,8	1,8	1,4
Danimarka	3,0	2,3	2,1	2,1	4,1	3,2	2,4	1,0	0,3	0,6	0,7	2,1
İsviçre	1,5	-0,3	0,3	2,1	2,0	0,3	-0,2	-0,6	-0,6	0,2	0,4	0,5
İzlanda	4,0	5,9	2,7	8,4	12,0	6,4	3,4	3,7	1,8	2,6	4,4	5,0
Norveç	15,4	-1,6	5,8	8,8	10,4	6,0	3,3	0,3	-1,5	5,8	-0,6	4,7
İsveç	1,5	1,5	0,3	1,8	3,2	0,9	1,0	1,7	1,5	2,4	2,7	1,7
Lüksemburg	2,2	1,7	3,0	7,0	3,9	3,6	2,6	2,7	0,8	2,5	3,4	3
İrlanda	6,9	5,2	0,5	3,5	-0,3	-3,1	2,3	1,5	-0,5	1,9	1,5	1,8
Avustralya	2,6	2,9	3,3	5,1	4,5	1,2	1,9	1,5	-0,5	1,9	3,4	2,5
Kanada	4,6	0,8	2,5	1,1	4,0	2,9	1,4	1,9	0,8	1,8	1,9	2,1
Japonya	-1,4	-1,5	-1,1	-0,9	-1,0	-1,9	-0,8	1,7	0,3	-0,1	0,6	-0,5
ABD	2,2	1,6	2,7	3,0	1,9	1,2	1,9	1,9	1,1	2,4	1,9	2
İngiltere	3,5	2,9	3,4	4,3	9,0	3,3	3,7	2,3	1,5	2,5	1,9	3,5
Almanya	1,4	1,4	1,7	1,6	2,6	1,1	2,0	0,9	0,5	1,7	2,2	1,5

Kaynak: Enflasyon verileri Dünya Bankası'ndan (WB) veri tabanından derlenmiştir.

Tablo 6'ya göre, gelişmiş ülkelerde enflasyon genellikle düşük seviyede ve istikrarlı seyretmektedir. Gelişmiş olan ülkelerde fiyatlar genel düzeyi, gelişmekte ve gelişmemiş ülkelere göre daha iyi olduğundan gelişmiş ülkeler Dünya'daki küresel krizler ve makroekonomik olaylardan daha az etkilenmektedir. Bu gruptaki ülkelerde, söz konusu dönemlerde yüksek veya hiper enflasyon görülmemektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde volatilitesi yüksek olan enflasyon görülmektedir. Nitekim Tablo 7'deki veriler de bu durumu destekler niteliktedir.

Tablo 7. Yıllara Göre Gelişmekte Olan Ülkelerde Enflasyonun Seyri (Yıllık %)

Gelişmekte Olan Ülkeler												
Ülke/Yıllar	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2019	Ağırlıklı Ortalama
Türkiye	49,3	37,6	12,4	9,3	12,0	7,0	7,4	7,4	8,1	16,4	13,9	16,4
Brezilya	5,6	9,8	7,8	6,8	8,8	8,4	7,9	7,8	8,1	3,3	4,2	7,1
Güney Afrika	8,8	12,2	6,5	6,3	8,8	6,3	5,3	5,5	7,2	3,9	4,0	6,8
Polonya	6,1	1,8	4,9	1,7	3,9	1,7	2,4	0,5	0,3	1,2	3,1	2,5
Meksika	11,2	5,5	8,0	6,4	6,2	4,5	4,1	4,4	5,4	5,0	4,0	5,9
Arjantin	1,0	30,6	18,4	13,7	23,2	20,9	22,3	40,3	41,1	40,7	50,6	27,5
Endonezya	20,4	5,9	8,6	14,1	18,2	15,3	3,8	5,4	2,4	3,8	1,6	9,0
Çin	2,1	0,6	7,0	3,9	7,8	6,9	2,3	1,0	1,4	3,5	1,6	3,5
Rusya	20,8	15,8	10,9	9,7	14,1	6,8	5,1	7,8	7,0	2,9	3,8	9,5

Kaynak: Enflasyon verileri Dünya Bankası (WB) veri tabanından derlenmiştir.

Tablo 7'ye göre, gelişmekte olan ülkelerde enflasyon genellikle yüksek düzeyde seyretmektedir. 2000-2019 yılları arasında enflasyon en yüksek Arjantin'de (%27,5) görülürken, düşük Polonya'da (% 2,5)'dir. Gelişmekte olan ülkeler kırılğan ekonomilere sahip olduklarından Dünya'daki küresel krizler ve makroekonomik olaylardan gelişmiş ülkelere göre daha fazla etkilenmektedirler. Bu gruptaki ülkelerde zaman zaman yüksek veya hiper enflasyonlar da görülebilmektedir.

Gelişmemiş ülkelerde yüksek ve volatilitesi yüksek enflasyonlar görülmektedir. Nitekim Tablo 8'deki veriler de bu durumu destekler niteliktedir.

Tablo 8. Yıllara Göre Gelişmemiş Olan Ülkelerde Enflasyonun Seyri (Yıllık %)

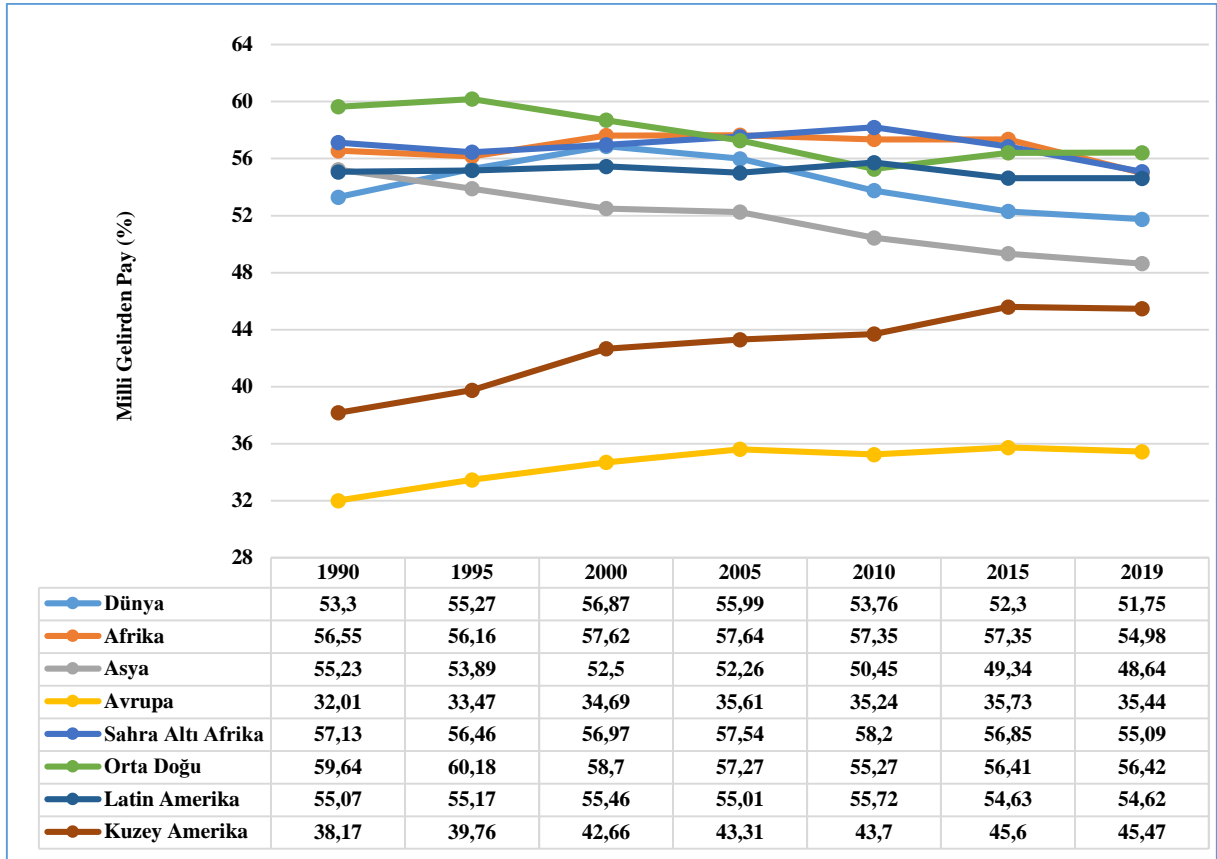
Gelişmemiş Ülkeler												
Ülke/Yıllar	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2019	Ağırlıklı Ortalama
Malawi	30,5	112,7	14,8	20,0	12,0	12,1	17,7	20,9	19,5	6,7	8,2	25,0
Rwanda	2,8	-5,0	13,1	16,8	14,5	3,2	4,8	4,7	5,0	7,6	2,6	6,4
Sierra Leone	3,3	73,8	12,8	12,3	10,0	17,2	12,0	1,8	1,8	13,4	8,6	15,2
Burundi	38,9	13,7	13,1	2,8	24,2	8,6	14,3	5,3	1,0	11,4	0,8	12,2
O.A.C	8,5	0,4	-4,4	3,3	7,1	4,2	6,2	11,9	3,0	6,4	2,4	4,5
Etiyopya	9,5	-3,6	12,8	11,6	30,3	20,1	33,5	11,0	10,4	12,4	12,9	14,6
Uganda	11,1	7,8	15,6	2,4	6,4	5,6	3,8	5,1	4,8	4,1	3,2	6,3
Tanzanya	8,2	7,2	6,9	5,5	16,4	9,4	10,5	6,1	7,5	4,8	4,6	7,9
Haiti	11,1	10,0	21,5	14,7	12,9	2,9	5,3	4,1	12,0	12,8	17,4	11,3
Liberya	1,0	15,5	16,9	9,1	17,3	6,5	5,1	1,8	4,9	-1,9	-3,7	6,6
Nijer	3,8	2,8	9,0	1,6	9,9	3,4	5,4	-0,1	0,9	2,6	0,1	3,6
Senegal	1,9	3,3	0,5	4,0	6,5	1,1	2,6	0,1	1,0	0,6	1,7	2,1

Kaynak: Enflasyon verileri Dünya Bankası (WB) veri tabanından derlenmiştir.

Tablo 8'e göre, gelişmemiş ülkelerde enflasyon genellikle yüksek düzeyde seyretmektedir. 2000-2019 yılları arasında en yüksek enflasyon Malawi'de (%25), en düşük enflasyon ise Senegal'de (% 2,1) görülmektedir. Gelişmekte olan ülkeler kırılgan ekonomilere sahip olduklarından, Dünya'daki küresel krizler ve makroekonomik olaylardan gelişmiş ülkelere göre daha fazla etkilenmektedir. Bu ülke gruplarında söz konusu dönemlerde sık sık yüksek veya hiper enflasyon görülmektedir.

Yüksek enflasyon dönemlerinde faiz oranları da yüksek seyretmektedir. Enflasyonist dönemlerde, reel faizlerde yaşanan artışlarla, tasarruf eğilimi yüksek bireylerin yatırımlardan elde ettikleri geliri arttırırken, tasarruf eğilimi düşük, düşük gelirli bireyler faiz geliri elde edemedikleri için gelir dağılımı düşük gelirli bireylerin aleyhine, yüksek gelirli bireylerin lehine olmaktadır (TCMB, 2014: 7).

Dünya'da en çok kazanan %10'luk nüfusun milli gelirden aldığı paya bakıldığında, gelişmişlik düzeyi yüksek bölgelerde milli gelir bölüşümü daha adil iken, gelişmişlik düzeyi düşükçe milli gelirin bölüşümünün bozulduğu görülmektedir. Şekil 16'da, dünyadaki çeşitli bölgeler itibariyle buna ilişkin veriler yer almaktadır.

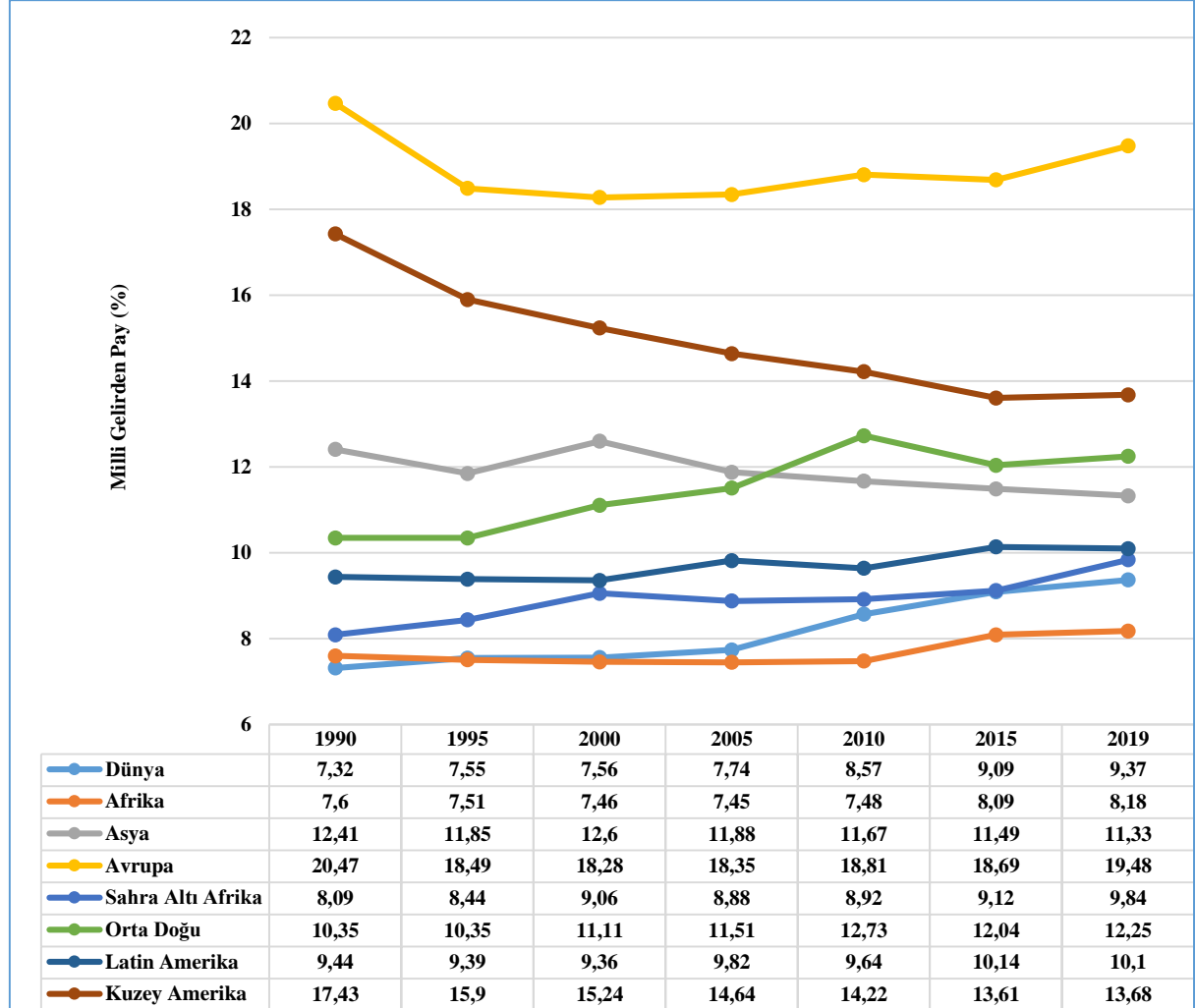

Şekil 16. 1990-2019 Yılları Arasında Dünya’da En Çok Kazanan % 10’luk Dilimin Milli Gelirden Tek Başına Aldığı Pay (%)

Kaynak: Dünya Eşitsizliği Veritabanı’ndan (WID) derlenmiştir. <https://wid.world/data/>

Şekil 16’ya göre, dünyada en çok kazanan %10’luk dilimin milli gelirden tek başına aldığı paya bakıldığında, 2019 yılı itibariyle Dünya ortalaması %51,75 iken, gelirin en adil bölüşüldüğü bölge, Dünya ortalamasının altında yer alan Avrupa (%35,44) olmuştur. Avrupa’yı sırasıyla Kuzey Amerika (%45,47) ve Asya (%48,64) izlemektedir. Grafiğe bakıldığında, genel olarak gelirin en gayri adil dağıldığı bölgeler: Afrika, Sahra Altı Afrika ve Orta Doğu’dur. Bununla beraber, son 15-20 yılda bu üç bölgeden Afrika ve Sahra Altı Afrika’ında gelir dağılımı nispeten iyileşirken, Orta Doğu’da daha bozulmuştur. Avrupa ve Kuzey Amerika’da diğer bölgelere göre bu ölçü itibariyle gelir dağılımı daha adil olmakla birlikte, birincisinde son 15 yıl, ikincisinde de son beş yıl hariç, gelir dağılımı düzenli bir şekilde kötüleşmiştir. Diğer taraftan, 1990’dan beri Asya’da, 2000 yılından beri Dünya’da, 2010 yılından beri Sahra Altı Afrika’ında ve son 5 yıldan beri Afrika kıtasında gelir dağılımında nispi bir düzelme söz konusudur. Ayrıca son 10-15 yılda en zengin %10’luk nüfusun gelirden aldığı pay dünya ortalamasının üzerinde olup, ilgili bölgelerde gelir dağılımı dünya ortalamasından daha kötü durumda olduğu anlamına gelmektedir.

Dünya’da alt %50’lik nüfusun milli gelirden aldığı paya bakıldığında, gelişmiş bölgelerde bu gelir dağılımı ölçüsüne göre bölüşümün daha adaletli olduğu, gelişmişlik düzeyi düştükçe gelir dağılımının kötüleştiği görülmektedir. Şekil 15’te, dünyadaki çeşitli bölgeler itibariyle buna ilişkin veriler yer almaktadır.

Şekil 17. 1990-2019 Yılları Arasında Dünya’da Alt %50’lik Dilimin Milli Gelirden Tek Başına Aldığı Pay (%)

Kaynak: Dünya Eşitsizliği Veritabanı’ndan (WID) derlenmiştir. <https://wid.world/data/>

Şekil 17’ye göre, alt %50’lik dilimin milli gelirden tek başına aldığı paya bakıldığında, 2019 yılı itibariyle Dünya ortalaması %9,37’dir. Avrupa, gelirin tabana yayılarak en adil bölüşüldüğü (%19,48) bölgedir. Afrika ise alt %50’lik dilimin toplam gelirden en az payı (%8.18) aldığı bölge olmuştur.

Yüksek enflasyon dönemlerinde faiz oranları da yüksek seyretmektedir. Enflasyonist dönemlerde, reel faizlerde yaşanan artışlarla, tasarruf eğilimi yüksek bireylerin yatırımlardan

elde ettiği gelir arttırırken, tasarruf eğilimi düşük, düşük gelirli bireyler faiz geliri elde edemedikleri için gelir dağılımı düşük gelirli bireylerin aleyhine, yüksek gelirli bireylerin lehine olmaktadır (TCMB, 2014: 7).

2.1.2.5 Nüfus ve Göçler

Gelir dağılımını etkileyen faktörlerden biri de nüfus artış hızıdır. Genelde bir ülkede genç nüfusun fazla olmasının, özellikle istihdam konusunda sorunları beraberinde getirdiği iddia edilmektedir. Buna göre, nüfus artış hızının kontrol altında tutulması istihdam problemlerini azaltabilir. Mesela, nüfus artışının kontrol altına alınmasıyla birlikte hem genç nüfusa ileride istihdam imkânları sağlanacak hem de çalışmakta olan bireylere daha fazla gelir artışı sağlayacaktır (DPT, 2001: 45). Bununla birlikte, bu konular hem oldukça tartışmalıdır, hem de aksini iddia eden teoriler de mevcuttur.

Nüfus artışının gelir dağılımı üzerindeki etkisi, teorik olarak fonksiyonel gelir dağılımıyla ortaya konulabilir. Nüfus artışı, emeğin sermaye ve toprağa oranını arttırmaktadır. Hızlı nüfus artışı, mili gelirden toprağın getirisi olan rantın payını arttırmaktadır. Daha kalabalık nüfus durumunda, tarımsal üretim yapmak için daha kalitesiz topraklar kullanılabilir¹⁴. Nüfus artış hızında görülen yükselmeye birlikte daha düşük düzeyde gerçekleşen sermaye birikimi, toprak yerine sermayenin ikamesinde azalmaya sebep olmaktadır. Nüfus artışıyla birlikte kişi başına milli gelir düzeyinde görülen azalma tüketim sepetinin tarımsal ürün ağırlıklı olmasına neden olmaktadır (Boulter, 1975: 4).

Nüfus artışının gelir eşitsizliği üzerinde pozitif etkisi vardır. Buna göre, nüfus artış hızı arttıkça daha yüksek bir gelir eşitsizliği meydana gelecektir. Artan nüfusla birlikte ortaya çıkan yüksek işgücüne rağmen, bunun istihdamını sağlayacak sınırlı kapasiteye sahip bir emek piyasası, rekabetten dolayı reel ücretlerin düşmesine sebep olacaktır. Bununla birlikte sermayenin daha kıt hale gelmesi sebebiyle faiz oranlarında da bir artış görülecektir (Leisinger, Schmitt, 1994: 67).

Gelir dağılımı adaleti ile nüfus artışı arasındaki negatif yönlü ilişkinin iki kaynağı vardır: Birincisi, bir ülkedeki hane halklarının toplam geliriyle toplam nüfus arasındaki pozitif ilişki, ikincisi ise gelir gruplarının tasarruf ve tüketim eğilimleri arasındaki farktır. Bu iki durumdan dolayı, nüfus artışıyla birlikte gelir eşitsizliği sorunu ortaya çıkmaktadır. Buna göre,

¹⁴ Bu konu D. Ricardo'nun rant teorisidir. Toprağın sınırlı olması sebebiyle artan nüfusun talebini karşılamak için verimsiz topraklar kullanıma açılmaktadır. Tezin birinci bölümünde yer alan Klasik okul başlığında detaylı olarak anlatılmıştır.

hane halklarının toplam geliriyle toplam nüfus arasındaki pozitif ilişki sebebiyle gelir dağılımı, tasarruf eğilimi yüksek, tüketim eğilimi düşük yüksek gelirli kesimin lehine iken, düşük gelirli kesimin ise aleyhine olarak gerçekleşmektedir. Düşük gelir düzeyine sahip hane halklarının nüfus artışı kontrol altına alınarak ortaya çıkan söz konusu bu olumsuz durumun önüne geçilebilir (Kuznets, 1963: 31; Altınöz, 2017: 78).

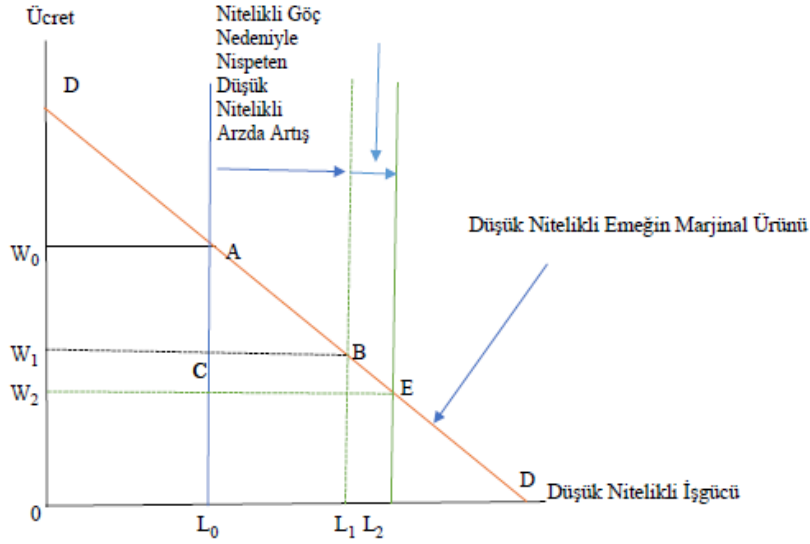
Nüfus artış hızı gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Yüksek düzeydeki nüfus artışı daha yüksek gelir eşitsizliğini beraberinde getirmektedir. Nüfusun artması, düşük gelir düzeyine sahip bireylerin ve hane halklarının hem reel ücretlerinde hem de kişi başına gelirlerinde azalmaya sebep olarak gelir dağılımını olumsuz etkilemektedir. Yüksek gelir düzeyine sahip kişiler, bir taraftan nüfus artışıyla ortaya çıkan işsizlik sebebiyle reel ücretlerdeki azalma yoluyla üretim maliyetlerini azaltacak ve dolayısıyla kârlarını artıracak, diğer taraftan da faiz artışıyla birlikte yüksek faiz geliri elde edeceklerdir. Nüfus artışı, düşük gelir düzeyine sahip bireyler ve hane halklarını olumsuz etkilerken, yüksek gelir düzeyine sahip kesimi olumlu etkileyecektir (Leisinger ve Schmitt, 1994: 67; Altınöz, 2017: 78).

Göçler de gelir dağılımını olumsuz etkileyen bir faktör olarak kabul edilmiştir. Göç eden bireyler, göç ettikleri yerlerde aynı düzeyde eğitime sahip olsalar ve düşük vasıflı işler için rekabet etseler bile yerli halka göre genellikle düşük ücret düzeyinde çalışmaktadırlar. Bu durum nitelsiz iş gücü arzını arttırarak düşük gelirli çalışanların reel ücretlerinde azalmaya sebep olacak, bu da ücret farklılıkları sorununu ortaya çıkaracaktır. Dolayısıyla göç alan yerlerde gelir dağılımı adaletsizliği kaçınılmaz bir durum haline gelecektir. Ayrıca, göç alan bölgelerde işsizlik artabilecek ve ortaya sağlık, eğitim, ulaşım vb. hizmetlerin yetersizliği sorunu da çıkacaktır. Bu tür sorunlar gelir dağılımını dolaylı olarak olumsuz etkileyecektir (Acar, 2015, 49).

Yüksek vasıflı işgücünün göçü, kendi ülkesinde ikamet edenlerin istihdamını ve ücretlerini ve dolayısıyla işgücünün beceri dağılımını etkilemektedir. Bu durum farklı becerilere sahip bireylerin nispi arzında ve dolayısıyla anavatanlarındaki işgücü piyasasındaki dengede bir değişikliğe yol açmaktadır. Nitelikli işgücünün göçü, göç öncesi ücretlerde düşük vasıflı işgücü arzının fazla olmasına yol açacaktır. Düşük vasıflı işgücü arz fazlası olduğu için, firmalar işgücü taleplerini daha düşük ücretlerle bile karşılayabileceklerdir. Bu durum düşük vasıflı emeğin ücretlerinde bir düşüşe yol açacak ve düşük vasıflı işgücünün tamamı istihdam edilene kadar göç öncesi ücretten daha düşük bir ücretle talep artacaktır. Diğer yandan, düşük vasıflı işgücünde oluşan arz şoku, anavatanda yüksek vasıflı emeğin görece kıtlığına yol açarak

ücretlerini yükseltmektedir. Bu nedenle, yüksek vasıflı emek göçten bir kazanç elde etmekte, düşük vasıflı emeğin ücreti ise düşmektedir (Uprerty, 2020: 88).

Yüksek nitelikli göçün emek ve ücretler üzerindeki etkisi Şekil 18’de gösterilmiştir.

Şekil 18. Yüksek Nitelikli Göçün Ücretler Üzerindeki Etkisi

Kaynak: Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration-IOM), (2020).

Şekil 18’de dikey ekseninde nispi ücretler, yatay ekseninde düşük nitelikli işgücü istihdamı yer almaktadır. Göç öncesi dönemde emek piyasası L_0 emek miktarı ve W_0 ücret haddiyle Şekildeki A noktasında dengededir. Göç tam inelastik işgücünde bir artışa neden olmakta, bu da ücretleri marjinal ürün (işgücü talebi) eğrisi (D) boyunca aşağı çekmektedir. Yeni denge, ücretlerin W_1 'e düştüğü B noktasında oluşmaktadır. Bu yeni durumda, düşük vasıflı emeğin toplam çıktısındaki payı W_0ACW_1 dikdörtgeninin alanı kadar azalmaktadır. Büyük bir ihtimalle azalan bu pay yüksek vasıflı işgücüne aktarılmaktadır. Tüm düşük vasıflı işçiler bir tek ücretten (W_1) çalıştığından, ücretin azalmasından kaynaklanan fazla (ABC alanı) vasıflı emeğe/firmalara/vasıflı emek ve firmalara gitmektedir. Kısaca, düşük vasıflılardan yüksek vasıflı emeğe transfer edilen çıktı W_0ABW_1 alanı tarafından karşılanmaktadır.

Göçlerin gelir dağılımını olumsuz yönde etkilediğini ileri süren görüşler yanında olumlu etkileri bulunduğunu ileri süren görüşler de vardır. Buna göre, belirli koşullar altında bir ekonomide düşük vasıflı işgücünün daha düşük reel ücretlere maruz kalması ve gelir eşitsizliğinin artması nedeniyle bu kesim yeni iş fırsatları için yüksek ücretlerin bulunduğu

bölgelere göç etmektedir. Bu da göçün gelir adaletsizliklerini dengeleyici etkisini oluşturmaktadır (Charles-Coll, 2011: 20).

2.2.2.6 Eğitim Düzeyi

Eğitim, bireylerin becerilerini, çalışma alışkanlıklarını, niteliklerini geliştirerek üretim sürecindeki verimliliklerini dolayısıyla da gelirlerini arttırmaktadır. Bu sebeple eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin gelirleri de artmakta, eğitimdeki başarısızlıklar ise söz konusu bireylerin daha kötü şartlarda, daha kötü işlerde, daha düşük gelirle hayatını idame ettirmelerine ve emekliliklerinde de daha düşük gelirle yaşamalarına sebep olmaktadır (Stiglitz, 1973: 135-145; OECD, 2010).

Bir ülkedeki nüfusun eğitim durumu, eğitimin kalitesi, eğitime ilişkin yatırımlar ve bu unsurların bireyler arasında fırsat eşitliği çerçevesinde bölüşüp bölüşülmediği eğitimin gelir dağılımı üzerindeki etkisini ortaya koyan temel belirleyicilerdir. Söz konusu belirleyiciler ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, ülkedeki istihdam imkânlarının daha çok hangi eğitim seviyesi ve türü ile ilişkili olduğuyula da yakından ilgilidir. Eğitim düzeyinde görülen artış, nüfus artış hızını azaltıp iktisadi büyümeyi artırarak gelir dağılımını olumlu etkilemektedir (Akça ve Ela, 2012: 252; Altınöz, 2017: 79).

Eğitim, bireylerin gelirlerini arttırmasının yanı sıra gelir eşitsizliklerinin azaltılmasında en temel politika araçlarından biri olmaktadır. Kevin Sylwester 2002 yılında OECD ülkeleri üzerinde yaptığı “Eğitim Harcamaları Gelir Eşitsizliğini Azaltabilir mi” (Can Education Expenditures Reduce Income Inequality?) isimli çalışmasında, ülkelerdeki eğitim harcamaları artışlarını takip eden senelerde söz konusu ülkelerde gelir dağılımı eşitsizliklerinin azaldığını, bununla birlikte beşeri sermaye artışlarının ise iktisadi büyümeyi olumlu etkilediği sonucuna varmıştır (Sylwester, 2002: 43-52).

20. YY’ın son çeyreğinde bir yandan teknolojik ilerlemelerde görülen değişimler diğer yandan uluslararası ticarete görülen artışlar, ülkeler arasında niteliği yüksek emeğe yönelik arz ve etkileyerek hem ülke içerisinde hem de ülkeler arasındaki ücret eşitsizliklerini arttırmıştır. Özellikle bu süreçte niteliği düşük emeğin ücret haddi azalırken beceri ve bilgi düzeyindeki hızlı yükseliş ise nitelikli emeğin ücret haddini yükseltmiştir (Blau ve Kahn, 1996: 791-837; Acemoglu ve Pischke, 2001: 890-904).

Gelişmiş ülkeler eğitime büyük önem vermekte, bu ülkelerde kamu bütçesinden eğitime ayrılan tutarın GSMH’ya oranı istikrarlı ve yüksek düzeyde seyretmektedir. Bu durum Tablo 9’da detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 9. Yıllara Göre Gelişmiş Ülkelerde Kamu Bütçesinden Eğitime Ayırılan Paylar
(GSMH-%)

Gelişmiş Ülkeler												
Ülke/Yıllar	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2019	Ağırlıklı Ortalama
Finlandiya	5,7	6,01	6,15	6,02	5,83	6,5	7,14	7,1	6,85	6,51	6,58	6,4
Danimarka	3,86	3,97	3,99	4,01	4,34	4,54	4,2	4,63	4,45	4,65	4,48	4,3
İsviçre	4,78	5,31	5,44	4,96	4,86	4,92	5,03	5,05	5,1	5,2	5,2	5,1
İzlanda	6,44	7,31	7,15	7,29	7,1	6,97	7,59	7,68	7,49	7,73	7,77	7,3
Norveç	6,46	7,43	7,29	6,38	6,28	6,74	7,37	7,69	8,03	7,96	7,99	7,2
İsveç	6,74	6,92	6,66	6,36	6,34	6,52	7,53	7,57	7,61	7,51	7,55	7,02
Lüksemburg	3,86	3,97	3,99	4,01	4,34	4,54	4,21	4,63	4,45	4,59	4,65	4,3
İrlanda	4,13	4,1	4,48	4,54	5,44	6,13	6,03	5,76	4,8	3,72	3,38	4,8
Avustralya	4,89	4,82	4,93	4,75	4,63	5,55	4,86	5,16	5,27	5,21	5,24	5,02
Kanada	5,44	5,01	4,78	4,85	5,27	5,37	4,91	4,82	5,12	5,11	5,12	5,07
Japonya	3,51	3,46	3,48	3,32	3,31	3,63	3,69	3,59	3,18	3,21	3,22	3,42
ABD	5,19	5,64	5,53	5,45	5,83	5,4	5,62	5,47	5,44	5,56	5,59	5,5
İngiltere	4,03	4,63	4,73	4,98	4,89	5,7	5,55	5,6	5,42	5,47	5,49	5,1
Almanya	4,24	4,29	4,33	4,35	4,36	4,91	4,82	4,96	4,83	4,9	4,96	4,6

Kaynak: Eğitim harcamaları verileri Dünya Bankası (WB) veri tabanından derlenmiştir.

Tablo 9'a göre, gelişmiş ülkelerde eğitim harcamalarının GSMH'den aldığı pay istikrarlı ve yüksek düzeyde seyretmektedir. Özellikle Kuzey Avrupa'da yer alan İzlanda (%7,3), Norveç (%7,2), İsveç (%7,02), Finlandiya (%6,4) dünyada kamu bütçesinden eğitim harcamalarına en çok pay ayıran ülkeler arasında yer almıştır. Gelişmiş ülkelerin gayri safi milli hasılası gelişmekte ve gelişmemiş ülkelere göre çok daha yüksek düzeyde olduğundan, kamu bütçesinden eğitime ayırdıkları pay diğer gelir gruplarının çok üstünde seyretmektedir. Gelişmiş ülkelerin eğitime verdikleri önem ve destek sayesinde toplumun bilinçlendiği, gelirin arttığı ve gelir dağılımının daha adil olduğu söylenebilir.

Gelişmiş ülkelerin kamu bütçesinden eğitime ayırdıkları tutarın GSMH'ye oranı dalgalı ve orta-yüksek düzeyde seyretmektedir. Bu durum Tablo 10'da detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 10. Yıllara Göre Gelişmiş Ülkelerde Kamu Bütçesinden Eğitime Ayırılan Oranlar ve Tutarlar (% - \$)

Ülke/Yıllar	Eğitim Bütçesi (Kamu Bütçesinden Eğitime Ayırılan GSMH'ye Oranı)	2019 Yılı GSMH (Milyar \$)	Kamunun Eğitim Harcaması (Milyar \$)
Finlandiya	6,58	268,7	17,6
Danimarka	4,48	347,5	15,5
İsviçre	5,2	731,7	38,0
İzlanda	7,77	24,8	1,9
Norveç	7,99	405,5	32,4
İsveç	7,55	533,8	40,3
Lüksemburg	4,65	70,1	3,2
İrlanda	3,38	399,1	13,4
Avustralya	5,24	1.392,0	72,9
Kanada	5,12	1.742,0	89,1
Japonya	3,22	5.149,0	165,7
ABD	5,59	21.433,0	1.190,0
İngiltere	5,49	2.879,0	158,1
Almanya	4,96	3.888,0	192,8

Kaynak: Eğitim harcamaları verileri Dünya Bankası (WB) veri tabanından derlenmiştir.

Tablo 10'a göre, gelişmiş ülkeler eğitime büyük önem vermekte, kamu bütçesinden eğitime ayırdıkları paylar yüksek düzeyde seyretmektedir. Gelişmiş ülkelerin kamu bütçesinden eğitime ayırdıkları paya bakıldığında, ABD 1.190,0 trilyon \$ ile ilk sırada yer alırken, İzlanda 1.9 milyar \$ ile son sırada yer almaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerin kamu bütçesinden eğitime ayırdıkları tutarın GSMH'ye oranı dalgalı ve orta-yüksek düzeyde seyretmektedir. Bu durum Tablo 11'de detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 11. Yıllara Göre Gelişmekte Olan Ülkelerin Kamu Bütçesinden Eğitime Ayırdıkları Tutarın GSMH'ye Oranı (%)

Gelişmekte Olan Ülkeler												
Ülke/Yıllar	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2019	Ağırlıklı Ortalama
Türkiye	2,52	2,74	2,87	3,05	3,44	3,94	4,12	4,4	4,43	4,2	4,35	3,6
Brezilya	3,94	3,75	3,82	4,47	4,97	5,46	5,73	5,83	6,24	6,32	6,33	5,2
Güney Afrika	5,44	5,06	5,06	5,07	4,86	5,72	5,85	5,91	5,94	6,15	6,13	5,5
Polonya	3,86	3,97	3,99	4,01	4,34	4,54	4,2	4,62	4,45	4,58	4,59	4,3
Meksika	3,99	4,45	4,72	4,7	4,82	5,15	5,1	5,26	4,9	4,5	4,5	4,7
Arjantin	3,86	3,97	3,99	4,01	4,34	4,54	4,2	4,62	4,45	4,55	4,59	4,3
Endonezya	2,42	2,64	2,74	2,2	2,9	2,81	3,4	3,28	3,62	3,69	3,72	3,03
Çin	2,5	3,2	3,8	3,8	3,3	3,5	3,4	3,7	4	4,03	4,05	3,6
Rusya	2,94	3,83	3,54	3,87	4,1	4,08	3,79	4,01	3,76	4,75	4,72	3,9

Kaynak: Eğitim harcamaları verileri Dünya Bankası (WB) veri tabanından derlenmiştir.

Tablo 11'e göre, gelişmekte olan ülkelerde eğitim harcamalarının kamu bütçesinden aldığı pay dalgalı ve orta-yüksek düzeyde seyretmektedir. 2000-2019 yılları arasında gelişmekte olan ülkelerin eğitim harcamalarının ağırlıklı ortalamasına bakıldığında, birinci sırada Güney Afrika (%5,5), ikinci sırada Brezilya (%5,2) yer alırken, ardından Meksika (%4,7), Polonya (%4,3), Arjantin (%4,3), Rusya (%3,9), Türkiye ve Çin (%3) ve Endonezya (%3,03) gelmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin gayrisafi milli hasılları gelişmiş ülkelerinkinden daha düşük olduğundan, kamu bütçesinden eğitime ayrılan pay gelişmiş ülkelerin eğitim harcamalarına göre daha düşük düzeyde seyretmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler eğitime ne çok fazla ne de çok düşük düzeyde önem vermekte, kamu bütçesinden eğitime ayırdıkları paylar orta düzeyde seyretmektedir. Bu durum Tablo 12'de detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 12. Yıllara Göre Gelişmekte Olan Ülkelerin Kamu Bütçesinden Eğitime Ayırdıkları Oranlar ve Tutarlar (% - \$)

Ülke/Yıllar	Eğitim Bütçesi (Kamu Bütçesinden Eğitime Ayrılan GSMH'ye Oranı)	2019 Yılı GSMH (Milyar \$)	Kamunun Eğitim Harcaması (Milyar \$)
Türkiye	4,35	761	33,1
Brezilya	6,33	1.870,0	118,8
Güney Afrika	6,13	387,9	23,7
Polonya	4,59	597,2	27,4
Meksika	4,5	1.260,0	57,1
Arjantin	4,59	451,9	20,7
Endonezya	3,72	1.110,0	41,6
Çin	4,05	14.200,0	578,3
Rusya	4,72	1.680,0	79,6

Kaynak: Eğitim harcamaları verileri Dünya Bankası (WB) veri tabanından derlenmiştir.

Tablo 12'e göre, gelişmekte olan ülkeler eğitime normal düzeyde önem vermektedirler. Buna göre, gelişmekte olan ülkelerin kamu bütçesinden eğitime ayırdıkları paylara bakıldığında Çin, 578,3 milyar dolar ile ilk sırada yer alırken, Arjantin 20,7 milyar \$ ile son sırada yer almaktadır.

Gelişmemiş ülkelerin kamu bütçesinden eğitime ayırdıkları paylar gayri safi milli hasıllarına oranla çok düşük ve dalgalı seyretmektedir. Bu durum Tablo 13'te detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 13. Yıllara Göre Gelişmemiş Ülkelerin Kamu Bütçesinden Eğitime Ayırdıkları Tutarın GSMH'ye Oranı (%)

Gelişmemiş Ülkeler												
Ülke/Yıllar	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2019	Ağırlıklı Ortalama
Malawi	5,24	3,6	3,5	3,45	3,48	3,54	4,62	4,84	4,74	4,35	4,41	4,2
Rwanda	4,09	5,32	4,62	4,06	3,49	4,61	4,4	4,72	3,63	3,11	3,05	4,1
Sierra Leone	4,94	3,54	3,1	2,65	2,41	2,58	2,87	2,66	3,06	3,14	3,17	3,1
Burundi	2,64	3,01	3,74	4,1	5,19	6,77	6,16	6,78	4,69	5,07	5,12	4,8
O.A.C	1,61	1,52	1,62	1,41	1,29	1,1	1,08	1,19	1,05	1,13	1,15	1,3
Etiyopya	1,61	1,52	1,62	1,41	1,29	1,11	1,05	1,02	1,1	1,13	1,16	1,3
Uganda	2,46	2,81	4,95	3,42	2,1	1,4	1,81	1,93	2,15	2,13	2,16	2,5
Tanzanya	3,14	3,49	3,56	3,01	4,18	4,54	3,88	3,38	3,92	4,36	4,39	3,8
Haiti	1,68	1,63	2,47	2,12	1,68	2,49	2,83	3,02	2,45	2,75	2,76	2,3
Liberya	1,29	1,68	1,41	1,65	1,7	1,63	1,77	2,27	2,59	2,58	2,53	1,9
Nijer	2,56	2,4	2,25	2,56	2,74	2,74	3,2	3,71	4,49	2,65	2,74	2,9
Senegal	2,49	2,67	3,04	3,77	3,98	5,18	4,73	5,72	5,11	4,59	4,57	4,2

Kaynak: Eğitim harcamaları verileri Dünya Bankası (WB) veri tabanından derlenmiştir.

Tablo 13'e göre, 2000-2019 yılları arasında gelişmemiş ülkelerin eğitim harcamalarının ağırlıklı ortalamasına bakıldığında, birinci sırada Burundi (%4,8), ikinci sırada Malawi ve Senegal (%4,2) yer alırken, bunları %4,1 ila %1,3 arasında değişmek üzere diğerleri takip etmektedir. Gelişmemiş ülkelerin GSMH'leri gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göre çok düşük düzeyde olduğu için, eğitime kamu bütçesinden ayırdıkları paylar gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ayırdıklarının çok altında kalmaktadır.

Gelişmemiş ülkelerin kamu bütçesinden eğitime ayırdıkları pay düşük düzeyde seyretmektedir. Nitekim Tablo 13'teki veriler bu durumu destekler niteliktedir.

Tablo 14. Yıllara Göre Gelişmemiş Ülkelerin Kamu Bütçesinden Eğitime Ayırdığı Oranlar ve Tutarlar (% - \$)

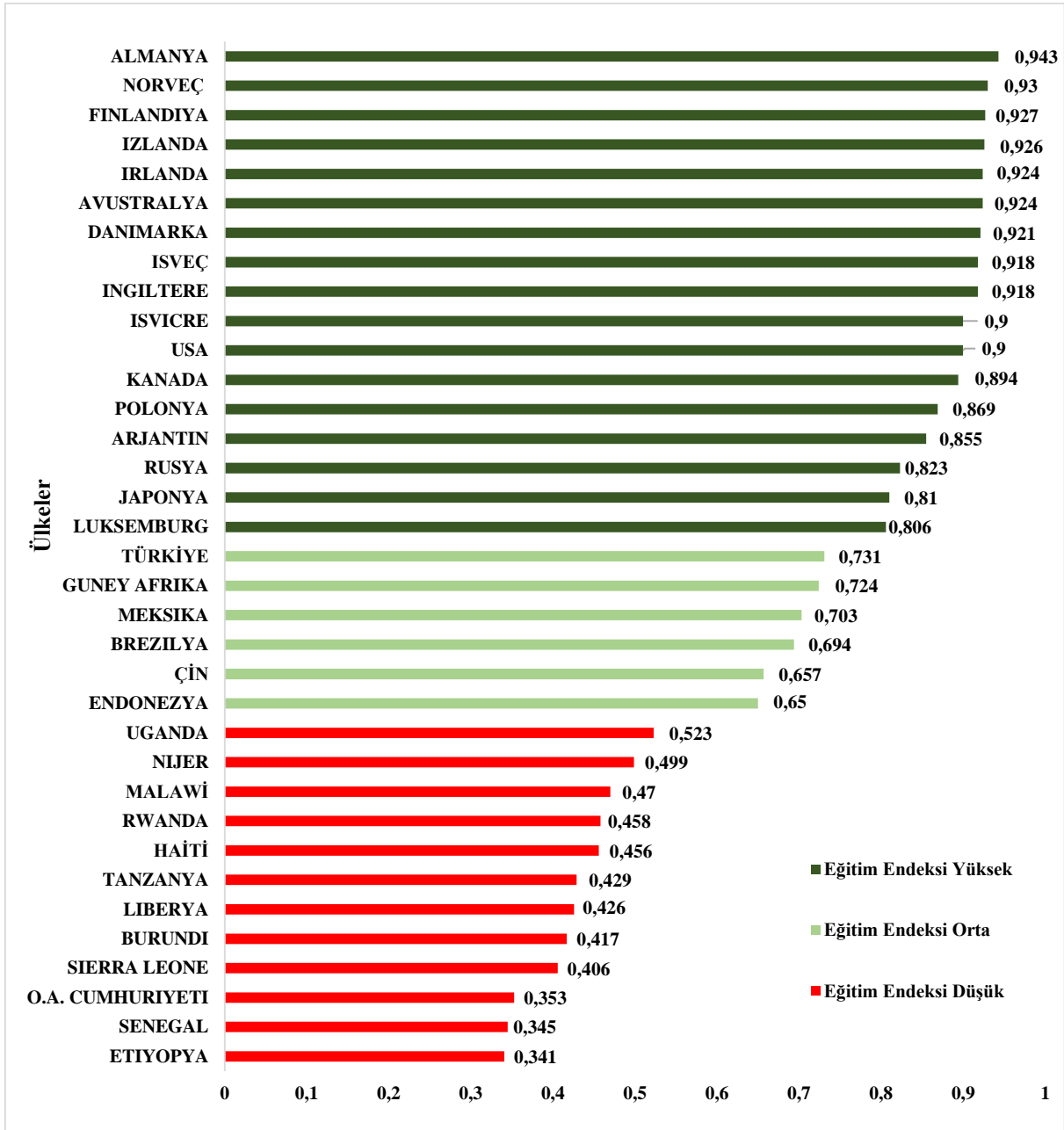
Ülke/Yıllar	Eğitim Bütçesi (Kamu Bütçesinden Eğitime Ayrılan GSMH'ye Oranı)	2019 Yılı GSMH (Milyon \$)	Kamunun Eğitim Harcaması (Milyon \$)
Malawi	4,41	11.020,0	486,2
Rwanda	3,05	10.350,0	315,8
Sierra Leone	3,17	4.077,0	129,3
Burundi	5,12	2.631,0	134,7
O.A.C	1,15	2.220,0	25,3
Etiyopya	1,16	95.900,0	1.110,0
Uganda	2,16	35.300,0	763,6
Tanzanya	4,39	61.100,0	2.680,0
Haiti	2,76	14.700,0	408,1
Liberya	2,53	3.320,0	84,0
Nijer	2,74	12.900,0	353,9
Senegal	4,57	23.300,0	1.060,0

Kaynak: Eğitim harcamaları verileri Dünya Bankası (WB) veri tabanından derlenmiştir.

Tablo 14'e göre, gelişmemiş ülkeler eğitime düşük düzeyde önem vermektedirler. Buna göre, gelişmiş olan ülkelerin kamu bütçesinden eğitime ayırdıkları paylara bakıldığında Tanzanya, 2.680,0 milyar dolarla ilk sırada yer alırken, Orta Afrika Cumhuriyeti 25,3 milyon dolarla son sırada yer almaktadır.

Gelişmiş ülkelerin eğitim endeksi¹⁵ yüksek, gelişmekte olan ülkelerin eğitim endeksi orta, gelişmemiş ülkelerin ise düşük düzeydedir. Bu durum Şekil 19'da detaylı olarak gösterilmektedir.

¹⁵ Eğitim endeksi: çocukların beklenen eğitim süresi ve yetişkinlerin ortalama eğitim süresinin ortalaması olup, her ikisi de karşılık gelen veriler ölçeklendirilerek elde edilen bir endeks olarak ifade edilmektedir.

Şekil 19. 2020 Yılı Eğitim Endeksi

Kaynak: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) İnsani Gelişme Veri Merkezi (HDDC) verilerinden derlenmiştir.

Şekil 19'a göre, araştırmamızda dikkate aldığımız gelişmiş ülke kategorisinde yer alan Kuzey Avrupa, Orta Avrupa, Kuzey Amerika'daki ülkelerin eğitim endekslerinin yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye, G. Afrika, Meksika, Çin ve Endonezya gibi gelişmekte olan ülkelerde eğitim endeksi orta düzeyde seyretmektedir. Sahra Altı Afrika'da yer alan ülkelerin eğitim endekslerinin ise düşük düzeyde olduğu gözlemlenmiştir. Şekilden gelir ve gelişmişlik

düzeyi arttıkça eğitim endeksinin arttığı, gelir ve gelişmişlik seviyesi düzeyi azaldıkça eğitim endeksinin azaldığı açık bir şekilde görülmektedir.

Emeğin gelirden aldığı payı etkileyen çok sayıda faktör bulunmasına rağmen bunlardan en önemlileri arasında beşerî sermayeye yapılan yatırımlar gelmektedir. Eğitime yapılan yatırımların diğer yatırımlardan farklı olarak sağladığı pozitif dışsallıkların bireysel ve toplumsal getirisi oldukça yüksektir. Bir ülkede nitelikli beşerî sermaye yükseldiğinde gelir dağılımı adaleti de yükselecektir (Bilen ve Çalışır, 2019: 6-8).

Bir toplumdaki üst gelir gruplarına doğru ilerlemede eğitim seviyesi kilit rol oynarken, daha düşük gelire sahip kesimlerin yeterli düzeyde sosyoekonomik ve sosyokültürel sermayeye sahip olmaması onların üst gelir gruplarına geçmesine ket vurmaktadır (Aydın, 2012: 160).

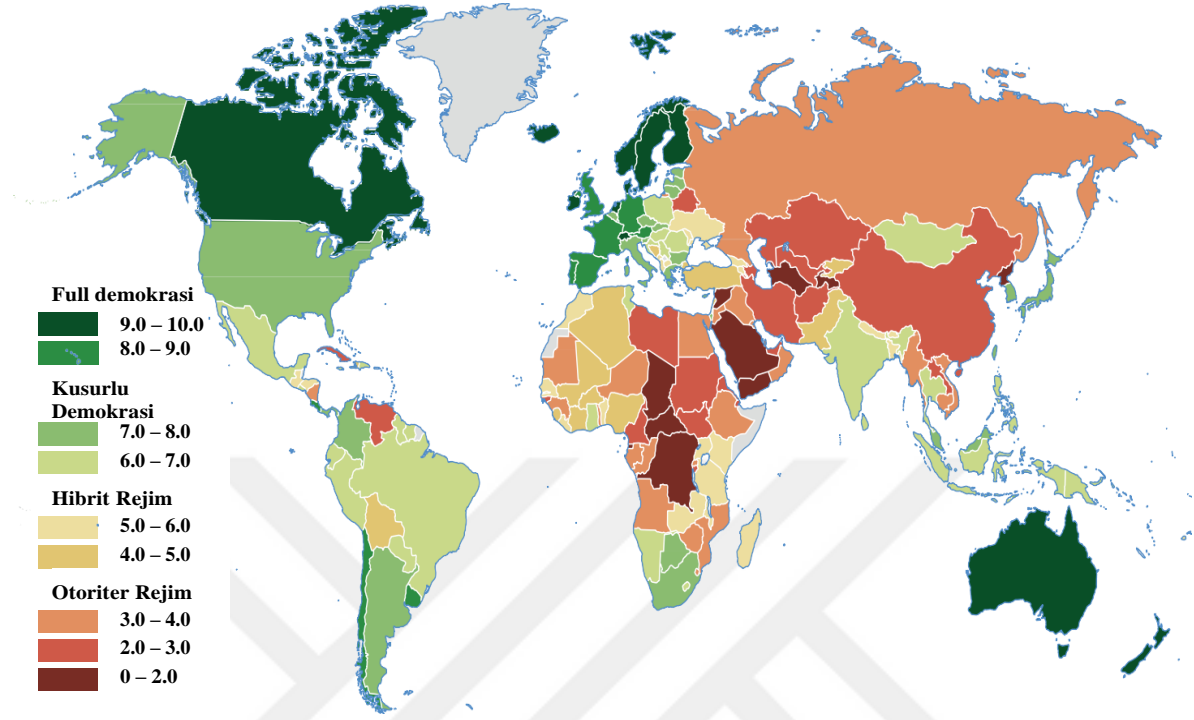
2.2.2.7 Hukuk Düzeni

İktisadi büyüme literatürünün politik ekonomisi, gelir dağılımının, politik ekonomi üzerine araştırmanın doğal bir uzantısı olduğunu ileri sürmektedir. İktisadi büyüme, hukuk düzeni, demokrasi, yolsuzluk ve diktatörlük ilişkileri, gelir dağılımı konusuyla da bağlantılıdır. Özellikle Afrika'da yolsuzluk, eşitsizlik ve ekonomik büyüme hakkında yapılan ampirik çalışmalara bakıldığında, gelir eşitsizliğiyle yolsuzluk arasında pozitif ilişkinin varlığı görülmektedir. Yolsuzluk, fakirlere zenginlere oranla daha fazla zarar vermektedir. Eşitsizlikler politik ve toplumsal huzursuzluğu artırırken, devrim ve şiddet tehdidi ise büyümeyi arttırıcı faaliyetleri azaltmaktadır (Snowdon ve Vane, 2012: 495-496).

Her ülkenin hukuk düzeni ve demokrasi düzeyindeki farklılıklar ülkelerdeki gelir dağılımının şekillenmesinde kilit rol oynayan etmenler arasında yer almaktadır. Demokratik ülkeler, gelirin yeniden bölüşümünü sağlayacak kamu politikaları aracılığıyla düşük ve orta gelir düzeyinde yer alan kesimin gelirini iyileştirmektedirler. Fakat demokratik olmayan ülkelerde bu durum tersine işlemektedir. Bu ülkeler, düşük ve orta gelir düzeyindeki kesimlerin değil, yüksek gelir düzeyine sahip kesimlerin faydasına olacak bölüşüm politikaları uygulamaktadırlar. Bu politikalar gelir eşitsizliğinin daha da artarak devam etmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla güçlü hukuk düzeni ve demokrasi, politik gücün toplumun faydasına olacak şekilde ve amacına uygun bir şekilde uygulanmasıyla birlikte gelir eşitsizliğinin azaltılmasına yardım etmektedir (Reuveny ve Li, 2003: 577: 578).

Ülkelerin demokrasi düzeyine bakıldığında, özellikle Kuzey ve Orta Avrupa, Kuzey Amerika, Güney Amerika ve Güney Afrika'da yer alan ülkelerin demokrasiyle yönetildikleri,

Sahra altı Afrika, Asya ve Orta Doğu’da yer alan bazı ülkelerin ise otoriter rejimlere sahip oldukları yönetilmektedir. Şekil 20, bu durumu tasvir etmektedir.

Şekil 20. Ülkelerin Rejim Türüne Göre Dünya Haritası

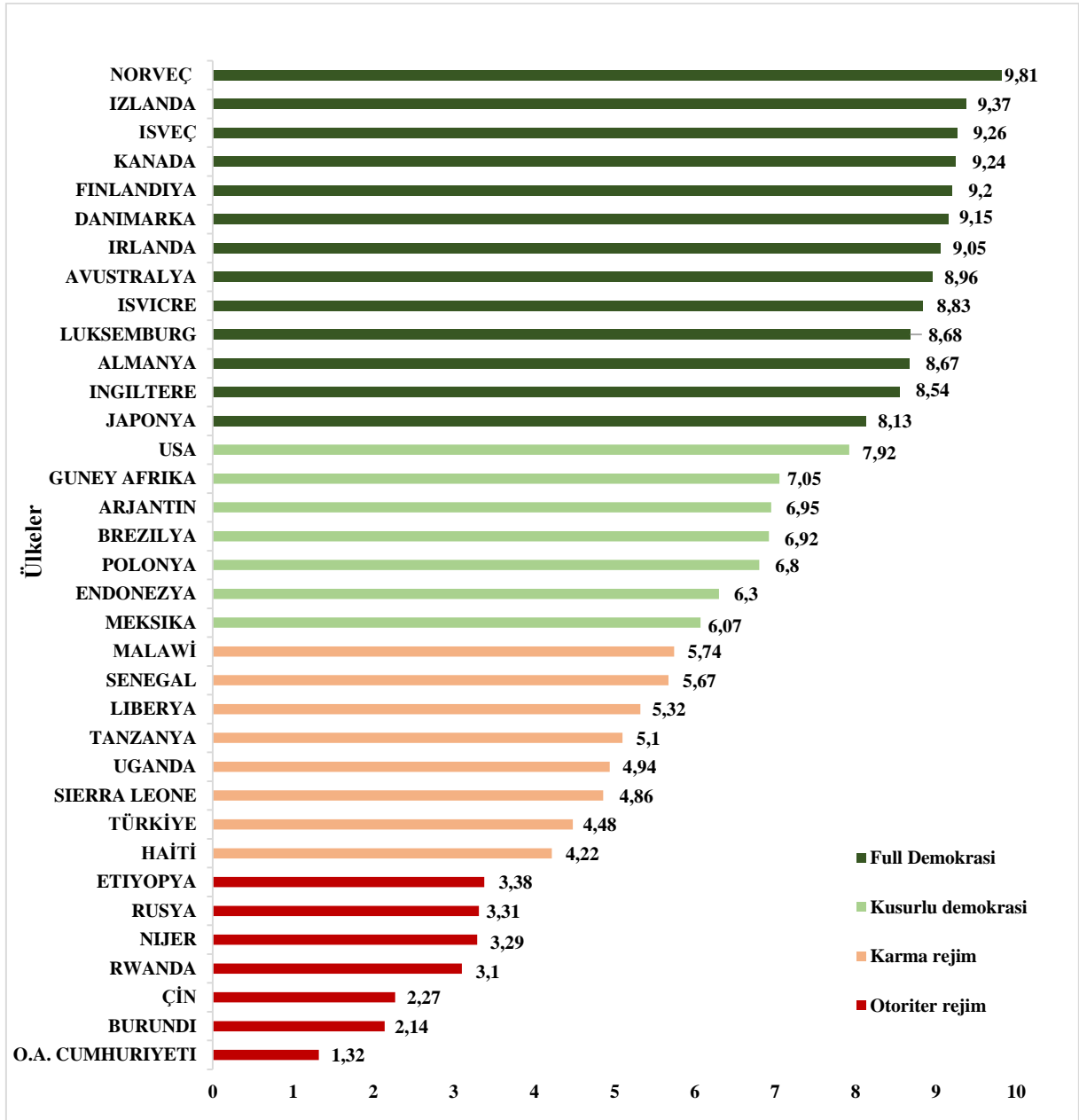
Kaynak: The Economist’in demokrasi endeksi raporundan derlenmiştir.

<https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2020>

Şekil 20’ye bakıldığında, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin genellikle demokrasi ile yönetildikleri, gelişmemiş ülkelerin ise hibrit veya otoriter rejimlerle yönetildikleri görülmektedir.

Demokrasi endeksi¹⁶ açısından bakıldığında, bu endeksin genellikle gelişmiş sahip ülkelerde yüksek, gelişmekte olan ülkelere orta düzeyde, gelişmemiş ülkelere ise düşük olduğu görülmektedir. Bu durum Şekil 21’de detaylı olarak gösterilmektedir.

¹⁶ **Demokrasi Endeksi**, *The Economist*’in araştırma bölümü olan “Economist Intelligence Unit” (EIU) tarafından oluşturulan bir endeks olup, ülkelerin demokrasi düzeyini ölçmektedir. Ülkelerin demokrasi düzeyleri beş kategoriye ayrılmıştır. Buna göre, tam demokrasi 10-8 arasında, kusurlu demokrasi 8-6 arasında, kârma rejim 6-4 arasında, otoriter rejim 4-0 arasında puanlanarak sınıflandırılmıştır.

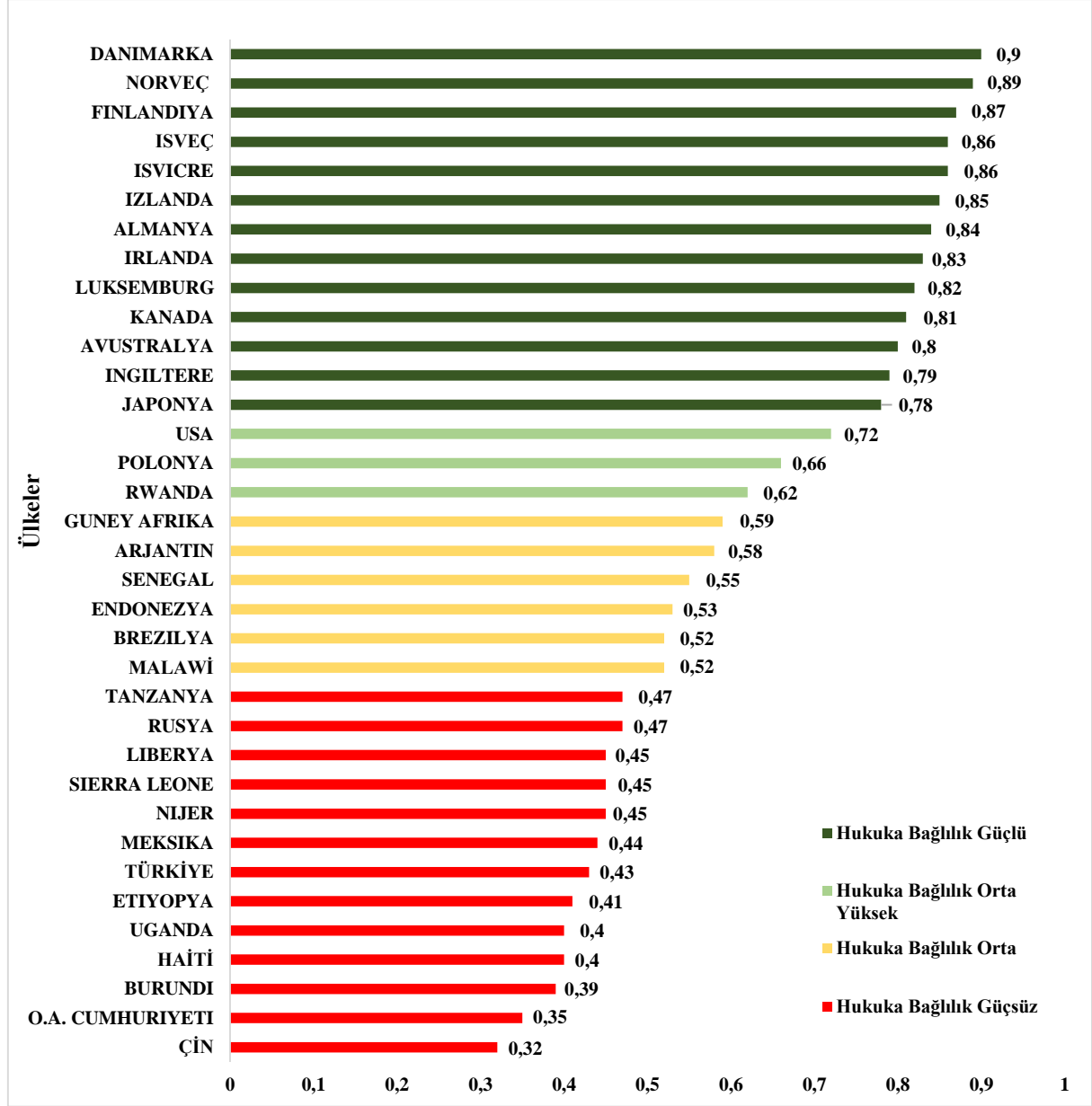
Şekil 21. 2020 Dünya Demokrasi Endeksi Sıralaması

Kaynak: The Economist'in demokrasi endeksi derlenmiştir.

<https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2020>

Şekil 21'e göre, dünya demokrasi endeksi sıralamasında gelişmiş ülkeler ilk sırada ve tam demokrasiyle, ABD hariç gelişmekte olan ülkeler kusurlu demokrasiyle, Sahra altı Afrika ve Asya'da yer alan ülkeler genellikle karma demokrasi veya otoriter rejimlerle yönetilmektedir. Şekilden, gelir ve gelişmişlik düzeyi arttıkça demokrasi endeksinin arttığı, gelir ve gelişmişlik seviyesi düzeyi azaldıkça demokrasi endeksinin azaldığı görülmektedir.

Hukukun üstünlüğü endeksine¹⁷ bakıldığında, gelişmiş ülkelerde hukuka bağlılığın güçlü, gelişmekte olan ülkelerde orta, gelişmemiş ülkelerde ise düşük olduğu görülmektedir. Bu durum Şekil 22’de detaylı olarak gösterilmektedir.

Şekil 22. 2020 Dünya Hukukun Üstünlüğü Endeksi

Kaynak: Dünya Adalet Projesi (WJP) Hukukun Üstünlüğü Endeksi Raporu 2020’den derlenmiştir. <https://worldjusticeproject.org/>

¹⁷ **Hukukun üstünlüğü endeksi:** Dünya Adalet Projesi (WJP) tarafından yasalardan, kurumlardan, normlardan ve olgulara sıkı sıkıya bağlı kamudan oluşan sistemin dört evrensel kuralla (adil yasalar, hesap verme, açık yönetim, erişilebilir ve tarafsız anlaşmazlık çözümü) oluşturulan endekstir.

Şekil 22'ye göre, Kuzey Amerika ile Kuzey ve Orta Avrupa'da yer alan yüksek gelirli ülkelerde (Rwanda hariç) hukukun üstünlüğü ilkesine bağlılık yüksek, orta yüksek gelirli ülkelerde (Senegal ve Malawi hariç) orta, Sahra altı Afrika ve Asya'daki ülkelerde düşüktür. Şekilden, genellikle gelir ve gelişmişlik düzeyi arttıkça hukukun üstünlüğü ilkesine bağlılığın yükseldiği, gelir ve gelişmişlik seviyesi azaldıkça (Türkiye, Çin, Rusya, Meksika hariç) hukuka bağlılığın zayıfladığı anlaşılmaktadır.

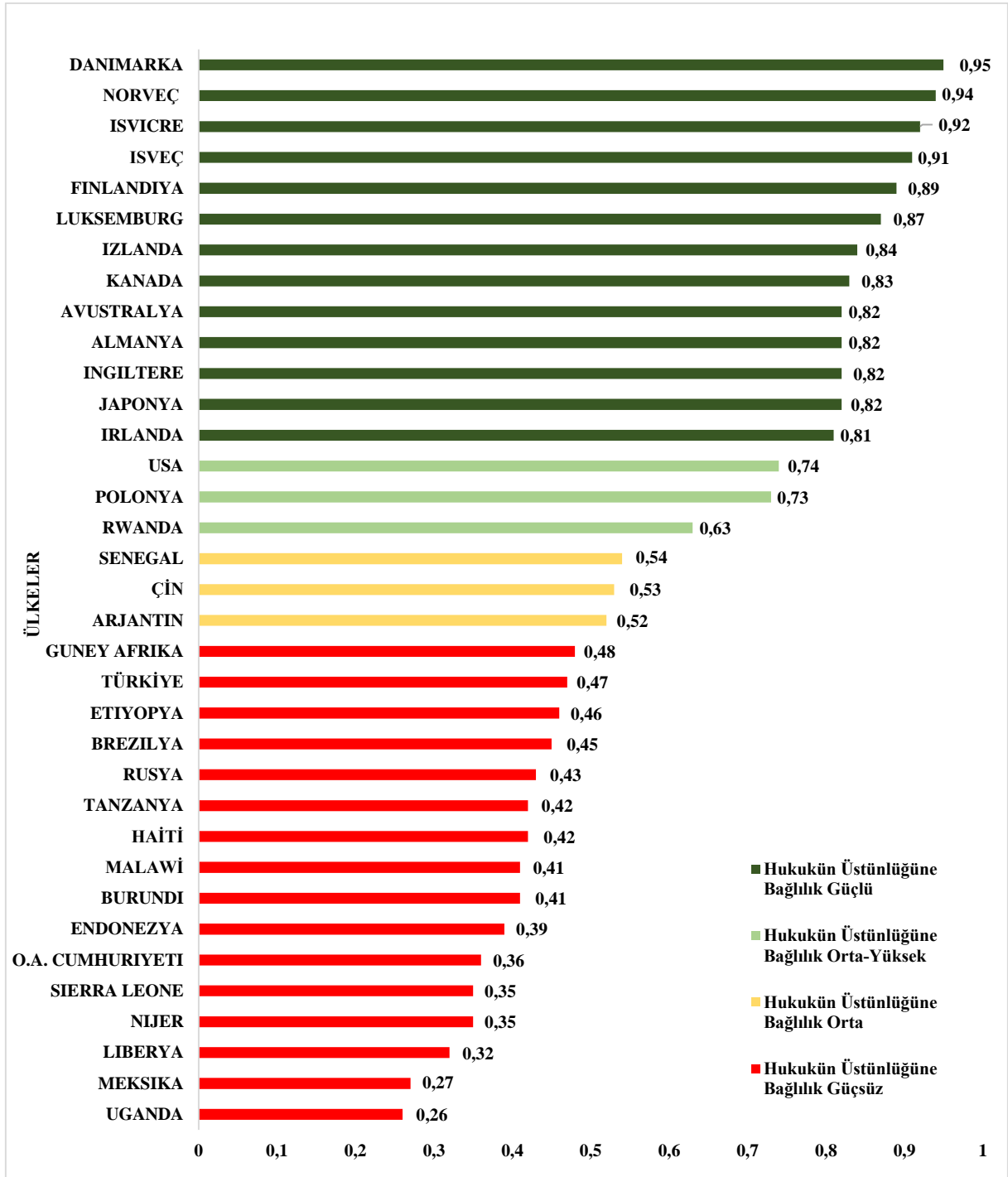
Bir ülkedeki hukuk sisteminin güçsüzleri güçlülerden koruması gerekirken, bu durum bazen tam tersine dönebilmektedir. Hukukun üstünlüğün olmadığı durumlarda ise orta-alt kesimlerden üst gelir gruplarına büyük bir varlık transferi gerçekleşebilir. İşin ilginç yanı ise, bu görüşü savunanların, alt-orta gelirli gruplardan üst gelir gruplarına yapılan varlık transferlerinin verimli bir ekonomiyi desteklediğini savunmalarıdır. Fakat sonuç ne olursa olsun, bu durum gelir eşitsizliğinin hızla arttığı çarpık bir ekonomiye neden olmaktadır (Stiglitz, 2014: 260).

Gelir dağılımını etkileyen bir diğer kurumsal faktör yolsuzluktur. Yolsuzluk, devlet yetkililerinin veya özel sektör yöneticilerinin çıkar elde etmek amacıyla kamusal yetkilerini istismar etmeleri olarak tanımlanabilir. Burada vurgulanması gereken husus, yolsuzluğun sadece kamusal alanlarda değil, aynı zamanda hükümet tarafından düzenlenen faaliyetlerde ve özel firma ve kurumlarda da görülmesidir. Doğrudan veya dolaylı olarak yolsuzluğun ortaya çıkmasında birçok faktör vardır. Bu konuda doğrudan etkili olan faktörler vergi sistemi, kamu harcamaları, yasal düzenlemeler, siyasi partilerin finansmanı, mal ve hizmetlerin piyasa fiyatı altında arz edilmesi olarak sıralanabilir. Yolsuzluğun ortaya çıkmasında dolaylı etkili olan faktörler kanunların, kuralların ve süreçlerin şeffaflığı, kamuda çalışan memurların ücret düzeyi, bürokrasinin kalitesi, kurumsal kontroller, ceza sistemi ve siyasi liderlerin davranışlarıyla ilişkilidir (Tanzi, 1998, 564-594).

Literatürde gelir eşitsizliği ile yolsuzluk arasındaki ilişkinin incelenmesinde iktisadi büyüme-yolsuzluk ilişkisinden hareket edilmektedir. Başka bir ifadeyle, yolsuzluğun gelir dağılımını etkileme süreci iktisadi büyüme üzerinden açıklanmaktadır. Yolsuzluk, iktisadi büyümeyi bazı kanallar yoluyla olumsuz yönde etkilemektedir. Bu kanallar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Chêne, 2014: 2):

- Yolsuzluk, kamu kaynaklarının yanlış kullanılmasına neden olmakta, teşviklere ve piyasaya zarar vermektedir.
- Yolsuzluk, yetenekleri ve kamu kaynaklarını üretken alanlar yerine daha kazançlı rant arama faaliyetlerine yönlendirmektedir.
- Yolsuzluk, rant nedeniyle üretim maliyetlerini yükselterek yatırımlardaki verimliliği azaltmaktadır. Mesela, eğitim ve sağlık hizmetlerinin nicelik ve niteliğini bozarak ülkenin beşerî sermayesini olumsuz etkilemektedir.
- Rant arama davranışı, kamu kaynaklarında israfı tetikleyerek ilgili kamu harcamalarının etkinliğini azaltmaktadır.

Şekil 23’de, kamu kurumlarının şeffaflığı, kamu personelinin ücreti, kuralların ve kurumların güçlü yapısı, bürokrasinin kalitesi, ceza sistemi, kurumsal kontroller, vergilendirme sistemi vb. faktörlerin güçlü olduğu ülkelerde yolsuzluğun daha az, söz konusu faktörlerin zayıf olduğu ülkelerde yolsuzluğun daha çok olduğu görülmektedir.

Şekil 23. 2020 Dünya Yolsuzluk Düzeyi

Kaynak: Dünya Adalet Projesi (WJP) Hukukün Üstünlüğü Endeksi Raporu 2020'den derlenmiştir. <https://worldjusticeproject.org/>

Şekil 23'te gelişmiş ülkelerde yolsuzluğun az olduğu, gelişmişlik düzeyi azaldıkça yolsuzluğun arttığı görülmektedir. 2020 yılı itibariyle yolsuzluğun en az görüldüğü ülke Danimarka iken, en çok görüldüğü ülke ise Sahra Altı Afrika'da yer alan Uganda'dadır.

Yolsuzluk, yüksek gelir elde eden kesime daha çok yararlı olurken, toplumda yolsuzluğun maliyetlerini daha çok düşük gelire sahip bireyler çekmektedir. Genellikle toplumlarda düşük gelir düzeyine sahip kesim yüksek gelirli kesimlere nazaran daha çok vergi ödemektedir. Ortaya çıkan bu durum yolsuzluk gelir dağılımını olumsuz etkilemektedir (Dinçer ve Günalp, 2008: 3).

2.2.2.8 Teknolojik İlerlemeler

İktisat literatüründe teknolojik ilerlemelerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bir kesim, teknolojik ilerlemelerin gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığını savunurken, diğer kesim tersini iddia etmiştir. Birinci gruba göre, daha az emek isteyen ofis ve fabrikalarda çalışan binlerce işçi teknolojik ilerlemelerden olumsuz bir şekilde etkilenmektedir. Gelişmiş makineler, bilgisayarlar, robotlar düşük vasıflı işçilerin yaptığı işlerin büyük bir kısmını gerçekleştirmektedir. Mesela, paketleme ve imalat endüstrilerinde makineler işçilerin yerini almıştır (Mark, 1987: 26; Levy ve Murnane, 2012: 32).

Teknolojik gelişme, mevcut mal ve hizmetlerin üretiminde yeni yöntemlerin geliştirilmesi, daha nitelikli ürünlerin üretilmesi, yönetim, pazarlama ve organizasyon tekniklerinde yenilik ve gelişme olarak ortaya çıkmıştır. Teknolojik ilerlemelerle üretim faktörlerinin verimliliği artmakta, gelir düzeyi yükselmektedir. Bu sebeple, teknolojik gelişme, gelir dağılımı ve büyüme birbiriyle iç içe geçmektedir (Mayer ve Howitt, 2001:7; Eeckhout ve Jovanovic, 1998: 1).

Teknolojik ilerleme, gelir eşitsizliği eğilimini ortaya koyan önemli bir faktördür. Gelişmiş makineler ve bilgisayarlar genellikle vasıfsız işçiler tarafından yapılan işlerin hemen hemen hepsini yapabilmektedir. Mesela, paketleme ve imalat endüstrilerinde makine öğrenmesiyle kodlanan makineler vasıfsız işçilerin yerini almaktadır (Levy ve Murnane, 2012: 32).

Son zamanlarda yapay zekâ konusunda birçok yeni gelişme olmakta, bilgi teknolojilerine dayalı işler robotlar ve bilgisayarlar tarafından yapılmaktadır. Bu durum sadece düşük vasıflı işçilerin değil aynı zamanda eğitilmiş, yüksek vasıflı işçilerin de etkilenmesine sebep olmakta, sonuç olarak gelir dağılımı olumsuz etkilenmektedir. Ayrıca, makine ve robotların günlük hayattaki işleri devralmasıyla vasfı düşük işçiler iş piyasasında daha savunmasız hale gelmektedirler. Teknolojik ilerlemelerle vasıfsız işgücü gereksiz hale gelirken, vasıflı işçilerin de sayısı değişebilmektedir. İşsizliğin artmasıyla vasıflı ve vasıfsız işgücü

arasında gelir eşitsizliği daha da artmaktadır. Teknolojik gelişmeler tüm beceri düzeylerinde iş kaybına sebep olmakta, gelir farklılıklarını daha da derinleştirmektedir (Acemoğlu, 2002: 7-8).

İnternetin ve bilgi teknolojilerinin gelişmesi, mevcut iş alanlarını gölgede bırakırken yeni iş modelleri yaratmaktadır. Bu da J. A. Schumpeter'in ortaya attığı "yaratıcı yıkım"¹⁸ olarak nitelendirdiği durumu ortaya çıkarmaktadır. Teknolojide yaşanan değişimler, işgücü verimliliği ve toplam faktör verimliliğini arttırmaktadır. Emek verimliliğinde görülecek artışlar, tasarrufları arttırarak yatırımlar için mali kaynak stokunun artmasına sebep olmaktadır. Ek mali kaynaklar sermaye talebini değiştirmekte, bu da faiz oranlarını düşürmektedir. Faiz oranlarının düşmesi, gelir dağılımındaki asimetrik etkileri azaltarak ücret düzeyinin görece olarak yukarı yönlü yükselmesine neden olmaktadır. Servetten doğan gelir düzeyi azalırken, ücret düzeyinin görece olarak yukarı yönlü yükselmesi gelir eşitsizliğinin azalmasını sağlamaktadır (Lawrence, 2015: 2; Antonelli ve Gehringer, 2016: 18).

Teknolojik ilerlemelerin gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri ilgili doktora tezinin 4. bölümünde yer alan "Covid-19 Sonrası Genel Durum" başlığı altında daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.2.2.9 İklim Değişikliği

17. yy'da İngiltere'de başlayan Sanayi Devrimi'nden bu yana üstel iktisadi büyüme dünya çapında yükselen yaşam standartlarını desteklemiştir. Doğal kaynakların, özellikle fosil yakıtlardan elde edilen enerjinin kullanımının giderek artması bu sürecin anahtarı konumuna gelmiştir. Küresel ısınma şeklinde ortaya çıkan iklim değişikliği medeniyeti tehdit eden bir unsur olurken, artan sıcaklık ve son yıllarda daha sık görülen doğal afetler ekonomileri birçok yönden olumsuz etkileyerek çıktı ve varlıklara zarar vermektedir (Rezai vd. 2018: 1).

Enerji, karbon yayan yakıtlardan elde edildiği müddetçe atmosferde karbondioksit ve diğer sera gazlarının yoğunluğu artmakta ve iklim hasarı kötüleşmektedir. Prensip olarak, atmosfere karbondioksit ve diğer sera gazlarının salınımını azaltma çabaları, ancak bu gazların yayılımına neden olmayan temiz enerji üretimiyle mümkün olabilir. Keynesyen teoriye göre, çıktı talebe göre belirlenmekte gelir dağılımının çıktı ve büyüme üzerinde ise doğrudan etkisi vardır. İşgücü talebinin yetersiz olduğu durumda işsizlik sorunu ortaya çıkmaktadır. Belirli bir iktisadi faaliyet düzeyi için, daha yüksek emek verimliliği mevcut işleri azaltabilir. Yüksek

¹⁸ **Yaratıcı yıkım**, teknolojik gelişmelerle piyasa dengesinin bozularak yeni bir dengeye yönelmesi olarak tanımlanmaktadır. J. A. Schumpeter, inovasyon ve teknolojik ilerlemeleri "eskinin bertaraf edilmesi" olarak tanımlanmıştır; bu da yaratım ve yıkım demektir.

işsizlik seviyeleri, işçilerin pazarlık gücünü zayıflatarak ücretlerin düşmesine neden olmaktadır. Daha hızlı verimlilik artışı yaşam standartlarını arttırma potansiyeline sahip olmakla birlikte, aynı zamanda daha az eşit bir gelir dağılımı ve daha düşük istihdam düzeyi potansiyeline sahiptir. İktisatçılar, gelişmekte olan ülkelerdeki yoksulların iklim değişikliğine adaptasyonunu da araştırmışlardır. İklim değişikliği dolaysız veyahut dolaylı olarak yoksulluğu arttırdığından, toplumlar ve yoksul ülkeler bu hususta ciddi tehlike altındadırlar (Nordhaus, 2014: 273-312; Heemst ve Bayangos, 2004: 21-52).

Küresel ısınma ve iklim değişikliğine sebep olan seragazı emisyonlarının düşürülmesi hususunda özellikle gelişmekte ve gelişmiş olan ülkeler arasında oldukça önemli fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Bugüne dek iklim değişikliği nedeniyle doğal afetlerin artmasına sebep olan seragazlarının artışında çok büyük sorumluluğu olan zengin ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerin gitgide daha fazla seragazı salacağı görüşü nedeniyle her iki tarafın da bu hususta ellerini taşın altına koymaları gerekmekte idi. Bu sebeple, 12 Aralık 2015 yılında Paris’te düzenlenen ve iki hafta süren zorlu müzakereler sonrasında Paris İklim Anlaşması (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi-United Nations Framework Convention on Climate Change) 195 ülkenin mütabakatıyla tüm taraflarca kabul edilmiş, 2016 yılında ise asgari 55 ülkenin ilgili anlaşmayı kabul etmesi şartının yerine getirilmesiyle yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma, içeriği itibarıyla her bakımdan tarihi bir anlaşma olup, küresel, bölgesel, ulusal ve yerel ölçekte ülke ekonomilerini, toplumları ve çevreyi değiştirecek niteliklere sahiptir (UNFCCC, 2015: 1-32):

Paris İklim Anlaşmasına göre;

- 2050 yılı ve sonrasında ilk olarak gelişmiş ülkelerin ekonomileri sıfır emisyon sağlayacak (carbon neutral) konuma ulaşması beklenmektedir.
- Sanayi Devrimi’nden günümüze kadar 1°C’ye ulaşan yer kürenin ısınmasının 2°C’nin daha altında ve asgari 1.5°C seviyelerinde seyretmesinin sağlanmasına karar verilmiştir.
- Gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere “iklime dirençli ve düşük karbonlu” kalkınmayı sağlayacak dönüşümün gerçekleşmesi için gerekli olan teknoloji, kapasite geliştirme ve iklim finansmanını sağlamaları gerekmektedir. Bu bağlamda gelişmiş ülkeler gelişmekte olan ülkelere 2020 yılında 100 Milyar dolarlık iklim finansmanı desteği sağlanması, bu tarihten itibaren bu rakamın

taban olarak esas alınıp daha fazla finansman desteği sağlanması hususunda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler mutabakata varmışlardır.

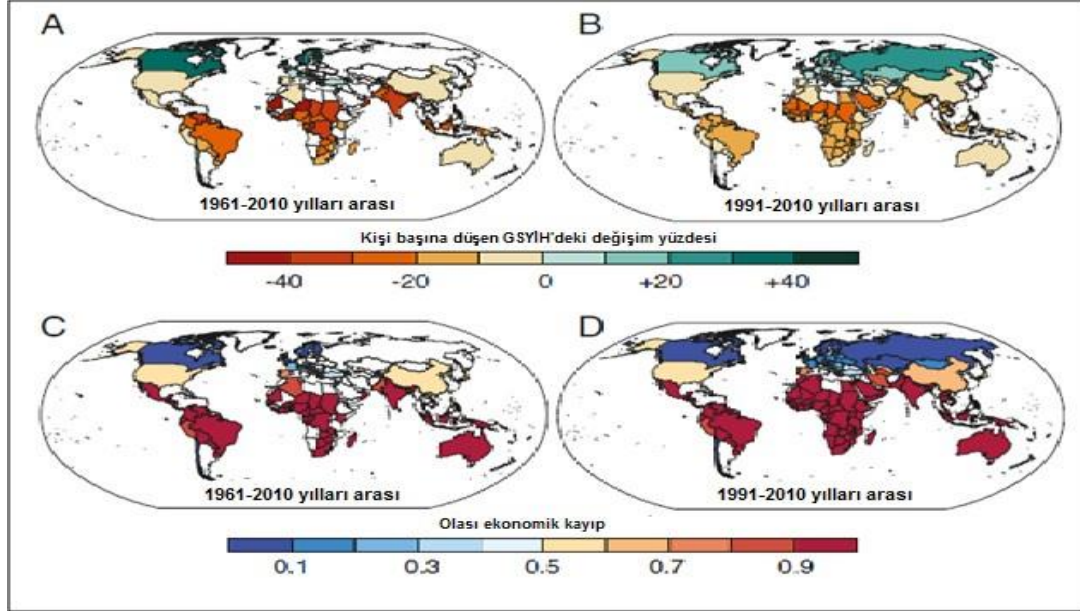
- Ülkelerin karbon emisyonunun azaltılması hususunda koyduğu hedefler, politikalar ve hedefe ulaşma konusundaki ilerleme durumu hesaplanabilir şeffaf bir yöntemle ve gözden geçirme işlemine tabi olacaktır.
- Paris İklim Anlaşması, olası iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine uyum sağlanması hususunun özellikle üzerinde durarak bilhassa iklim değişmesinden en fazla etkilenecek gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin birçok konuda desteklenmesi üzerinde taahhütleri içermektedir.

Dünya Bankası, küresel iklim değişikliğinin fakir bireyler üzerindeki tesirlerinin azaltılmaması ve fakir bireylere iklim değişikliğiyle mücadele etmek için gerekli olanakların sunulmaması durumunda iklim değişikliğinin özellikle tarım sektörü üzerindeki etkileri nedeniyle 2030'a kadar 100 milyon insandan fazla kişi ekstrem yoksulluğa itilebileceğini ifade etmiştir. Küresel iklim değişikliği fakir ülkelerde yoksulluğu daha da arttırırken, yoksulluğun sürekli bir şekilde ortadan kaldırılmasını da güçleştirmektedir. İklim değişikliği sebebiyle oluşan ekstrem iklim olayları, gıda ve su güvenliği gibi olumsuz etkileriyle savunmasız ve yoksul bireyleri daha çok etkilemektedir (Hallegatte vd., 2016: 192).

Küresel iklim değişikliği, su kaynaklarını, yaşam alanlarını, tarımı ve dolayısıyla gıda üretimini olumsuz etkilemesi nedeniyle ülkelerarası veya ülke içinde göçleri tetiklemektedir. Dünya Bankası'nın *2010 Küresel İklim Raporu*'na göre, 2050 yılına kadar yaklaşık 200 milyon kişinin iklim sorunu nedeniyle yaşadıkları yerden kalıcı olarak zorunlu bir şekilde ayrılarak iklim mülteci¹⁹ konumuna düşeceğini ifade etmiştir. İklim değişikliği sebebiyle ortaya çıkan göç sorunu hem göç alan hem de göç veren ülkeler açısından olumsuz toplumsal etkilere sahiptir. Göç alan bölgeler için nüfus artışı, işsizlik, gıda ve barınma sorunları vb. sorunlar ortaya çıkarken, göç veren bölgelerde göç eden nüfusun yürüttüğü çeşitli iş kollarında meydana gelen çöküntü vb. gibi sorunlar oluşmaktadır. Örnek olarak, 1998-2002 yılları arasında Pakistan'ın Belucistan eyaletinde yaşanan şiddetli kuraklık sebebiyle bölgede yaşayan nüfusun 1/4'ü göç etmek zorunda kalmış, söz konusu bölgede hayvancılık sektörünün büyük bölümü yok olmuştur. Diğer yandan, göç eden insanlar gittikleri yerlerde parçası oldukları yeni toplumsal yapıya uyum sorunları da yaşamaktadırlar (Wen, 2010: 15).

¹⁹ **İklim mülteci:** Küresel iklim değişikliği sebebiyle göç etmek zorunda kalan insanları ifade etmektedir.

Küresel iklim değişikliği nedeniyle ortaya çıkan etkilerden biri de ülke ekonomileri üzerinde ortaya çıkanlardır. Dönemlere göre küresel ısınmanın küresel ekonomiye etkileri Şekil 24'te gösterilmiştir.

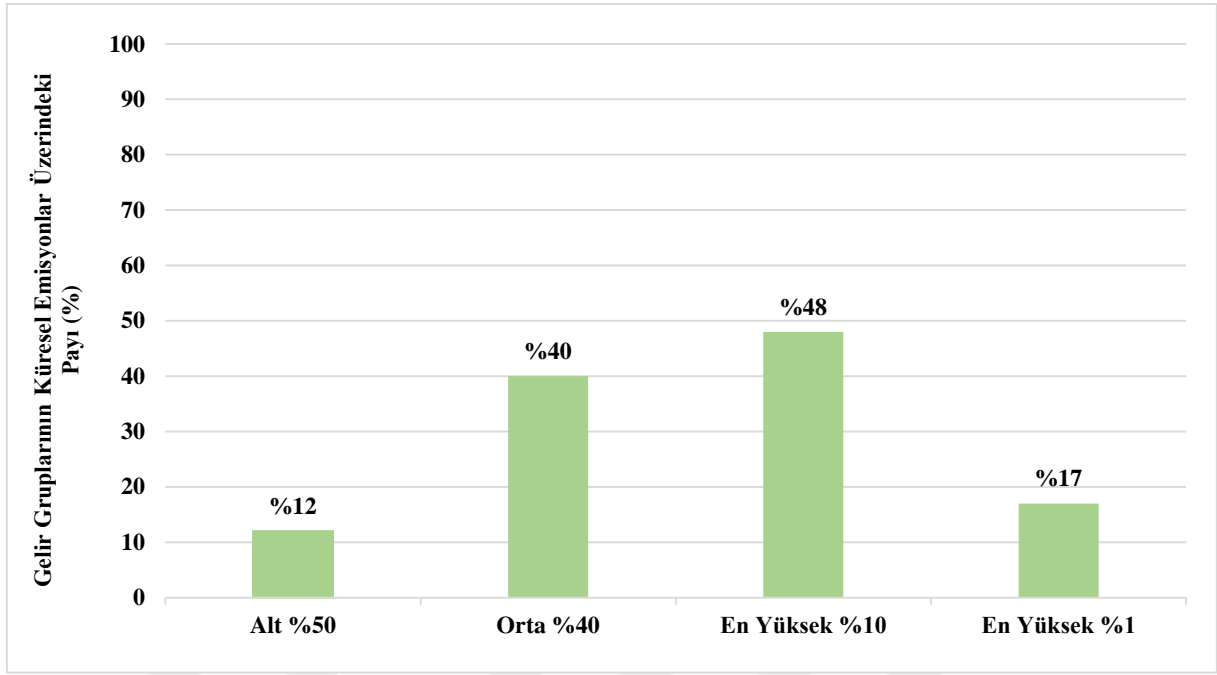
Şekil 24. Dönemlere Göre Küresel Isınmanın Ekonomilere Etkisi

Kaynak: Diffenbaugh ve Burke, 2019.

Şekil 24'e göre, 1961-2010 yılları arasında iklim değişikliği nedeniyle ülkelere göre kişi başına GSYİH değişimi ve olası ekonomik kayba bakıldığında özellikle Güney Amerika, Orta ve Sahra Altı Afrika, Asya, Pasifik ve Avustralya kıtası bu durumdan oldukça kötü etkilenirken, Kuzey Amerika, Kuzey Avrupa'da yer alan ülkelerin ise olumlu etkilendiği görülmektedir.

Bugün, küresel iklim yönetişimi, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ve her bir ülkedeki gelir grupları arasında emisyon dağılımı dikkate alınmaksızın, söz konusu ülkelerin toplam emisyon tahminlerine dayanmaktadır. Üretimden kaynaklanan emisyonlar izlenirken, uzmanlar tarafından bilinmesine karşın tüketimle ilgili emisyonlar nadiren karar vermenin temelini oluşturmaktadır. Diğer yandan, gelir dağılımının, tüketime dayalı emisyonlar üzerinde üretime dayalı emisyonlara göre daha yüksek bir etkisi vardır. Emisyon düzenlemesine ilişkin alınan kararlar iklim değişikliğinin azaltılmasının diğer sosyo-iktisadi hedeflere kıyasla genellikle görece olarak daha az öncelikli olduğu farklı kalkınma politikalarına sahip ülkeler tarafından ulusal düzeyde ele alınmaktadır (Grigoryev vd. 2020: 1).

Küresel iklim değişikliği nedeniyle ortaya çıkan küresel karbon eşitsizliğinin gelir gruplarına göre etkisi Şekil 25'te gösterilmiştir.

Şekil 25. Küresel Karbon Eşitsizliği (Gelir Gruplarının Küresel Emisyonlara Etkisi) (%)

Kaynak: *İklim değişikliği ve Küresel Karbon Eşitsizliği 2021 Raporu*'ndan derlenmiştir.

<https://wid.world/data/>

Şekil 25'e göre, küresel emisyon yayıcılarının en üst %10'una tekabül eden yaklaşık 771 milyon kişi yılda kişi başına ortalama 31 ton CO₂ üretirken, bu üretim küresel CO₂ emisyonlarının yaklaşık %48'ine karşılık gelmektedir. Alt %50'lik gelir grubuna tekabül eden ortama 3.8 milyar insan ise CO₂ emisyonlarının yaklaşık %12'sinden sorumludur. Buradaki en çarpıcı nokta ise, en üst %1'lik nüfusun (%17) alt %50'lik nüfustan daha fazla karbon emisyonuna neden olmasıdır.

Kişi başına emisyonadaki küresel eşitsizlik, ülkeler arasındaki ortalama emisyonlardaki büyük eşitsizliklerden kaynaklanmaktadır. 2020 yılı itibariyle ortalama emisyonlar Avrupa'da kişi başına 10 ton CO₂ iken, bu rakam Kuzey Amerika'da 20 ton, Çin Halk Cumhuriyeti'nde 8 ton, Güney ve Güneydoğu Asya'da 2.6 ton ve Sahra Altı Afrika'da 1.6 ton CO₂'dir. Dünya'daki bölgeler arasındaki tarihsel emisyon eşitsizliği oldukça yüksek seviyede seyretmektedir. Buna göre, Sanayi Devrimi'nden bu yana tüm emisyonların neredeyse yarısı Avrupa ve Kuzey Amerika'da gerçekleşmektedir. Bu durum Çin'de %11 iken Sahra Altı Afrika'da yalnızca %4 olarak görülmektedir. 1990 yılından bu yana, ülkeler arasındaki eşitsizliklerin artması ve yatırımların karbon içeriği sebebiyle, en zengin %1'in emisyonu diğer tüm gelir gruplarından daha fazla artmıştır. Dünyadaki en yoksul nüfusun yarısının kişi başına emisyonu 1990 yılından bu yana sadece 1.2 tondan 1.6 tona çıkmıştır. Dünyadaki en yoksul 1 milyar insan, kişi başına bir tondan daha az CO₂ salmaktadır (WID, 2021: 1-3).

1990'dan bu yana, ülkeler içindeki iktisadi eşitsizliklerin artmasından ve yatırımlarının karbon içeriğinden dolayı, en zengin %1'lik grubun emisyonu diğer gruplarından daha fazla artmıştır. Birçok zengin ülkede nüfusun alt %50'lik gelir grubuna düşen emisyonlar, daha yüksek gelir gruplarının aksine azalmıştır. Mevcut emisyon seviyeleri ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya tarafından belirlenen 2030 Küresel iklim hedeflerine yakın seyretmektedir. Söz konusu bu ülkelerdeki politikalar özellikle en üst %10'un emisyonlarını azaltmaya yönelik olmaktadır. Sanayi devrimi'nden bu yana insanlık neredeyse 2.5 milyar ton CO₂ salmıştır (WID, 2021: 1-3).

Küresel iklim değişikliği nedeniyle, Dünya, sanayi öncesi döneme nazaran yalnızca 1°C daha fazla ısınmasına rağmen iklim nedeniyle ortaya çıkan felaketler artmaktadır. Mesela, 2017 yılında Portekiz'de ortaya çıkan aşırı sıcak hava dalgası nedeniyle Portekiz'de ortaya çıkan orman yangınları İtalya'ya kadar ilerlemiş; Güney Asya'da ortaya çıkan sel felaketinde 1.200'den fazla insan hayatını kaybetmiş; Bangladeş, Hindistan ve Nepal'de 40 milyondan fazla insan etkilenmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti'nde 60 nehrin taşmasıyla 11 milyondan fazla kişi etkilenmiş; bu nedenle ortaya çıkan sel felaketinde binlerce kişi ölmüş, yaklaşık 18.000'e yakın ev sel felaketi yüzünden yok olmuştur. Güney Afrika'nın başkenti Cape Town'da yaşanan kuraklık sebebiyle su krizi ile verilmiştir. Yine 2018 yılında Japonya'da ortaya çıkan yoğun yağmur ve sel nedeniyle 220'den fazla kişi ölmüş, yaklaşık 2 milyona yakın insan evini terketmek zorunda kalmıştır. Yukarıda bahsi geçen iklim değişikliği nedeniyle ortaya çıkan felaketler nedeniyle insanlar sosyo-ekonomik olarak birçok güçlükle karşılaşmış, göç etmek zorunda kalmış, sonuç olarak gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksulluk şiddetlenmiştir (Parekh, 2018: 4-5).

2.3 YOKSULLUK: TANIMI, ÇEŞİTLERİ

Bu başlık altında önce yoksulluğun tanımı ve çeşitleri üzerinde durulacak ve bu çerçevede sırasıyla; mutlak yoksulluk, nispi yoksulluk, aşırı yoksulluk, objektif ve sübjektif yoksulluk kavramları ele alınacaktır.

2.3.1 Yoksulluğun Tanımı

İnsanoğlu sosyal ve iktisadi eşitsizliklerle doğumla birlikte tanışır. Zengin ve refah düzeyi yüksek aileler bebekleri henüz doğmadan onların geleceğine ilişkin planlar yaparlar. Diğer yandan fakir ve refah düzeyi düşük bireyler, zengin olanlar kadar şanslı değildirler. Onlar, çok fakir ailelerde dördüncü, beşinci hatta dokuzuncu çocuk olarak dünyaya gelirler. Yeni doğan fakir bireyler aileleriyle birlikte yarı aç yarı tok bir şekilde hayatlarını idame ettirir, böyle

bir yaşamın kaderleri olduğunu düşünürler. Bilim ve teknolojinin ilerlediği, küreselleşen ve genel olarak refahın arttığı dünyada fakir insan nüfusunun son yıllarda en yüksek seviyelere çıktığını ifade etmek mümkündür (Öztürk ve Göktolga, 2010: 4).

Fakirliğin ne olduğu sorusunun bir tek cevabı yoktur. Fakirlik insanın “barınacak bir evinin olmaması,” “açlık,” “eğitimsizlik,” “hasta olunca tedavi olamama,” “temiz su bulamayıp, kirli su tüketmelerinden dolayı yakalandıkları çeşitli hastalıklar sebebiyle insanların ölmesi,” “insanın hiçbir işinin olmaması veyahut iyi şartlarda bir işe sahip olmama,” “umutsuzluk,” “özgür olamama,” “eşitsizlik,” “gelecek korkusuyla yaşayıp çocuklarının geleceğinden kaygı duyma” gibi birçok şekilde ifade edilebilir. Kimileri yoksulluğu adaletsiz gelir dağılımına bağlarken, kimileri kişisel becerilere ve eğitime sahip olup olmamaya bağlamaktadır. Özetle, yoksulluğun tek bir tanımının olması çok mümkün görünmemektedir. (Gündoğan, 2008: 43; Sen, 2004: 9).

Genel manada yoksulluk, insanların beslenme, giyinme, barınma vb. temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek gelirden mahrum kalmaları durumudur. Toplum içinde bireylerin hangi ihtiyaçlarının temel ihtiyaç olarak kabul edileceği zaman içinde ve bireyden bireye değişmektedir. Yoksulluk, insanların asgari düzeyde hayat standardının gerektirdiği ihtiyaçları karşılamaya yetecek gelirin elde edilememesidir. Bu tanımda, yoksulluğun belirli bir çerçevede açık bir standarda bağlanması amaçlanmıştır. Belli bir standarda sahip bir hayat için barınma, giyecek, yiyecek ve benzeri ihtiyaçları karşılayacak düzeyde gelir elde edilmesi gerekmektedir. Birey ve hane halkları bunları karşılayacak gelirden mahrum oldukları zaman fakir sayılmaktadırlar (Drewnowski, 1977: 189).

Günümüzde yoksulluk karmaşık bir sorun olarak görülmektedir. Özellikle Afrika ve Asya kıtasında yer alan ülkeler dünyada yoksulluğun en fazla görüldüğü ülkeler olma özelliği taşımaktadır. Yoksulluk, sağlık hizmetlerinden, eğitimden, beslenmeden, istihdamdan ve sosyal hayatın gerekliliklerinden mahrum kalınması olarak nitelendirilmiştir. Bununla birlikte, yapı olarak yoksulluk tek yönlü değil çok yönlü ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Ayrıca, yoksulluğu tek başına gelir yoksulluğu olarak tanımlamak yeterli olmayıp, çok boyutlu bir bakış açısının daha doğru olacağı görüşü de hâkim durumdadır (Sevimli, 2019: 30-31).

Genellikle az gelişmiş ülkelerin sorunu olarak görülen yoksulluk, gelişmekte veya gelişmiş ülkelerde de görülen önemli bir sorun olmuştur. Fakat gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde iktisadi büyümenin hızına ek olarak, gelir desteği, işsizlik sigortası, eğitim, sağlık vb. yardım uygulamaları refah düzeyi artmakta, yoksulluk düzeyi azaltılmaktadır. Geçmişten

günümüze kadar süregelen yoksulluk olgusu, yirminci yüzyılın sonlarında ve şimdilerde siyasal, sosyal ve ekonomik krizlerle birlikte daha da yaygın ve popüler bir sorun olmuştur (Gündüz, 2006: 34).

Uluslararası düzeyde yoksulluğun sınırlarının belirlenmesi, hem tanımlanmasına hem de azaltılmasına yönelik hedef ve politikaların daha basit bir şekilde belirlenmesine imkân sağlamaktadır. Mesela, yoksulluk sınırının günlük 1 \$'lık gelir olarak belirlenmesi, basit ve kullanışlı olması nedeniyle yoksulluğa yönelik farkındalığın artmasına ve uygun politikaların belirlenmesi imkânlarını arttırabilmektedir (Maxwell, 1999: 2).

2.3.2 Mutlak ve Nispi Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, bireyler ve hane halklarının hayatını idame ettirebilmeleri için gerekli olan minimum düzeyde gelir ve imkânlardan mahrum olmaları durumudur. Öncelikli olarak yardıma muhtaç durumda olan bu bireyler, temel insani ihtiyaçlar olan beslenme, barınma, giyinme vb. ihtiyaçlarını dahi giderememekte, bu nedenle ölüm riskiyle burun buruna kalmaları kaçınılmaz hale gelmektedir (Ensari, 2010: 9; Taş ve Özcan, 2012: 424).

Mutlak yoksulluğun tanımı yapılırken kullanılan asgari ihtiyaçlar ihtiyaç sepeti olarak isimlendirilmektedir. *İhtiyaç sepeti*, giyim, temel gıda maddeleri ve barınma ihtiyaçlarını kapsamaktadır. Mutlak yoksulluk durumunda, ihtiyaç sepetinde yer alan temel ihtiyaç maddelerinin satın alınması imkânsız olmaktadır. Mutlak yoksulluğun yalnızca gıda harcamalarına dayanan sığ bir manasının yanında gıda dışı harcamaları da dikkate alan geniş anlamı da vardır. Gelir düzeyi düşük ülkelerde mutlak yoksulluk en azından kalori ihtiyacını karşılayacak gıda sepetinin yanı sıra gıda dışı harcamaları da kapsamaktadır (Hatipler ve Aytaç, 2011: 12; Şenses, 2006: 64).

Mutlak yoksulluk sınırı gelişmiş ülkeler için günlük 14,40 dolar, Doğu Avrupa ve Türkiye için 4 dolar, Karayipler ve Latin Amerika ülkeleri için 2 dolar, az gelişmiş ülkeler için ise 1 dolar olarak belirlenmiştir. Mutlak yoksulluk sorunu, en hafif olarak gelişmiş ülkelerde, en fazla ise gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerde görülmektedir. Mutlak yoksulluğun hesaplanması iki farklı yöntemle yapılmaktadır. İlk yöntemde, yalnızca asgari gıda harcaması maliyetleri dikkate alınırken, ikinci yöntemde asgari gıda harcamalarına ilaveten ısınma, barınma, giyinme vb. temel ihtiyaçlar da hesaba katılmaktadır. Bu iki yöntem kıyaslandığında, ikinci yöntemde daha yüksek düzeyde bir yoksulluk sınırı ortaya çıkmaktadır (Coşkun ve Tireli, 2008: 24; Yücel, 2011: 385).

Adam Smith'e göre nispi yoksulluk, bireyin beslenme, giyinme, barınma gibi temel insani ihtiyaçları giderebildiği fakat kişisel gelirin eksikliğinden dolayı toplumun genel gelir ve refah seviyesinden düşük şartlarda yaşadığı ve sosyal manada topluma girişin engellendiği durumdur. Nispi yoksul birey ve hane halkları, toplumdaki genel refah seviyesinin altında kalanları ve toplumda ikinci dereceden dar gelire sahip olanları temsil etmektedir. Bu kişiler, temel insani ihtiyaçlarını kısmen karşılarken, sosyal katılım, eğitim ve sağlık yönünden zayıf kalmaktadırlar (Taş ve Özcan, 2012: 424).

Nispi yoksulluk, farklı gelir grubuna ait ülkelerin sahip oldukları gelir seviyesinden ziyade refah ve gelir düzeyi farklılıkları dikkate alınarak belirlenmektedir. Nispi yoksulluk kavramı, fakir birey ve hane halklarıyla o toplumda yer alıp yaşamını sürdüren, mevcut ekonomik koşullara sahip orta düzeyde bir gelir elde eden birey ve hane halklarının gelir kaynaklarına erişme yetenekleri arasındaki farkı göstermektedir. İnsanın sosyal bir varlık olması sebebiyle, nispi yoksulluk yaklaşımı, sorunu mutlak yoksulluğa göre daha geniş bir perspektiften değerlendirmektedir. Nispi olarak yoksul bireyler, mutlak suretle temel ihtiyaçlarını giderebilecek asgari gelir düzeyine sahip fakat kişisel kaynakların yetersizliği sebebiyle topluma göre genel hayat standardının altında yer alan ve sosyal açıdan topluma karışmasının engellendiği kişiler olmaktadır (Gündoğan, 2008: 43; Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 63).

Nispi yoksullukta barınma, beslenme, giyim vb. gibi temel ihtiyaçlarla birlikte eğitim, sağlık, temiz içme suyu, ulaştırma, elektrik, altyapı, yönetimde söz sahibi olma, güvenli ortam vb. gibi kalemler de dikkate alınmaktadır. Bu noktada sosyal dışlanma²⁰ olgusu kilit rol oynamakta böylece dışlanmaya sebep olan gereksinimlerin karşılanmaması durumu da hesaba katılmaktadır (Sargın, 2014: 161-162).

2.3.3 İnsani Yoksulluk-Gelir Yoksulluğu

1997 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme, UNDP) tarafından yayınlanan *İnsani Gelişme Raporu*'nda daha geniş bir

²⁰ **Sosyal dışlanma (social exclusion)** kavramı, ilk kez Rene Lenoir tarafından 1974 yılında *Les Exclus: Un Francais sur dix (Dışlanmışlar: On Fransız'dan Biri)* isimli kitabında kullanılmıştır. Bu kitapta, Lenoir, Fransa'da toplumun 1/10'unun toplumdaki dışlandığı, tecrit edildiğini ifade etmiştir. R. Lenoir, sosyal dışlanmanın çok ciddi bir sorun olduğunu ve bunun sosyal politikalarda yer verilmesi gereken bir sorun olması gerektiğini belirtmiştir. Genel manada sosyal dışlanma, bazı kişilerin, toplumdaki bireylerin toplumla bütünleşmesini sağlayan iktisadi, sosyal ve politik haklara ulaşamaması durumudur.

perspektiften açıklanan insani yoksulluk kavramı, insanca bir hayatı idame ettirebilecek şekilde maddi imkânların yanında temel ihtiyaçların da temin edilebilmesi için iktisadi, kültürel ve toplumsal fırsatların bulunmasının gerekli olduğunu ifade etmektedir. İnsani yoksulluk endeksi, özel ve kamusal kaynaklara ulaşamama, temel eğitim olanaklarından mahrum olma, insan ömrünün süresi gibi insani gelişme açısından yoksulluğun boyutlarını, olası mahrumiyetleri, insani gelişim standartlarının dışında kalan insanların oranını hesaplamaktadır (UNDP, 1997: 30-32).

Gelir yoksulluğu ise, hane halkları ve bireylerin yaşamlarını idame ettirebilecekleri ya da asgari geçimlerini sağlayabilecekleri düzeyde geliri elde edememeleri durumudur. Gelir yoksulluğu hesaplanırken, asgari yaşam düzeyi için ihtiyaç duyulan gelir yoksulluk sınırı olarak isimlendirilmiş, bu sınırın altındaki bireyler yoksul olarak tanımlanmıştır. Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde gelir yoksulluğu son yıllarda ivme kazanarak ciddi boyutlara varmıştır (Aktan ve Vural, 2002: 6; İncedal, 2013: 22).

2.3.4 Objektif ve Sübjektif Yoksulluk

Geçmişten günümüze kadar yoksulluk teorisi ve literatürü sosyal bilimler alanında hızla gelişmiştir. Bu gelişme, objektif ve sübjektif yoksulluğun yaşam standartlarına uygun bir biçimde kullanılabilirliğiyle paralel bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu sebeple, farklı yaklaşımlarla sübjektif ve objektif değerlendirmeler yapılmaktadır (Carletto ve Zezza, 2004: 2-3).

Adam Smith'e göre, bireyler dünyada eşit fırsatlara sahip olsalar bile bu fırsatları kullanmak ve yenilerini yakalamak yine onlara bağlı bir durumdur. Bu noktada Adam Smith, toplumda insanların sıkılmamasından ve onunla bütünleşmesinden bahsetmektedir. Ona göre, insanların çevresinden veya kendisinden utanmaması gerekmekte, toplumda insanlarla kaynaşıp, toplumdaki diğer bireylerle bir arada bulunabilmeleri gerekmektedir. A. Smith'e göre, bireyin bulunduğu çevreden veyahut kendisinden utanması yoksulluk düzeyinin kör sarmalıdır. A. Smith tarafından ortaya atılan bu kavram yakın zamanlarda objektif yoksulluk olarak tekrar gün yüzüne çıkmıştır (Yüce ve Özbek, 2006: 103). *Objektif yoksulluk*, insanların günlük alması gereken asgari kalori miktarı veyahut tüketim harcamaları gibi, doğruluğu belirlenebilecek bir standardın ya da standart setinin altında kalmaları durumudur (Lipton, 1997: 158). Objektif yaklaşıma göre, bireyler, he zaman neyin kendileri için en rasyonel olduğu konusunda değerlendirme yetisine sahip olamayabilirler. Fakirliğin ölçülmesinde, hemen tüm metotlar objektif yaklaşım doğrultusunda hareket etmekte ve kişiye özel beslenme yerine asgari besin miktarını belirlemektedir. Kişilerin tercihleri temelde birbirinden farklı olsa da asgari

besin gereksinimi belirlenerek ve genel bir standartlaştırmayla fakirlik ölçülebilmektedir (Lipton, 1997: 158; Aktan ve Vural, 2002: 6).

Sübjektif yoksulluk, bireylerin tercihlerini kapsamaktadır. Bu yoksulluk çeşidinde, yöntem olarak büyük ölçekli anketlerle toplumda kabul görececek minimum yaşam standardı belirlenmektedir. Anket sonuçlarına göre, gelir seviyesi ve refah düzeyi arasındaki münasebete göre belirlenen kritik bir refah seviyesi ve buna karşılık gelen gelir seviyesi yoksulluk sınırını çizmektedir. Fakat bu gösterge diğer endekslere göre birey ve hane halklarının refah seviyesini sübjektif bir şekilde ortaya çıkardığı için sıklıkla kullanılan bir yöntem olmamaktadır (Ersungur ve Topçuoğlu, 2014: 311; Kulaksız, 2014: 94).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELİR EŞİTSİZLİĞİ, YOKSULLUK VE EKONOMİK BÜYÜMENİN DİNAMİKLERİ

Bu başlık altında önce, gelir eşitsizliğinin ölçüm yöntemleri anlatılacak, arkasından iktisat literatüründe gelir eşitsizliği, yoksulluk ve ekonomik büyüme ilişkileri detaylı olarak incelenerek bu ilişkilerin ampirik incelemesi için bir altyapı oluşturulacaktır. Bu bağlamda, ekonomi literatüründe gelir eşitsizliğini ampirik olarak ortaya koyan ilk çalışma olarak bilinen Simon Kuznets'in 1955 yılında kendi adını verdiği Kuznets'in Ters U Hipotezi ile 2004 yılında Francois Bourguignon'un kendi adını verdiği ve yoksulluk, eşitsizlik ve büyüme ilişkilerini ortaya koyduğu Bourguignon Yoksulluk-Büyüme-Eşitsizlik Üçgeni Teorisi (Bourguignon Triangle-The Poverty-Growth-Inequality Triangle Theory) ve Fil Eğrisi anlatılacaktır.

3.1 Gelir Eşitsizliğinin Ölçülmesi

Mahiyetini ve etkilerini daha iyi kavrayabilmek için gelir eşitsizliğinin nasıl ölçüldüğünü anlamamız gerekir. Gelir eşitsizliğini ölçmek için birçok farklı yöntem bulunmakla beraber, bunlardan en yaygın olarak kullanılanlar Lorenz Eğrisi, Gini Katsayısı ve Palma rasyosudur. Bununla birlikte, bunlara kıyasla daha az kullanılan Robin Hood endeksi, Theil endeksi, Atkinson endeksi, Genelleştirilmiş Entropi endeksi gibi yöntemler de mevcuttur (Niyimbanira, 2017: 256).

Gelir eşitsizliğini ölçme metotları yaygın bir şekilde “normatif” ve “objektif” ölçütler olarak ayrılmaktadır. Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısı gelir eşitsizliğinin objektif ölçütlerdir. Yüksek düzeyde seyreden gelir dağılımı adaletsizlikleri daha düşük düzeyli sosyal refaha denk geldiğini vurgulayan Atkinson ve Dalton endeksleri ise normatif ölçütler olarak kabul edilmektedir (Sen, 1973: 2).

Bir ülkede gayri safi milli hasılanın yüksek düzeyde olması, toplumdaki herkesin refah düzeyinin yüksek olduğu manasına gelmemektedir. Başka bir ifadeyle, belirli bir dönemde üretim faktörleri sahipleri olan hane halkları veya bireylerin yaratılan gelirden ne kadar pay aldıklarından söz etmeksizin, milli gelirin ne kadar olduğu ve nasıl üretildiği, refah düzeyinin toplum içinde ne ölçüde bütün kesimlere yayıldığını göstermez. Ayrıca, gelir dağılımı hem iktisadi sebeplerle hem de sosyal adalet, demokrasi, eşitlik vb. sosyo-iktisadi temellere dayalı olarak, politika yapıcı ve karar vericiler tarafından özenle incelenmesi gereken bir konudur.

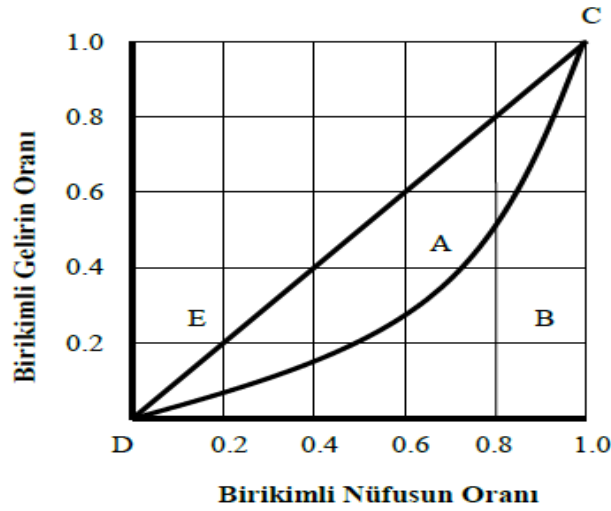
İktisadi büyümenin dengeli ve yeterli düzeyde seyredebilmesi için ekonomik, politik ve sosyal kararlar gelir dağılımı adaleti konusunda önemlidir (Todaro ve Smith, 2012: 223).

Bu alt başlıkta gelir eşitsizliğinin ölçüm yöntemlerinden Lorenz Eğrisi, Gini Katsayısı, Palma Rasyosu, Fil Eğrisi, Genelleştirilmiş Entropi, Theil Endeksi, McLoone Endeksi, Robin Hood Endeksi, Atkinson Endeksi, Pareto Katsayısı, Dalton Eşitsizlik Ölçütü ve Yüzelik Paylar Analizi sırasıyla detaylı olarak anlatılacaktır.

3.1.1 Lorenz Eğrisi

1905 yılında Marx Otto Lorenz, gelir eşitsizliğini ölçmek için kendi soyismini verdiği Lorenz eğrisini geliştirmiştir. Eğrinin yer aldığı düzlemin yatay ekseninde %20'lik dilimler halinde birikimli nüfus oranları yer alırken, dikey ekseninde birikimli gelir oranları yer almaktadır (Bellu ve Liberati, 2005: 2).

Şekil 26'da Lorenz eğrisi gösterilmiştir.

Şekil 26. Lorenz Eğrisi

Kaynak: Şekil yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 26'ya göre, C ve D noktaları arasındaki eğri *Lorenz eğrisini*, C ve D arasındaki doğru ise gelirin tamamen adil dağıldığını gösteren *mutlak eşitlik doğrusunu* göstermektedir. Mutlak eşitlik doğrusu üzerinde yer alan noktalar aynı gelir oranına karşılık gelen aynı nüfus oranını göstermektedir. Mesela, E noktasında bir ülkedeki toplam nüfusun %20'si gelirin %20'sini elde etmektedir. Lorenz eğrisi de eşit dağılım doğrusundan sapmaları göstermektedir.

Eşitsizlik düzeyi ne kadar yüksekse Lorenz eğrisi yatay eksene o kadar yakın olacak veya mutlak eşitlik doğrusundan o kadar uzaklaşacaktır. Bir ülke için farklı dönemlere ait

Lorenz eğrileri karşılaştırılabileceği gibi, bu, farklı ülkeler için de yapılabilir (Todaro ve Smith, 2012: 221).

M. Otto Lorenz, bu eğriyi keşfetmekle iktisat literatürüne önemli bir katkı yapmış olmanın yanında diğer gelir eşitsizliği ölçüm yöntemlerinin ortaya çıkmasına da öncülük etmiştir. Bunlar; Lorenz eğrisi ve mutlak eşitlik doğrusu arasında kalan alan Gini katsayısını, mutlak eşitlik doğrusu ve Lorenz eğrisi arasındaki maksimum düşey mesafeyi ölçen Pietra endeksini, Lorenz eğrisinin uzunluğunu ölçen Kakwani endeksidir. Gelir eşitsizliğini ortaya koyan en önemli çalışmalardan Gini Katsayısı, M. Otto Lorenz'in ekonomi literatürüne yaptığı önemli katkıların bir kanıtı olma özelliği taşımaktadır (Arnold, 2015: 10).

3.1.2 Gini Katsayısı

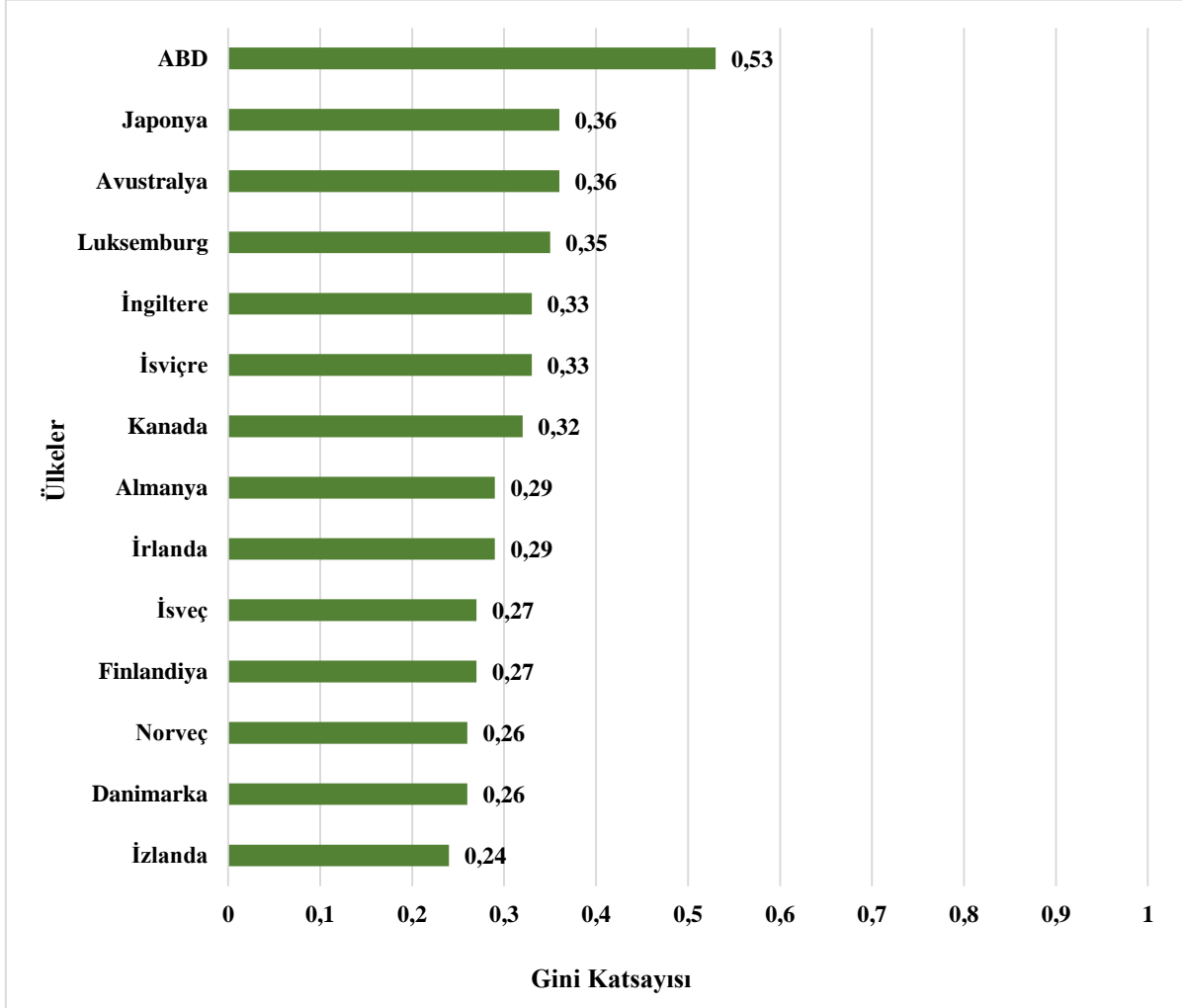
29 Mart 1914 yılında Corrado Gini tarafından Royal Venetia Institute for Science, *Letter and Arts*'ta yayınlanan "Sulla misura della concentrazione e della variabilità dei caratteri" başlıklı makalesiyle ortaya arttığı görüş ve kendi ismini verdiği katsayı, uzun yıllar boyunca hem iktisat literatürüne hem de diğer beşeri bilimlerde yer alan bölümlere önemli katkılar yapmıştır. C. Gini, Lorenz eğrisinden yola çıkarak gelir eşitsizliğini ölçen bir katsayı geliştirmiştir. Gini katsayısı 0 ile 1 arasında bir değer almakta olup, 1'e yaklaştığında mutlak eşitsizliğin söz konusu olduğunu, 0'a yaklaştığında gelirin tam olarak eşit dağıldığını, yani eşitsizliğin olmadığını göstermektedir (Giorgi, 1990: 183; Charles-Coll, 2011: 24-25).

Gini katsayısı, mutlak eşitlik doğrusu ve Lorenz eğrisi arasındaki alanın mutlak eşitlik doğrusunun alt kısmındaki üçgenin alanına bölünmesiyle hesaplanır. Gini katsayısı (3.8) numaralı denklemlerle gösterilebilir (Charles-Coll, 2011: 25):

$$Gini\ Katsayısı = \frac{A}{A+B} \quad (3.8)$$

(3.3) numaralı denkleme göre, Gini katsayısı, mutlak eşitlik doğrusu ile Lorenz Eğrisi arasında kalan alanın büyüklüğü ile aynı yönde değişmektedir. Başka bir ifadeyle, A alanı büyüdükçe Gini katsayısı artmakta ve gelir dağılımı kötüleşmektedir.

2019 yılı itibariyle gelişmiş ülkelerin Gini katsayısının seyri Şekil 27’de gösterilmiştir.

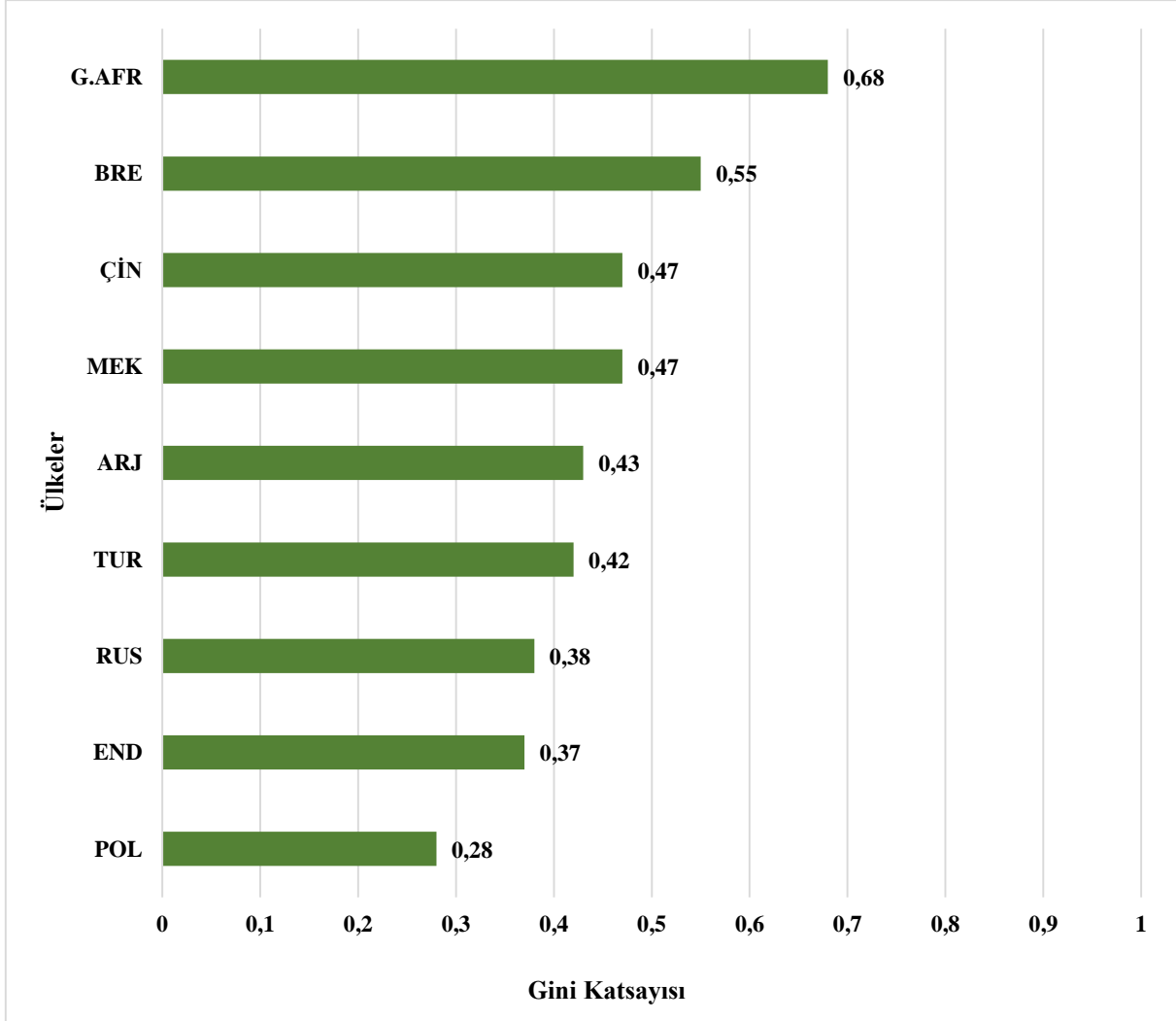

Şekil 27. Gelişmiş Ülkelerde Gini Katsayısının Dağılımı

Kaynak: Dünya Bankası (WB) ve Standartlaştırılmış Dünya Gelir Eşitsizliği Veri Tabanı’ndan (SWIID) derlenmiştir.

Şekil 27’ye göre, 2019 yılı itibariyle gelişmiş ülkelerin Gini katsayılarının düşük olduğu görülmektedir. Kuzey Avrupa, Orta Avrupa, Asya ve Amerika’da yer alan ülkelerin çoğunda Gini katsayısının düşük iken, bu ülke grubundan yalnızca Amerika Birleşik Devletleri’nde diğerlerinden yüksek (0,53) seviyededir.

2019 yılı itibariyle gelişmekte olan ülkelerin Gini katsayısının seyri Şekil 28’de gösterilmiştir.

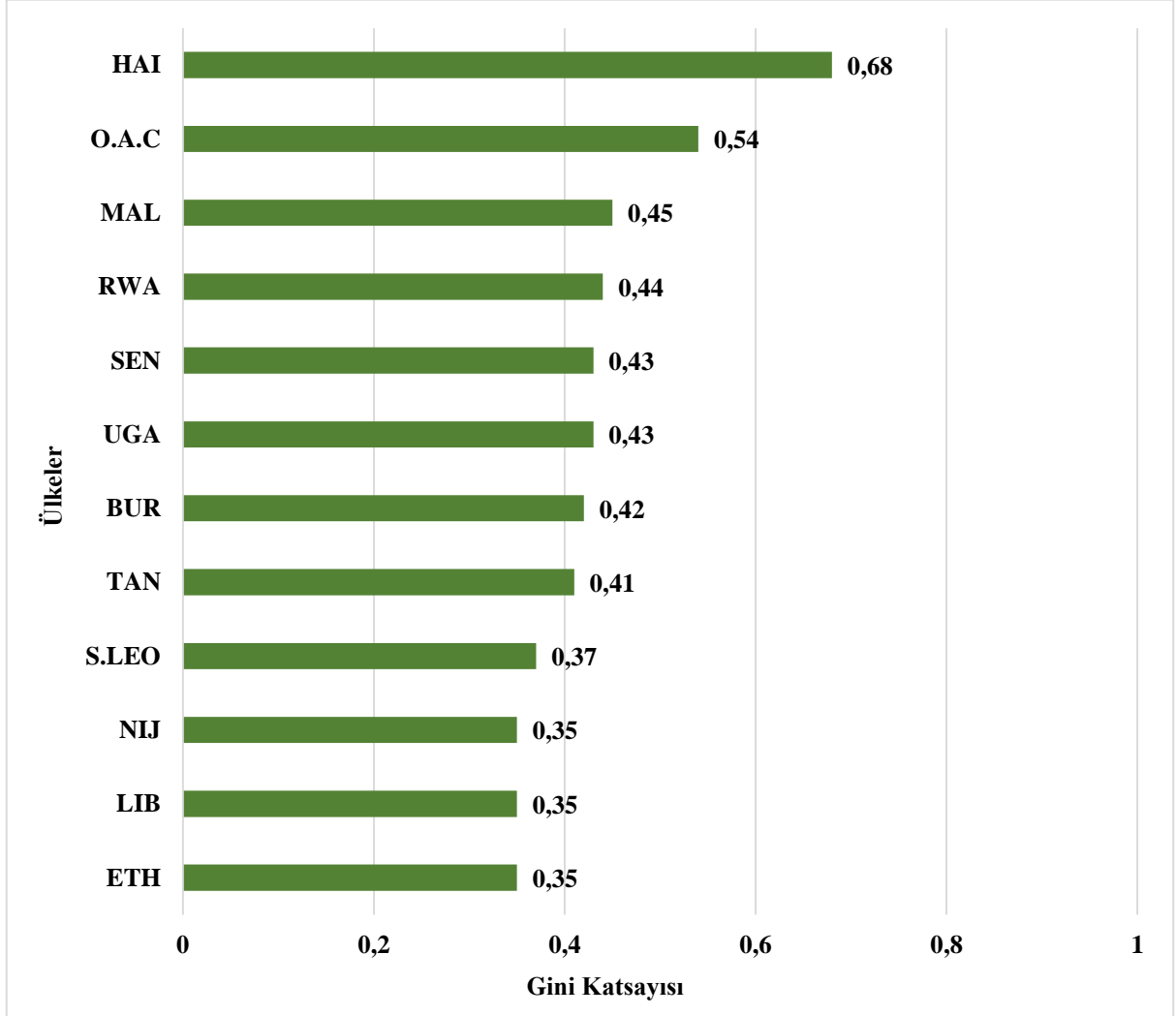

Şekil 28. Gelişmekte Olan Ülkelerde Gini Katsayısının Seyri (2019)

Kaynak: Dünya Bankası (WB) ve Standartlaştırılmış Dünya Gelir Eşitsizliği Veri Tabanı'ndan (SWIID) derlenmiştir.

Şekil 28'e göre, 2019 yılı itibariyle gelişmekte olan ülkelerin Gini katsayılarının çoğu gelişmiş ülkelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bir diğer deyişle, gelirin gelişmekte olan ülkelerde daha az eşit dağıldığı görülmektedir. Burada dikkat çeken bir husus, Brezilya ve Güney Afrika hariç, diğer ülkelerde gelirin ABD'ne göre daha eşit dağılmış olmasıdır.

2019 yılı itibariyle gelişmemiş ülkelerin Gini katsayısının seyri Şekil 29'da gösterilmiştir.

Şekil 29. Gelişmemiş Ülkelerde Gini Katsayısının Seyri (2019)

Kaynak: Dünya Bankası (WB) ve Standartlaştırılmış Dünya Gelir Eşitsizliği Veri Tabanı (SWIID) verilerinden derlenmiştir.

Şekil 29'a göre, 2019 yılı itibarıyla gelişmemiş ülkelerin Gini katsayılarının gelişmiş ülkelere göre daha yüksek, gelişmekte olan ülkelerle hemen hemen aynı düzeyde olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle, gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında bu ülkelerde gelir eşitsizlikleri daha fazladır. Bununla birlikte, bu ülkelere ait Gini katsayıları, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Haiti hariç, Şekil 27'de yer alan ABD'nin Gini katsayısından (0,53) daha düşüktür. Gini katsayısı ölçü alındığında, gelişmemiş olan ülkelerdeki Gini katsayısının, ilginç

bir şekilde gelişmekte olan ülkelere nazaran daha düşük olduğu görülmektedir. Söz konusu bu durum birinci gruptaki ülkelerde gelirin daha adil dağılmış olduğu anlamına gelmektedir.

Gini katsayısı farklı bölgelerdeki farklı ülkelerin gelir dağılımı eşitsizliklerinin karşılaştırılması ve gelirin nüfusun farklı grupları arasındaki dağılımını mukayese etme imkânı sunmaktadır. Aynı zamanda, Gini katsayısı, zaman içerisinde gelir dağılımı eşitsizliğindeki bozulmalar veya iyileşmelerin gözlemlenmesine imkân vermektedir. Lorenz eğrisinden elde edilen Gini katsayısının en önemli dezavantajı, bir nokta tahmini olması ve bireylerin yaşam boyu gelirini dikkate almamasıdır (Charles-Coll, 2011: 26).

3.1.3 Palma Rasyosu

Gelir dağılımı eşitsizliğinin ölçüm metotlarından bir diğeri de Palma Rasyosu'dur. 2006 ve 2011 yılında José Gabriel Palma tarafından yapılan çalışmalar neticesinde ortaya konulan bu yöntemle göre, en yüksek gelirli %10'luk nüfusun, en düşük gelire sahip %40'luk nüfusa oranlanmasıyla hesaplanmaktadır (Palma, 2011: 152-153).

Palma rasyosunun hesaplanma yöntemi (3.9) numaralı denklemlerle gösterilmiştir.

$$Palma = \frac{En\ zengin\ \%10'luk\ dilimin\ gelirden\ aldığı\ pay}{En\ fakir\ \%40'luk\ dilimin\ gelirden\ aldığı\ pay} \quad (3.9)$$

(3.4) numaralı denklemden anlaşılacağı üzere, Palma rasyosu büyüdükçe gelir eşitsizliği artmakta, düştükçe gelir eşitsizliği azalmaktadır. Gini katsayısının orta gelir grubundaki eşitsizliklere daha duyarlı olduğu olması, Palma rasyosunun geliştirilmesinde etkili olmaktadır. Gini katsayısının aksine Palma rasyosu, üst ve alt gelir gruplarının her ikisine de duyarlıdır (Cobham ve Summer, 2013:2).

Şekil 30'da Gelişmiş ülkelerin Palma rasyosunun seyri gösterilmiştir.

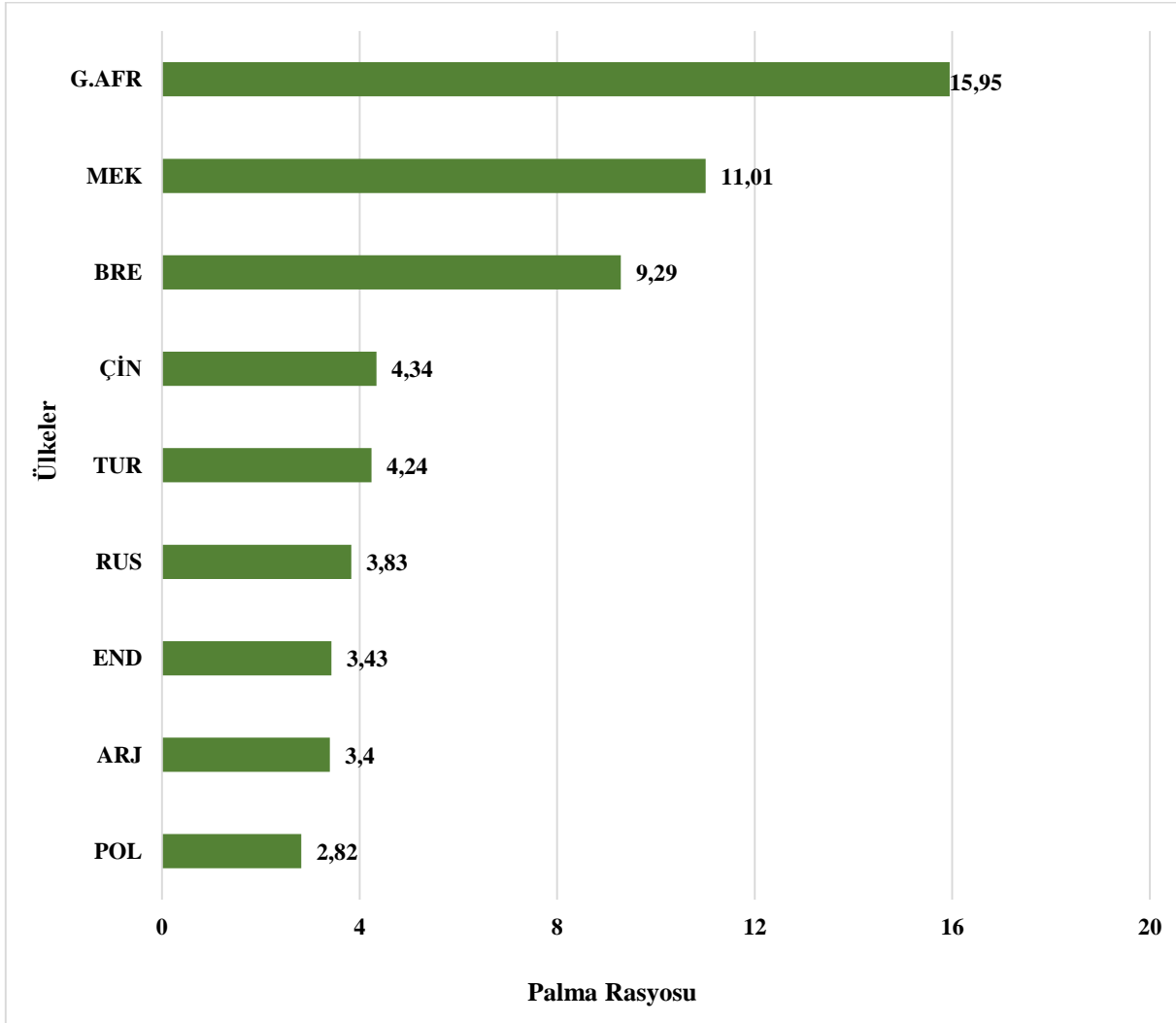
Şekil 30. Gelişmiş Ülkelerde Palma Rasyosunun Seyri (2019)

Kaynak: Dünya Eşitsizlik Veri Tabanından (World Inequality Database-WID) alınan nüfusun en yüksek gelirli %10'luk kısmının vergi öncesi milli gelirinin, en düşük gelirli %40'lık kısmının vergi öncesi milli gelirine oranlanmasıyla yazar tarafından hesaplanmıştır.

Şekil 30'a göre, 2019 yılı itibariyle gelişmiş ülkelerin Palma rasyosu düşük düzeyde seyretmektedir. Kuzey ve Orta Avrupa'da yer alan İzlanda, Danimarka, Norveç, İsveç, İsveç, Finlandiya, İsviçre, Almanya, Lüksemburg ve İngiltere ile Asya'da yer alan Japonya, Avustralya ve Amerika Kıtası'nda yer alan Kanada'da Palma rasyosunun düşük olduğu

görülürken; bu ülke grubundan yalnızca Amerika Birleşik Devletleri'nde Palma rasyosunun diğer ülkelerden yüksek (5,39) olduğu görülmektedir.

2019 yılı itibariyle gelişmekte olan ülkelerin Palma rasyosunun seyri Şekil 31'de gösterilmiştir.

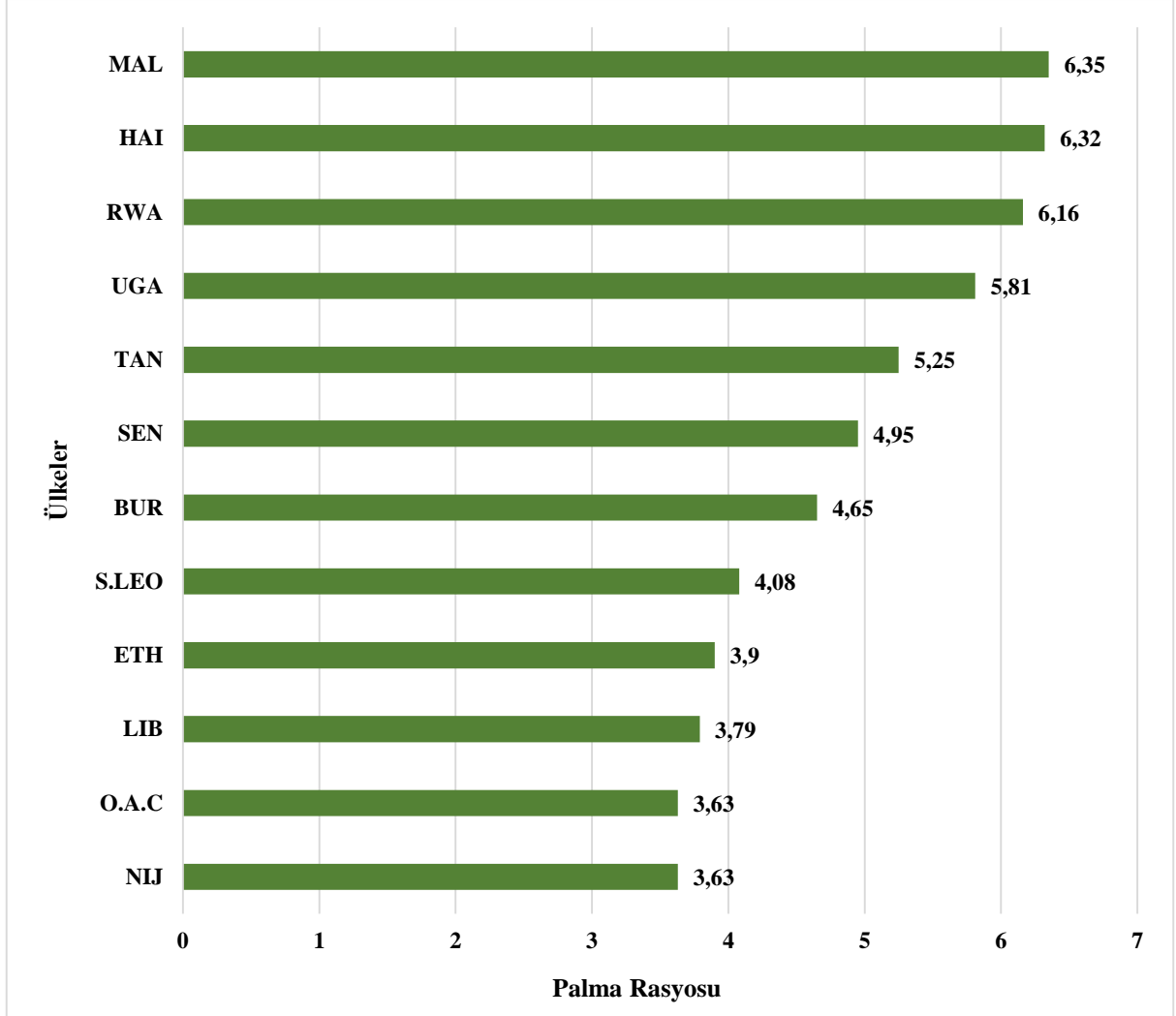

Şekil 31. Gelişmekte Olan Ülkelerde Palma Rasyosunun Seyri (2019)

Kaynak: Dünya Eşitsizlik Veri Tabanından (World Inequality Database-WID) alınan nüfusun en yüksek gelirli %10'luk kısmının vergi öncesi milli gelirinin, en düşük gelirli %40'lık kısmının vergi öncesi milli gelirine oranlanmasıyla yazar tarafından hesaplanmıştır.

Şekil 31'e göre, 2019 yılı itibariyle gelişmekte olan ülkelerde Palma rasyosunun gelişmiş ülkelere daha fazla oldu görülmektedir. Diğer bir deyişle, gelir eşitsizlikleri gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere kıyasla daha fazladır. Bu rasyonun Brezilya (9,29), Meksika (11,01) ve Güney Afrika'da (15,95) oldukça yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

2019 yılı itibariyle gelişmemiş ülkelerin Palma rasyolarının seyri Şekil 32’de gösterilmiştir.

Şekil 32. Gelişmemiş Ülkelerde Palma Rasyosunun Seyri (2019)

Kaynak: Dünya Eşitsizlik Veri Tabanından (World Inequality Database-WID) alınan nüfusun en yüksek gelirlili %10’luk kısmının vergi öncesi milli gelirinin, en düşük gelirlili %40’luk kısmının vergi öncesi milli gelirine oranlanmasıyla yazar tarafından hesaplanmıştır.

Şekil 32’e göre, 2019 yılı itibariyle gelişmemiş ülkelerin Palma rasyosu gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göre (bir kaçı hariç) hemen hemen aynı düzeydedir. Başka bir deyişle, bu ülkelerde eşitsizlikler gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında daha fazladır. 2019 yılı itibariyle bu grupta en yüksek Palma rasyolarının Rwanda (6,16), Haiti ve (6,32) Malawi’de (6,35) olduğu görülmektedir.

Palma rasyosu hem hesaplanma kolaylığı hem de iyi bir eşitsizlik göstergesi olarak politika yapıcılar tarafından ikna edici bir araç olarak görülmüştür. Bunun sebebi, rasyonun, gelir dağılımının iki uç dilimindeki (en yüksek gelire sahip %10'luk gelir grubu ve en düşük gelire sahip alt %40'luk gelir grubu) nüfus kesimlerinin gelirlerindeki değişikliklere daha duyarlı olmasıdır. Palma rasyosu ve Gini katsayısı birbirini tamamlayan gelir dağılımı eşitsizliği göstergeleri olarak kabul edilmektedirler. Bu iki gelir eşitsizliği ölçütü karşılaştırıldığında hem hesaplanma yönteminin kolaylığı hem de politika yapıcılar tarafından ikna edici bulunması bakımından Palma rasyosunun daha kullanışlı olduğu söylenebilir (Krozer, 2014: 2; Cobham ve Summer, 2013: 18).

3.1.4 Genelleştirilmiş Entropi ve Theil Endeksi

Genelleştirilmiş entropi, her yapının düzenli bir durumdan düzensiz bir duruma doğru kaçınılmaz bir yönelişi olduğunu ifade eden bir teoridir. Genelleştirilmiş entropi sadece Theil endeksi için değil tüm gelir eşitsizliği ölçüm metotları için genel kabul gören aksiyomatik bir konu olmaktadır. 1967 yılında Hollandalı ekonometrici Henri Theil bilgi teorisindeki entropi kavramından türeterek kendi soyismini verdiği gelir eşitsizliği metodunu ortaya atmıştır. Genelleştirilmiş entropi kavramının Theil endeksiyle birlikte verilmesinin sebebi ise, bu ölçüm yönteminin hem entropi kavramından esinlenerek ortaya çıkması hem de diğer Theil Endeksinin diğer ölçüm yöntemlerine nazaran daha çeşitli bir veri setiyle hesaplanabilir olmasından ileri gelmektedir (Özdemir ve İslamoğlu, 2017: 95; Conceição ve Ferreira, 2000: 1-54).

Theil endeksi, parasal kaynaklar bakımından birbirinden ayırt edilemeyen aynı gelir grubunun özelliğiyle ilgilidir. Endeks, gelir dağılımı ölçümünde eşitsizliği grup içi ve gruplar arası eşitsizlik olarak ayrıştırmaya olanak tanıdığı için gelir eşitsizliği ölçümünde kullanılmaya elverişli bir ölçüm metodudur. Bireysel verilerin mevcut olduğu durumda her bir birey özdeş bir nüfus payına ($1/n$) sahip olmaktadır. Bu sebeple Theil Endeksi, bireylerin payının ortalama gelirden oransal uzaklığının belirlenmesine dayanmaktadır. Kişisel verilerin olmadığı durumda ise Theil Entropi endeksi gruplar için belirlenebilmektedir. Daha yüksek entropi değeri daha adaletli bir gelir dağılımını gösterirken, daha düşük olan bir değer de daha yüksek gelir dağılımı eşitsizliğini ifade etmektedir. Theil endeksi 1 ile 0 arasında bir değer almaktadır. Değer 1'e yaklaştıkça eşitsizlik azalırken, 0'a yaklaştıkça eşitsizlikler artacaktır (Krol ve Miedema, 2009: 9; Charles-Coll, 2011: 23).

Theil endeksi, hane halklarının toplam gelirden aldığı pay ve bu hane halkı gelirlerinin ortalama gelire mukayesesini mümkün kılmaktadır. Gruplar arasındaki eşitsizlik (4.1) numaralı denklemlerle hesaplanmaktadır (Elveren, 2013: 37; Akın ve Aytun, 2018: 57):

$$T = \sum_{i=1}^n \left\{ \left(\frac{P_i}{P} \right) \cdot \left(\frac{Y_i}{P} \right) \cdot \ln \left(\frac{Y_i}{m} \right) \right\} \quad (4.1)$$

Bu denklemde m toplam nüfusun ortalama gelirinin, i her bir gelir grubunu, P toplam nüfusu, P_i , i grubundaki kişi sayısını ve Y_i de i grubundaki ortalama geliri göstermektedir. Theil endeksi ölçekten bağımsız olup, hane halkı sayısına veya analizi gerçekleşen grubun büyüklüğüne göre değişebilmektedir. Theil endeksi, ülke bazında zaman serisi analizinde yaygın kullanılmakta olup, ülkelerin zaman içerisindeki gelir eşitsizliği değişimleri konusunda oldukça açıklayıcıdır.

Theil yöntemi, gelir grubu bileşenleri ve grup içi eşitsizliğini anlamak noktasında oldukça faydalı olmasına rağmen birtakım dezavantajları da vardır. Theil endeksinin hem hesaplanması hem de yorumlanması zordur. Alt, orta ve üst gelir grubundaki gelir dağılımında herhangi bir değişikliğin olup olmadığına bakmadan, dağılımda görülecek değişimler de Theil endeksini değiştirecektir. Ayrıca, endeksin hesaplanması grupta yer alan bireylerin sayısına bağlı olduğu için Theil endeksi, farklı gelir grubu yapıları ve farklı büyüklüklere sahip nüfusları mukayese etmeye imkân vermemektedir (Krol ve Miedema, 2009: 11).

3.1.5 McLoone Endeksi

Gini katsayısının tersine McLoone endeksi medyan sınırının altında kalan gelir grubuna odaklanmaktadır. Bu endeks, medyan değerine sahip olanlarla medyan değerinin altında gelire sahip olanlar arasında mukayese yapılmasına imkân vermektedir. McLoone endeksi, medyan değerinin altında kalan gelir grubunun toplam gelirleriyle medyan gelir seviyesi altında kalan bireylerin sayısı ve medyan gelir seviyesi değerinin çarpımına bölünerek hesaplanmaktadır. Bir diğer deyişle endeks, geliri ortanca gelirin altında olan gelir grubunu ortanca gelire mukayese etmektedir. McLoone endeksi ortanca gelir grubunun altında kalan tüm bireylerin gelirlerinin toplamının ortanca gelir ile ortancanın altında kalan kişi sayısının bölümüyle hesaplanmaktadır. Endeks, McLoone endeksi 0 ile 1 arasında bir değer almaktadır. Eğer medyan değerinin altında hiç gözlem yok ise endeks 1 değerini almaktadır. Diğer gelir eşitsizliği ölçüm metodlarının aksine, McLoone endeksi, 0'a yaklaştıkça mutlak eşitsizliği gösterirken, 1'e yaklaştıkça gelir dağılımının daha adil olduğunu göstermektedir (NCES, 2007: 42; Hale, 2003: 4-5).

McLoone endeksinin matematiksel hali (4.2) numaralı denklemle gösterilmiştir (Chzhen vd., 2016: 11):

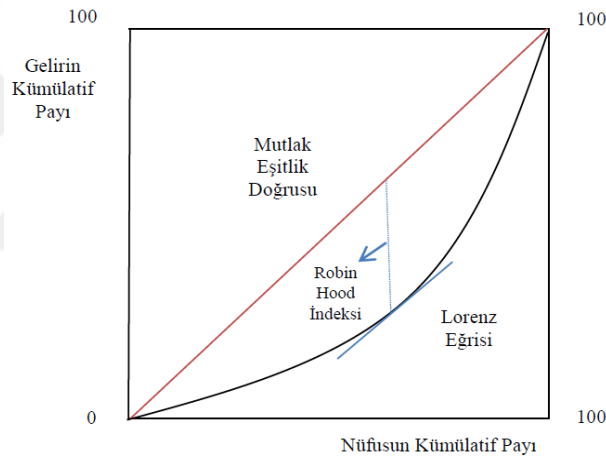
$$McLoone\ Endeksi = \frac{\sum x \text{ medyan altında kalan gelir grubu}}{n \text{ medyan altında kalanlar} \times \text{Ortanca Değer}} = \frac{\bar{x} \text{ medyan altında kalan}}{\text{Ortanca Değer}} \quad (4.2)$$

Diğer ölçüm metotlarına göre kıyasla McLoone endeksinin hesaplanması nispeten daha kolaydır. Aynı zamanda medyan değeri gerçeği ifade ediyorsa gelir dağılımının orta ve alt kesimi karşılaştırıldığında söz konusu endeksin ne kadar hassas olduğu ortaya çıkmaktadır. McLoone endeksinin avantajlarının yanında dezavantajları da vardır. Endeks, medyan değerinin üstündeki hiçbir bilgiyi kullanmamakta, bu durumu dikkate almamaktadır.

3.1.6 Robin Hood Endeksi

Pietra endeksi veya Hoover endeksi olarak da bilinen Robin Hood endeksi, eşitlikçi bir gelir dağılımı için yeniden dağıtım miktarının ne kadar olması gerektiğini göstermektedir. Robin Hood endeksi, Lorenz eğrisi ve Gini katsayısıyla doğrudan ilişkili olup, mutlak eşitlik doğrusu ile Lorenz eğrisi arasındaki maksimum dikey uzunluğa eşittir (Kämpke ve Radermacher, 2015: 52; Krol ve Miedema, 2009: 8).

Robin Hood endeksinin grafiksel hali Şekil 33’te gösterilmiştir.

Şekil 33. Robin Hood Endeksi ve Lorenz Eğrisi

Kaynak: (Krol ve Miedema, 2009: 8)

Şekil 33’e göre, Lorenz eğrisiyle mutlak eşitlik doğrusu arasında kalan en uzun mesafe aralığı Robin Hood endeksini ifade etmektedir.

Robin Hood endeksinin matematiksel ifadesi (4.3) numaralı denklemlerle gösterilmiştir (Kämpke ve Radermacher, 2015: 52-53):

$$H = H(L) = \text{Max } u - L(u) \quad (0 \leq u \leq 1) \text{ ve } (G \leq 2H) \quad (4.3)$$

(3.5) numaralı denklemde yer alan u , Lorenz eğrisi üzerindeki her bir noktayı ifade etmektedir. Denklem göre, $u=1$ durumu maksimum değeri ifade etmektedir ve mutlak eşitlik doğrusuna denk gelmektedir; buna karşılık $u \neq 1$ eşitsizlik durumunu göstermektedir. $L(u)$ ise,

gelir dağılımı eşitsizliğinin olduğu durumda oluşacak Lorenz eğrisi üzerindeki u değerine karşılık gelmektedir. Arada oluşacak fark ise Robin Hood endeksini ortaya çıkarmaktadır. Endeks 1 ile 0 arasında bir değer almaktadır. Gini katsayısı (G) ile gösterilmiş olup denklemde Robin Hood endeksiyle Gini ilişkisi ise $G \leq 2H$ 'dir. Endeks 1 ile 0 arasında bir değer almaktadır. Endeksin 1 olduğunda tam eşitsizlik durumu vardır ve gelir yeniden dağıtılmalıdır, 0 olması durumunda ise mutlak eşitlik vardır ve yeniden dağıtıma ihtiyaç bulunmamaktadır.

3.1.7 Atkinson Endeksi

Atkinson endeksi, Anthony B. Atkinson'un eşitsizlikleri ortaya koymak için sosyal refah fonksiyonundan yola çıkarak elde ettiği ve kendi soy ismiyle anılan bir eşitsizlik ölçüsüdür. Atkinson, sosyal yargılarda bulunmaksızın eşitsizliklerin ölçülemeyeceğini vurgulayarak, Gini katsayısını tenkit etmiştir. Atkinson endeksi, üst veya alt sınıflardan ziyade orta sınıftaki eşitsizliklere daha duyarlıdır. Endeks, gelir dağılımının farklı gelir gruplarına göre duyarlılığını değişen bir ölçüt olarak sunmaktadır (Cowell, 2000: 46-47; Atkinson, 1970: 257).

Atkinson endeksi matematiksel olarak (4.4) numaralı denklemdeki gibi yazılabilir (Hisnanick ve Rogers, 2006: 6):

$$A\varepsilon = 1 - \frac{n}{1} \left(\sum_{i=1}^n \left(\frac{Y_i}{m} \right)^{1-\varepsilon} \right)^{1/1-\varepsilon} \quad (4.4)$$

Denklemde yer alan n hane sayısını gösterirken, m hane halkı gelirlerinin ortalamasını ifade etmektedir. (3.6) denklemine göre, $\varepsilon > 0$ durumu *gelir dağılımına ilişkin hoşnutsuzluğu* göstermektedir. Atkinson endeksi, gelir eşitsizliklerine karşı *toplum tarafından verilen tepkiye* dayanmaktadır. Endeks 0 ile sonsuz (∞) arasında bir değer almaktadır. Toplumun tepkisi, Atkinson endeksinin ε parametresinin değeriyle gösterilmektedir. Bu parametre gelir eşitsizliğini ölçmek için kullanılmakta olup, değeri arttıkça düşük gelirliler transfer ödemelerine daha az duyarlıyken, yüksek gelire sahip bireylerin daha duyarlı olmaktadır. Yani, düşük gelirliler transfer ödemelerinden yüksek gelirliler kadar faydalanamamaktadır. Endeks sayısı 1'e yaklaştıkça mutlak eşitsizlik, 0'a yaklaştıkça mutlak eşitlik durumuna yaklaşılır. Değerin sonsuz olması durumunda endeks, yalnızca toplumdaki en alt gelire sahip kişileri ifade etmektedir (Hisnanick ve Rogers, 2006: 6; Pauw, 2003: 10).

3.1.8 Pareto Katsayısı

19. YY'nın sonlarına doğru italyan ekonomist Wilfredo Pareto tarafından ortaya konan Pareto katsayısı gelir dağılımı konusunda yapılan ilk ampirik çalışma olma niteliği taşımaktadır. Pareto katsayı "A" ile ifade edilirken, rastgele seçilen bireylerin gelir düzeyleriyle

söz konusu bireylerden daha yüksek veya aynı seviyede geliri olanları arasında sabit bir ilişki söz konusu olmaktadır. Pareto katsayısının matematiksel hali (4.5) numaralı denklemle gösterilmiştir (Pen, 1971: 234-235):

$$N_y = Ay^\alpha \quad (4.5)$$

(4.5) numaralı denklemde A pareto katsayısını, y bireylerin gelir seviyesini N_y y seviyesinin üstünde veya aynı seviyede geliri olanların sayısını, α eğim katsayısını göstermektedir. Eğim katsayısı yükseldikçe gelir eşitsizliği azalmakta, küçüldükçe gelir eşitsizliği artmaktadır.

(4.5) numaralı denklemdeki eşitlik, logaritmik terimler kullanılarak (4.6) numaralı denklemdeki gibi ifade edilebilir (Cirillo, 1974: 76):

$$\log N = \log A + \alpha \log X \quad (4.6)$$

Bu denklemde $\log N$, X veya daha yüksek gelir elde eden kişi sayısını, $\log X$ de gelir düzeylerini ifade etmektedir.

W. Pareto'nun geliştirdiği katsayı, gelir dağılımı eşitsizliğini mekân veya zamandan bağımsız bir şekilde göstermektedir. Pareto, gelir düzeyi arttıkça, birey veya hane halklarının daha üst gelir grubuna geçiş ihtimalinin nasıl ve ne düzeyde arttığını belirlemeye çalışmaktadır. Pareto'nun "A" katsayısı, belirli bir gelir seviyesine sahip olanlarla daha yüksek veya aynı seviyede gelire sahip olanlar arasında sabit bir ilişkinin olması gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu gelir eşitsizliği ölçütü, gelir seviyesi arttıkça bireylerin daha yüksek gelir gruplarına doğru yükselme ihtimalini nasıl arttırdığını yaklaşık olarak ortaya koymaktadır (Öztürk ve Göktolga, 2010: 13; Öztürk, 2017:57).

3.1.9 Dalton Eşitsizlik Ölçütü

Dalton eşitsizlik ölçütü, gelir dağılımındaki eşitsizlikleri ortaya koymak amacıyla Hugh Dalton tarafından 1920 yılındaki *Gelir Eşitsizliğinin Ölçülmesi (The Measurement of the Inequality of Incomes)* adlı çalışmasıyla iktisat literatürüne girmiştir. H. Dalton, geliri kişisel refahın temel belirleyicisi olarak görmüş ve bununla ilgili konulara odaklanmıştır. Özel olarak eşitsizliğin ölçülmesini tartışmamış, daha ziyade gelir eşitsizliğine karşı alınacak önlemlerin seçimi ve sosyal refah ile ilgili konularda yorumlar yapmıştır (Dalton, 1920: 348).

H. Dalton, Arthur Cecil Pigou'nun 1912 yılındaki *Servet ve Refah* adlı çalışmasında kullandığı faydacı sosyal refah yaklaşımını benimsemiştir. H. Dalton'un transfer ilkesi, ortaya

attığı gelir eşitsizliği ölçütünün temelini oluşturmuştur. Zengin bireylerden daha fakir bireylere doğru gelir transferi olarak bilinen *Pigou-Dalton transfer ilkesine* göre, ortalama geliri koruyan bir gelir transferi toplam memnuniyeti²¹ arttıracaktır. Buna göre, faydanın tüm kişiler için azalmadığı ve aynı seviyede kaldığı içbükey bir gelir fonksiyonu varsayılmaktadır (Pigou, 1912: 24).

Dalton eşitsizlik ölçütüne göre, herhangi bir gelir ölçütünün iktisadi refahı kapsayan bir yanı mutlaka olmalıdır. Dalton eşitsizlik ölçütü (4.7) numaralı denklemlerle gösterilmiştir (Sen, 1973: 36):

$$D = \frac{(\sum_{i=1}^n Y_i)}{n} \cdot U(Y) \quad (4.7)$$

Bu denklemde D Dalton eşitsizlik ölçütünü, Y_i hane halkı gelirlerini, U fayda fonksiyonunu, Y ortalama geliri, $n \cdot U(Y)$ ulaşılabilecek toplam refahı ve $U(Y_i)$ refah düzeyini simgelemektedir. Burada (ϵ) ifadesi ise, eşitsizlikten kaçınma olarak ifade edilmekte olup, ne kadar yüksekse üst gelir gruplarındaki bireylere göre alt gelir gruplarındaki bireylere yapılan transferler daha önemli olmaktadır.

Dalton'un ölçütü Gini katsayısı, standart sapma gibi standart eşitsizlik ölçütlerine alternatif eşitsizlik yöntemi olarak tanımlanmıştır. Dalton'un ölçütünün iki önemli sonucu bulunmaktadır. Birincisi, konuyla ilgili araştırmacılara eşitsizlik ölçütlerinden sosyal refah fonksiyonuna ve bunun tersi yönde bir durumun olduğu şeklinde açıklamalar sunmasıdır. İkincisi, gelirin yeniden dağıtılması konusunda gelir adaletine yönelik farklı görüşlerin, yalnızca eşitlikten imtina derecesiyle (ϵ) ifade edilmemesi gerekliliğini vurgulamasıdır (Atkinson ve Brandolini, 2015: 214).

3.1.10 Yüzde Paylar Analizi

Yüzde paylar analizi, bireysel gelir dağılımı eşitsizliğini ölçmede kullanılan en basit ve en yaygın yöntemdir. Bu analizde, hane halkları yüzde 20'lik 5, yüzde 10'luk 10, yüzde 5'lik 20, yüzde 1'lik 100 gruba ayrılarak her bir grubun toplam gelirden aldığı pay mukayese edilmektedir. Bu yöntemde hane halkları milli gelirden aldıkları paya göre en fakirden en zengine doğru yüzde 20'lik dilimler halinde beş grupta kümülatif olarak sıralanırken, nüfusun

²¹ **Memnuniyet toplamı:** Fayda veya memnuniyet toplamı, kişilerin belirli bir miktarda hizmet veya bir malı tüketmekten elde ettiği toplam faydayı ifade etmektedir.

her bir yüzde 20'lik payının toplam gelirden ne kadar pay aldığı gösterilmektedir (Öztürk, 2012: 432; Altınışık ve Peker, 2008: 104).

Yüzde paylar analizinin en zayıf yanı, sadece milli gelirin büyüklüğüne odaklanması ve gelirin nasıl elde edildiğinin hesaplamaya dâhil edilmemesidir. İstatistikçi ve iktisatçılar, toplumdaki tüm bireyleri ve bireylerin gelirlerini ortan oranlı bir halde tanzim etmek ve toplam nüfusu da farklı gelir grupları arasındaki gelir dağılımına göre bölmektedirler. Nobel ekonomi ödüllü Simon Kuznets'ten sonra bazen *Kuznets oranı* olarak da isimlendirilen bu analiz, çoğu zaman düşük ve yüksek gelirli gruplar arasındaki gelir eşitsizliğini ölçme metodu olarak kullanılmıştır (Todaro ve Smith, 2012: 218-219).

3.2 Yoksulluğun Ölçülmesi

Bu başlık altında yoksulluğu ölçme metodlarından; İnsani Yoksulluk Endeksi, Foster-Greer-Thorbecke Endeksi, Kafa Sayısı Endeksi, Yoksulluk Açığı Endeksi, Sen Endeksi, Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi, İnsani Gelişme Endeksi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlik Endeksi sırasıyla detaylı olarak anlatılacaktır.

3.2.1 İnsani Yoksulluk Endeksi

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme) tarafından ilk kez 1997'de yayınlanan *İnsani Gelişme Raporu*'yla insani yoksulluk kavramı ortaya çıkmıştır. Gelir yoksulluğu ile insani yoksulluk birbiriyle ilişkili olmasına rağmen birbirinden farklı kavramlardır. İnsani yoksulluk; okur-yazarlık, yetersiz beslenme, anne-çocuk sağlığının yetersizliği, güçsüzlük, gelecek kaygısı, hastalıklara yakalanma ve özgürlüğün yetersizliği vb. gibi temel insani haklardan mahrum kalma olarak tanımlanmıştır. Toplumdaki bireylerin beceri ve kabiliyetlerini devam ettirebilmeleri için gerekli eğitim, sağlık, enerji, temiz içme suyu, iletişim gibi mal ve hizmetlere erişememesi veya sahip olamaması, yoksulluğun insani boyutu olarak kabul edilmektedir (Kaya, 2011: 37-38).

Tüketim harcamaları ve aylık gelir düzeyinin yoksulluğun tespitinde yeterli olmaması nedeniyle, insani yoksulluk endeksi parasal olmayan değişkenleri de göz önünde bulundurmaktadır. Gelir ve harcamaya sağlık ve eğitim düzeyi gibi unsurlar da dâhil edilerek oluşturulan İnsani Yoksulluk Endeksi, yoksulluğun ölçülmesinde önemli bir yöntem olmuştur. Endeks, bir ülkede yaşayan yoksul nüfusu ve bu yoksul nüfusun oranını göstermenin aksine, yoksullukla mücadele noktasında bir ülkenin almış olduğu mesafenin, yani yoksullukla

mücadele politikalarının etkinliğinin somut olarak ölçülmesini sağlamaktadır (Doğan, 2014: 18; UNDP, 1997: 1-24).

3.2.2 Foster-Greer-Thorbecke Endeksi

J. Foster, J. Greer ve E. Thorbecke tarafından yoksulluğun boyutlarını ölçmek için kullanılan Foster-Greer-Thorbecke endeksinden, yoksulluk açığı, kafa sayısı oranı ve yoksulluk açığı endeksi gibi endeksler türetilmiştir. Bu açıdan bakıldığında, Foster-Greer-Thorbecke endeksi en anlamlı endeks sayılabilir. Foster-Greer-Thorbecke endeksinin matematiksel hali (4.8) numaralı denklemle gösterilmiştir (Foster-Greer-Thorbecke, 2010: 492):

$$P\alpha(y, z) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^q \left(\frac{z - y_i}{z} \right) \quad (4.8)$$

(3.9) denkleminde z yoksulluk sınırını, i en düşük geliri, n gözlem kişi sayısını, q yoksul sayısını, y_i nüfustaki i 'inci insanın tahmini gelirini/tüketimi, α ise endeksin duyarlılığını göstermekte, $\alpha=0$ kafa sayısı oranını, $\alpha=1$ yoksulluk açığını, $\alpha=2$ ise yoksulluğun şiddetini ifade etmektedir.

FGT endeksi sayesinde bir ülkede yaşayan fakir kesim sosyoekonomik veya bölgesel olarak gruplar halinde tasnif edilerek, yoksulluk düzeyi ayrı ayrı hesaplanabilmektedir. Böylelikle grup dışı ve grup içi mukayeseler yapılarak nispi yoksulluğun değerlendirilmesi mümkün olmaktadır (Şenses, 2002: 495).

Foster-Greer-Thorbecke, ortaya koydukları yoksulluk ölçüm metodunun yoksulluğun ölçülmesine aşağıdaki katkıları yaptığını ifade etmişlerdir (Foster vd. 2010: 495):

- Sade, yalın ve anlaşılabilir yeni bir ölçüm kümesi oluşturma;
- Gelişen teknolojilere somut göstergeler sağlama;
- Pratik ve yeni aksiyomların ayarlanmasına yardımcı olma.

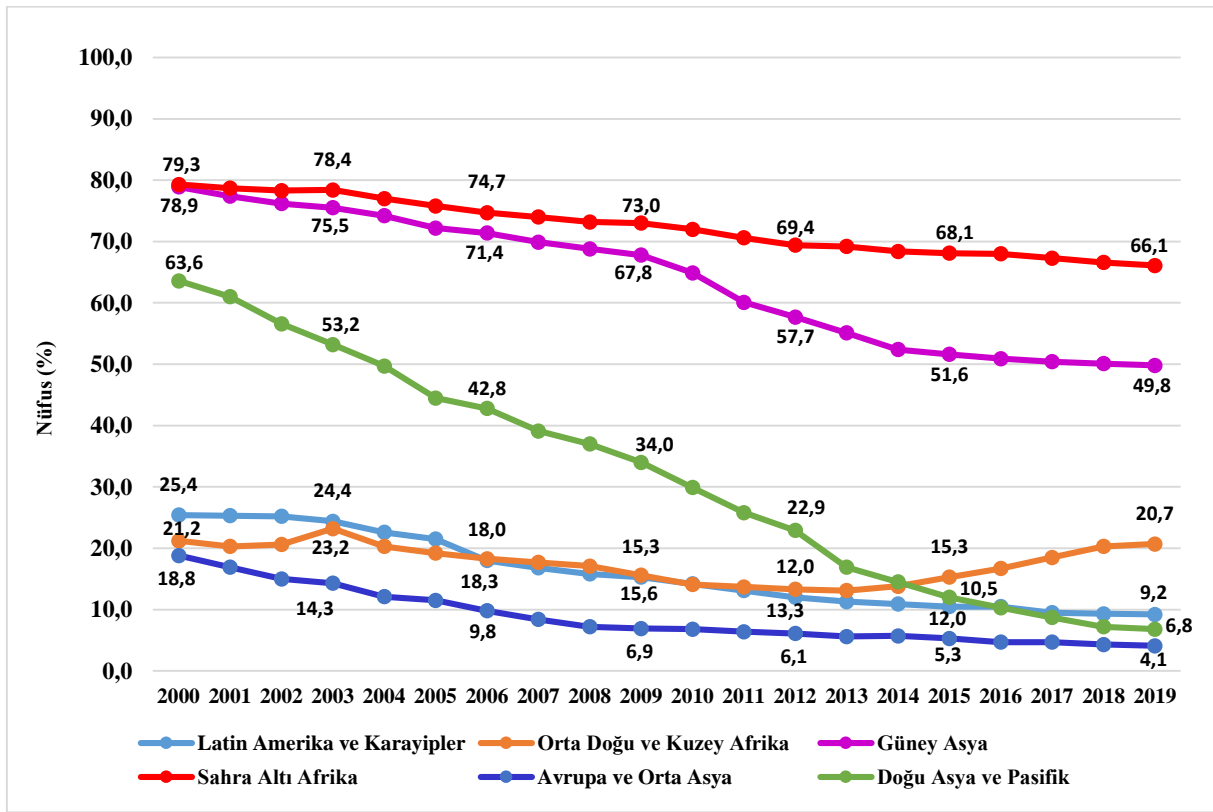
3.2.3 Kafa Sayısı Endeksi

Yoksulluğun ölçülmesinde en sık kullanılan yöntemlerden biri kafa sayısı endeksidir. Bu endeks, yoksulluk sınırının altında gelire sahip nüfus oranını göstermektedir. Endekste, önce hane halklarındaki her bireye düşen harcama ve gelir miktarı hesaplanmakta, daha sonra yoksulluk sınırı belirlenmekte, en sonunda da yoksulluk çizgisinin altında kalan bireyler cinsiyet ve yaş kompozisyonu dikkate alınarak belirlenmektedir. Kafa sayısı endeksinin matematiksel hali (4.0) numaralı denklemle gösterilmiştir (World Bank Institute, 2005):

$$P_0 = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N I(y_i < z) = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^Q 1 = \frac{Np}{N} \Rightarrow P_0 = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^Q \left(\frac{z - y_i}{z} \right) 0 \quad (4.0)$$

(4.0) numaralı denklemde, N toplam nüfusu, $I(.)$ odak aksiyomunu göstermektedir. Parantez içerisinde verilen değer yanlış ise 0 değerini ve yoksul olmayanı, doğru ise 1 değerini almaktadır. Denklemde y_i refah göstergesini, z yoksulluk çizgisini ve N_p toplam nüfus içerisindeki yoksul sayısını ifade etmektedir.

Şekil 34'te, 2011 yılı satın alma gücü paritesi baz alınarak bölgelere göre hesaplanan Kafa Sayısı Endeksi değerleri yer almaktadır. Buna göre, Sahra Altı Afrika ve Güney Asya'daki nüfusun büyük bir bölümü günlük 3.20 \$ seviyesinde veya altında bir gelirle yaşamını sürdürürken, Avrupa'da ve Orta Asya'daki nüfusun küçük bir kısmı günde 3.20 dolarlık bir gelirle yaşamını sürdürmektedir.

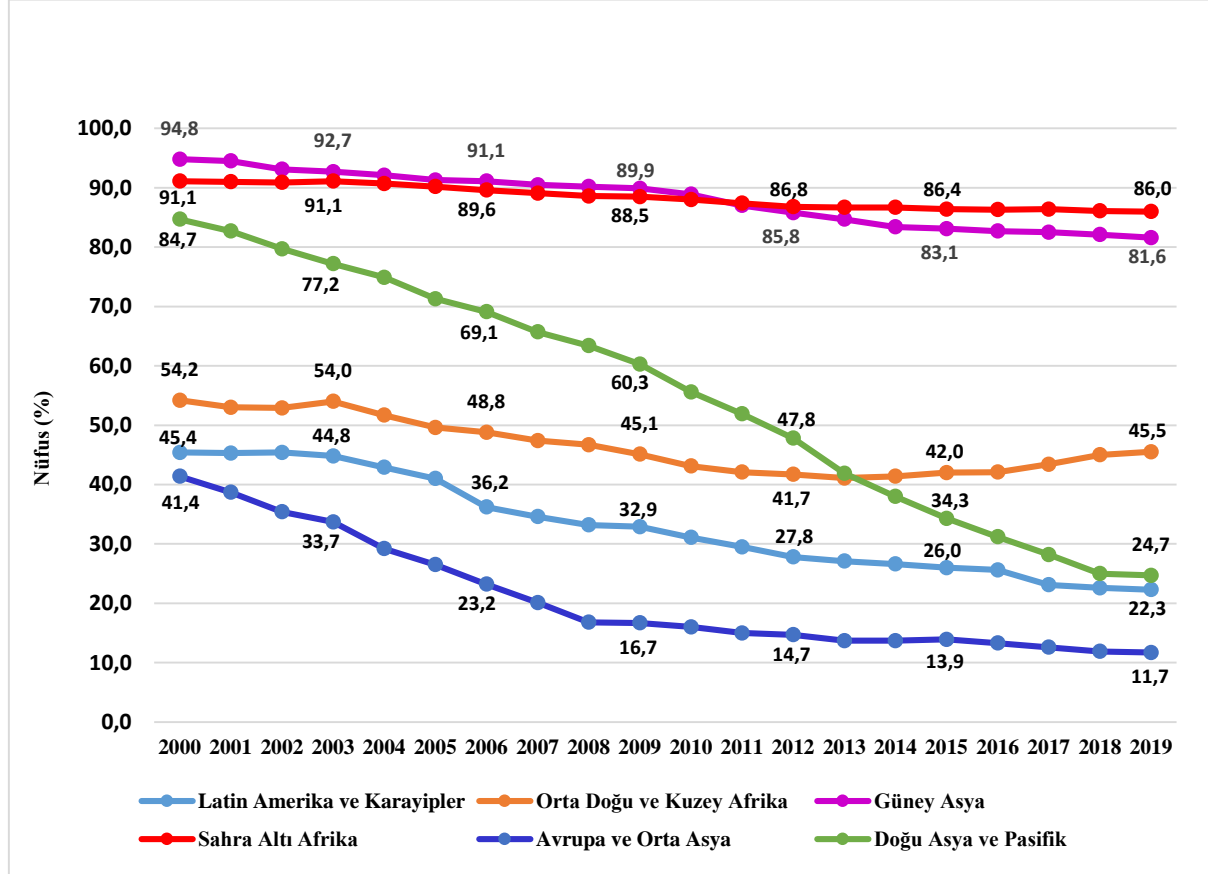

Şekil 34. Kafa Sayısı Endeksi Günde 3.20 \$ (2011 SAGP) (Nüfus %)

Kaynak: Günde 3.20 \$ SAGP Kafa Sayısı Endeksi 2011 SAGP baz alınarak Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) İnsani Kalkınma Veri Merkezi (Human Development Data Center-HDDC) verilerinden derlenmiştir.

Şekil 34'te, 2019 yılında bölgelere göre günde 3.20 \$'a çalışan nüfus gösterilmektedir. Buna göre, günde 3.20 \$ düzeyinde çalışan nüfus en çok Sahra Altı Afrika'da iken, en az Avrupa ve Orta Asya'dadır. Özellikle 2000-2019 yılları arasında Doğu Asya ve Pasifik'te günde 3.20 \$'a çalışan nüfusta ciddi bir azalma görülmüştür.

Bölgelere göre 2011 yılı satın alma gücü paritesi baz alınarak hesaplanan Kafa Sayısı endeksine bakıldığında, Sahra Altı Afrika ve Güney Asya'daki nüfusun büyük bir bölümü günde 5,50 \$ seviyesinde veya altında yaşamını sürdürürken, Avrupa'da ve Latin Amerika ve Kârayiplerde nüfusun az bir kısmı 5,50 \$ seviyesinde günlük yaşamını sürdürmektedir. Nitekim Şekil 35'te bu durumu destekler niteliktedir.

Şekil 35. Kafa Sayısı Endeksi Günde 5.50 \$ (2011 SAGP) (Nüfus %)

Kaynak: Günde 3.20 \$ SAGP Kafa Sayısı Endeksi 2011 SAGP baz alınarak Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) İnsani Kalkınma Veri Merkezi (Human Development Data Center-HDDC) verilerinden derlenmiştir.

Şekil 35'te bölgelere göre 2011 yılı SAGP baz alınarak hesaplanan günde 5,50 \$'lık gelire geçinmeyi esas alan Kafa Sayısı Endeksi'ne bakıldığında, 2019 yılında Avrupa ve Orta Asya'da nüfusun % 11,7'si, Latin Amerika ve Kârayipler'de nüfusun % 22,3'ü, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da nüfusun % 24,7'i, Doğu Asya ve Pasifik'te nüfusun % 45,5'i, Güney Asya'da nüfusun % 81,6'sı, Sahra Altı Afrika'da nüfusun % 86'sının günlük bu kadarlık veya daha altında bir gelire yaşadığı görülmektedir.

Amaryta Sen, yoksulluk düzeyinde belirgin bir artış yaşanmasına rağmen Kafa Sayısı Endeksinin bu değişime reaksiyon göstermemesini, buna karşılık fakirlerden zengin kesime bir gelir aktarımı durumunda da endeksin değişmemesini veyahut azalmasını eleştirmektedir. Endekse gelen bir diğer tenkit de gelir dağılımı adaletsizlikleri ile yoksulluğun şiddeti ve boyutunu belirlemede Kafa Sayısı Endeksinin yeterli olmamasıdır. Bunun temel sebebi ise, kafa sayısı endeksinin sadece nüfus içerisindeki yoksul oranını göstermesinden ileri gelmektedir (Sen, 1973: 219; Güner, 2015: 46).

3.2.4 Yoksulluk Açığı Endeksi

Yoksulluk açığı endeksi, bir ülkede yaşayan fakir bireylerin yoksulluk sınırının ne kadar altında gelire sahip olduğunu göstermektedir. Endeks, yoksul her bireyin kişisel gelirinden yoksulluk sınırı geliri çıkarıldıktan sonra kalan gelirin toplanarak fakir insan sayısına bölünmesiyle ortaya çıkmaktadır. Yoksul bireylerin bir ülkedeki ortalama gelirden aldığı payın azlığını gösteren bu yoksulluk endeksinin matematiksel hali (4.1) numaralı denklemle gösterilmiştir (Kaynak, 2011: 108):

$$P_1(y,z) = \frac{1}{N} \sum_{y_i < z} \left(\frac{z - y_i}{z} \right) = HI \quad (4.1)$$

(4.1) numaralı denklemde y_i yoksulların gelirini, z yoksulluk sınırını, q yoksul sayısını, N toplam nüfusu, H kafa sayısı endeksini, I yoksulların ortalama yoksulluk açığını göstermektedir. Endeks, 1 ve 0 arasında bir değer almakta, yoksulluk açığı endeksi 1'e yaklaştıkça yoksulluğun şiddeti artarken, 0'a yaklaştıkça yoksulluğun şiddeti azalmaktadır. Toplam nüfustaki ortalama yoksulluk açığı Foster-Greer-Thorbecke endeksinin ikinci durumudur.

Yoksulluk açığı endeksinin çeşitli avantajları ve dezavantajları vardır. Endeks, fakir bireylerin ortalamasının ne kadar altında gelir elde ettiklerini gösterir ve fakirliğin derinliğini ölçmektedir. Bu nedenle, bu endekse yoksulluğun derinliği endeksi de denir. Diğer yandan endeks, fakir bireylerin gelirini mevcut yoksulluk sınırına ulaştırmak için ne kadar bir gelir transferi yapılması gerektiğini de gösterir. Yoksulluk açığı endeksinin dezavantajları ise, bireyler arasındaki gelir eşitsizliğini dikkate almaması ve yoksul bireylerin maruz kaldıkları problemleri ihmal etmesidir. Bu yönden endeks tenkit edilmiştir (Makoka ve Kaplan, 2015: 18-19; Temiz, 2013: 26).

3.2.5 Sen Endeksi

Sen endeksi, 1976 yılında Amartya Sen tarafından Yoksulluk Açığı Endeksi, Gini katsayısı ve Kafa Sayısı Endeksinin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Diğer yoksulluk endekslerinden farklı olarak Sen endeksinde, yoksullar arasında gelir dağılımı farklılıkları, yoksulların sayısı ve yoksulluğun derinliğini de yer almaktadır. Fakir birey ve hane halklarının gelir düzeyleri azaldığında ve yoksul hane halklarından zengin hane halklarına gelir transfer edildiğinde Sen Endeksi artmaktadır (Şenses, 2006: 66; Özdemir ve İslamoğlu, 2017: 195).

Sen endeksi, “fakir bir hane halkının gelir düzeyi azaldığında, yoksulluk endeksinin artması gerektiğini” aynı zamanda “fakir bireylerden zengin bireylere doğru gelir transferlerinde ise yoksulluk endeksinin artması gerektiğini” ifade eden tekdüze aktarma aksiyomlarını göstermektedir (Sen, 1976: 219).

Sen endeksinin matematiksel hali (4.2) numaralı denklemle gösterilmiştir (Cafri, 2009: 21):

$$P_s = H [(I+(1-I) G)] \quad (4.2)$$

(4.2) numaralı denklemde P_s Sen endeksinin, G Gini Katsayısını, I yoksulluk açığı endeksinin, H Kafa Sayım endeksinin göstermektedir. P_s , 1 ile 0 arasında bir değer alırken, $P_s=1$ durumu fakirler arasındaki tam eşitsizlik olduğu durumu gösterirken, $P_s=0$ olduğu durumda fakirler arasında tam eşitlik vardır. $G=1$ durumunda ise eşitsizlik durumu ortaya çıkacak ve Kafa Sayım endeksi Sen endeksine eşit olacaktır. $G=0$ durumunda ise eşitlik durumu olacak ve yoksulluk açığı endeksi Sen endeksine eşitlenecektir. Sen endeksinin kafa sayısı endeksine yaklaşması, fakirliğin şiddetinin daha da arttığını göstermektedir (Cafri, 2009: 22; Burniaux vd., 1998: 86).

Sen endeksi, uluslararası yoksulluğun karşılaştırmasını yaparken oldukça yararlı bir ölçüt olup, düşük gelirli bireylerin dağılımını, fakirliğin derinliğini ve yoğunluğunu gösterebilmektedir. Diğer yoksulluk ölçüleri, düşük gelirli nüfusun oranını ve orta gelir ve az gelirli nüfus arasındaki farklılığı kapatma noktasında etkisiz olmakta, yoksulluk ülkeden ülkeye veya bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Bu sebeple, ülkeler arasındaki yoksulluğun şiddeti mukayese edilirken diğer ölçüler yetersiz kalmaktadır. Ülkeler arası düşük gelirli bireylere yapılacak transfer ödemelerinin ve uygulanan net vergilerin neticelerini araştırmada Sen endeksi önemli bir yoksulluk ölçüsü konumundadır (Förster, 1994: 23).

3.2.6 Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi

1997 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Oxford Üniversitesi Yoksulluk ve İnsani Gelişme Girişimi'nin (Oxford Poverty and Human Poverty Initiative) oluşturduğu Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE), İnsani Yoksulluk Endeksi (İYE) yerine kullanılmaya başlanmıştır. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi, İnsani Yoksulluk Endeksi (İYE) ve İnsani Gelişme Endeksi'ne (İGE) ve benzer bir şekilde yoksulluğu sağlık, eğitim kriterleri ile yaşam koşullarını da kapsayan geniş bir perspektifle ortaya koymaktadır. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi, yaşam standardı, eğitim ve sağlık olarak üç farklı boyuttan oluşmakta olup, her bir boyutun endeksteği ağırlığı (%33) ise eşittir (Kaynak, 2011: 103; Alkire ve Santos, 2010: 4).

Ortalama yaşam standardı sağlık ve eğitim gibi birçok temel insani haktan yoksunluk durumu bir toplumun refah düzeyinin düşüklüğünü göstermektedir. Refah, sadece parasal bir kavram olarak görülüp yüksek gelire ifade edilmemeli, aynı zamanda çok boyutlu olarak da incelenmelidir. Refahın, beslenme düzeyi, özgürlük, kamu mallarına ulaşılabilirlik, nüfusun okur-yazar oranı gibi sosyal göstergelerle de analiz edilmesi gerekir. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi, Amartya Sen'in yoksullukla ilgili görüşlerini ve bireylerin hayat standartlarındaki iyileşmelerin hem refah he de kalkınma için temel oluşturduğu görüşünü içermektedir (Tasci, 2016: 41).

2019'da UNDP tarafından yayınlanan ve 5,7 milyar insan (dünya nüfusunun yaklaşık %76'sı) ve 101 ülkeyi kapsayan *Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE) Raporu'nda*, dünya nüfusunun yaklaşık 1/3'ünün çok boyutlu göstere içinde yer alan eğitim, sağlık ve yaşam standardı göstergelerinden yoksun olduğu vurgulanmıştır. *Rapor'a* göre, dünyada 1,3 milyar "çok boyutlu yoksul insan" yaşamaktadır. 1,3 milyarlık nüfusun yaklaşık üçte ikisinden fazlası gelişmekte olan ülkelerde yaşarken, yaklaşık üçte biri düşük gelirli ülkelerde yaşamaktadır (UNDP, 2019).

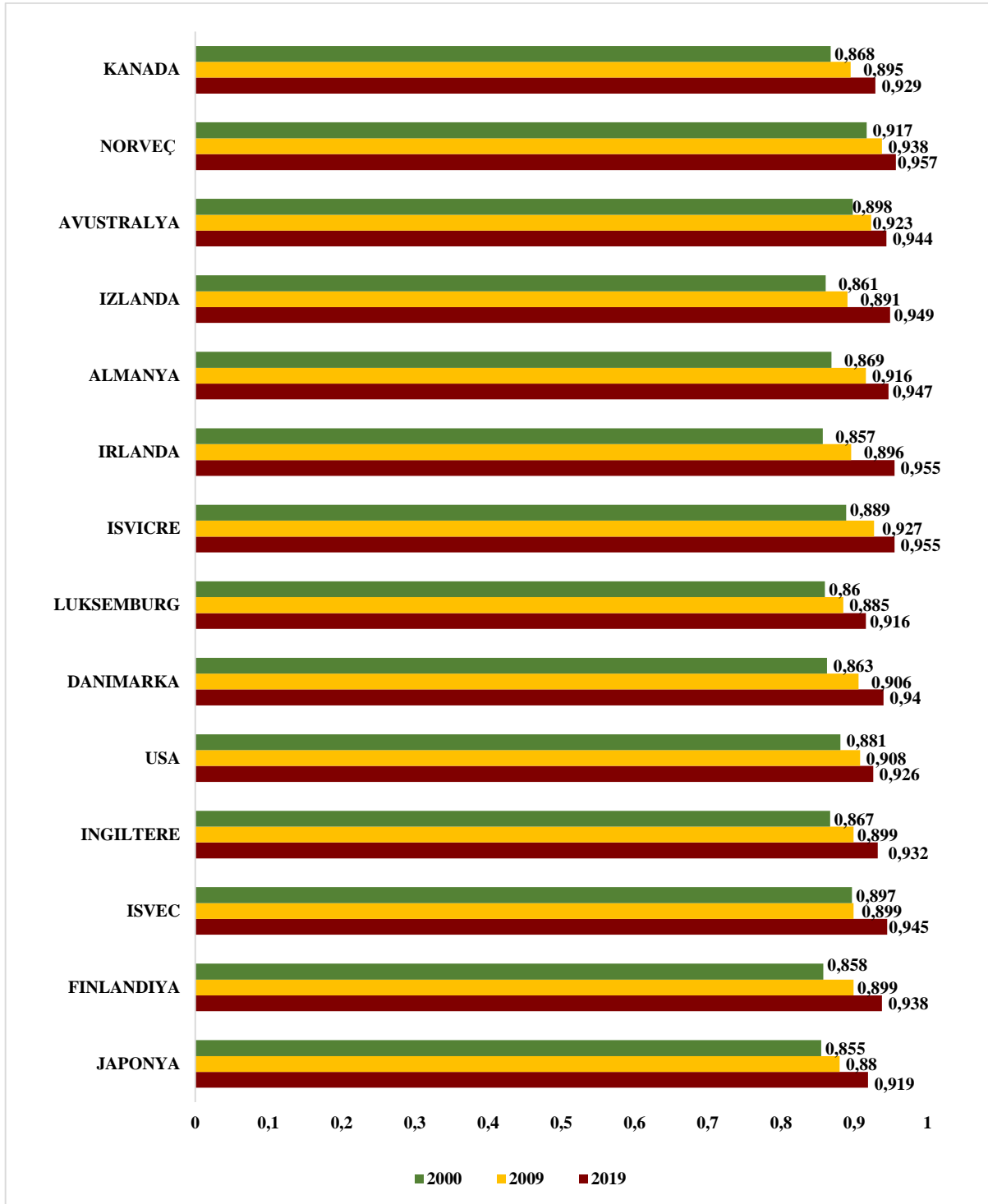
3.2.7 İnsani Gelişme Endeksi

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1990 yılından itibaren İnsani gelişme endeksi (Human Development Index-HDI) yıllık olarak düzenli bir şekilde yayınlanmaktadır. Endeks, bireyin temel insani ihtiyaçlarının üç temel unsurunun bir ölçümü olup, ülkelerin belirli kriterler doğrultusunda ortalama başarılarından oluşmaktadır. İnsani Gelişme Endeksi, UNDP tarafından aşağıdaki üç temel başlıkta tanımlanmaktadır (UNDP, 2013: 341):

- Sağlıklı, uzun ve insanca bir yaşam;
- Ortalama ve beklenen okullaşma oranı;
- SAGP'ne göre hesaplanan kişi başına milli gelir.

İnsani Gelişme Endeksi, ülkelerin gelişmişlik düzeyini ortaya koyarken üç temel faktörü dikkate almıştır. Bunlar gelir düzeyi, sağlık ve eğitim düzeyi olmaktadır. İnsani Gelişme Endeksi hesaplanırken, yukarıda ifade edilen üç temel faktör erevesinde puanlanmakta olup, 1 ile 0 arasında bir değer almaktadır. İnsani gelişme endeksi 1'e yaklaşıka ülkelerin gelişmişlik düzeyi artmakta, 0'a yaklaşıka ülkelerin gelişmişlik düzeyi azalmaktadır (UNDP, 2019).

Gelişmiş lkelerde İnsani Gelişme Endeksi yüksek seyretmektedir. Durum, Şekil 36'da görülmektedir.

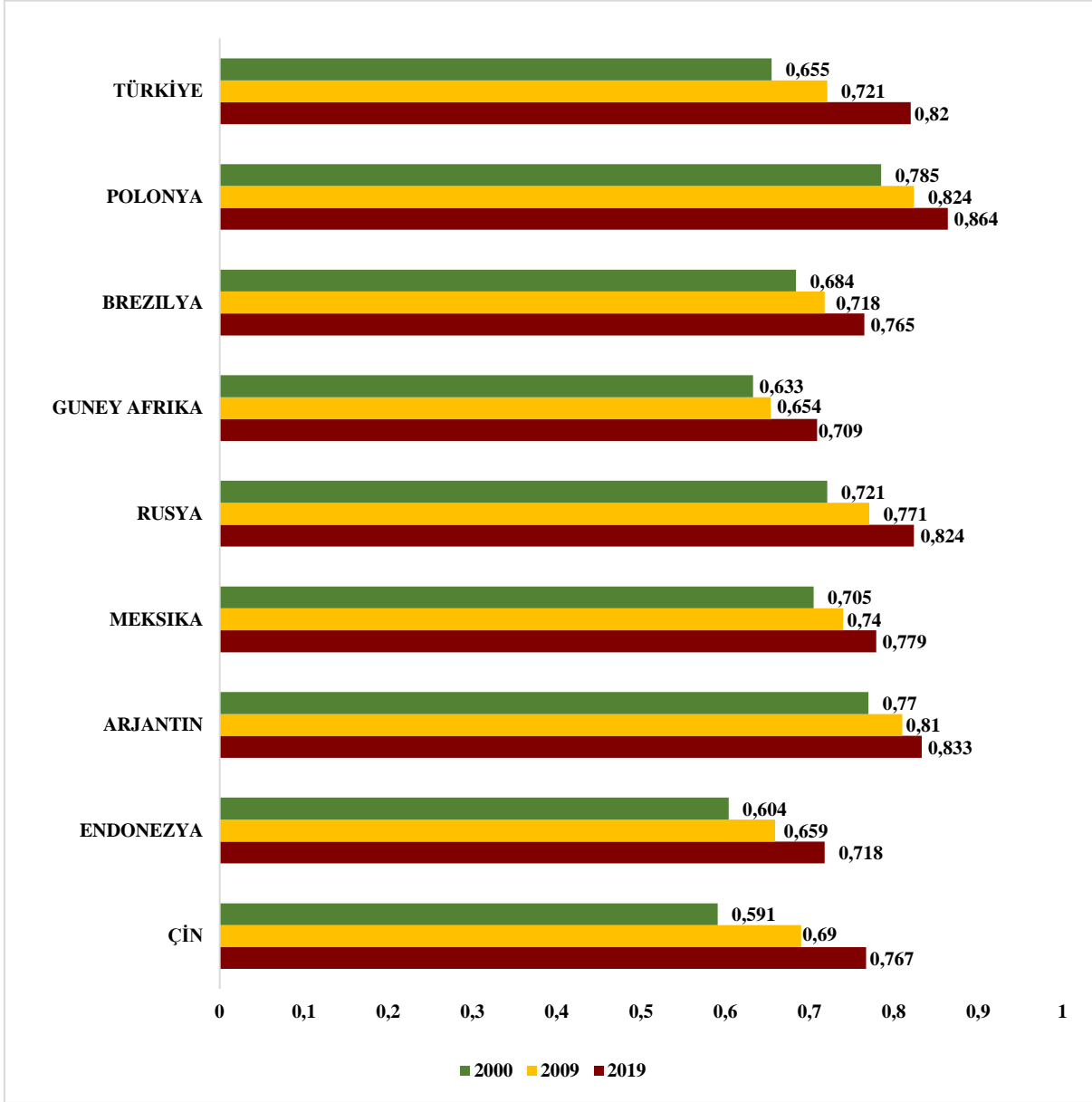

Şekil 36. 2000-2019 Yılları Arasında Gelişmiş Ülkelerde İnsani Gelişme Endeksinin Seyri

Kaynak: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) İnsani Gelişme Veri Merkezi (HDDC) verilerinden derlenmiştir.

Şekil 36'ya göre, 2019 yılı itibariyle gelişmiş ülkelerin insani gelişme endeksi oldukça yüksek seyretmektedir. Gelişmiş ülkelerde en yüksek insani gelişme endeksi Norveç (0,957), İsviçre (0,955) ve İrlanda'da (0,955) gerçekleşmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerde insani gelişme endeksi karışık seyretmektedir. Şekil 37 bu durumu göstermektedir.

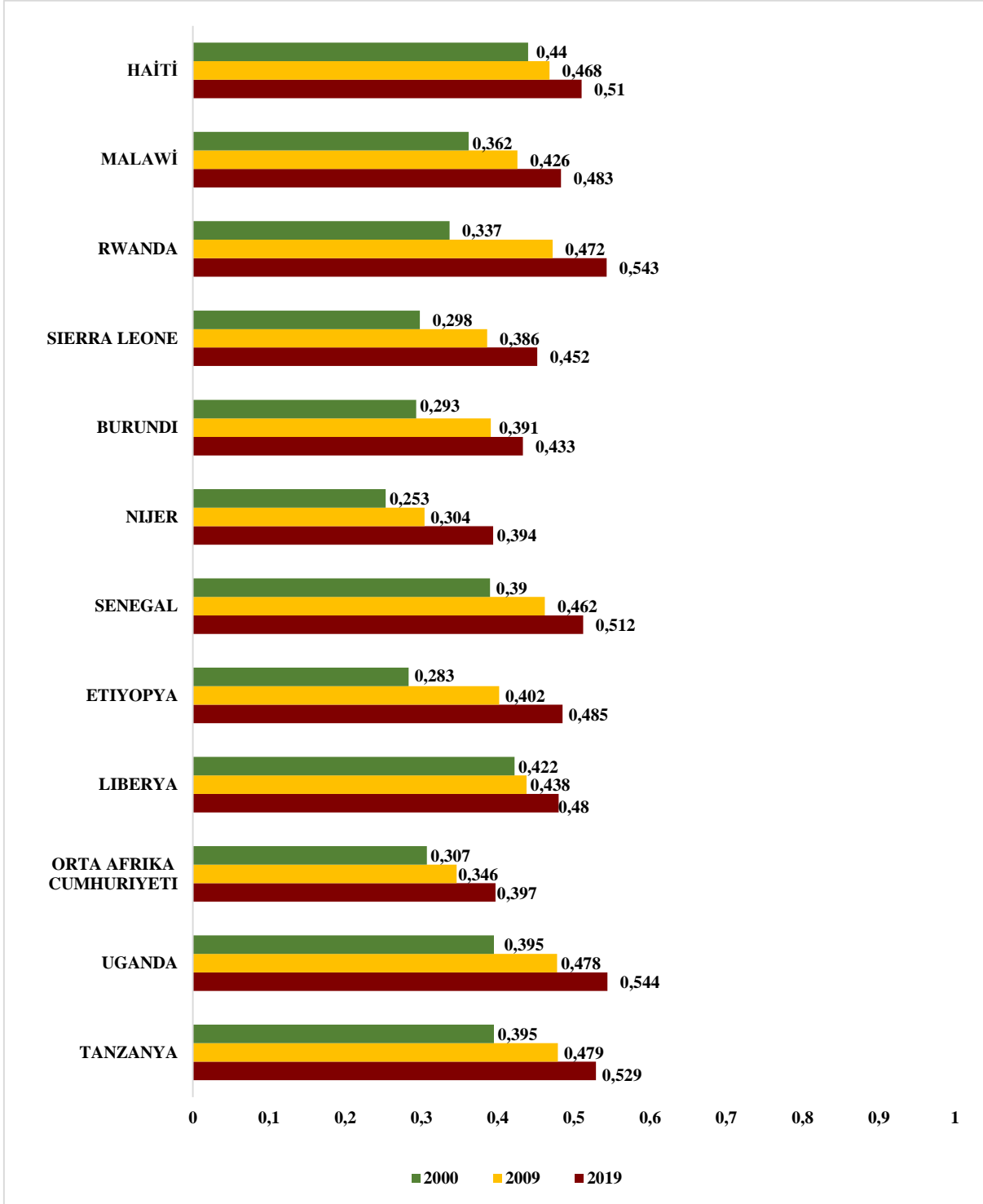

Şekil 37. 2000-2019 Yılları Arasında Gelişmekte Olan Ülkelerde İnsani Gelişme Endeksinin Seyri

Kaynak: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) İnsani Gelişme Veri Merkezi (HDDC) verilerinden derlenmiştir.

Şekil 37'ye göre, 2000-2019 yılları arasında insani gelişme endeksine bakıldığında en iyi performansı Çin ve Türkiye'nin sergilemiştir. 2000 yılında Çin'in insani gelişme endeksi 0,591 iken 2019 yılında 0,767'ye çıkarken, Türkiye'nin insani gelişme endeksi 0,655 iken 2019 yılında 0,820'ye yükselmiştir. En kötü performansı ise Güney Afrika sergilemiştir.

Gelişmemiş ülkelerde insani gelişme endeksi düşük seyretmektedir. Şekil 38 bu durumu göstermektedir.

Şekil 38. 2000-2019 Yılları Arasında Gelişmemiş Ülkelerde İnsani Gelişme Endeksinin Seyri

Kaynak: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) İnsani Gelişme Veri Merkezi (HDDC) verilerinden derlenmiştir.

Şekil 38'e göre, gelişmemiş ülkelerin insani gelişme endeksi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere kıyasla oldukça düşük seyretmektedir. 2000-2019 yılları arasında insani gelişme endeksine bakıldığında en iyi performansı Etiyopya sergilemiştir. 2000 yılında Etiyopya'nın insani gelişme endeksi 0,283 iken 2019 yılında 0,485'e yükselmiştir. En kötü performansı ise 0,394 ile Nijer sergilemiştir.

3.2.8 Watts Endeksi

Watts Endeksi, 1968 yılında Harold H. Watts tarafından geliştirilen ve gelir dağılımına duyarlı ilk yoksulluk ölçütü olma özelliğine sahiptir. Watts endeksinin matematiksel hali (4.3) numaralı denklemde gösterilmiştir (Uğur, 2011: 75; Şengül, 2004: 57):

$$W = \frac{1}{N} \sum_{i=n}^q [\ln(z) - \ln(y_i)] \quad (4.3)$$

(4.3) denkleminde i ana kitledeki bireyi, y_i geliri, z yoksulluk altındaki birey sayısını ifade etmektedir. Bu endekste, bireyler 1'den n 'e kadar artan gelire göre sıralanmaktadır. Nüfustaki N kadar birey artan gelir veya harcama sırasına göre endekslenmekte ve y_i geliri veya harcamaları z yoksulluk sınırının altına düşen kişi üzerinden toplam şeklinde alınmaktadır. Watts yoksulluk endeksi, kişisel gelirin ve yoksulluk sınırının bir fonksiyonu olmaktadır.

H. Watts'a göre, yoksulluğun azaltılması için, fakir bireylere transfer edilen bir birim paranın, zengin bireylere transfer edilen bir birim paradan daha fayda sağlamaktadır. Watts endeksi, gelir dağılımının çeşitli unsurlarıyla ilişkili önemli aksiyomları karşılayabildiği için, yoksulluk açığı ve kafa sayısı endeksi gibi endekslere kıyasla daha iyi bir ölçüm yöntemi olarak görülmüştür: “Yoksul bir bireyin gelirinde görülen bir azalış, diğer gelirler sabitken yoksulluk ölçüsünü arttırmaktadır” (monotonik); “Yoksulluk ölçümü yoksul olmayanlardan bağımsız olmalıdır” (odak); “İki insan arasında daha yoksul olandan diğerine gelir transferi yapılıyorsa ve yoksul insanlar kümesi değişmiyorsa yoksulluk ölçüsünde bir artış olmalıdır” (transfer); “Yoksulluk ölçütü gelirlerle sürekli değişmelidir” (süreklilik). Watts endeksinin olumlu tarafları olmasına rağmen, endeks sadece yoksul bireyleri dikkate almakta, yoksul sayılmayan kişilerin gelirlerinde yaşanacak herhangi bir değişmeyi göz önünde bulundurmamaktadır (Müller, 1998: 4; Müller, 2001: 2).

3.3 Gelir Eşitsizliği, Yoksulluk ve Ekonomik Büyüme İlişkileri

Bu başlık altında, iktisat literatüründe gelir eşitsizliği, yoksulluk ve ekonomik büyüme ilişkileri detaylı olarak incelenecek ve bu ilişkilerin ampirik incelemesi için bir altyapı oluşturulacaktır. Bu bağlamda, iktisat literatüründe gelir eşitsizliğini ampirik olarak ortaya koyan ilk çalışma olarak bilinen Simon Kuznets'in 1955 yılında kendi adını verdiği Kuznets'in Ters U Hipotezi ile 2004 yılında Francois Bourguignon'un kendi adını verdiği ve yoksulluk, eşitsizlik ve büyüme ilişkilerini ortaya koyduğu Bourguignon Üçgeni Teorisi (Bourguignon Triangle-The Poverty-Growth-Inequality Triangle Theory), Fil Eğrisi ve Damlama Teorisi anlatılacaktır.

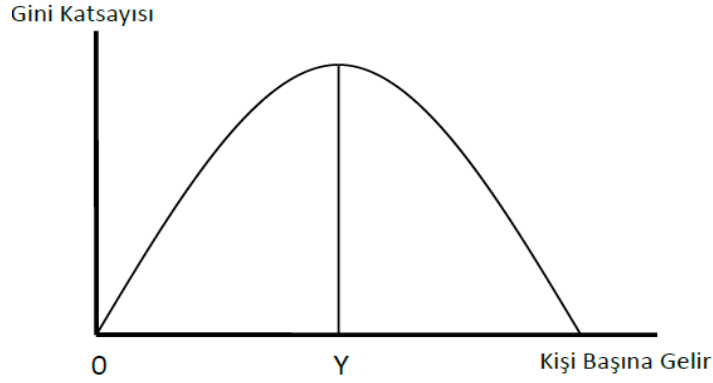
3.3.1 Kuznets'in Ters-U Hipotezi

Karl Marx, David Ricardo, Thomas Robert Malthus ve diğer iktisatçılar, analizlerini yıllar boyunca farklı dönemlerde gelir dağılımı ve eşitsizlikler konusu üzerinde ayrıntılı mukayeseler ve farklı varsayımlardan birini seçmeye izin verecek herhangi bir yöntem veyahut kaynak ortaya koymadan yapmışlardır. Simon Kuznets'in 1955 yılında eşitsizlik ve bölüşüm üzerine yazdığı kitap ise, yöntem ve kaynakları itibariyle mümkün olduğu kadar en şeffaf biçimde konuya açıklık getirmiştir (Piketty, 2015: 19).

Simon Kuznets 1955 yılında yazmış olduğu "Ekonomik Büyüme ve Gelir Eşitsizliği" (Economic Growth and Income Inequality) başlığını taşıyan makalesinde kendi adını verdiği Kuznets'in Ters U Hipoteziyle ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği ilişkisini ortaya koymuştur. Kuznets, iktisadi büyümenin ilk aşamalarında gelir eşitsizliğinin artacağını, daha sonraki yıllarda eşitsizliğin düzeleceğini bu durumun da Ters U şeklinde görüneceğini ifade etmiştir. Gelir dağılımında zaman içinde görülen değişiklikler, Gini katsayısı ile yapılan araştırmalardaki gibi kişi başına milli gelirin arttığı durumlarda ortaya çıkmaktadır (Kuznets, 1955: 4).

İktisadi büyümenin bir göstergesi olarak kişi başına milli hâsıla değişkeni, gelir eşitsizliğinin bir göstergesi olarak da Gini katsayısını kullanarak gelir eşitsizliğinin yönelimini ortaya koyan Kuznets'in Ters U Hipotezi'ne göre, düşük ve yüksek düzeydeki kişi başına milli gelir düşük düzeydeki gelir eşitsizliğini, orta düzeydeki kişi başına milli gelir ise, yüksek seviyedeki gelir eşitsizliğini ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, iktisadi gelişmenin ilk aşamalarında eşitsizlikler artmakta, daha sonraki aşamalarda ise azalmaktadır (Kuznets, 1955: 4-5).

II. Dünya Savaşı sonrası dönem ve akabinde sanayileşme süreciyle birlikte çok süratli bir büyümenin yaşandığı dönemdeki iktisadi büyüme-gelir eşitsizliği ilişkisini ortaya koyan Kuznets'in Ters U Hipotezi Şekil 39'da gösterilmiştir.

Şekil 39. S. Kuznets'in Ters U Hipotezi

Kaynak: Yukarıda gösterilen Kuznets'in Ters U Hipotezi yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 39'a göre, yatay ekseninde kişi başına milli gelir, dikey ekseninde ise Gini katsayısı yer almaktadır. Buna göre, iktisadi gelişmenin ilk aşamalarında eşitsizliklerin arttığı daha sonraki aşamalarda ise azaldığı görülmektedir. *Y* gelir düzeyine kadar, gelir dağılımı eşitsizliği ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkinin izahında iki faktör söz konusudur. Bunlardan birincisi üst gelir gruplarının tasarruf yoğunluğu, ikincisi ise gelir dağılımının endüstriyel yapısıdır. Üst gelir grubunun tasarruf yoğunluğu, diğer koşullar sabitken, tasarruf düzeyinde dengesizliğe yol açarak gelir getiren varlıkların üst gelir gruplarının elinde toplanmasına neden olur. Gelir dağılımının endüstriyel yapısı ise, kentleşme ve endüstrileşme sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Buna göre, nüfusun gelir eşitsizliğinin daha az olduğu tarım sektöründen nispeten daha yüksek olduğu sanayi kesimine doğru kayması eşitsizlikleri daha da arttırmaktadır. Fakat iktisadi büyümenin daha sonraki aşamalarında tasarruflardan kaynaklanan olumsuz etkiler, devlet ve politika yapıcılar tarafından yeniden dağılım politikalarıyla ortadan kaldırılmaktadır. Sanayileşmeyle ortaya çıkan sorunlar ve olumsuz etkiler ise kişisel özgürlüklerin arttığı gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerde daha genç endüstrilerin kurulmasına imkân verilerek giderilebilmektedir. Bununla birlikte emeğini arz eden işçilerin düşük gelir elde ettikleri sanayi kuruluşlarından daha yüksek gelir elde edecekleri kuruluşlara yönelmeleri de gelir eşitsizliğini azaltan bir diğer neden olmaktadır (Gallo, 2002: 18-19).

S. Kuznets, ortaya koyduğu hipotezden üç önemli sonuç çıkarmıştır: Bunlardan ilki, II. Dünya Harbi'nden sonra gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde gelir adaletsizliklerinin gelişmiş ülkelere kıyasla daha yüksek seviyede gerçekleşmiştir. Bununla birlikte gelişmemiş

ülkelerde kişi başına milli gelirin düşük seyriyle bireylerin hayatlarını nasıl idame ettirdiklerine dikkat çekmiştir. Kişi başına milli gelirin daha yüksek olduğu gelişmiş ülkelerde, gelirden en az pay alan en alt gelir grubunun nüfusa oranının az olduğu görülmektedir. İkinci sonuç, pozitif tasarruf oranlarının nispi gelir seviyeleri daha yüksek gelir gruplarında gerçekleşmesidir. Mesela, gelişmiş ülkelerde dördüncü 1/5'lik gelir grubuna girenlerin tasarruf yapmaları mümkünken, gelişmemiş ülkelerde yalnızca en üst gelir grubundakilerin (nüfusun yaklaşık %5'i) tasarruf edebilmeleri mümkün olmaktadır. Üçüncü sonuç ise, gelişmemiş ülkelerde gelir eşitsizliklerinin azalmadığının görülmesi olup, bu durum ilk iki sonucu desteklemektedir. Kuznets'e göre çıkarımlarını destekleyecek yeterli ampirik çalışma bulunmamakta fakat gelişmiş ülkelerde görülen pozitif tasarruf alışkanlığı üst gelir gruplarındaki bireylerin kişi başına milli gelirlerini arttırmaktadır. Bunun aksine, gelişmemiş ülkelerde ise sosyal ve siyasi sistemlerde görülen zayıflıklar düşük gelir gruplarını olumsuz etkilemektedir (Kuznets, 1955: 20-24).

S. Kuznets, gelir dağılımında meydana gelecek bozulmalara karşı alınabilecek tedbirleri de ortaya koymuştur. Buna göre ilk olarak, vergiler ve transfer ödemelerinin yasal düzenlemeler yoluyla gelirin en üst diliminde birikmesine engel olunabilir. Bununla birlikte, 1870-1920 döneminde ABD'nde en üst %5'lik gelir grubuna bakıldığında, 1920 yılında bu grubun yarıdan fazlasının daha önce alt gelir gruplarında yer aldığı görülmektedir. Özellikle ABD gibi yüksek seviyede göç alan ülkelerde en üst gelir diliminde görülen bu değişim, pozitif tasarruf sebebiyle çok tedirgin edecek boyutlarda olmamaktadır. Bir diğer durum ise fırsat hürriyetidir. Buna göre, ivme kazanmış teknolojik ilerlemelerle büyüyen bir ekonomide servet sahiplerinin mirasçıları üretimde kullandıkları teknolojileri teknolojik değişim hızı düzeyinde yenilemezlerse, ortaya çıkan yeni müteşebbislerin gelirleri eski usul üretim yapanların gelirini aşacaktır. Diğer yandan, üst gelir grubundaki gelirlerin önemli bir bölümü genelde hizmet geliri olup yetenek ve beceriyle ilişkilidir. Gelir düzeyinin miras kalan servet ile değil bireyle olan münasebeti, onun nesilden nesle aktarılmasına ket vurmaktadır. Buna karşılık, kişi başına milli gelirden görülen artışın anlamlı bir kısmı daha alt gelir gruplarında yer alan bireylerin ücretlerinin artmasından ileri gelmektedir. Artan bir nüfus için gelir grupları arasındaki gelir farkının yükselme riski olsa da yukarıda ifade edilen dinamiklerin bu etkiyi dengeleme imkânı olmaktadır. Özellikle ölüm ve doğum oranlarının çok düşük olduğu batı toplumlarındaki ekonomilerde bu ihtimal daha da yüksek olmaktadır (Kuznets, 1955: 8-11).

S. Kuznets, çalışmasında, gelir eşitsizliği-iktisadi büyüme münasebetini ikili bir iktisadi yapıda tarım sektöründen sanayiye geçişle izah ederken, daha sonraki iktisat literatüründe bu

ilişki teknolojik ilerlemelerle veya fakirlerin düşük maliyetlerle borçlanıp yatırım yapacak bireylere dönüşmesine olanak verilmesiyle açıklanmıştır. Batı toplumlarında tecrübe edilen iktisadi ve sosyal kalkınmanın bir neticesi olarak, büyük kitlelerin dayattığı politik değişimler sonucunda gelirin daha adil dağıldığı vurgulanmıştır. Buna göre, toplumda meydana gelen kalkınma ve yükselen eşitsizlik, bariz bir şekilde hissedilen bir huzursuzluk yaratmaktadır. Ortaya çıkan bu huzursuzlukla karşı karşıya kalan ve servetin ellerinde toplandığı elitler, ya gelecekte gelir dağılımını daha eşit kılacak radikal anayasal değişikliklerle demokratikleşme veyahut tabandan gelen devrim ihtimali ile yüz yüze kalacaklardır. Endüstrileşmeyle birlikte şehirlere sıkışan fakir bireyler, iktisadi ve sosyal hakları için mücadele ederek toplumdaki kurumların dönüşmesini zorlamıştır. Kısaca, kalkınma önce gelir eşitsizliğini arttırmış, gelir eşitsizliği ise toplumdaki değişmeyi sağlayarak gelirin yeniden ve daha adil dağılacığı demokratik kurumları oluşturmuş ve kalkınma süreci devam ettikçe gelir dağılımı eşitsizliği bir noktadan sonra düşmeye başlamıştır. Kuznets'in ortaya koyduğu bu hipotez ise batı toplumları için geçerli olmaktadır (Acemoğlu ve Robinson, 2002: 184).

Kuznets'in teorisini Branko Milanović farklı bir perspektiften tenkit etmiştir. Milanović'e göre, Kuznets'in teorisine yapılan eleştiriler, ülkelerarası eşitsizlik verisinde yukarı yönlü bir eğilimin olmamasından ileri gelmektedir. Diğer bir deyişle, çok fakir ülkelerden görece olarak daha fakir ülkelere doğru geçildikçe eşitsizliklerin artmadığı görülmektedir. Ülkelerin tarihsel verilerine bakıldığında gelir dağılımında bir bozulmaya rastlanmamış olmasına rağmen, Kuznets'in Ters U Hipotezine esas önemli darbe, verinin çok açık olduğu olgudan, yani son dönemlerde zengin ülkelerde gözlemlenen gelir eşitsizliğinden dolayı vurulmuştur. Kuznets hipotezinin aşağıya inen kısmı (Şekil 19), bir diğer ifadeyle zengin ülkelerde gelir arttıkça eşitsizliğin azalacağını gösteren kısım ancak 1980'li yıllara kadar geçerliliği korumuş, o tarihten itibaren bu durum ortadan kalkmış hatta eğri grafikteki gibi aşağıya doğru inene yukarıya çıkan bir eğri haline gelmiştir. Mesela, Büyük Britanya, Birleşik Devletler hatta daha eşitlikçi olan Almanya veya İsveç gibi ülkelerde gelir eşitsizliklerinin tartışmaya lüzum olmayacak düzeyde artması, Kuznets'in hipoteziyle bağdaşmamaktadır (Milanović, 2018: 31).

Fransız iktisatçı Thomas Piketty'nin 2013 yılında yazdığı *21. Yüzyılda Kapital-Capital in 21st Century*, Simon Kuznets'in teorisinin yerine geçecek bir fikir önermektedir. Piketty'ye göre, gelir eşitsizliğinde görülen temel sorun, 1918-1980 yılları arasında zengin ülkelerde eşitsizlikler azalırken, 1980 sonrası dönemde eşitsizliklerin arttığına nasıl açıklanabileceğinden ileri gelmektedir. Piketty'ye göre, eşitsizliklerde meydana gelen azalma 2. Dünya Savaşı

sonrası siyasi güçler, savaş finansmanının vergilerle karşılanması, sosyalist hareketler ve ideolojiler, iktisadi yakınsama (ücretlerdeki artış oranının servet gelirlerinden daha yüksek düzeyde gerçekleşmesi) vb. faktörlere bağlı olarak ortaya çıkmış alışılmamış, olağan olmayan ve nadir bir durum olmaktadır. Günümüzde yaşadığımız kapitalist dünya, tıpkı 1. Dünya Harbi öncesinde olduğu gibi, eşitsizliklerin arttığı bir dünya haline gelmiştir. Dolayısıyla yukarıda ifade edilen bu teori, S. Kuznets'in Ters U Hipotezi'nin her iki kısmını da açıklamakta olup, Piketty'ye göre, bu eğri ters U şeklinde değil, aksine U biçimindedir (Milanoviç, 2018: 52).

S. Kuznets ortaya koyduğu çalışmanın %95'inin kendi fikirlerini içerdiğini, yalnızca %5'inin ampirik verilere dayandığını ifade etmiştir. Fakat buna rağmen, iktisadi büyüme ve gelir ilişkisinin iktisadın çok önemli bir konusu ve çalışma alanı olduğunu da vurgulamıştır. Kuznets'e göre, klasik okulun büyüme kavramını aşırı genelleyici analizi ve ona karşı yükselen fakat toplumların teknolojik ve kurumsal değişimini ıskalayan ve yine aşırı genellemeler içeren Marksist okulun tenkitinden daha spesifik ve daha zengin bir perspektiften bakmak gerekmektedir. Özellikle iktisat biliminin diğer sosyal bilimlerle ilişkisi kurularak, teknolojik ilerlemelerle sosyal ve politik kurumsal yapıları ve insanın davranışlarını da içeren ve açıklayan bir perspektiften gelir eşitsizliği ile iktisadi büyüme ilişkisi üzerine daha çok araştırmanın yapılması gerektiğini vurgulamıştır (Kuznets, 1955: 26-28).

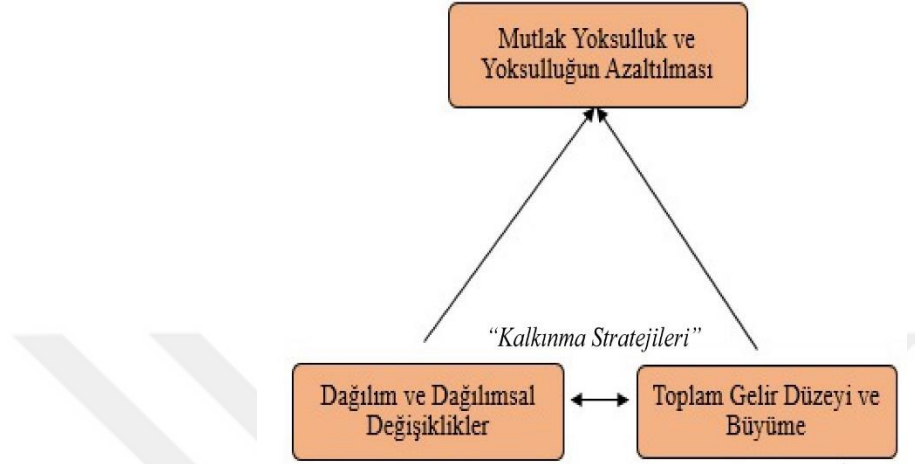
3.3.2 Bourguignon Üçgeni

13 Kasım 2003'de Paris'te yapılan Yoksulluk, Eşitsizlik ve Büyüme Konferansı'nda Dünya Bankası baş ekonomisti Fransız François Bourguignon kendi adını verdiği ve literatürde "Bourguignon Üçgeni" (Bourguignon Triangle) ya da "Yoksulluk, Büyüme ve Eşitsizlik Üçgeni" (The Poverty, Growth and Inequality Triangle) olarak bilinen çalışmasında yoksulluk, büyüme ve eşitsizlik ilişkisini incelemiştir. Bourguignon, ülkelerin kalkınma stratejilerinin yoksulluk, büyüme ve eşitsizlik üçgeninden hangisi üzerine kurulması gerektiği sorusundan yola çıkarak, bir ekonominin sağlam temeller üzerinde gelişmesi için öncelikle mutlak yoksulluğun azaltılmasının şart olduğunu ifade etmiştir. Bourguignon, eşitsizlikleri azaltıcı ve iktisadi büyümenin sağlanması yönünde çalışmalar olmadan sağlıklı bir iktisadi gelişmenin sağlanamayacağını açıklamış, yoksulluk, büyüme ve eşitsizlik üçlüsünün ilişkilerini bir üçgen modellemesiyle ortaya koymuştur (Bourguignon, 2003: 2).

Bourguignon'un büyüme ve eşitsizliğin karşılıklı etkileşim içinde olduğunu ve bunların yoksulluk üzerinde etkilerinin bulunduğunu vurguladığı modele göre, uzun dönemde büyüme yoksulluk düzeyinin azaltılmasında etkilidir. Ancak, ülkelerin gelişme seviyeleri ve yoksulluğu

azaltma politikaları sınırlı olduğundan, gelir eşitsizliğinde görülen bir yükselme, iktisadi büyümeye rağmen yoksulluğu daha da arttıracaktır (Bourguignon, 2003: 3).

Bourguignon'un yoksulluk, büyüme ve eşitsizlik ilişkisini anlattığı üçgen modeli Şekil 40'ta görülmektedir.

Şekil 40. Bourguignon'un Yoksulluk, Büyüme ve Eşitsizlik Üçgeni

Kaynak: Yukarıda gösterilen Bourguignon üçgeni yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 40'taki Bourguignon üçgeni modeline göre, tepede mutlak yoksulluk ve yoksulluğun azaltılması yer alırken, bu, yoksulluk sınırının altındaki nüfusu temsil etmektedir. Üçgenin sağ altında toplam gelir düzeyi ve büyüme yer alırken bu, nüfustaki gelir değişikliklerini ifade etmektedir. Üçgenin sol altında ise nüfustaki gelir farklılıklarını temsil eden "eşitsizlik" ve "dağılım" yer almaktadır. Yoksulluk, eşitsizlik ve büyüme üçgeninde mutlak yoksulluğu, eşitsizliği ve büyümeyi gösteren oklar neden ve sonucu ifade etmektedir. Modelde büyüme ve eşitsizlik birbirini etkilerken bu ikisi de mutlak yoksulluğu etkilemektedir. Bourguignon'un modelinin matematiksel ifadesi aşağıdaki (4.4) denklemlerle gösterilmiştir:

$$\Delta Yoksulluk \equiv f(\text{büyüme}, \text{dağılım}, \Delta \text{dağılım}) \quad (4.4)$$

(4.4) numaralı denklemlerde yoksulluktaki değişim, iktisadi büyüme ve eşitsizlik ilişkileri ifade edilmektedir. Bourguignon'a göre, söz konusu üç olgu da "kalkınma stratejisinin" birer belirleyicisi olmakta; yoksulluk, eşitsizlik, büyüme ve gelişme düzeyine dair kanıtlar sunmaktadır. Burada temel nokta, optimal dağılım stratejilerinin amacının yoksulluk düzeyinin azaltılması olmasıdır. Yoksulluktaki değişim dağılımın, dağılımdaki değişimlerin ve büyümenin bir fonksiyonudur. Bourguignon, modelinde kullandığı değişkenlerden mutlak

yoksulluk için kafa sayısı endeksi, büyüme için kişi başına milli gelir, eşitsizlik için ise Gini katsayısını kullanmıştır (Bourguignon, 2004: 6-11).

Aşağıda ifade edilen tanımlar yukarda ifade edilen tanım ve bağlantıları daha da açıklığa kavuşturacaktır (Bourguignon, 2003: 4):

- Yoksulluk ve mutlak yoksulluk kafa sayısı endeksi ile ölçülmektedir. Yani, belirli bir yoksulluk sınırının (mesela günde 1 \$) altındaki nüfusun oranı vb. hane halkı anketleri yoluyla elde edilmektedir.
- Eşitsizlik veya dağıtım, ülke genelinde gelir düzeyindeki nispi eşitsizlikleri ifade etmektedir.
- Büyüme, hane halkı gelirine göre ortalama refah seviyesindeki yüzde değişmeyi göstermektedir.

F. Bourguignon, yoksulluğun azaltılması için kalkınma stratejisi oluşturmanın gerçek zorluğunun yoksulluk, eşitsizlik ve büyüme ilişkisinde değil, dağıtım ve büyüme arasındaki etkileşimlerde yattığını ifade etmektedir. Bu etkileşim, esasında, bir yandan yoksulluk ve büyüme, diğer yandan eşitsizlik ve yoksulluk arasındaki aritmetikten ileri gelmektedir. Büyümenin dağıtımla ilgili sonuçları üzerine yakın zamanlarda yayımlanan birkaç mikro iktisadi temelli vaka çalışması, bu üçlü arasında hem güçlü hem de oldukça karmaşık bir ilişkinin olduğunu söylemiştir. Bourguignon, çok sayıda ülke arasında regresyon yani, söz konusu ülkeler arasında ilişki olmasına rağmen eşitsizlik ve büyüme arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Fakat yine de “büyümenin yoksullar için iyi olduğu” sonucuna ulaşmanın cezbedici olacağını ifade etmiştir. Yapılan ülke karşılaştırmalı çalışmalara göre, eşitsizliğin toplum üzerinde yarattığı etkilerin açıklanması çoğunlukla yetersiz, eşitsizliklerin yarattığı doğrudan mikro iktisadi kanıtları arttırabilmeyi tasavvur etmek oldukça çok zor olmaktadır (Bourguignon, 2003: 4).

F. Bourguignon, büyüme ve dağılım arasındaki iki yönlü ilişkiyi de ele almıştır. Ona göre, iktisadi büyümede görülen değişiklikler potansiyel olarak gelir ve refah dağılımını etkilemektedir. Ona göre, bu çift yönlü ilişkiyi ortaya koyarken bazı sorular sormak gerekmektedir. Evrimsel modelin bir sistematigi var mıdır? Başlangıçtaki eşitsizlik düzeyi ekonomik büyüme oranını etkiler mi? Eğer öyleyse, muhtemel bir yeniden dağıtım politikası büyümeyi hızlandırır mı yoksa yavaşlatır mı? Bourguignon’a göre, kendisinin ortaya koyduğu bu sorularla ilgili iktisat literatüründen alınan dersler, kalkınma stratejileri ve yeniden dağıtım politikaları için muhtemel bazı sonuçlar (çıkarımlar) ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki,

büyümenin dağıtım üzerindeki etkisiyle ilgilidir. Buna göre, iktisadi büyümenin ekonomiyi gelir ve refah dağılımıyla değiştireceği birçok kanal mevcuttur. Kalkınma, ekonomik büyüme sürecinde sektörler arasında kaynakların dağılımını, nispi fiyatları, faktör donatımlarını (emek, sermaye, arazi, müteşebbis vb.) etkilemektedir. Faktör veya mal piyasalarının mükemmel olup olmadığına bakılmaksızın, kalkınmanın gelir dağılımını doğrudan etkilemesi muhtemel bir durumdur. Bourguignon, Kuznets'ten beri iktisadi büyümenin gelir dağılımı üzerindeki etkisine ilişkin teorik yapılar üzerinde durmuştur. Kurumsal değişme, aynı zamanda iktisadi büyüme süreciyle de yakından ilgili olmaktadır (Bourguignon, 2003: 5-7).

İkincisi, eşitsizliğin büyüme üzerindeki etkisi konusuyla ilgilidir. Bourguignon, bugün yaygın görüşün eşitsizliğin büyüme üzerinde herhangi bir nihai sonucunun olmadığı, eşitsizliklerin ekonomik büyüme hızı ve ekonomik büyüme modelinin belirlenmesinde merkezi bir rol oynadığını ifade etmiştir. Galor ve Zeira (1993), bu sorgulamaya öncülük ederken, Tabellini ve Persson (1994) ve Aleksina ve Rodrik'in (1994) ampirik makalelerinde başlangıçtaki eşitsizlik daha düşük büyüme oranlarıyla ilişkili görünmektedir. Bourguignon, söz konusu çalışmaların sonuçları için birkaç hipotez önermiştir. Buna göre, aşamalı bir şekilde yapılan yeniden dağıtım, büyüme üzerinde arttırıcı yönde etkiler yaratabilmektedir. İlk olarak, sermaye zengini işletmelerden veya bireylerden, sermayesi az ve kredi kısıtı olan kişilere etkin bir yeniden sermaye dağıtım politikası yatırımı ve büyümeyi arttırmaktadır. İkinci olarak, politik ekonomi argümanları önerilmektedir. Çok yüksek düzeyde olan eşitsizlik ve yeniden dağıtımcı demokrasi, daha çok yeniden dağıtıma ve daha az sermaye birikimine yol açmaktadır. Alternatif olarak, eşitsizliğin çok fazla olması ve toplu olarak organize edilmiş veyahut bireysel olarak yönlendirilen şiddetli yeniden dağılım, sosyal gerilime yol açabilmektedir (Bourguignon, 2003: 10-15).

Bourguignon, yoksulluk, büyüme, eşitsizlik üçgeni modelinin ülke çapında mutlak yoksulluğu azaltacak politikalarla eşitsizlik düzeyini düşürecek politikaların bir kombinasyonu olması gerektiğini ifade etmiştir. Bunlardan sadece birine odaklanan kalkınma stratejileri, mutlak yoksulluğu azaltma fırsatını kaçırmaktadır. Model, eşitsizlikte görülen bir değişimin, mutlak yoksulluğa iki şekilde tesir ettiğini vurgulamaktadır. Birincisi, nispi yoksulluktaki bir değişiklik, yoksulluk sınırının altındaki insan nüfusunu değiştirerek mutlak yoksulluğu etkilemektedir. İkincisi ise, nispi yoksullukta görülen bir değişiklik, yoksulluğun büyüme esnekliğini değiştirmektedir. Diğer bir deyişle, gelirin yeniden dağılımı, belirli bir düzeydeki büyüme için, yoksulluğun daha fazla azaltılması manasına gelmektedir. Özetle, dağılımı düşünmeden yalnızca büyümeye odaklanan politikalar yoksulluğu iki şekilde

sınırlandırmaktadır. Bu nedenle, iktisatçılar, Sahra Altı Afrika, Asya ve diğer az gelişmiş ülkelerin “Binyıl Kalkınma Hedefleri” gibi yoksulluğun azaltılması politikası hedeflerini sadece büyüme yoluyla başaramayacaklarını ortaya koymaktadırlar (Bourguignon, 2003: 19-23).

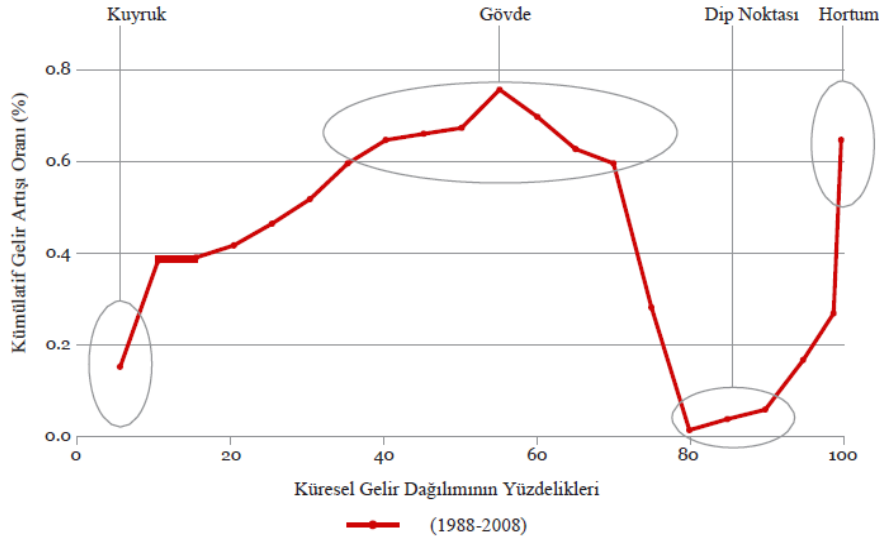
Eşitsizlikler ve yoksulluğu etkileyen faktörleri incelemede kullanılan en önemli metotlardan biri ayrıştırma yöntemi olmaktadır. Bu metotla eşitsizlik ve yoksulluğun kaynakları olan değişkenler ayrıştırılarak bunların yoksulluk ve eşitsizliği ne derece etkilediği görülmekte ve uygulanacak politikaların belirlenmesi amaçlanmaktadır (Övünç, 2009: 5).

F. Bourguignon’un yoksulluk, büyüme, eşitsizlik üçgeni modeli, eşitsizlik ve büyüme arasındaki ilişkileri ortaya koyması bakımından ondan önceki modellerden daha farklı bir konumda yer almaktadır.

3.3.3 Fil Eğrisi

Gelir dağılımı, eşitsizlikler ve kalkınma üzerine yaptığı çalışmalarla bilinen ekonomist Christoph Lakner ve Branko Milanović tarafından 2013 yılında Dünya Bankası’nın resmi sitesinde yayınlanan “Küresel Gelir Dağılımı: Berlin Duvarı’nın Yıkılışından Büyük Durgunluğa” (Global Income Distribution: From the Fall of the Berlin Wall to the Great Recession) adlı makalede, Lakner ve Milanović 1988-2008 döneminde küresel gelir artışını en yoksul yüzde 20’den en zengin yüzde 20’ye doğru sıralayarak zaman içerisinde gelirin bölüşümünü ve gelir grupları arasındaki değişimini ortaya koymuşlardır. Yaptıkları ampirik çalışmanın sonucu file benzediği için Fil Eğrisi (Elephant Curve) adını almıştır. Çalışma, iktisat literatüründe Fil eğrisi, Lakner-Milanović grafiği veya Küresel Büyüme Etki Eğrisi (GIC-Global Growth Incidence Curve) olarak bilinmektedir (Lakner ve Milanović, 2013: 31).

Orijinal Fil eğrisi Şekil 41’de gösterilmiştir.

Şekil 41. Fil Eğrisi

Kaynak: Lakner ve Milanoviç’in “Global Income Distribution: From the Fall of the Berlin Wall to the Great Recession” (2013) adlı makalesinden derlenmiştir.

Şekil 41’de dikey ekseninde kümülatif gelir artışı oranı, yatay ekseninde küresel gelir dağılımı yüzelikleri yer almaktadır. Şekilde ifade edilen küresel gelir dağılımı yüzelikleri 0’a yaklaştıkça fakirliği, 100’e yaklaştıkça zenginliği göstermektedir. Şekilde yer alan kırmızı çizgi ise, 1988-2008 arasında gelirin farklı gelir grupları arasındaki değişimini ifade etmektedir. Şeklin sol tarafındaki kuyruk kısmı aşırı yoksulları göstermekte olup, bu grupta yer alan bireylerin yoksulluk ve şiddet döngüsüne saplandığını ifade etmektedir. Bu durum gelir dağılımının 0-20 arasında kalan filin sarkık kuyruğunda açıkça görülmektedir. Gelişmekte olan ülkeler zengin ülkelere yaklaşmaya başladıkça, küresel orta sınıfın yükseldiği görülmektedir. Çin gibi ülkelerdeki büyük yoksul kitleler orta sınıfa doğru kaymaktadır. Bu durum küresel gelir dağılımının 40-60 arasında kalan filin gövdesinde yer alan zirvede açıkça görülmektedir. Gelirin %80’lik dilimini alan küresel orta-üst sınıfın 1988-2008 yılları arasındaki gelir artışının söz konusu dönemde durgunlaştığı görülmektedir. Bunun sebebi, zengin ülkelerdeki durgun reel ücret artışından ileri gelmektedir. Bu durum, küresel gelir dağılımının 80 olduğu filin hortumunun dip noktasında açıkça görülmektedir. En tepede yer alan %1’lik nüfus son 10 yılda muazzam bir gelir artışı yaşamıştır. Yüksek gelir artışı yüksek gelir payıyla birleştiğinde gelir artışının şiddeti daha da artmaktadır. Bu durum, küresel gelir dağılımının 80-100 arasında kalan filin yükselen hortumunda açıkça görülmektedir (Kharas ve Seidel, 2018: 2).

1988-2008 yılları arasında küreselleşmeyle birlikte gelirini en çok arttıran kesim Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki alt-orta gelir grubundaki nüfus ve dünyanın en zengin %1'lik kesimi olurken, geliri en az artanlar, Afrika ve Sahra Altı Afrika'da yer alan dünyanın en fakir %5'lik kesimi ve Batılı devletlerdeki emekçi kesimi kapsayan dünyanın orta-üst gelir grubunda yer alan kesim olmuştur (Lakner ve Milanoviç, 2013: 32-33).

3.3.4 Damlama Teorisi

Eşitlik savunucularının aksine eşitsizlik savunucularına göre, üst gelir gruplarına daha fazla destek vermek, kısmen daha fazla büyümeye yol açmasından dolayı, ortaya çıkacak netice herkesin yararına olacaktır. Söz konusu durum esasında iktisat literatüründe gözden düşmüş olan damlama teorisi veya damlama iktisadı (trickle-down economics) ismini alan düşüncedir. Yüksek eşitsizlikler daha fazla iktisadi büyümeye yol açmaktadır. Buna göre, üst gelir gruplarına yönelik daha fazla gelir akışı daha fazla iktisadi büyümeye neden olmakta, eşitsizlikler bütün birey ve hane halkları için faydalı olmaktadır (Aghion ve Bolton, 1997: 151-152).

Bununla birlikte, uygulamada, yüksek eşitsizlikler daha fazla iktisadi büyümeye neden olmamıştır. Aksine, bu süreçte birçok kişinin gelirleri düşmüş veya sabit kalmıştır. Özetle, üst kesimlerin servetleri alt kesimin fakirleşmesi pahasına artmıştır. Bu durumda, aslında damlama teorisinin tam tersi olmaktadır (Stiglitz, 2014: 49-50).

Damlama teorisinin açıklanmasında ABD Başkanı John Fitzgerald Kennedy'nin şu sözleri oldukça değerlidir: "Yükselen bir gelgit, tüm tekneleri kaldırır." Yüksek gelirli bireyler düşük gelirli bireylere nazaran daha çok tasarruf yapacaklardır. Ortaya çıkan bu tasarruflar, hem iktisadi büyümeyi hem de yatırımları teşvik edecek, sonuç olarak hem zengin insanlar hem de fakirler bu durumdan fayda sağlayacaktır. Bu durum, damlama teorisinin temelini oluşturmaktadır (Özalp, 2020: 513; Parasız, 2010: 235).

Neo-liberal teori, gelir eşitsizliğinin iktisadi büyümeyi arttırdığını, varlıklı kesimde biriken gelirin alt gelir gruplarına da sızdığını ve ortaya çıkan bu durumun da alt gelir gruplarının faydasına olduğunu vurgulamıştır. Eşit olmayan kazanımlar hem fiziki hem de beşerî sermayeye yatırım için daha fazla teşvik yaratmaktadır. Bazı bireyler diğerlerinden daha fazla gelir elde etse de ortaya çıkan gelir artışı herkesin faydasına olmaktadır. Neo-liberal teori, sermaye birikiminin teşvik edilmesi için gelir eşitsizliğinin gerekli olduğunu ve eşitsizliğin negatif tesirlerinin de vergi yapısı ve kamu mallarıyla giderileceğini ifade etmiştir. İktisadi büyüme de üst gelir gruplarındakilerin iktisadi kazanımlarını diğer gruptakilerle paylaşmasını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, bu yolla ortaya çıkan iktisadi büyüme, gelir eşitsizliğinin birçok

olumsuz etkisini azaltan kamusal mal ve hizmetleri arz etmek için kullanılabilir daha fazla kaynak yaratmaktadır (Greenwood ve Holt, 2010: 403-404).

Damlama teorisi, zenginden fakire doğru kendiliğinden gerçekleşen bir dikey gelir transferine işaret etmektedir. Burada dikey gelir akımı olarak ifade edilen olgu, gelir dağılımının en üst gelir gruplarına tahsis edilen daha büyük gelirin, geri kalan gelir gruplarına da tesir etmesi, bunun da iktisadi büyümeyi artırmasıdır. Teorinin temel fikri, üst gelir gruplarında yer alanlara yönelik vergi indirimlerinin toplumun geri kalan kesimine dolaylı olarak fayda sağlayacak olmasıdır. Bunun sebebi, üst gelir gruplarındaki bireylerin yapacağı yatırımların, alt gelir gruplarında yer alan bireylere daha fazla iş fırsatı yaratacak olması bunun da iktisadi büyümeyi teşvik edecek olmasıdır. Zenginlerin artan servetlerinin bir kısmı fakirlere doğru “damlayacak” veyahut “sızacaktır” (Arndt, 1983: 3; Aghion ve Bolton, 1997: 151; Herzer ve Vollmer, 2012: 489-503).

Damlama teorisini ortaya çıkaran olgulardan biri de vergi oranlarıdır. Konjonktürel dalgalanmaların daralma aşamasından çıkabilmek veyahut iktisadi büyüme sürecine hız kazandırmak amacıyla vergi oranlarında yapılacak bir indirim veya istisna iktisadi faaliyetlerin uyarılmasına katkı sağlamaktadır. Özellikle kapital üzerinden alınan vergilerdeki azalmaya bağlı olarak yatırımlar arttırmakta bu da sermaye birikimini hızlandırmaktadır. Hızlanan sermaye birikimiyle birlikte emeğin marjinal verimliliğinde ortaya çıkan artışlar ise reel ücret seviyesinin yükselmesine imkân tanımaktadır. Neticede, yatırım sürecinde bulunan zengin üst sınıfın yarattığı sermaye birikimi üzerinden alınan vergilerin düşürülmesi alt gelir gruplarında yer alan işçi tabakasının görece daha yüksek bir gelir düzeyine ulaşmasını sağlamaktadır (Yang, 2007: 551).

Dünya Bankası'nın baş ekonomistlerinden David Dollar ve Aart Kraay, “Büyüme Yoksullar İçin İyidir” (Growth is Good for the Poor) başlığını taşıyan son kırk yılı ve 92 ülkeyi kapsayan makalelerinde en yoksul %20'lik (beşte bir) kesimin ortalama gelirlerindeki büyüme arasındaki büyüme ile toplam gelirler arasındaki ilişkiyi ampirik olarak incelemiş, ortalama gelirin toplam gelire orantılı olarak artmakta olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bunun sebebi, en yoksul %20'lik kesimin gelir payının çok fazla değişiklik göstermemesidir. Söz konusu bu ilişki gelir seviyeleri ve bölgeler arasında olduğu kadar krizlerde de geçerlidir. Ayrıca Dollar ve Kraay, düşük enflasyon, makul hükümet büyüklüğü, finansal gelişmeler, hukukun üstünlüğüne saygı ve uluslararası ticari açıklık gibi çeşitli büyüme yanlısı makroekonomik politikaların ortalama gelirleri arttırdığı sonucuna varmışlardır. Bu durum, özel mülkiyet hakları, mali disiplin, makroekonomik istikrar ve ticari açıklık gibi temel bir politika paketinin diğer hanehalklarının gelirlerini ve dolayısıyla yoksulların gelirlerini ortalama olarak arttırdığını

göstermektedir. Çalışmanın bulguları, zenginlerin önce gelirlerini daha da arttırarak zenginleştiğini ve sonunda zenginlerin gelirindeki artışın “damlama etkisi” yoluyla fakirlere de fayda sağladığını göstermektedir (Dollar ve Kray, 2022: 198-228).

Amerikalı iktisatçılardan Daphne, T. Greenwood ve Richard P. F. Holt, damlama etkisinin servet, gelir ve ücretin daha adil dağılmış olduğu 1950’li yıllardan 1970’li yılların ortasına kadar ABD’de geçerliliğini koruduğunu ifade etmişlerdir. Greenwood ve Holt, söz konusu yıllarda fakirliğin hızla azaldığını gözlemlemişlerdir. Fakat 1980’li yıllardan itibaren işler değişmiş, gelir kazanımları üst gelir gruplarında ve hatta bu gelir kesiminin en üst diliminin tepesinde yoğunlaşmıştır. Alt gelir gruplarında yer alan bireylerin ise gelirlerinde ciddi kayıplar yaşanmıştır. Greenwood ve Holt, servet, gelir ve ücretin daha adil dağılmış olduğu 1950’li yıllardaki dönemi “pozitif damlama teorisi” olarak ifade ederken, 1980’li yıllardan sonraki süreci (alt gelir gruplarında yer alan bireylerin gelirlerinde azalma) ise “negatif damlama teorisi” olarak isimlendirmişlerdir (Greenwood ve Holt, 2010: 403-410).

J. Stiglitz, damlama teorisinin ortaya koyduğu görüşleri tenkit etmiş, teorinin ortaya koyduğu görüşlerin gerçeklerle bağdaşmadığını, zengin kesime pastadan daha fazla pay vermenin pastayı büyütmediğini, tam tersine eşitsizliğin arttığı dönemlerde zenginlere daha fazla gelir akışı sağlamanın iktisadi büyümeyi yavaşlattığını vurgulamıştır (Stiglitz, 2014: 49).

3.4 COVID-19’un Eşitsizlik, Yoksulluk ve Büyüme Etkileri

Bu başlık altında COVID-19 pandemisinin gelir dağılımı, yoksulluk, ekonomik büyüme, teknolojik değişimler, ilerlemeler ve dijital dönüşüm üzerindeki etkileri anlatılacaktır.

2019 yılının son çeyreğinde Çin’in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve daha sonra tüm dünyaya yayılan COVID-19 pandemisi, küresel çapta dünyada birçok sektörü derinden etkilemiş, birçok endüstri durma noktasına gelmiş, dünya küresel çapta büyük bir resesyona girmiştir. Pandemiyle birlikte 3.1 milyondan fazla kişi hayatını kaybederken, 120 milyondan fazla insan aşırı yoksulluğa itilmiştir. Pandemi, fakir bireyleri artan faiz, enflasyon, işsizlik ve çeşitli makroekonomik sebeplerle daha da yoksullaştırırken, zengin kesimin gelir ve servet düzeylerini kısa sürede daha da arttırmıştır. COVID-19 “eşitsizlik virüsü” olarak literatüre girmiş, bireyler ve hane halkları arasında büyük bir gelir eşitsizliğine neden olmuştur.

Covid-19 pandemisinin iktisadi etkisi genel olarak ortalama gelirden görece bir azalış, bir diğer deyişle refah kaybı veyahut yoksullaşma olarak ifade edilebilir. Fakat pandemiyle ortaya çıkan gelirden azalma gelir gruplarına göre farklılık göstermektedir (Günçavdı vd. 2020: 14).

Pandemi, kısmen düşük vasıflı işçiler üzerinde ekonomik, sosyal vb. gibi birçok yönden yüksek vasıflı işçilere göre daha şiddetli etkilerinin olması sebebiyle eşitsizlikleri daha da derinleştirmektedir. 20 ve 21. yy'da ortaya çıkan ve kitlesel ölümlere neden olan 2003'te SARS, 2012'de MERS, 2014'te Ebola ve 2016'da Zika salgınının gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerine bakıldığında, yaygın olarak kullanılan gelir eşitsizliği ölçüsü Gini katsayısının yükseldiği görülmektedir. Pandemi sebebiyle devletlerin gelir eşitsizliğini asgari düzeye indirmek amacıyla gelirleri zenginden yoksullara doğru yeniden dağıtma çabasına rağmen, önümüzdeki beş yılın sonunda Gini katsayısının ortalama %1.5 oranında artması beklenmektedir. Salgın hastalıkların uzun dönem etkileri, gelire yönelik diğer şoklar, iş kayıpları ve azalan istihdam beklentileri nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Söz konusu hastalıkların farklı düzeydeki eğitime sahip bireylerin yetenek seviyeleri ve istihdamları üzerinde büyük etkileri olacaktır. Buna göre, yüksek eğitim düzeyine sahip bireylerin istihdam oranları az etkilenirken, temel eğitim düzeyine sahip bireyler bu durumdan çok daha fazla etkilenmektedir (IMF, 2020b).

Birçok ülke için kısıtlamaların başladığı ve salgının ikinci çeyrekte zirve yaptığı 2020 yılındaki küresel büyüme %-3'e gerilemiştir. Bu oran geçen seneye göre %6.3'lük bir düşüğe tekabül etmektedir. Pandeminin ekonomik sonuçlarına bakıldığında, hastalık 1929 krizinden bu yana en büyük resesyona yol açmış, 2008 yılında ABD'de çıkan küresel finans krizinden ise çok daha kötü sonuçlar doğurmuştur (IMF: 2020a).

Dünya'da Covid-19 pandemisinin ekonomik faaliyetlere ket vurması nedeniyle işgücünün büyük bir bölümünün gelirlerinde azalma görülmüştür. Dünya'da işgücünün büyük bir çoğunluğunu oluşturan ücretli çalışanlar, kendi işinde çalışanlar, yardımcı aile çalışanları gibi korunması gereken grupları değerlendirecek olursak, hayatlarını idame ettirecek gelir aktarımları, transfer ödemeleri yapılmadığı müddetçe, bu grupların gelirlerinden yoksun bir şekilde kötü iktisadi şartlara dayanabilme güçleri oldukça zayıflayacaktır. Ücretlerin düşmesi veya ücretten yoksun olma durumu bu kesimin istihdamını azaltacak, dolayısıyla tüketim harcamaları da düşecektir (ILO, 2020: 5).

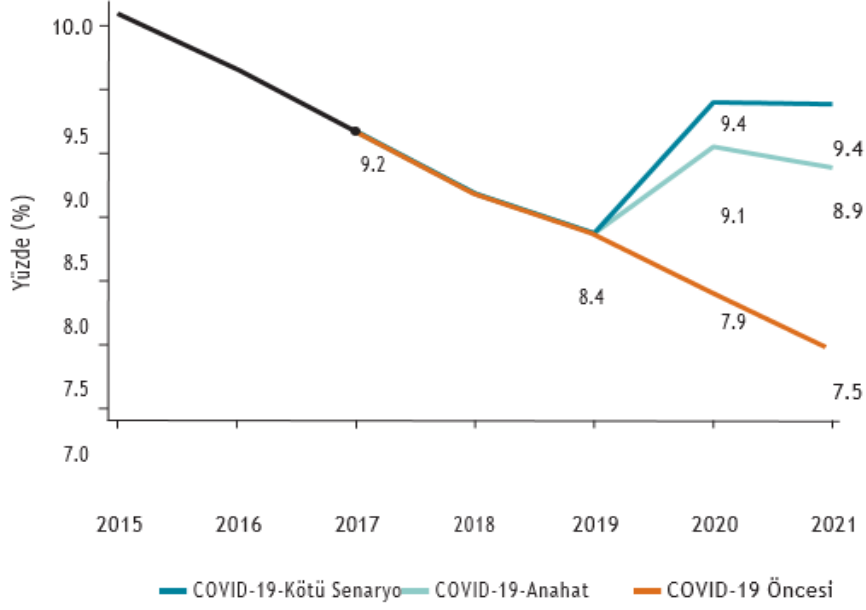
Pandemiyle birlikte seyahat kısıtlamaları ve karantina önlemleri nedeniyle pek çok işçinin iş yerlerine gidememesi özellikle günlük ve kayıtdışı çalışanların gelirlerine ket vurmuştur. Mevcut işi olan çalışanların büyük bir kısmı ise bu dönemde işten çıkarılma tehdidi altında ücretlerinde kesintiler karşılığında sahip oldukları işleri muhafaza edebilmişlerdir. COVID-19 pandemisinden etkilenen işçilerin büyük çoğunluğu ortalama ücret yelpazesinin en alt kısmında olup, çalışma saatlerinde azalma ve işten çıkarılma gibi sebepler mali durumlarının kötüleşmesine yol açmıştır. (Feintzeig ve Thomas, 2020: 1-2; Ross ve Batemann, 2020: 1).

2020 yılında COVID-19'un “Küresel Makroekonomik Etkileri” (The Global Macroeconomics Impact of COVID-19) başlıklı makalelerinde Mc Kibbin ve Fernando, Pandeminin iktisadi sonuçlarını daha iyi anlamak için bir model geliştirmişler ve burada salgının önümüzdeki dönemlerde nasıl gelişeceğine dair küresel senaryoları, makro iktisadi neticeleri ve finansal piyasalar üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Ortaya çıkan senaryolar, Covid-19 pandemisinin kısa vadede küresel ekonomiyi büyük ölçüde olumsuz etkileyeceğini göstermiştir (Mc Kibbin ve Fernando, 2020: 1-25).

G-7 ülkelerinden Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Çin, Fransa, Almanya, İtalya ve İngiltere, Dünya'daki toplam arz ve talebin %60'ına sahip olup, Dünya üretiminin %65'ini yapmaktadırlar. Özellikle ABD, Çin, Almanya ve Japonya küresel değer zincirlerinin önemli bir parçası konumundadır. Dünya ekonomisinde pandeminin getirdiği iktisadi şokun büyüklüğü hususunda senaryolar ve tahminler, küresel büyüme oranının yavaşladığını ve %1.5 oranında düştüğünü göstermektedir. Bu etkinin büyük çoğunluğu düşük talebe bağlı olup, bu senaryoda belirsizliğin olumsuz katkısı da önemli bir yere sahiptir. Hizmet sektörü için şokun etkisinin kırılması zor olacağından bu sektör için iktisadi toparlanma daha çok 'L' tipi şeklinde görülebilir. Ulaşım hizmetleri, yurtiçi hizmetler ve ulaşım sektöründe görülen iktisadi büyümenin yavaşlaması 'L' şekilli evrimi daha da kötüleştirebilmektedir (Baldwin ve Weder, 2020a: 2; Mann, 2020: 82).

Dünya'da yaşanan mevcut fakirlikle birlikte ortaya çıkan Covid-19 pandemisi nedeniyle ekonomik faaliyetlerde görülen daralmalardan kaynaklanan gelirler üzerindeki baskı yoksulluk sınırı altında veyahut sınıra yakın gelire sahip emek arz eden çalışanları olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Pandeminin makroekonomik göstergeler üzerindeki olumsuz etkisi tahmin edilen tahmin edilenden daha şiddetli olmuştur. Mesela, pandemiyle birlikte 20.1 milyon ile 35 milyon arasında insan yoksullaşmış, çalışan kesimin yoksulluk düzeyinde ciddi artışlar yaşanmıştır (ILO, 2020).

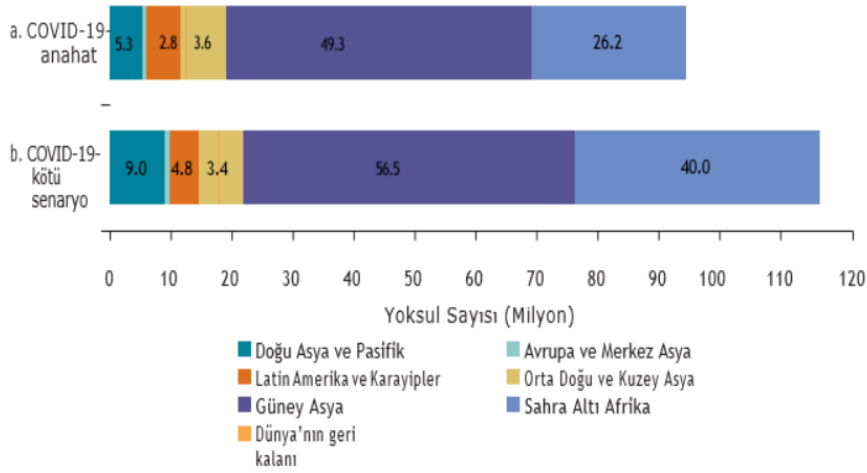
COVID-19 öncesi ve sonrasında Dünya'da küresel yoksulluk oranında ciddi değişiklikler olmuştur. Bu durum Şekil 42'de gösterilmiştir.

Şekil 42. Dünya’da COVID-19 Pandemisi Öncesi ve Sonrasında Günde 1.90 \$ Yoksulluk Çizgisinde Küresel Yoksulluk Oranının Seyri (2015-2021) (%)

Kaynak: Dünya Bankası *Yoksulluk ve Paylaşılan Refah 2020 Raporu*’ndan (*Poverty and Shared Prosperity Report 2020*) derlenmiştir.

Şekil 42, 2015-2021 yılları arasında COVID-19 öncesi ve sonrası günde 1.90 \$’lık yoksulluk çizgisinde küresel yoksulluk oranındaki gelişmeleri göstermektedir. Buna göre, 2015 yılında COVID-19 öncesinde küresel yoksulluk oranı %10 iken, 2021 yılında %7.5’a düşerken, bu durum pandemi sonrasında değişmiştir. 2019 yılında pandemi öncesi küresel yoksulluk oranı yaklaşık %8.4 olarak tahmin edilirken, pandemi sonrası bu durumun %9.1’a yükseleceği tahmin edilmiştir. Pandemi şartlarının ağırlaştığı kötü senaryo varsayımı altında ise küresel yoksulluk oranının %9.4’e yükseleceği tahmin edilmiştir. 2020 yılında pandemi sonrası küresel yoksulluk oranının temelde %9.1’den %8.9’a düşeceği varsayılırken, kötü senaryoda ise küresel yoksulluk oranının %9.4 seviyesinde seyredeceği, herhangi bir azalmanın görülmeyeceği ifade edilmiştir. Özetle, Pandemi sonrasında yoksul nüfusun daha da artacağı öngörülmektedir. Bu durum Şekil 43’te gösterilmiştir.

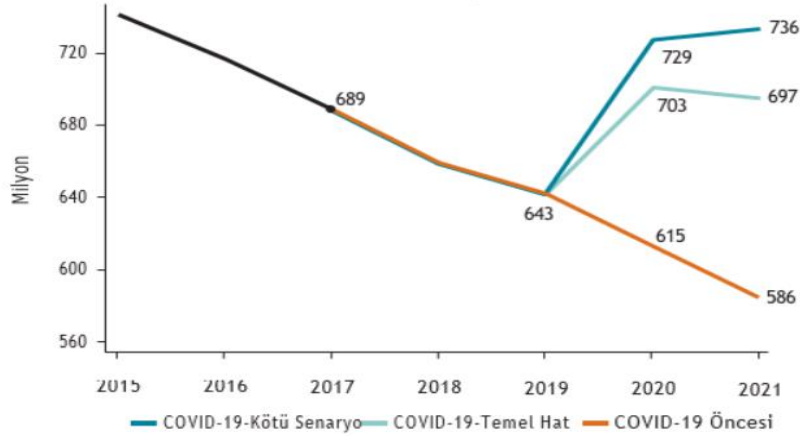

Şekil 43. COVID-19 Sonrası Bölge Bazlı Yoksul Nüfusun İyi ve Kötü Senaryoya Göre Seyri (%)

Kaynak: Dünya Bankası *Yoksulluk ve Paylaşılan Refah 2021 Raporundan (Poverty and Shared Prosperity Report 2021)* derlenmiştir.

Şekil 43'e göre, pandemi sonrasında bölgelere göre yoksul nüfusun sayısına bakıldığında özellikle Sahra Altı Afrika ve Güney Asya'nın en çok etkilendiği görülmektedir. Pandemi sonrası iyi senaryo halinde Güney Asya'daki yoksul sayısı 49.3 milyon, Sahra Altı Afrika'da ise 26.2 milyon olacağı varsayılırken, kötü senaryoda ise Güney Asya'da yoksul sayısının 56.5 milyona, Sahra Altı Afrika'da ise 40 milyona yükseleceği öngörülmektedir.

Pandemi şartlarının ağırlaştığı durumda Dünya'da yoksul nüfusun daha da artacağı öngörülmektedir. Bu durum Şekil 44'te gösterilmiştir.

Şekil 44. COVID-19 Öncesi ve Sonrasında Dünya’da Yoksul Nüfus Üzerine Senaryolar (Milyon Kişi)

Kaynak: Dünya Bankası *Yoksulluk ve Paylaşılan Refah 2021 Raporu*’ndan (*Poverty and Shared Prosperity Report 2021*) derlenmiştir.

Şekil 44’e göre, 2019 yılında Covid-19 pandemisi nedeniyle ortalama yoksul nüfus 643 milyon kişi olarak tahmin edilirken, 2020 yılında iyi senaryoda bu sayı 703 milyon, kötü senaryoda ise 729 milyon kişidir. 2021 yılında ise iyi senaryoda yoksul sayısı 703 milyondan 697 milyona düşerken, pandemi şartlarının ağırlaştığı kötü senaryoda ise Dünya’da yoksul sayısı 729 milyondan 736 milyona çıkmaktadır.

Covid-19 pandemisinin, düşük vasıflı işçiler üzerindeki orantısız etkileri nedeniyle gelir eşitsizliğini daha da kötüleştireceği ile ilgili yapılan araştırmalar salgının olumsuz dağılım etkileriyle ilgili kaygıları arttırmaktadır. Bu sebeple ortaya çıkan ve toplu ölümlere sebep olan salgın hastalıklardan SARS (2003), H1N1 (2009), MERS (2012), Ebola (2014) ve ZIKA (2016) gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde yarattığı etkilerin ölçülmesinde kullanılan Gini katsayısında yükseliş görülmektedir. Bu sonuçlara göre, politika yapıcılar salgının etkilerini asgariye indirmek için gelirleri zenginlerden yoksullara yeniden dağıtma çabalarına rağmen gelir eşitsizliğinin daha da arttığı görülmektedir. Yaklaşık olarak 5 yıl sonra Gini katsayısının tüm ülkelerde ortalama %1.5 oranında artması beklenmektedir. Salgın hastalıkların uzun süreli etkileri, gelire yönelik şoklar ve iş kayıpları sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Pandemilerin farklı eğitim düzeylerine sahip bireylerin istihdamı üzerinde, yetenek seviyelerinin bir göstergesi olarak, büyük ölçüde farklı etkilere sahip olduğu görülmektedir. İleri seviyede eğitilmiş bireyler pandemi boyunca iş kayıplarından çok az etkilenirken, yalnızca temel eğitim düzeyine sahip bireyler ise çok fazla etkilenmektedir (IMF, 2020b). Pandemi sonrasında gelir eşitsizliğinin daha da arttığı görülmektedir. Bu durum Tablo 15’te gösterilmiştir.

Tablo 15. Pandemi Sonrası Gini Katsayısının Seyri (2018-2021)

Ülkeler	2018	2019	2020	2021
İzlanda	0,38	0,383	0,385	0,386
İsveç	0,39	0,395	0,4	0,406
Norveç	0,39	0,395	0,399	0,4115
İsviçre	0,42	0,427	0,428	0,429
Finlandiya	0,44	0,4427	0,445	0,446
Danimarka	0,43	0,439	0,443	0,449
İtalya	0,44	0,443	0,446	0,449
İrlanda	0,46	0,461	0,463	0,463
İngiltere	0,46	0,464	0,465	0,469
Fransa	0,42	0,422	0,425	0,47
Polonya	0,48	0,481	0,483	0,485
Avustralya	0,48	0,483	0,486	0,486
Almanya	0,48	0,482	0,486	0,488
Kanada	0,52	0,523	0,523	0,527
Japonya	0,53	0,533	0,536	0,539
Nijerya	0,54	0,541	0,541	0,545
Rusya Federasyonu**	0,54	0,543	0,549	0,55
Çin**	0,55	0,551	0,554	0,557
Somali	0,55	0,551	0,552	0,557
Etiyopya	0,55	0,553	0,554	0,56
Gambiya	0,56	0,562	0,564	0,568
Arjantin**	0,53	0,565	0,569	0,57
Sierra Leone	0,57	0,571	0,573	0,577
ABD*	0,58	0,582	0,584	0,58
Senegal	0,58	0,582	0,585	0,589
Burundi	0,58	0,583	0,587	0,589
Gana	0,6	0,603	0,607	0,608
Demokratik Kongo Cumhuriyeti	0,6	0,603	0,607	0,609
Haiti	0,62	0,622	0,624	0,625
Hindistan**	0,63	0,632	0,634	0,638
Kamerun	0,63	0,637	0,638	0,639
Rwanda	0,63	0,633	0,636	0,639
Fildişi Sahilleri	0,6	0,61	0,64	0,64
Türkiye**	0,636	0,633	0,636	0,644
Malawi	0,65	0,651	0,655	0,655
Brezilya**	0,67	0,678	0,684	0,688
Güney Afrika**	0,74	0,744	0,761	0,764

Not: * ve ** ile simgelenen ülkeler gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler gelişmemiş ülkelere göre daha fazla gelir eşitsizliğinin görüldüğü ülkeleri göstermektedir.

Kaynak: Dünya Eşitsizliği Veritabanı'ndan (WID) derlenmiştir. <https://wid.world/data/>

Tablo 15'e göre, pandemiden sonra gelir eşitsizliğinden en az etkilenen ülkeler gelişmiş ülkeler olurken, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler ise bu durumdan daha çok etkilenmişlerdir. Yukardaki tabloda yer alan en ilginç durum ise, özellikle ABD, Rusya Federasyonu, Çin, Brezilya, Güney Afrika, Türkiye, Hindistan ve Arjantin gibi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler grubunda yer alan ülkelerdeki gelir eşitsizliği gelişmemiş ülkelere göre daha fazladır.

Pandemi sonrası kişi başı milli gelirin birçok ülkede düştüğü görülmektedir. Bu durum Tablo 16'da gösterilmiştir.

Tablo 16. Ülkelere Göre Pandemi Sonrası Kişi Başı Milli Gelirin Seyri (\$)

Ülkeler	2019	2020	Değişim
İsviçre	85.334	87.100	↑
İrlanda	80.886	85.422	↑
Norveç	75.719	67.329	↓
ABD	65.279	63.206	↓
Danimarka	59.775	61.063	↑
İzlanda	68.941	59.264	↓
İsveç	51.939	52.274	↑
Avustralya	54.875	51.680	↓
Finlandiya	48.628	48.755	↑
Almanya	46.794	46.252	↓
Kanada	46.328	43.258	↓
İngiltere	43.070	41.059	↓
Japonya	40.777	40.193	↓
Fransa	40.578	39.037	↓
İtalya	33.641	31.770	↓
Polonya	15.732	15.722	↓
Çin	10.143	10.434	↑
Rusya Federasyonu	11.497	10.126	↓
Arjantin	10.056	8.579	↓
Türkiye	9.121	8.536	↓
Brezilya	8.897	6.796	↓
Güney Afrika	6.624	5.655	↓
Fildişi Sahilleri	2.276	2.325	↑
Gana	2.246	2.205	↓
Nijerya	2.229	2.097	↓
Hindistan	2.100	1.927	↓
Demokratik Kongo Cumhuriyeti	2.369	1.846	↓
Kamerun	1.533	1.537	↓
Senegal	1.430	1.471	↑
Haiti	1.312	1.272	↓
Etiyopya	855	936	↑
Rwanda	820	797	↓
Gambiya	772	773	↑
Malawi	591	636	↑
Sierra Leone	521	509	↓
Somali	419	438	↑
Burundi	228	239	↑

Kaynak: Kişi başı milli gelir verileri Dünya Bankası'ndan (*World Bank Indicator*)

alınmıştır. <https://data.worldbank.org/indicator/>

Tablo 16'ya göre, pandemi sonrası ülkelerin kişi başına milli gelirine bakıldığında, gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş birçok ülkedeki bireylerin kişi başına milli gelirinde ciddi azalmalar görülmektedir. Buna göre, İsviçre, İrlanda, Danimarka ve Çin'de kişi başına milli gelir artarken, ABD, Almanya, İzlanda, Kanada, İngiltere, Japonya, Fransa, İtalya ve Rusya Federasyonu'nda kişi başına milli gelirlerinde ciddi azalmalar görülmektedir. 2019-2020 yıllarında pandemi sebebiyle sokağa çıkma yasakları nedeniyle işgücünde azalma, talep yetersizlikleri vb. durumlar kişi başına milli gelirin düşmesinde başrol oynamıştır.

2010-2021 yılı arasında küresel çapta aşırı yoksul insan sayısı neredeyse 698 milyon kişiye gerilemiştir. Pandemi sonrası 2021 yılında, Dünya nüfusunun %9'una tekabül eden yaklaşık 740 milyon kişi ise pandemiden oldukça kötü etkilenecek, aşırı yoksulluğa itilmiştir. IMF ve Dünya Bankası, küresel ekonominin önümüzdeki beş yıl içinde yani 2026'ya kadar pandeminin etkilerinden kurtulacağını öngörmektedir. Yoksulluk üzerine yapılan projeksiyonlara göre, aşırı yoksul içinde yaşayan insan sayısı 2026'ya kadar küresel nüfusun yaklaşık %6'sı olan 525 milyon kişinin aşırı yoksul durumda olacağını öngörmektedir. 2010 yılında Sahra Altı Afrika dışında aşırı yoksulluk içinde yaşayan insan sayısı 708 milyon iken, 2021'de 240 milyona düşmüştür. 2010 yılından 2021'e kadar Sahra Altı Afrika'da yer alan ülkelerde aşırı yoksul sayısı ise 417 milyondan 458 milyona yükselmiştir. Özetle, Dünya'da 2026 yılına kadar aşırı yoksulluğun Sahra Altı Afrika dışında azalacağı tahmin edilmektedir (IMF ve World Bank, 2022).

Covid-19 pandemisi, hem ülke hem de birey bazında yoksullar ve zenginler arasındaki eşitsizlikleri daha da derinleştirecek, durgunluğu şiddetlendirecek, durgunluğun etkilerinden kurtulmak için daha fazla zaman ve iktisadi yardım zorunluluğu ortaya çıkaracaktır. Diğer yandan ise, pandemiyle birlikte ülkelerin salgın gibi bir soruna çözüm bulma yetenekleri hakkında güçlü bir görüş edinme olanağı doğmuştur. I. Dünya Harbi ve 1929 Büyük Buhran'ın ardından ortak acıların refah devletlerini ortaya çıkarması gibi pandemi de sosyal dayanışmayı arttırabilir ve daha cömert sosyal refah programlarının ortaya çıkmasına yol açabilir (Fukuyama, 2020: 30).

3.5 Teknolojik İlerleme, Gelir Dağılımı ve Büyüme

Bu alt başlıkta, önce normal bir eğilim olarak devam eden fakat Covid-19 salgını sonrasında daha da hızlanan teknolojik ilerlemelerin iktisadi dalgalanmaları nasıl etkilediğinden bahsedilecek, daha sonra yapay zekâ, makine öğrenmesi ve robotikteki gelişmelerin gelir dağılımı ve yoksulluk üzerindeki etkileri ve gelecekte karşılaşılabilecek olası durumlar anlatılacaktır.

3.5.1 Yapay Zekâ, Makine Öğrenimi ve Gelecek

Dünya’da feodalizmden fabrika üretimine geçiş süreci olarak nitelendirilen 1. Sanayi Devrimi toplumsal yapı ve iktisadi ilişkilerde topyekün bir dönüşüme sebep olan bir süreç olma özelliğini taşımaktadır. 17. Yüzyılda İngiltere’de ortaya çıkan Sanayi Devrimi, ilk olarak tekstil sanayiinde, ardından ulaşımda yeni teknolojik ilerlemelerin hayata geçmesiyle başlamıştır. Toplumsal ve iktisadi dönüşümün hız kazanması Sanayi Devrimi’nin temel özelliği olmuştur. Verimliliği arttıran makinelerin üretim sürecinde kullanılmasıyla üretim evlerden fabrikalara geçmiş, zamanla el tezgâhı dokumacılarının sayısı önemli derecede azalırken, dokuma makinelerinin sayısı artmıştır. Buna göre, 1813’de yaklaşık 2.400 makineli dokuma tezgâhı varken, bu sayı 1833 yılında 85.000’e, 1850 yılında ise 224.000’e çıkmış, dokuma tezgâhlarının sayısı 1820’li yıllarda yaklaşık 250.000’e kadar yükselmişken 1850’li yıllarda ise 50.000’e kadar düşmüştür (Keysan, 2019: 2-5).

Tarihsel süreç içerisinde makineleşmenin etkilerinin derinleştiği alanlarda toplumsal hareketler de ortaya çıkmıştır. İngiltere’de 18. Yüzyılda Sanayi Devrimi nedeniyle işlerini kaybeden işçiler teknolojik ilerleme karşıtı bir hareket ordusu oluşturmuş, çeşitli protestolar düzenlemişlerdir. Söz konusu teknoloji karşıtı grup “Luddite” ismiyle anılmış, ilerleyen süreçte bu ad teknoloji karşıtları için söylenen bir isim haline gelmiştir. İngiltere’nin Leeds şehrinde 1791 yılında işçiler, çalıştıkları işlerde makinelerin kullanılması, kötüleşen yaşam şartları ve artan işsizlik nedeniyle şikâyetlerini dile getirdikleri bir mektubu yerel bir gazetede yayınlamışlardır (Harrison, 1965: 71-72).

2. Sanayi Devrimi 19. Yüzyılın sonu 20. Yüzyılın başlarında ortaya çıkmış, elektriğin bulunmasıyla birlikte montaj hatlarıyla elektrik bir araya getirilerek seri imalata geçilmiştir. Henry Ford’un otomobil fabrikasında toplu araç üretmesi 2. Sanayi Devrimi’nin başlangıcı kabul edilmiş, bu olay 20. YY’ın kaderini değiştirmiştir. 1914 yılında işçiler ortalama günlük 2-3 \$ kazanmasına rağmen, Henry Ford verimliliği arttırmak için işçilere günlük 5 \$ vermiş, bu ücret düzeyinde çalışmak isteyenler fabrika önünde uzun kuyruklar oluşturmuştur. Aynı zamanda Henry Ford ortaya çıkan bu olayla birlikte etkin ücret teorisini de oldukça etkili bir biçimde kullanmıştır (Schwab, 2016: 16; Mankiw, 2010: 193).

3. Sanayi Devrimi, II. Dünya Savaşı sonrası başlayan ve 70’li yıllardan itibaren hızla gelişen bilişim teknolojisi dönemi olarak bilinmektedir. 3. Sanayi Devrimi, 1947 yılında üretilmesine başlanan transistör ile başlamıştır. 1968 yılında ilk kez makinelerin programlanmasıyla 3. Sanayi Devrimi denilen dönem ivme kazanmış, makinelerin programlanması bu devrimin gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Üçüncü sanayi devrimini etkileyen başlıca etkenler arasında bilgisayarlar, internet ve dijital ürünler sayılabilir. 1960’lı

yıllarda ana bilgisayarlar, 1970 ve 1980’li yıllarda kişisel bilgisayarlar, ardından 1990’lı yıllarda internetin yaygınlaşmasıyla birlikte 3. Sanayi Devrimi dijital devrim veya bilgisayar devrimi olarak nitelendirilmiştir. Özetle, 3. Sanayi Devrimi, üretimde dijitalleşmenin bir neticesi olarak bilgi teknolojilerinin kullanılmasını ifade etmektedir (Schwab, 2016: 16; Baines, vd. 2009: 547-567).

Birincisinde olduğu gibi, 4. Sanayi Devrimi’nin de diğer makro iktisadi değişkenleri etkileyeceği, özellikle işgücü piyasalarında önemli değişikliklere sebep olacağı açıktır. Mesela, ücretler, fiyatlar ve gelir dağılımının bu süreçten etkileneceği çok açık bir durumdur. Düşük maliyetli üretimin mal ve hizmetlerin fiyatları üzerinde deflasyonist bir etki oluşturacağı beklenirken diğer yandan nitelikli emeğe talebin artması ölçüsünde reel ücret de artabilecektir. Sonuç olarak gelir dağılımı niteliksiz işgücü aleyhine dönecektir (Ünlü ve Atik, 2018: 444).

1950’li yıllarda “düşünen makineler” kavramını kullanan ilk isim İngiliz bilgisayar bilimcisi ve kriptolog Alan Turing olsa da, “yapay zekâ” kavramını ifade eden ilk kişi bilgisayar ve bilimsel bilişçi John McCarthy’dır. Yapay zekâ (artificial intelligence, AI), insanların bilgiyi bir bütün olarak birleştirme yöntemini düşüncelerine, veri analizine ve karar vermeyi iyileştirmek amacıyla elde edilen bilgilerden faydalanmalarına yardımcı olan bir araç olarak görülebilir. Yapay zekâ, robotların veya makinelerin tıpkı insan gibi öğrenme ve yanıt verme yeteneğini açıklamaya çalışan bir alandır. Çoğunlukla insanlar gibi tepki veren ve çalışan akıllı makinelerin yaratılması sürecinde kullanılan yapay zekâ, makinelerin öğrenme, konuşma, tanıma, problem çözme, planlama gibi eylemleri yapacak düzeyde tasarlanmaktadır. Dolayısıyla yapay zekâ; veriler, farklı algoritmalar vb. özelliklerle çok sayıda deneme yanılma girişimi içeren modeller oluşturularak hâlihazırdaki verilerden faydalanmak suretiyle bilinmeyenler hakkında tahminler sunan sinir ağları gibi makine öğrenmesine dayalı tekniklere ilişkin bir olgu olmaktadır (West ve Allen, 2018: 2-7; Alsedrah, 2017: 1-10).

Amerikalı yapay zekâ ve robotik bilimci fütürist Martin Ford, 2016 yılında yazdığı *Robotların Yükselişi-Yapay Zekâ ve İşsiz bir Gelecek Tehlikesi (Rise of the Robots-Technology and the Threat of a Jobless Future)* adlı kitabında yapay zekâ, robotik ve makine öğrenmesinin gelir eşitsizliği, işsizlik ve iş çevrimleri üzerine birçok çarpıcı ve tüyler ürpertici etkilerinin olduğunu iddia etmiştir. Akıllardaki ilk soru ise “Yapay zekâ ve makine öğrenmesi insanlar için işsiz bir gelecek yaratır mı?” şeklindedir. Martin Ford’a göre, iktisatçılar yakın gelecekte makinelerin işleri insanların ellerinden alıp uzun dönemli bir işsizliğe sebep olacağı fikrine kuşkuyla, hatta küçümseyerek bakmaktadırlar. Amerikalı iktisatçı Milton Friedman’ın şu sözü de bu şüpheyi desteklemektedir: “Tarihe baktığımızda, bu endişenin bugüne kadar yersiz

olduğunu görmekteyiz. Özellikle 21. Yüzyıl Amerika’ında, gelişen teknoloji toplumu hep daha ileriye götürmüştür” (Ford, 2015: 10).

Oysaki Uluslararası Robotik Federasyonu (IFR-International Federation of Robotics) 2000-2012 döneminde Dünya’da sanayide kullanılan robotların küresel çapta satışı neredeyse %60 arttığını ifade etmiştir. 2012 yılında robot satışları 28 milyar \$’a ulaşmıştır. Açık ara robot pazarında en hızlı büyüyen Çin’de robot kullanımını 2005-2012 yılları arasında %25 artmıştır. 2021 yılında ise küresel robot üretimi tüm Dünya’da %10 artarak 3 milyon âdete çıkmış, robot satışları küresel çapta 50 milyar \$ seviyesine ulaşmıştır (Ford, 2015: 21; IFR, 2021: 1).

Bu yüzyılın en tanımlayıcı özelliği, makinelerin işçilerin yerini alacak olması iddiasıdır. Teknolojik ilerlemelere ilişkin olan “Makine, işçinin verimliliğini arttıran bir araçtır” varsayımının sorgulanması gerekmektedir. Çünkü şimdilerde artık bizzat makineler işçi haline gelmektedir. Teknolojilerin geleceğimizi şekillendirmeye devam etmesiyle ortaya çıkan bir başka soru, yeni teknolojilerin işgücü talebine etkisinin ne olacağıdır? Yeni teknolojilerin verimliliği, dolayısıyla genel geliri arttırması beklenirken, merak edilen husus, gelirdeki artışın emeğin farklı beceri düzeyleri arasında, özellikle düşük ve yüksek vasıflı emek arasında nasıl dağılacığı olmaktadır (Özcan, 2019: 1-17).

Amerika Birleşik Devletleri’nde son on yılda sürekli görülen iktisadi büyümeye rağmen, 1970’lerden beri düşük vasıflı işçilerin bile ortalama reel ücreti durgunlaşmıştır. Aynı zaman diliminde ise lisans veya yüksek lisans derecesine sahip yüksek vasıflı işçilerin ücretleri artmıştır. Elverişli iktisadi dönemin de sonuna gelindiğine dair çeşitli işaretler mevcuttur. Buna göre, artan verimlilikle beraber ücretlerin de artması biçimindeki ilişki 1970’lerde bozulmaya başlamıştır. 2013 yılı itibariyle imalat işçisinin üretkenliği %107 artmasına rağmen, işçiler 1973 yılındakine göre reel olarak %13 daha az kazanmaktadır. Ücretlerle ilgili eşitsizliklerdeki artış, 1980’li yıllardan bu yana genel gelir eşitsizliğindeki artışın arkasındaki en önemli itici güçlerden biri olmuştur (De Santis, 2002: 725-746; Acemoğlu ve Autor, 2012: 426-463).

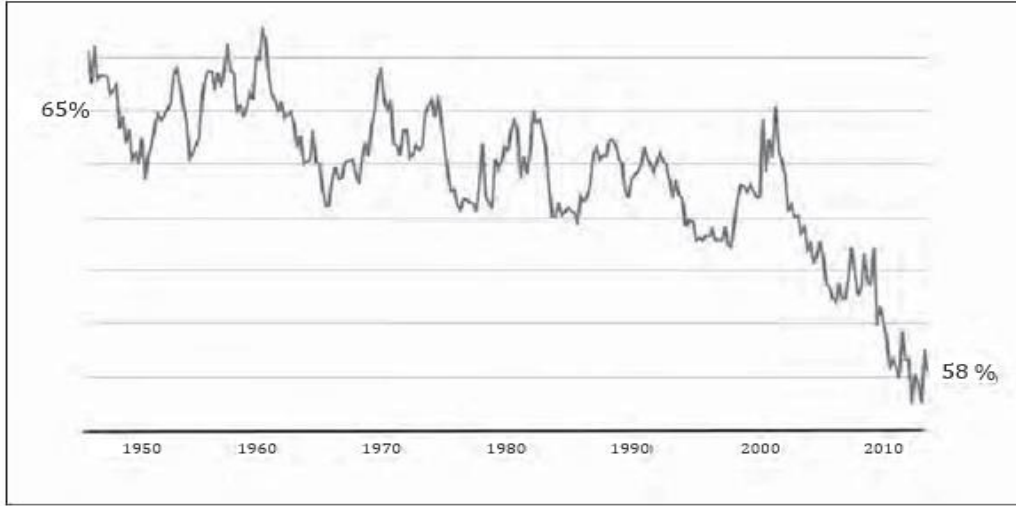
1948-2011 yılları arasında Dünya’da mavi yakalı işçilerin üretkenliği ve saat başına reel ücret arasındaki ilişki Şekil 45’te gösterilmiştir.

Şekil 45. 1948-2011 Yılları Arasında Mavi Yakalı İşçilerin Üretkenliği ve Saat Başına Reel Ücret İlişkisi (%)

Kaynak: Martin Ford, *Robotların Yükselişi* (2015).

Şekil 45'e göre, 1948-1973 OPEC (Organization of Petroleum Exporting Countries) petrol krizine kadar işçi ücretlerindeki artış üretkenlikteki artışı takip etmektedir. Yükselen refah, ekonomiye katkıda bulunan bireylerin tamamı arasında paylaşılmaktadır. 1970'li yılların ortasından sonra ise üretkenlik ve ücretler arasında ayrışma açık bir şekilde görülmektedir. Bu dönemde ekonomide görülen inovasyonların getirisinin neredeyse tamamı işletme sahipleri ve müteşebbislere giderken, çalışanlar bu getiriden fayda sağlamamaktadır. 2000-2009 yılları arasındaki farka bakıldığında söz konusu dönemdeki üretkenlikte görülen artış, neredeyse 1947-1973 arasındaki II. Dünya Savaşı sonrası altın dönemine denk gelmektedir.

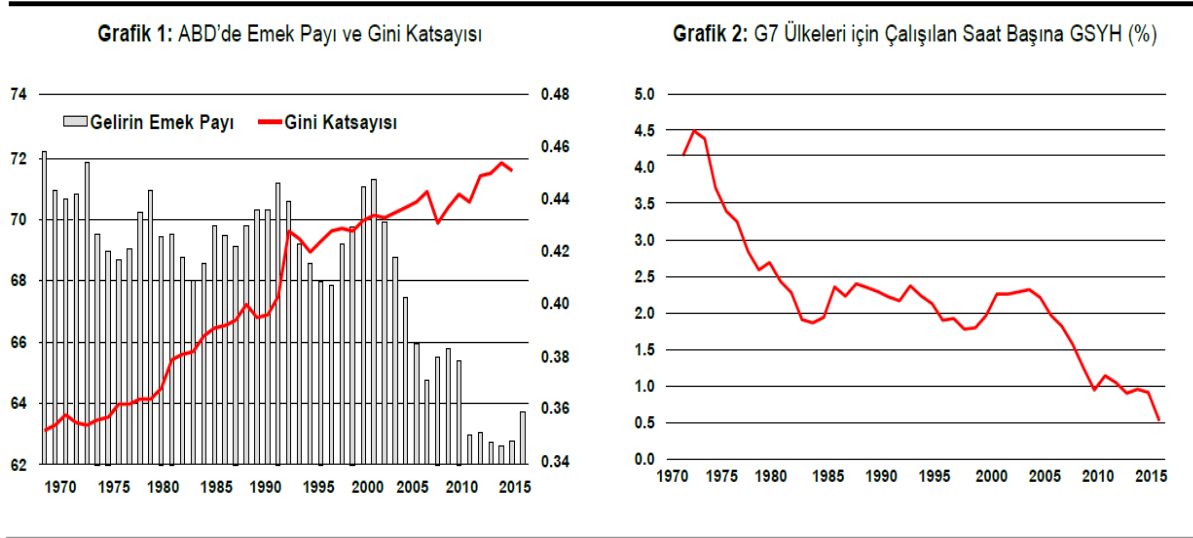
Şekil 46. 1947-2014 Yılları Arasında ABD Ulusal Gelirinden Emeğin Aldığı Pay (%)

Kaynak: Martin Ford, *Robotların Yükselişi* (2015).

Şekil 46'ya göre, ABD'nin savaş sonrası dönemde ulusal gelirden emeğin aldığı pay Bowley Yasası'nın²² öngördüğü gibi dar bir çizgide gidip gelirken, 1970'lerin ortalarından itibaren Bowley Yasası geçerliliğini kaybetmeye başlamıştır. Emeğin GSMH'dan aldığı payın söz konusu dönemden itibaren sert bir şekilde düştüğü görülmektedir. Bu grafikte sadece mavi yakalıların değil tüm emek arz eden çalışanların olduğu düşünüldüğünde grafik daha da çarpıcı hale gelmektedir. Buna göre, Wall Street yöneticileri, CEO'lar, film yıldızları ve sporcuların da gelirlerinin de dâhil edildiği düşünülürse (ki bu kişilerin gelirleri diğer mavi yakalılara göre daha fazla artmaktadır), yüksek gelirli çalışanların bu grafikten çıkarıldığı düşünülürse grafikteki emeğin ulusal gelirden aldığı payın çok daha sert düşeceği aşikârdır.

Yıllar itibariyle emeğin milli gelirden aldığı pay düşerken, gelir eşitsizliği gitgide artmaktadır. Bu durum Şekil 47'deki grafiklerde gösterilmiştir.

²² **Bowley Yasası:** İngiliz istatistikçi ve ekonomist Arthur Bowley'in ortaya attığı ve kendi soyisimini verdiği yasaya göre, gayri safi milli hasılda emeğin payı sabittir. A. Bowley, bu fikri 19. ve 20. Yüzyıldaki iktisadi verilere dayanarak istatistiki olarak gözlemlemiştir.

Şekil 47. 1970-2015 Yılları Arasında Emeğin Milli Gelirden Aldığı Pay ve Gini Katsayısı

Kaynak: Bureau of the Census, BEA, OECD, UniCredit Research.

<https://www.unicreditresearch.eu/>

Şekil 47'ye göre, 1970'li yıllardan itibaren ABD'de emeğin gelirden aldığı pay düşerken, gelir eşitsizliğini ölçen Gini katsayısının sürekli arttığı görülmektedir. Bununla birlikte, G7 ülkelerinde GSYH içindeki ücret payı (çalışılan saat başına GSYH) 1970-2015 yılları arasında çok sert bir şekilde düşmüş, milli gelir içindeki işgücü verimliliği azalmıştır. Bu durum, gelir dağılımındaki kötüleşmenin sanayileşme, teknolojik ilerlemeler ve makineleşmenin bir sonucu olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Artan ücret eşitsizlikleri, işsizliği de olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Bu fikri George Akerlof ve Janet Yellen 1990 yılında adil ücret teorisi modelinde ifade etmişlerdir. Otomasyon, yüksek vasıflı işçilerin üretkenliğini ve gelirini arttırırken, düşük vasıflı işçilerinkini ise değiştirmemektedir (Akerlof ve Yellen, 1990: 255-283).

Emek ikame eden teknolojik ilerleme fikri, Erik Brynjolfsson ve Andrew McAfee'nin 2011 yılında başka bir varlıkla (robot) ilgili olan *Makineye Karşı Yarış (Race Against the Machine)* kitapla popülerleşmiştir. Brynjolfsson ve McAfee, otomasyon olarak anlaşılan teknolojik ilerlemelerin bir takım insanları daha yenilikçi, üretken ve daha zengin kılarken, diğer insanlar için işsizlik ve servet eşitsizliği gibi sorunlara neden olmaktadır (Brynjolfsson ve McAfee, 2011: 1-50).

Dünyadaki en zengin %1'lik gelir grubunda yer alan insanlarla diğerleri arasındaki uçurum özellikle 1970'lerden itibaren sürekli açılmaktadır. ABD'nin 1993-2010 yılları arasındaki milli gelirindeki artışın yarısından fazlası, gelir dağılımının tepesindeki %1'lik gruba gitmiştir. Bu durumdan sonra gelir dağılımı daha da bozulmuştur. California Üniversitesi

Berkeley'den gelir dağılımı üzerine çalışan İspanyol iktisatçı Emmanuel Saez, 2009-2012 arasındaki gelir artışının neredeyse %95'ini en zengin %1'lik grubun aldığını ifade etmiştir (Ford, 2015: 67).

Gelir eşitsizliği özellikle sanayileşmenin yoğun olduğu ülkelerde yüksek olmakla birlikte, ABD bu konuda başı çeken ülkelerden biri olma özelliği taşımaktadır. CIA tarafından hazırlanan rapora göre, ABD'deki gelir eşitsizliği Filipinler seviyesindedir ve Tunus, Yemen, Mısır gibi ülkelerin ise çok üzerinde seyretmektedir. Yine aynı araştırmadan çıkan bir sonuca göre, yoksul hane halklarının çocuklarının gelir merdiveninde üst dilime tırmanma şanslarının bir ölçütü olan “iktisadi mobilite” ABD'de, neredeyse Avrupa'daki tüm ülkelerden çok daha düşük düzeydedir. Diğer bir deyişle, Amerikan idealinin temel ilkelerinden olan “herkesin çok çalışma ve sebatla yükselebileceği” fikri aslında istatistiki olarak gerçeği yansıtmamaktadır. Diğer yandan, en zengin %1'lik nüfusun arttıkça artan servetlerinin, bir noktadan sonra ülkedeki demokrasi için de bir tehdit unsuru haline dönüşebilme ihtimali yüksektir (Ford, 2015: 67-68).

İleri makine öğrenmesi ve robotlar, son yıllarda gündelik hayatta daha aktif bir şekilde yer almış, özellikle eğitimden sağlığa olmak üzere birçok endüstride makine öğrenimi ve robotik gitgide ana oyuncu konumuna gelmiştir. Mesela, ABD'li Momentum Machines, hamburger üretimini tamamen insansız bir şekilde yapmak için yeni bir robot geliştirmiştir. Robot, hamburger köftesini taze çekilmiş kıymadan şekillendirip müşterinin istediği şekilde kızartmaktadır. Aynı zamanda saatte 360 hamburger hazırlayabilen robot, hamburger ekmeğini kızartıp dilimlemekte, siparişe göre hamburgerin iç malzemesini hazırlayabilmektedir. Şirketin ortaklarından Alexandros Vardakostas ise bu durumu “Yaptığımız şey, makinelerin işçileri daha verimli hale getirmesi değil, bilakis onları ortadan kaldırmasıdır” şeklinde çarpıcı bir ifade kullanmıştır. Bundan önce öğrencilerin çalıştığı fast food şirketlerine artık normal işçiler başvurmaktadır. 2007-2012 yılları arasındaki “Büyük Durgunluk” döneminde, 2011 yılında McDonald's 50.000 işçi alımı ilanı duyurusu yaptığında yaklaşık 1.000.000'dan daha fazla başvuru yapılmıştır. McDonalds'da bu şekilde işe girme ihtimaliniz Harvard'da işe girme ihtimalinizden daha düşük bir orandır. Japonya'daki Kura adlı suşi restoranında ise suşi yapımında tamamen robotlar kullanılmakta, yemekleri garsonlar değil, taşıma bandında robotlar yapmaktadır. Tarım sektöründe de insanların yerini akıllı robotlar almıştır. 19. Yüzyılın sonunda ABD'deki işçilerin neredeyse yarısı tarlada çalışırken, bu oran 2000 yılında %2'nin altına düşmüştür. California Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin eczanesinde neredeyse 18.000 doz ilaç insan gücüne ihtiyaç duymadan robotlarla hazırlanmaktadır. Devasa bir robot hammaddeleri toplayıp, poşetlere koyarken, robotik bir kolla sıra sıra ilaçlar alınıp her bir doz

ilacın üstüne bir barkod yardımıyla ilacın adı ve hangi hasta için kullanılacağı yazılmaktadır. Ayrıca, her hastanın alması gereken günlük ilaçlar alınması gereken sıraya göre dizilmektedir. Southern California Üniversitesi'nde çalışan Prof. Dr. Behrokh Khoshnevis, 1 günde ev üretebilen devasa üç boyutlu yazıcı icat etmiştir. Robot, raylar üstünde hareket etmekte, çimento bilgisayar kontrollü dev hortumdan sıkılmakta ve yapılan duvarlar geleneksel tekniklerle yapılanlardan daha sağlam olmaktadır. İnşaat süreci tamamen otomatik olarak gerçekleşmektedir (Ford, 2015: 9-320).

Kişisel tüketim harcamaları yaklaşık olarak gelişmiş ülkelerin GSYH'nın yaklaşık %60'ına tekabül etmektedir. Tüketiciler harcamalarının büyük bir çoğunluğunu gelirleriyle yapmaktadır. Gelirler ve işler makine öğrenmesi, robotik ve otomasyona kurban gittiği müddetçe tüketiciler ekonominin büyümesi için gerekli olan talebi oluşturacak alım gücünden yoksun kalacaklardır. Aynı zamanda tüketici olan işçiler, elde ettikleri kazançla ailelerinin çalışmayan bireylerini de tüketici haline getirirler. Robotlar işçilerin yerine ikame edildiğinde o robot alışveriş yapamaz, herhangi bir tüketim gerçekleştiremez. Robot en fazla enerji kullanmakta, bakım ve parça değişimine ihtiyaç duymaktadır. Bu harcamalar da işletme girdileri olup tüketim harcaması sayılmamaktadır. Üretilen mal ve hizmetleri satın alacak kimse bulunamazsa, makineler talep yetersizliği nedeniyle kapatılmak zorunda kalınabilir (Ford, 2015: 9-320).

Ekonomik gelişmeye eşitsizliklerin ket vurduğu fikrini ABD'li Nobel ödüllü iktisatçı Joseph Stiglitz 2013 yılındaki New York Times gazetesinde şöyle ifade etmiştir: “Eşitsizlikler iktisadi toparlanma sürecine köstek olur ve tarihte iktisadi büyümeyi tüketim harcamaları desteklemiştir fakat şimdilerde bu durumu destekleyecek orta sınıf zayıftır.” 1987 yılında uzun dönemli iktisadi büyümede teknolojik ilerlemelerin önemi konusunda yaptığı çalışmayla Nobel ekonomi ödülünü alan Robert Solow da J. Stiglitz'i desteklemektedir. R. Solow, “gelir eşitsizliği arttıkça, gelir dağılımının ortasındaki gediğin açıldığını ifade etmiştir. Solow, “tüketici talebi, inovasyonu ve ekonomiyi besleyen temel faktördür ancak talebin sürekliliğini sağlayan emek arz eden orta sınıf işçiler ve orta sınıf gelirler bu durumda ortadan kaybolmaktadır” sözleriyle tüketici talebinin ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır (Ford, 2015: 203-204).

Uzun vadeli işsizlik ve eksik işgücünün toplumlarda ve kişilerde doğurabileceği yıkıcı etkilerinin yanında, bir de iktisadi bedeli olacaktır. Artan ücretler, üretim ve yükselen tüketici harcamaları arasındaki ekonomiyi besleyici döngüde çöküş yaşanacaktır. Eşitsizlikler günümüzde sadece gelir seviyelerinde değil tüketimde de gittikçe artmaktadır. Günümüzde hanelerin en zengin %5'i toplam harcamaların neredeyse %40'ını yapmaktadır. Satın alma

gücünün tüketicilerin eline geçmesini sağlayan temel mekanizma, insanların işlerde çalışıp para kazanmasıdır. Bu mekanizmada görülecek aşınma devam ederse, kitle pazarlı ekonomilerin büyümesini sürdürmek için ortada yeterli sayıda tüketici kalmayabilir (Ford, 2015: 17).

Diğer bir husus ise tüketicilerin işsiz kaldıklarında veya gelirleri azaldığında nasıl davranacaklarıdır. Tüketicilerin uzun dönemli veya kalıcı olarak düşündükleri gelir şoklarına karşı tepkileri, kısa dönemli gelir değişimlerine oranla çok daha büyük olabilir. Tarihte işsizlik hep geçici bir sorun olmuştur. Bireyler mevcut işlerini kaybederse ve kısa bir dönemde benzer maaşlı bir işe girebileceğini düşünüyor ise birikimlerini harcar, kredi kartı kullanır ve harcama alışkanlıklarına aynı şekilde devam eder. Ancak insanlar işsizliği kalıcı ve uzun vadeli olduğunu düşünürse, hali hazırda çalıştıkları işlerini kaybettiklerinde harcama alışkanlıklarında radikal bir değişime gidebilirler. Nobel ekonomi ödüllü Milton Friedman'ın "sürekli gelir hipotezi" bu husus için güzel bir örnek teşkil etmektedir. Mesela piyangodan bin dolar kazanırsanız, bu paranın bir kısmını harcıyıp kalanını elinizde tutabilirsiniz ama harcama alışkanlıklarınızı değiştirmesiniz; çünkü piyangodan gelen para bir kereye mahsustur. Fakat maaşınıza her ay 1.000 \$'lık zam yapılırsa, o gelire kredi çekerek yeni bir araç alabilir, dışarıda daha sıklıkla yemek yiyebilir, daha zengin bir muhitten bir ev alabilirsiniz (Ford, 2015: 242-243).

Dünya'da yaşanan teknolojik gelişmeler, gelir ve tüketimde eşitsizliğin şiddetini arttırdıkça, müreffeh bir hayatın devam etmesi için çok önemli olan geniş çaplı piyasa talebinin altını oymaya devam edecektir. Tüketici piyasaları sadece mevcut iktisadi faaliyetleri beslemekle kalmaz, bununla birlikte inovasyonları da teşvik etmektedir (Ford, 2015: 259).

Yüksek vasıflı emeğin makineler aracılığıyla otomasyonu düşük vasıflı emekten daha zor olduğu için, yüksek vasıflı işçiler teknolojik ilerlemelerin olumsuz yanlarından kaçınabilir ve yeteneklerini geliştirerek bu durumu lehlerine çevirerek avantaj sağlayabilirler. Bununla birlikte, insanların bir kısmı, otomasyon sebebiyle becerilerinde görülebilecek bir artış durumunda yükseköğrenim diploması almaya motive olmaktadır. Fakat heterojen bir toplumda herkes yükseköğrenim diploması almaya hevesli değildir veyahut alamamaktadır. Yetenek kısıtlılıkları nedeniyle bazı bireyler yükseköğrenim diploması almayı başaramamakta ve diğer bireylere göre geride kalmaktadır. Bu şekilde AR-GE temelli büyüme, bir nesilden diğerine artan gelir ve servet eşitsizliği sorunu yaratabilir, düşük vasıflı bireylerin gayri iradi işsizliği artabilir. Hem teknolojinin hem de eğitimin içsel olduğu durumlarda düşük vasıflı bireylerin harcanabilir gelirlerini iyileştirmek yüksek vasıflı işçilere göre daha zor olmaktadır. İşsizliği azaltmak ve düşük vasıflı işgücünün içinde bulunduğu bu durumu düzeltmek için işgücünden

alınan gelir vergisinin kaldırılması ve robot vergisi ihdası gibi yeniden dağıtım politikası önerilmektedir (Prettner ve Strulik, 2019: 250).

Artan yaşam standartları eşitsizliğini frenlemek için, yapay zekâ, makine öğrenmesi ve otomasyon sebebiyle işlerini ve gelirlerini kaybedenlere gelir transferi yapmak belki de artan oranlı gelir vergisi veyahut makine girdisini vergilendirerek diğer bir ifadeyle robot vergisi adı altında bir vergi uygulayarak finanse edilen transfer ödemeleri çekici görünmektedir. Hem eğitimin hem de teknolojinin içsel olduğu durumda yukardaki politikaların etkilerine bakıldığında her iki yeniden dağıtım politikasının eğitimi, yeniliği, ekonomik büyümeyi ve refahı azalttığını ve yeterince yüksek vergi oranlarında orta vadede düşük vasıflı bireylerin harcanabilir gelirlerinin düştüğü görülmektedir. Bunun sebebi, hem robot vergisi hem de artan oranlı gelir vergisinin yükseköğrenimden elde edilen potansiyel kazancın azalması nedeniyle bu durum düşük vasıflı bireylerin daha geniş bir kitleye dönüşmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla düşük vasıflı işgücü arzının artması, düşük vasıflı işçilerin reel ücretlerini düşürmektedir. Bu işçilere yönelik yeniden dağıtım, sadece yükseköğrenim durağan olduğunda harcanabilir gelirlerini açık bir şekilde arttırabilir. Aynı argüman içinde yüksek vasıflı bireylere yapılan eğitim sübvansiyonları bir robot vergisiyle finanse edildiğinde eğitim düzeyi azalır. Yüksek vasıflı bireylere yapılan bu sübvansiyonlar makinelere, makineyi tamamlayan yüksek vasıflı işgücüne ve AR-GE'ye olan talebi azaltmaktadır. Ücret vergilendirmesiyle finanse edilen eğitim sübvansiyonları daha fazla eğitim ve iktisadi büyüme için elverişlidir; ancak politika yapıcılar geliri düşük vasıflı işçilerden zengin yüksek vasıflı işçilere doğru yeniden dağıttıkları için gelir dağılımı kötüleşecek, toplam refah azalacaktır (Gasteiger ve Prettner: 2017: 1-16; Shiller, 2017: 1).

Artan eşitsizlikle mücadeleye yönelik kritik politikalar arasında önemli bir role sahip politikalardan biri de artan oranlı vergilendirme ve yeniden dağıtım politikalarıdır. Teknolojik gelişmelerin vasıfsız emeğe karşı olması durumu ve “kazanan herşeyi alır” ilkesi, tek el gücündeki artışlarla birleştiğinde dünya genelinde gelir ve servet eşitsizliği seviyelerini körüklemiştir. Ortaya çıkan bu durum artan oranlı vergilendirmenin önemini arttırmıştır. Buna karşılık birçok ülke vergileri azaltmıştır. Mesela, ABD’de en zengin gelir gruplarındaki bireyler gelirlerinin dünya genelinde nüfusun çoğunluğundan daha düşük bir kısmını vergi olarak ödemektedirler (Saez ve Zucman, 2019: 1-232).

Teknolojinin ilerlemesi, makine öğrenmesi ve robotik üzerindeki en tehlikeli senaryo, Dünya’nın eş zamanlı olarak birden çok sorunla başbaşa kalabilecek olmasıdır. Teknolojik işsizlik ve iklim sorunlarının etkileri birbirini körüklediğinde, gelişen teknolojinin ortaya çıkardığı avantajlar doğru kullanılır, istihdam ve gelir dağılımına ilişkin etkiler doğru tespit

edilip ortaya çıkabilecek problemlere karşı önlemler alınırđa, insanlığın geleceği daha aydınlık olabilir. Günümüzün en etin mücadelesi, karmaşık ve zlemeyecek sorunların arasından insanlık olarak yolumuzu bularak yeni nesillere geniş çaplı refah ve güven sağlayacak bir gelecek bırakmak olacaktır (Ford, 2015: 316).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GELİR EŞİTSİZLİĞİ, YOKSULLUK VE İKTİSADİ BÜYÜME İLİŞKİLERİ: FARKLI GELİR GRUPLARINDAKİ ÜLKELER ÜZERİNE AMPİRİK BİR ANALİZ

Bu bölümde gelir eşitsizliği, yoksulluk ve iktisadi büyümenin ekonometrik analizi yapılacaktır. Bunun için sırasıyla; önce konuyla ilgili literatürdeki çalışmalar verilecek, ardından analizlerde kullanılacak modeller, verileri kullanılacak ülkeler grubu, veri seti ve veri setinin kaynakları tablolarla gösterilecektir. Daha sonra ise ekonometrik analiz yapılacak, elde edilen sonuçlar sistematik bir şekilde değerlendirilecek ve gerekli durumlarda önerilerde bulunulacaktır. Ekonometrik analiz kısmında her model için sırasıyla; modellere ve değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler, yatay kesit bağımlılığı, CIPS ve durağanlık testleri, F Testi, Breusch-Pagan LM testi ve Hausman Testi, Otokorelasyon ve Değişen Varyans, Panel Regresyon Testi, Durbin Hausman Eş Bütünleşme Testi ve Dumitrescu-Hurlin Nedensellik Testi yapılacaktır.

4.1 Literatür Taraması

Gelir eşitsizliği, yoksulluk ve ekonomik büyüme ilişkilerine ait literatür taraması aşağıdaki Tablo 17’de sırasıyla gösterilmiştir.

Tablo 17. Gelir Eşitsizliği, Yoksulluk, Ekonomik Büyüme İlişkileri Üzerine Yapılan Literatür Taraması

Araştırmacı (lar)	Araştırmanın Kapsamı	Metodoloji	Bulgular
Kakwani (1993)	Fildişi Sahilleri	Lorenz Eğrisi, Yaşam standartları araştırması	Kakwani, yaptığı çalışmada büyüme ve yoksulluk arasında sadece gelir dağılımı eşitsizlikleri azaldığında pozitif bir ilişkinin olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmasındaki diğer bulguya göre, yoksulluk, ekonomik büyümeye son derece duyarlıdır ve negatif ilişki söz konusu olduğunu ifade etmiştir.
Blank ve Card (1993)	ABD	Nedensellik Analizi	ABD’de fakirliğin iktisadi büyümeye karşı nispeten daha az duyarlı olduğu ifade etmiştir. Bu sebeple fakirliği azaltmada daha farklı politikalara yönelmenin doğru bir karar olacağı vurgulanmıştır.

<p>Persson ve Tabellini (1994)</p>	<p>Avusturya, Danimarka, Finlandiya, Almanya, Hollanda, Norveç, İsveç, ABD, İngiltere</p>	<p>Panel veri analizi</p>	<p>Persson ve Tabellini yaptıkları araştırmada, gelir dağılımı eşitsizliği yükseldikçe iktisadi büyümenin azalacağı yönünde kurdukları teorilerini farklı iki veri seti ile panel veri ile analiz etmişlerdir. Dönem olarak 1830-1850 ve 1970-1985 olarak ikiye ayrılan modele ilişkin tahminlerde, bu veri setleri için de iktisadi büyüme ve gelir eşitsizliği arasında negatif ilişki ortaya koyulmuştur.</p>
<p>Clarke (1995)</p>	<p>Sahra Altı Afrika Ülkeleri, Kuzey Afrika, Orta Doğu Ülkeleri ve OECD Ülkeleri</p>	<p>Barro Tipi Büyüme Modeli</p>	<p>İktisadi büyüme ve başlangıçtaki gelir dağılımı eşitsizliğinin etkisini; politik istikrarsızlık, hükümet büyüklüğü, beşeri sermaye ve kişi başı milli gelir gibi değişkenleri içeren 'Barro tipi' büyüme modeline farklı eşitsizlik değişkenlerini dâhil ederek incelemektedir. Araştırmanın amacı, farklı varsayımlar altında elde edilen değişkenler arasındaki ilişkinin yönünün değişip değişmediğini ortaya koymaktır. Çeşitli varsayımlar altında kurulan bu modellerle yapılan ampirik analizlerde bu gelir eşitsizliği göstergelerine ait katsayıların negatif ve anlamlı olduğu görülmüştür.</p>
<p>Birdsall, Ross ve Sabot (1995)</p>	<p>Seçilmiş Doğu Asya Ekonomileri</p>	<p>Panel veri analizi</p>	<p>Doğu Asya'daki ülkelerde yüksek büyüme ve düşük eşitsizlik oranlarına karşın Latin Amerika'da yer alan ülkelerde düşük büyüme ve yüksek eşitsizliklerin gözlemlenmesi, gelir dağılımı eşitsizliğinin düşük büyüme oranlarını açıklamaya yönelik bir yardımcı faktör olduğunu ortaya koymuştur. Gelir eşitsizliği ve büyüme arasındaki ilişki ortalama yıllık suikast sayısı, hükümet harcamaları, eğitime katılım oranı gibi iktisadi büyümenin diğer belirleyicileri de bu modele dâhil edilerek çeşitli dönemlerde araştırılmıştır. Bulgular, iktisadi büyüme üzerinde düşük gelir eşitsizliğinin pozitif etkisinin varlığı tespit edilmiştir.</p>

Birdsall, Pinckney ve Sabot (1996)	Latin Amerika Ülkeleri	Panel veri analizi	Bu araştırmada büyüme ve gelir eşitsizliği arasındaki negatif ilişki farklı bir şekilde açıklanmaktadır. Çalışmada hızlı iktisadi büyüme ve düşük eşitsizlik arasındaki ilişkiye, eşitsizliklerin politik süreçteki etkisine dayandırılmayan mikro iktisadi bir açıklama getirmişlerdir. Fakir kesime uygulanan politikalar nedeniyle Latin Amerika'da yer alan ülkelerdeki eşitsizlikler diğer gelişmekte olan ülkelerden daha yüksek düzeydedir. Araştırma sonunda yatırımların ve tasarrufların iktisadi büyümenin sağlanması için itici bir güç olduğu vurgulanmıştır.
Gustaffson ve Johansson (1997)	İsveç, Finlandiya, Belçika, Norveç, Danimarka, Almanya, İngiltere, Yeni Zelanda, İtalya, Kanada, Hollanda, Fransa, Portekiz, İspanya, Avustralya, ABD	Genelleştirilmiş en küçük kareler (EKK) yöntemi	1966-1994 yılları arasında 16 ülke için yapılan çalışmada gelir eşitsizliği hane halkı düzeyinde incelemiştir. Çalışmanın bulgularına göre, Gini katsayısı ile diğer değişkenler arasında yalnızca bir tane zayıf U şekilli ilişkiye ulaşılmaktadır.
Partridge (1997)	ABD Eyaletleri	Panel veri analizi	Çalışmada, 1960-1990 yılları arasında Gini katsayısı ile ölçülen gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme ilişkisine ait analizin bulguları değişkenler arasında pozitif ilişkiye işaret ederken, benzer şekilde modelde Gini katsayısı yerine %20'lik dilimin gelirden aldığı pay dikkate alındığında iktisadi ve büyüme gelir eşitsizliği arasında da pozitif bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.
Grubel (1998)	Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler	Panel veri analizi	Gelişmekte ve gelişmiş 78 ülkenin yer aldığı araştırmada işsizlik oranı ve ekonomik özgürlükle, ortalama yaşam süresi ve insani kalkınma endeksi (HDI) gibi iktisadi kalkınma göstergeleriyle olan ilişkisi analiz edilmiştir. Araştırmanın bulguları, iktisadi özgürlüklerin kalkınma göstergeleri üzerinde pozitif etkiye sahip olduğunu ve fakirlikten etkilenen nüfusun genellikle daha az özgür olan ülkelerde yer aldığına yönelik oldukça güçlü sonuçlar elde edilmiştir.

Robert Joseph Barro (2000)	146 Ülke	Panel veri analizi	Barro 146 ülkenin iktisadi büyüme hızlarını onar yıllık 4 döneme 1965-1975, 1975-1985, 1985-1995 ayırarak panel veri yöntemiyle analiz etmiştir. Çalışmada Gini katsayısı eşitsizlik göstergesi olarak kullanılmıştır. Buna göre yapılan çalışmada gini ile yatırım oranı arasındaki ilişkiye yönelik ampirik bulgulara ulaşılmıştır. Bulgulara göre, gelir eşitsizlikleri ülkenin gelir seviyesine bağlı olarak iktisadi büyümeye yönelik pozitif veya negatif bir etkiye sahip olabilir.
Li vd., (2000)	Seçilmiş Asya, OECD ve Latin Amerika Ülkeleri	Panel veri analizi	OECD, Asya, Latin Amerika'da yer alan ülkelerin yer aldığı bu çalışmada gelir üzerindeki yolsuzluğun etkilerini, Gini katsayısı yardımıyla analiz etmişlerdir. Bulgulara göre yolsuzluklar eşitsizlikleri artırmıştır. Gini katsayısı orta düzeyde yolsuzluğa sahip ülkelerde daha yüksek düzeydedir. Bununla birlikte yolsuzlukların Gini katsayısını kamu harcamaları yoluyla olumsuz etkilediğini sonucuna da ulaşmışlardır. Fakat iktisadi büyümenin Gini katsayısını etkilediğine dair bulgulara ulaşmamışlardır.
Madan (2002)	152 Orta Gelirli Ülke	Panel veri analizi	Orta gelir düzeyine sahip seçilmiş 152 için sosyoekonomik gelişmişlik ve iktisadi özgürlük arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İnsani gelişme endeksiyle iktisadi büyümeye ait verilerin kullanıldığı bu araştırmaya göre artan ekonomik özgürlük seviyesi kişilerin yaşam kalitesinde artırdığı görülmüştür. İnsani gelişme endeksi bileşenleri olan ortalama yaşam beklentisi, kişi başına gelir ve eğitim, iktisadi özgürlük düzeyindeki görülebilecek artışlara bağlı olarak yükselmektedir.
Klasen (2003)	-	(Ampirik Uygulama Yok)	Bu çalışmada ampirik bir çalışma olmamasına rağmen geniş bir literatüre yer verilmiştir. Buna göre iktisadi büyümenin fakirliği düşürebilmesi için gereken çeşitli politikalara değinmiştir. Buna göre sadece uzun dönemli bir iktisadi büyüme ile fakirliğin düzeyinde azalmaların olabileceği vurgulanmıştır.

Banarjee ve Duflo (2003)	45 Seçilmiş Ülke	Panel veri analizi	Bu çalışma seçilmiş 45 ülkede panel veri yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre, büyüme ve eşitsizlik arasında doğrusal olmayan bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Yüksek eşitsizlikleri daha fazla eşitlikçi toplumlarda büyümeyi arttırdığı görülmüştür. Eşitsizlikteki görülen değişiklikler, kısa dönemde daha düşük seviyede bir iktisadi büyümeye neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Chen (2003)	43 Seçilmiş Ülke	Panel veri analizi	Bu çalışmada 43 seçilmiş ülke panel veri analiziyle iktisadi büyüme ve eşitsizlikler arasındaki ilişki ortaya koyulmuştur. Çalışmanın bulguları, bu ilişkinin ters U biçiminde olduğunu, daha açık bir ifadeyle yüksek gelir eşitsizlikleri iktisadi büyümeye üzerinde etkisi negatif bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır.
Heshmati (2004)	46 Seçilmiş Ülke	Regresyon Analizi	Bu çalışmada 46 seçilmiş ülkede makro iktisadi değişkenler ile gelir eşitsizliği ile arasındaki ilişki panel regresyon analiziyle incelenmiştir. Ampirik analizin sonuçlarına göre, iktisadi büyümeye arttıkça gelir eşitsizliğinin de azaldığı görülmektedir. S. Kuznets'in ters u hipotezi de bulgulara göre geçerliğini korumuştur.
Ravallion (2004)	70 Gelişmekte Olan Ülkeler	Panel veri analizi	Bu araştırmada 1990'lı yıllarda seçilmiş 70 gelişmekte olan için mutlak yoksulluk ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi araştırılmıştır. Analizin bulgularına göre eşitsizlik ve yoksulluk eşitsizlik arasında sistematik bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bu sonucu da durumu da gelir eşitsizliği ve iktisadi büyümeye arasındaki göreceli münasebetin düşük düzeyli olmasıyla açıklamıştır.

Knowles (2005)	44 Seçilmiş Ülke	Panel veri analizi	Bu çalışmada 45 seçilmiş ülke için iktisadi büyüme ve eşitsizlikler arasındaki ilişkileri 1960-1990 dönemi için kendisinden önceki çalışmalarda kullanılan ülkeler üzerine ve farklı veri setleriyle panel veri analizi kullanılarak yapılmıştır. Çalışmada bağımlı değişken olarak kişi başına milli gelir, bağımsız değişken olarak Gini katsayısından faydalanmıştır. Analizin bulgularına göre değişkenler arasında negatif bir ilişki olduğuna dair bulgulara rastlanmıştır. Bununla birlikte, değişkenler arasında sadece yeniden dağıtım sonrası gelir dağılımı eşitsizliği üzerine vurgu yapıldığı zaman, negatif bir ilişki olduğunu vurgulanmıştır.
Stevans ve Sessions (2005)	40 Seçilmiş Ülke	Hata Düzeltme Modeli (VEC)	Bu çalışmada 1960-1990'lı dönemi arasında gelir eşitsizliği, iktisadi büyüme ve yoksulluk arasındaki ilişki VEC modeliyle araştırılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, bu dönemde iktisadi büyümenin fakirlik üzerinde önemli bir etkisi olduğu ifade edilmiştir.
Voitchovsky (2005)	Seçilmiş Doğu Avrupa Ülkeleri	Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi (GMM)	Bu çalışmada 1975-2000 dönemi için Doğu Avrupa ülkelerine ait beş yıllık büyüme verileri ile Genelleştirilmiş Momentler Yöntemini kullanılarak gelir eşitsizliğinin farklı yüzdelik dilimlerde ekonomik büyüme üzerinde aynı etkiye sahip olup olmadıklarını incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, eşitsizliklerin iktisadi büyüme üzerindeki etkisinin olumlu olduğu ifade edilmiştir.
Jalilian ve Kirkpatrick (2005)	Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler	Engle Granger Nedensellik Analizi	Bu çalışmada gelişmekte olan ülkelerde finansal kalkınmanın yoksulluk üzerindeki etkileri ortaya koyulmuştur. Finansal sektörünün büyümesi ile fakirliğin azaltılması arasındaki ilişki Engle Granger nedensellik testiyle analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçları, iktisadi kalkınmanın belirli bir seviyeye kadar finansal sektördeki büyümenin, büyümeyi artırıcı etki ile yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunduğunu ortaya koymuştur.

Kraay (2006)	Seçilmiş 80 Gelişmekte Olan Ülkeler	Panel veri analizi	Bu çalışmada 1980 ve 1990'lı arası dönemde seçilmiş gelişmekte olan 80 ülke için yoksulluk yanlısı iktisadi büyümenin olup olmadığı incelenmiştir. Buna göre, iktisadi büyümenin fakirliği azaltıcı bir etkisinin olabilmesi için üç kaynağa sahip olması gerektiği belirtilmiştir. Bunlar, fakirliğin ortalama gelirdeki iktisadi büyümeye aşırı duyarlı olması, ortalama gelirde yüksek oranda gerçekleşmiş bir büyüme ve göreceli gelirdeki büyümenin fakirliği azaltan bir model olması olarak ifade edilmiştir.
Barro (2008)	Seçilmiş 70 Ülke	Panel veri analizi	Barro, veri setini güncelleyerek 2000 yılındaki çalışmasını geliştirmiştir. Barro, 1960-2000 arası dönemde tahminlerini dört farklı dönem için yapmıştır. Barro, hem eşitsizlikteki değişmelerin kişi başı milli gelir üzerinde meydana getireceği tesirleri hem de ters U ilişkisini test etmiştir. Araştırmanın bulguları, Kuznets'in ters U eğrisi şeklindeki eşitsizlik ve büyüme ilişkisinin varlığına dair neticelere ulaşmış ve bu bulgulara göre Gini katsayısı arttıkça iktisadi büyümenin azalacağı sonucuna ulaşmıştır.
Asbly ve Sobel (2008)	ABD Eyaletleri	Yatay kesit veri analizi	Bu çalışmada ABD eyaletlerinde gelir eşitsizliği ve büyüme ve ekonomik özgürlükler arasında ilişkilerin varlığının olup olmadığını yatay kesit veri analiziyle incelemişlerdir. Çalışmanın sonucuna göre, iktisadi özgürlük düzeyindeki değişimin, büyüme ve gelir düzeyiyle aynı yönlü bir ilişki içerisinde olduğu ve bu durumun da gelir eşitsizliklerini azalttığı ortaya çıkmıştır.
Lonnie ve David (2008)	ABD	Hata Düzeltme Modeli (VEC)	Bu çalışmada 1959-2004 yılları arasında ABD'de iktisadi büyüme ile fakirlik arasındaki ilişki, VEC yöntemiyle araştırılmıştır. Analiz bulgularına göre elde edilen sonuçlar, iktisadi büyümenin fakirliğin azaltılmasında etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Matins-Bekat ve Kulkarni (2009)	Brezilya	Panel veri analizi	Brezilya’da 1980-2005 arası dönemde gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki panel veri analiziyle ortaya koyulmuştur. Buna göre, 1989 yılında dünyanın Gini katsayısı ortalaması (0,625) en yüksek ikinci ülkesi olup fırsat eşitsizliği oldukça ciddi boyutlarda olduğu görülmektedir. 1960-1970 döneminde Brezilya mucizesi olarak adlandırılan yıllarda ekonomi yıllık ortalama %10 büyürken gelirlerdeki eşitsizlik ise artmıştır.
Lin vd. (2009)	Seçilmiş 83 Ülke	Threshold (eşik değer) analizi	Bu çalışmada 83 ülke seçilmiş ülke için eşitsizlik ve büyüme ilişkileri eşik değer analiziyle incelenmiştir. Analiz bulgularına göre, büyüme ve eşitsizlik arasında önemli bir gelir eşiği tespit edilmiştir. Gelir eşitsizliğinin iktisadi büyüme üzerindeki etkisinin, kritik gelişim seviyesinin altında güçlü ve negatif bir şekilde anlamlı olduğuna rastlanmıştır. Bu sebeple test bulguları gelir eşitsizliğini azaltmayı amaçlayan transfer harcamaları ve artan oranlı vergilendirme gibi yeniden dağıtım politikalarının düşük gelirli ekonomilerin iktisadi büyümesini kolaylaştıracağını fakat yüksek gelirli ekonomilerin iktisadi büyümesine ket vuracağını göstermiştir.
A.K. Fosu (2010)	Mena Ülkeleri	Panel veri analizi	Bu çalışmada Mena Ülkelerinin 1980-2004 yılları arasındaki dönemde eşitsizlik ve yoksulluk arasındaki ilişkisi panel veri analiziyle araştırılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, gelirin adil dağılmadığı takdirde eşitsizliklerin fakirliği olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Gelir düzeyinde görülen artışlara karşın, gelir dağılımı eşitsizliğinin artması fakirliğin azalmasına engel ket vermektedir.

Herzer ve Vollmer (2012)	Seçilmiş 46 Ülke	Heterojen panel eş bütünleşme yöntemi	Bu çalışmada, 1970-1995 dönemi arasında seçilmiş 46 ülkeye ait veri seti kullanılarak gelir dağılımı eşitsizliğinin kişi başı milli gelir üzerindeki uzun dönemli olası tesirini Heterojen panel eş bütünleşme yöntemi ile gözlemlenmiştir. Analiz sonuçları, gelir dağılımı eşitsizliğinin büyüme üzerindeki etkisinin negatif olduğunu ortaya koymuştur.
Malinen (2012)	Seçilmiş 53 Ülke	Panel veri analizi ve Perdoni Birim Kök Testi	Bu çalışmada seçilmiş 53 ülke için iktisadi büyüme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi incelemek için panel verileri analizi yapılmıştır. Yapılan birim kök testleri değişkenlerin durağan olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte, değişkenler için eş bütünleşme testleri yapılmış, yapılan Perdoni testi sonucunda gelir eşitsizliği ve kişi başı milli gelir arasında eş bütünleşme ilişkisi bulunmuştur.
Ravallion (2012)	Seçilmiş 90 Ülke	EKK Yöntemi	Seçilmiş 90 ülkede hane halkı anketlerini kullanarak EKK yöntemiyle yoksulluk, iktisadi büyüme ve gelir eşitsizliği üzerine tahminler ortaya koyulmuştur. OLS tahmin sonuçlarına göre, yoksulluk ve iktisadi büyüme arasında olumsuz etkiler bulunurken gelir eşitsizliği ile iktisadi büyüme ve yoksulluk arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır.
Atif vd. (2012)	Gelişmekte Olan Seçilmiş 68 ülke	Panel veri analizi	Bu çalışmada 68 gelişmekte olan ülkede 1990-2010 döneminde küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi panel veri yöntemiyle analiz edilmiştir. Analiz bulgularına göre, gelişmekte olan ülkelerde küreselleşme gelir dağılımı eşitsizliğini arttırmaktadır.
Yanar ve Şahbaz (2013)	Gelişmekte Olan Seçilmiş 102 Ülke	Yatay kesit veri analizi	Bu çalışmada 2010 yılında gelişmekte olan 102 ülkenin verilerini kullanarak, sosyal, politik ve ekonomik küreselleşmenin gelir eşitsizliği ve fakirlik üzerindeki etkileri yatay kesit analiziyle incelenmiştir. Bulgu sonucuna göre, küreselleşme ve fakirliği ve geli eşitsizliklerini azaltmaktadır.

Ncube, Anyanwu ve Hausken (2013)	Mena Ülkeleri	Havuzlanmış en küçük kareler yöntemi (EKK)	Bu çalışmada 1985-2009 yılları arasında Mena ülkelerinde gelir dağılımı eşitsizliğinin hem fakirliği hem de iktisadi büyümeyi nasıl etkilediği EKK yöntemiyle analiz edilmiştir. Test sonuçlarına göre, söz konusu ülke grubu için yüksek eşitsizlikler iktisadi büyümenin yavaşlamasına, yoksulluğun ise artmasına neden olduğuna dair kanıtlar elde edilmektedir.
Hasan vd. (2014)	Pakistan	Eş bütünleşme Analizi	Çalışma, Pakistan'da 1980-2011 yılları arasında sosyal refahın itici güçlerini çok değişkenli eş bütünleşme analizi ile ortaya koymaktadır. Bulgular ekonomik büyüme ile karbon emisyonu ve ekonomik büyüme ile yoksulluk arasında pozitif ilişkinin varlığına ulaşılmıştır.
A. K. Fosu (2014)	Sahra Altı Afrika Ülkeleri	Bourguignon Modeli	Bu çalışma Sub Saharan Afrika ülkelerinin ekonomik büyüme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi Bourguignon modeli ile açıklamaktadır. Bulgular, gelir artışının Sub Saharan Afrika ülkelerinde yoksulluğun azaltılmasında ana motor ve itici güç olduğu göstermiştir. Düşük gelir seviyeleri, gelirin etkinliğini ve eşitsizliklerin iyileşmelerini engellemiştir.
Cingano (2014)	Seçilmiş 31 OECD Ülkesi	Panel Veri Analizi	Bu çalışmada 1970-2010 yılları arasında 31 OECD ülkesinin 5 yıllık ortalama iktisadi büyüme verileri ve gelir eşitsizliği ilişkisi panel veri analizi yöntemiyle incelenmiştir. Test sonuçları, gelir dağılımı eşitsizliğinin iktisadi büyüme üzerindeki olumsuz bir etkisinin varlığını ortaya koymuştur.
Cho vd. (2014)	Seçilmiş 77 Ülke	Panel regresyon modeli	Bu çalışmada seçilmiş 77 ülke için gelir dağılımı eşitsizliğinin iktisadi büyüme üzerindeki etkisi panel regresyon modeliyle incelenmiştir. Test sonuçlarına göre, iktisadi büyüme ve gelir eşitsizliği değişkeni arasında doğrusal olmayan bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Delbianco vd. (2014)	Seçilmiş 20 Latin Amerika ve Karayip Ülkeleri	Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM Tahmincisi)	Bu çalışmada seçilmiş 1980-2010 yılları arasında 20 Latin Amerika ve Karayip ülkesinin gelir dağılımı eşitsizliği ekonomik büyümesi arasındaki ilişkisi GMM metoduyla incelenmiştir. Çalışmada kullanılan değişkenler; ortaöğretime kayıt oranı, Gini katsayısı, yatırımın GSYİH'ye oranı, Gayri safi yurtiçi hâsıla, dış ticaret ve toplam nüfustur. Test sonuçları, gelir eşitsizliğinin tüm ülkelerin gelir dağılımını aynı şekilde etkilemediğini ve doğrusal olmadığını ortaya koymuştur. Bilhassa, eşitsizlikler yüksek gelirli ülkelerin en zengin %10'luk dilimi için iktisadi büyümeyi desteklemektedir.
Eric (2014)	Güney ve Doğu Sahra Altı Afrika'da (SSA) Asya (SEA), Latin Amerika ülkeleri (LAC) ve OECD bölgesinde seçilmiş 76 ülke	Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi (GMM)	Bu çalışmada 1990-2010 yılları arasında Güney ve Doğu Sahra Altı Afrika'da (SSA) Asya (SEA), Latin Amerika ülkeleri (LAC) ve OECD bölgesinde yer alan seçilmiş 76 ülkenin yoksulluk, ekonomik büyüme ve e gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri GMM yöntemiyle incelenmiştir. Test sonuçlarına göre, gelişmekte olan tüm bölgelerde iktisadi büyüme hem gelir seviyesini hem de fakirliği azaltmaktadır.
Gülmez ve Altıntaş (2015)	Türkiye	Johansen eş bütünleşme testi ve vektör hata düzeltme testi (VECM)	Bu çalışmada 1981-2011 yılları arasında Türkiye'de enflasyonun ticari açıklığın gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişki VECM testiyle analiz edilmiştir. Test sonuçlarına göre, Kısa ve uzun dönemde ticari açıklık ve enflasyondan gelir dağılımı eşitsizliğine doğru nedensellik durumu bulunmuştur. Ticari açıklık ve enflasyonun gelir eşitsizliği üzerinde azaltıcı etkisinin olduğu tespit edilmiştir.
Chang ve Fru (2015)	Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC) Ülkeleri	Panel veri analizi	Bu çalışmada 1995-2010 yılları arasında Güney Afrika Kalkınma Topluluğu ülkelerinin gelir eşitsizliğinin büyümeyi nasıl etkilediği panel veri analiziyle test edilmiştir. Modelde kullanılan değişkenler; gelir eşitsizliği göstergesi olarak Gini katsayısı, büyüme göstergesi olarak da kişi başına GSYİH verileri kullanılmıştır. Test sonuçlarına göre, döviz kurundaki dalgalanmalar ve gelir eşitsizliği üzerinde anlamlı ve negatif etkiye sahiptir.

Şeker ve Jenkins (2015)	Türkiye	Nedensellik Analizi	Bu çalışmada 2003-2012 yılları arasında Türkiye’de yoksulluğun durumu nedensellik analiziyle incelenmiştir. Test sonuçlarına göre, fakirlik büyük ölçüde iktisadi büyümeyi etkilemektedir. İktisadi büyümede görülen artışlar mutlak yoksulluğu azalmaktadır.
Erkal, Akıncı ve Yılmaz (2015)	Seçilmiş 11 Doğu Avrupa ve Latin Amerika ülkesi	Panel veri analizi	Bu çalışmada 1998-2010 yılları arasında seçilmiş 11 Doğu Avrupa ve Latin Amerika ülkesi için yoksulluk, gelir eşitsizliği ve büyüme arasındaki ilişkiler panel veri analiziyle incelenmiştir. Test sonuçlarına göre, gelir eşitsizliği iktisadi büyümeyi arttırmaktadır.
Chletsos ve Fatouros (2016)	Seçilmiş 126 Ülke	Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi (GMM)	Seçilmiş 126 ülkenin bulunduğu oldukça fazla sayıda ülkeden oluşan bu çalışmada gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme ilişkisi Genelleştirilmiş GMM ve EKK yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışmada kullanılan değişkenler, kişi başına milli gelir, gini katsayısı, tüketim harcamaları, beşeri sermaye endeksi, yatırım oranı, nüfus artışı, demokrasi endeksi, tüketim harcamaları, ticaret ve enflasyon oranlarıdır. Test sonuçlarına göre, gelir eşitsizliği ve büyüme arasında pozitif bir ilişkinin varlığı bulunmuştur.
Peçe vd. (2016)	Türkiye	Granger nedensellik testi	Bu çalışmada, 1977-2013 döneminde Türkiye’de gelir eşitsizliği ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki Granger nedensellik analiziyle incelenmiştir. Analizde önce Johansen eş bütünleşme testi, sonra Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre, gelir eşitsizliğinden ekonomik büyümeye doğru nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Bu yön bulunduktan sonra DOLS FMOLS ve CCR modelleri ile eş bütünleşme regresyonları kurularak KBMG ve Gini arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Özetle, gelir eşitsizlikleri azaldığında kişi başına reel milli gelir (KBMG) artmaktadır.

Ak ve Altıntaş (2016)	Türkiye	ARDL Sınır Testi	Bu çalışmada 1986-2012 döneminde Türkiye’de Kuznets’in Ters U hipotezinin geçerliliği ARDL sınır testiyle incelenmiştir. Test sonuçları, iktisadi büyüme sürecinde gelir dağılımında görülen eşitsizlikler göz önüne alındığında kişi başı milli gelir arttıkça önce gelir dağılımının düzeldiğini, daha sonra gelir dağılımının bozulduğunu göstermektedir.
Akinci ve Akinci (2016)	Türkiye	Eş bütünleşme analizi ve Toda Yamamoto Nedensellik Analizi	Bu çalışmada, 1960-2014 döneminde Türkiye’de finansal kalkınma, ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği değişkenleri arasındaki ilişkileri ortaya koymak için eş bütünleşme analizi ile Toda-Yamamoto nedensellik analizi yapılmıştır. Test sonuçlarına göre, iktisadi büyüme gelir dağılımı eşitsizliklerini azaltmaktadır. Kuznets’in Ters U Hipotezi Türkiye için geçerlidir.
Topuz ve Dağdemir (2016)	Seçilmiş 94 Ülke	Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi (GMM)	Bu çalışmada, 1995-2011 yılları arasında seçilmiş 94 ülkenin iktisadi büyümenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini GMM’yla test edilmiştir. Test sonuçlarına göre, gelişmiş ülkelerde iktisadi büyüme gelir dağılımı eşitsizliğini azaltırken, gelişmemiş ülkelerde iktisadi büyüme gelir eşitsizliğini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.
A. K. Fosu (2017)	Seçilmiş Gelişmekte Olan 80 Ülke	Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM Tahmincisi)	Bu çalışmada gelişmekte olan 80 seçilmiş için 2007 yılında gelir eşitsizliği ve ekonomik büyümenin fakirlik üzerindeki etkileri GMM metoduyla incelenmiştir. Test sonuçlarına göre, fakirlikte görülen azalışlar ve artışlar ortalama gelir artışına bağlı olarak değişmektedir. Çalışmada yer alan 80 ülkenin hemen hemen hepsinde iktisadi büyümedeki artışlar ile fakirliği azaltırken, bazı ülkeler için fakirliğin azaltılması için gereken temel faktör gelirin adaletli dağılımı olmaktadır. Bu sebeple fakirlikle mücadelede her ülkenin yapısına uygun önerilmektedir.

Lahouij (2017)	Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri - MENA (Middle East ve North African Countries) ülkeleri	Panel veri analizi	Bu çalışmada 1980-2007 döneminde seçili bazı petrol ithal eden Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri ve MENA ülkelerinin gelir eşitsizliğini ve ekonomik büyüme ilişkileri panel veri analizi ile incelenmiştir. Test sonuçlarına göre, gelir eşitsizliğinde görülen artışlar, ekonomik büyümeyi yavaşlatmaktadır.
Yang ve Greaney (2017)	Çin, Japonya, Güney Kore ve ABD	Engle Granger Nedensellik ve Regresyon Modeli	Bu çalışmada 1960-2014 döneminde Çin, Japonya, Güney Kore ve ABD’de gelir eşitsizliği, ekonomik büyüme ve yeniden dağıtım arasındaki kısa ve uzun dönemli ilişkileri Engle-Granger nedensellik ve regresyon modeliyle incelenmiştir. Test sonuçlarına göre, artan gelir eşitsizlikleri iktisadi büyümeyi teşvik etmektedir.
Konu (2017)	OECD Ülkeleri	Panel veri analizi	OECD ülkelerinin yer aldığı bu çalışmada iktisadi özgürlüklerin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkileri panel veri analiziyle incelenmiştir. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre, iktisadi özgürlük seviyesinin, gelir eşitsizliği üzerinde istatistiksel olarak pozitif yönlü ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu göstermektedir.
Yakışık ve Çetin (2017)	Seçilmiş Farklı Gelir Grubuna ait ülkeler	Panel veri analizi	Bu çalışmada 2000-2012 yılları arasında farklı gelir düzeyine sahip ülkelerde politik, iktisadi ve sosyal alanlardaki küreselleşmenin söz konusu ülkelerin küresel ekonomik güç olmasına etkisini panel veri analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Test sonuçlarına göre, yüksek ve orta yüksek gelir grubunda yer alan ülkelerin ekonomik küreselleşmenin söz konusu ülkelerin küresel güç olmalarını pozitif yönde etkilediğini, düşük gelire sahip ülkelerde ise bu durumun küresel güç olmalarına negatif etki yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bükey ve Çetin (2017)	Türkiye	EKK Yöntemi	Bu çalışmada 1980-2014 yılları arasında Türkiye’de küreselleşme, iktisadi büyüme, enflasyon, faiz faktörleri, vergi politikasının gelir dağılımı üzerindeki etkisi EKK yöntemiyle incelenmiştir. Test sonuçlarına göre, vergi yükünün ve ekonomik büyümenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisinin anlamsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Enflasyon, küreselleşme ve faizin gelir eşitsizliklerini arttırdığı ortaya çıkmıştır.
Ekşi (2017)	Kanada, Finlandiya, İsveç, İngiltere ve ABD	Panel veri analizi	Bu çalışmada 1950-2010 yılları arasında ABD, Kanada, İngiltere Finlandiya, İsveç’te GSYH oynaklığı ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişki panel veri analiziyle incelenmiştir. Test sonuçlarına göre, 20. yüzyılın son yıllarında birçok sanayileşmiş ülkede görülen GSYH oynaklığındaki değişikliklerin ve gelir eşitliğinin eşzamanlı olduğu ortaya çıkmıştır.
Topuz ve Yıldırım (2017)	Seçilmiş 154 Ülke	Solow Büyüme Modeli	Bu çalışmada 1980-2014 döneminde seçilmiş 154 ülkenin gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme ilişkisi Solow Büyüme modeliyle analiz edilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre, Yapılan çalışma sonucunda düşük, ve düşük-orta gelirli ülkelerde gelir eşitsizliği nde görülen artışlar iktisadi büyümeyi arttırmakta, üst-orta gelirli ve yüksek gelirli ülkelerde ise gelir eşitsizlikleri iktisadi büyümeye ket vurmaktadır.
Vybostok ve Michalek (2018)	Seçilmiş 28 Euro Bölgesi Ülkesi	Bourguignon Modeli	Bu çalışmada seçilmiş 28 Euro bölgesinde yer alan ülkenin yoksulluk, iktisadi büyüme ve gelir eşitsizliği ilişkileri Bourguignon modeli ve büyüme etki oranı (GIC) ile analiz edilmiştir. Test sonuçlarına göre, iktisadi büyüme fakirliği azaltmakta, gelir dağılımı eşitsizliği arttıkça fakirlikte artmaktadır.

Serven ve Marrero (2018)	Seçilmiş 158 Ülke	Panel veri analizi	Bu çalışmada 1960-2010 yılları arasında seçilmiş 158 ülke için gelir eşitsizliği, iktisadi büyüme ve fakirlik ilişkisi panel veri analiziyle incelenmiştir. Test sonuçlarına göre, yüksek düzeydeki seyreden fakirlik iktisadi büyümeye ket vurmaktadır. Fakir olan ülkeler diğerlerine göre daha az hızlı büyümektedir. Gelir dağılımı eşitsizliği iktisadi büyümeyi fakirlik yoluyla da dolaylı olarak etkilemektedir.
Rodriguez (2018)	Meksika	Eş bütünleşme analizi	Bu çalışmada Meksika için 1960-2016 döneminde iktisadi büyüme ve fakirlik ilişkisi eş bütünleşme analiziyle incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, Meksika'nın fakirlik oranlarını düşürmesi için iktisadi büyümenin güçlendirmesi gerektiğini sonucuna varılmıştır.
Wencong (2018)	Çin	Panel veri analizi	Bu çalışmada Çin'in gelir eşitsizliği ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkisi panel veri analizi ile incelenmiştir. Test sonuçlarına göre, gelir eşitsizliğinin iktisadi büyüme üzerindeki uzun vadeli etkisinin doğrusal olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte gelir eşitsizliği Çin'in zengin illerinde büyüme üzerinde olumlu bir etki yaratırken, yoksul illerde büyüme üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır.
Montiel ve Takashi (2018)	Meksika	Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi (GMM)	Bu çalışmada Meksika için 1992-2014 döneminde Meksika'nın gelirin yeniden dağıtımı ve iktisadi büyümenin yoksulluğa etkisi GMM yöntemiyle incelenmiştir. Test sonuçlarına göre, gelir eşitsizlikleri azaldıkça ekonomik büyüme artmaktadır. Aynı zamanda fakirliğin azaltılması büyük ölçüde geçmiş dönemdeki gelir eşitsizliği seviyesine göre belirlenmekte olup, sonraki dönemlerde Meksika'da, sürdürülebilir bir gelir artışıyla eş zamanlı olarak fakirlik düzeyinde azalmalar görülebilir.

Permadi A.Y (2018)	Endonezya	GIC ve PPGI Yöntemi	Bu çalışmada Endonezya'nın 2005-2013 yılları arasında iktisadi büyüme performansının fakirlik yanlısı olup olmadığı Growth Incidence Curve (GIC) ve Pro-Poor Growth Index (PPGI) yöntemiyle incelenmiştir. Test sonuçlarına göre, Endonezya'nın 2005-2013 yılları arasında iktisadi büyümesinin yoksulluk yanlısı olmadığı ortaya konulmuştur.
Tridico (2018)	Seçilmiş 25 Yüksek Gelirli OECD Ülkesi	Regresyon-Korelasyon varyasyon modelleri	Bu çalışmada 1990-2013 döneminde seçilmiş 25 yüksek gelirli OECD ülkesinin gelir eşitsizliğinin belirleyiciliği regresyon-korelasyon varyasyon modelleri ile analiz edilmiştir. Test sonuçlarına göre, son 20 yılda gelir eşitsizliğinin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde büyük bir hızla arttığı sonucuna ulaşılmıştır.
Graafland ve Lous (2018)	Seçilmiş 21 OECD Ülkesi	Panel Regresyon Modelleri	Bu çalışmada 1990-2014 döneminde seçilmiş 21 ülkenin beş farklı iktisadi özgürlük değişkeni ve kontrol değişkenleri kullanılarak bu değişkenlerin gelir dağılımı üzerindeki etkileri panel regresyon modelleriyle incelenmiştir. Test sonuçlarına göre, gelir adaletsizliğinin yaşam doyumu üzerinde etkisinin olumsuz olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte, birçok iktisadi özgürlük değişkeninin gelir eşitsizliklerini arttırmaktadır.
Cevik ve Correa-Caro (2019)	Gelişmekte olan ülkelerden Çin ve BRIC+ ülkelerini kapsayan seçilmiş 33 Ülke	Panel Regresyon	Bu çalışmada 1980-2013 döneminde seçilmiş 33 gelişmekte olan ülkenin kamu harcamaları, vergi gelirleri, ticarete açıklık, beşeri sermaye endeksi, kişi başına milli gelir, finansal gelişme, kentleşme oranlarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi panel regresyon analiziyle incelenmiştir. Test sonuçlarına göre, kamu harcamalarının ve vergilendirmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisinin ters yönlü olduğu ortaya çıkmıştır.

Sevimli (2019)	Seçilmiş 131 Ülke	Panel veri analizi	Bu çalışmada 2000-2011 döneminde seçilmiş 131 ülkenin finansal kalkınma ile fakirlik ilişkisi panel veri analiziyle incelenmiştir. Test bulgularına göre, finansal kalkınmada görülen artışlar, fakirliği azaltmaktadır. Fakirlik ve finansal kalkınma arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı ve negatiftir.
Evcim vd. (2019)	Türkiye ve seçilmiş 7 MENA ülkesi	Panel veri analizi	Bu çalışmada 1990-2013 yılları arasında 7 MENA ülkesi ve Türkiye’de fakirliğin iktisadi belirleyicileri panel veri analiziyle incelenmiştir. Test sonuçlarına göre, fakirliğin azaltılmasında en önemli faktörlerin kadınların işgücüne katılımı ve iktisadi büyüme olduğu ortaya çıkmıştır.
Gelir Eşitsizliği, Yoksulluk, Ekonomik Büyümenin Birlikte İncelendiği Çalışmalar			
De Janvry ve Sadoulet (1996)	Seçilmiş Latin Amerika Ülkesi	Panel veri analizi	Bu çalışmada 1970-1994 döneminde seçilmiş Latin Amerika ülkelerinde gelir eşitsizliği, büyüme oranları ve fakirlik ilişkisi panel veri analiziyle incelenmiştir. Test bulgularına göre, gelir eşitsizliğini temsil eden Gini katsayısı kafa sayım oranından önemli derecede etkilendiği ortaya çıkmıştır. Fakirlik, yoksul sayısı ile ifade edildiğinde ise gelir eşitsizliğinden etkilenmekte iken eşitsizliğin yoksulluktan etkilendiğine dair herhangi bir sonuca ulaşamamıştır.
Bruno vd. (1998)	Seçilmiş 20 Ülke	Panel veri analizi	Bu çalışmada 1984-1993 yılları arasında seçilmiş 20 ülkenin gelir eşitsizliği, yoksulluk ve ekonomik büyüme ilişkisi panel veri analiziyle incelenmiştir. Test sonuçlarına göre, iktisadi büyümedeki %10’luk bir artış fakirliği %21.2 azaltmakta, bununla birlikte gelir eşitsizliğinde görülen değişimler fakirlik düzeyini de değiştirmektedir.
Dollar ve Kraay (2001)	Seçilmiş Gelişmekte Olan 47 Ülke	Panel veri analizi	Bu çalışmada 1980-1990 yılları arasında seçilmiş 47 gelişmekte olan ülkenin fakirlik, iktisadi büyüme, gelir dağılımı eşitsizliği panel veri analiziyle incelenmiştir. Test sonuçlarına göre iktisadi büyüme ve gelir dağılımı arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir.

De Sousa-Brown ve Gebremedhin (2004)	Batı Virginia Eyaletinin kırsal 38 ilçesi	Kesit veri analizi	Bu çalışmada 1980-1990 yılları arasında ABD'nin Batı Virginia eyaletinin 38 kırsal ilçesinde gelir eşitsizliği ve yoksulluk arasındaki ilişki OLS ve 2SLS kesit veri analiziyle incelenmiştir. Test sonuçlarına göre, gelir dağılımı eşitsizliği ve fakirliğin eşanlı olarak meydana geldiğini ve gelir eşitsizliğinin temel nedeninin fakirlik olduğunu, kişi başı milli gelir arttıkça yoksulluğun azaldığı sonucuna varılmıştır.
Stevans ve Sessions (2005)	ABD	Hata Düzeltme Modeli (VEC)	Bu çalışmada 1960-1990 döneminde ABD'nin fakirlik, iktisadi büyüme ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkisi hata düzeltme modeliyle incelenmiştir. Test sonuçlarına göre, iktisadi büyümenin fakirlik üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır.
Jamal (2014)	Pakistan	Yatay kesit veri analizi	Bu çalışmada 1988-2011 yılları arasında Pakistan'ın gelir eşitsizliği, yoksulluk ve ekonomik büyüme ilişkisi yatay kesit veri analizi yöntemiyle incelenmiştir. Test sonuçlarına göre, iktisadi büyüme fakirliği azaltırken gelir eşitsizliği üzerinde herhangi bir etkisine rastlanmamıştır.

4.2 Model, Veri Seti ve Yöntem

Bu alt bölümde, ampirik analizde kullanılacak ekonometrik model tanıtılacak, çalışmada kullanılacak veri seti tanımlanacak ve uygulanacak analiz yöntemleri anlatılacaktır. Araştırma kapsamındaki ülke grupları Dünya Bankası'nın Atlas metoduna²³ göre seçilmiş ve ayrılmıştır.

²³ **Dünya Bankası Atlas Metodu:** Dünya Bankası'nın Atlas Metoduna göre, bir ülkede 2013 yılı kişi başına milli gelir (KBMG) **1.045** doların altında ise o ülke düşük gelir grubunda, **1.045-4.125** dolar aralığında ise alt-orta gelir grubunda, **4.126-12.746** dolar aralığında ise üst-orta gelir grubundadır. KBMG'yi **12.746** doların üzerinde olan ülkeler ise yüksek gelir grubuna girmektedir. Atlas Metodu Dünya Bankası tarafından gayri safi milli hâsıla (GSMH) ve KBMG'nin hesaplanmasında kullanılmaktadır. Atlas Dönüşüm Faktörü olarak cari yılın döviz kuru ile önceki yılın döviz kurlarının ortalaması kullanılmakta ve böylece ülkeler arasındaki milli gelir kıyaslamalarında döviz kuru dalgalanmalarının etkisi azaltılmaktadır.

Tablo 18’de gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeler grubu gösterilmiştir.

Tablo 18. Gelişmiş, Gelişmekte Olan ve Gelişmemiş Ülkeler Grubu

Yüksek Gelirli Ülkeler	Gelişmekte Olan Ülkeler	Gelişmemiş Ülkeler
Finlandiya	Türkiye	Malawi
Danimarka	Brezilya	Rwanda
İsviçre	Güney Afrika	Sierra Leone
İzlanda	Polonya	Burundi
Norveç	Meksika	Orta Afrika Cumhuriyeti
İsveç	Arjantin	Etiyopya
Lüksemburg	Endonezya	Uganda
İrlanda	Çin	Tanzanya
Avustralya	Rusya	Haiti
Kanada		Liberya
Japonya		Nijer
USA		Senegal
İngiltere		
Almanya		

Tablo 18’de araştırmanın ekonometrik analiz kısmında ülke sayısı gelişmiş ülkeler grubunda on dört (N=14), gelişmekte olan ülkeler grubunda dokuz (N=9) ve gelişmemiş ülkeler grubunda on ikidir (N=12). 2000-2019 dönemi (T=20) için yapılacak ekonometrik analizde gelir eşitsizliği verisi olarak Gini katsayısı (Gini), yoksulluk verisi olarak bir ülkede Satın Alma Gücü Paritesi ile ifade edilen günlük 3,20 \$ gelire yaşayanların sayısı (toplam istihdamın yüzdesi-SAGP) ve ekonomik büyüme verisi olarak da kişi başına milli gelir (KBMG) kullanılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler ve gelişmemiş ülkeler için ayrı ayrı üç farklı model oluşturularak toplamda dokuz model kurulmuştur. Her bir ülke grubu için üç farklı model kurulmasının temel nedeni, gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerdeki eşitsizlik, büyüme ve yoksulluk ilişkilerini ortaya koymaktır. Araştırmada kullanılan modeller aşağıdaki gibidir.

1. MODEL

$$GINI = \beta_1 + KBMG + \beta_2 SAGP + B_i X_c$$

Birinci modelde *GINI* bağımlı değişken olup, Gini katsayısı olarak ölçülmekte ve gelir eşitsizliğini ifade etmektedir. Bu modeldeki bağımsız değişkenler ise ekonomik büyümeyi temsilen kişi başına milli gelir *KBMG* ve yoksulluğu temsilen *SAGP* değişkenleridir. Bu modeldeki kontrol değişkenleri insani gelişme endeksi (*İGE*), sefalet endeksi (*SE*) ve (*DE*) demokrasi endeksini göstermektedir. Modelde yer alan $B_i X_c$ kontrol değişkenini ifade etmektedir.

2. MODEL

$$SAGP = \beta_1 + KBMG + \beta_2 GINI + B_i X_c$$

İkinci modelde *SAGP* bağımlı değişken olup kafa sayısı endeksiyle ölçülmekte ve birinci modelde tanımlandığı şekliyle yoksulluğu temsil etmektedir. Bağımsız değişkenler ekonomik büyümeyi temsilen *KBMG* ve gelir eşitsizliği temsilen *GINI* değişkenleridir. Kontrol değişkenleri ise insani gelişme endeksi (*İGE*), sefalet endeksi (*SE*) ve (*DE*) demokrasi endeksidir. Modelde yer alan $B_i X_c$ kontrol değişkenini göstermektedir.

3. MODEL

$$KBMG = \beta_1 + GINI + \beta_2 SAGP + B_i X_c$$

Üçüncü modelde *KBMG* bağımlı değişken olup, bağımsız değişkenler ise *GINI* ve *SAGP*'dir. Bu modelin kontrol değişkenleri de yine insani gelişme endeksi (*İGE*), sefalet endeksi (*SE*) ve (*DE*) demokrasi endeksidir. Modelde yer alan $B_i X_c$ kontrol değişkenini göstermektedir.

Modellerde kullanılan değişkenler, tanımları ve veri kaynakları Tablo 19'da gösterilmiştir.

Tablo 19. Değişkenler ve Kaynaklar

Değişken	Açıklama	Kaynak
GINI	Gini Katsayısı	Dünya Bankası (World Bank)
		Standartlaştırılmış Dünya Gelir Eşitsizliği Veritabanı (Standardized World Income Inequality Database-SWIID)
KBMG	Kişi Başına Milli Gelir	Dünya Bankası (World Bank)
SAGP	Bir ülkede Satın Alma Gücü Paritesiyle hesaplanan günlük 3,20 \$'a çalışan bireylerin toplam nüfus içindeki oranını göstermektedir.	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)
IGE	İnsani Gelişme Endeksi	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)
SE	Arthur Okun'un Sefalet Endeksi (Enflasyon+ İşsizlik)	Dünya Bankası (World Bank)
DE	Demokrasi Endeksi	The Economist Intelligence Unit (EIU)

Gini katsayısının bağımlı değişken olduğu 1. Modelde KBMG ve SAGP bağımsız değişkenler ve insani gelişme endeksi (IGE), sefalet endeksi (SE) ve demokrasi endeksi de (DE) kontrol değişkenleri olarak kullanılmıştır. SAGP değişkeninin bağımlı değişken olduğu 2. Modelde Gini ve KBMG bağımsız değişkenler ve IGE, SE ve DE de kontrol değişkeni olarak alınmıştır. KBMG değişkeninin bağımlı değişken olduğu 3. Modelde ise, Gini ve SAGP bağımsız değişkenler ve IGE, SE ve DE de yine kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır. Araştırmada kendi seviyesinde durağan olmayan ancak birinci farkı alındığında durağan olan değişkenler D harfi ile simgelenmiştir.

Tezin analizini yaparken, E-Views, STATA 13 ve R-Project ekonometri, istatistik ve programlarından yararlanılmıştır. Bu bağlamda, ekonometrik analizin ilk aşamasında değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri sunulmuştur. Panel veri yapısı $T > N$ olduğu için, araştırma kapsamında kurulan modellerin ve araştırma değişkenlerinin yatay kesit bağımlılığı olup olmadığı Breusch and Pagan'ın (1980) geliştirdiği Lagrange-Multiplier (LM) testi ile

değerlendirilmiştir (De Hoyos ve Sarafidis, 2006). Değişkenlerin durağanlıklarını sınamak üzere, yatay kesit bağımlılığı altında 2. nesil birim kök testlerinden CIPS yöntemi kullanılmıştır (Pesaran, 2007: 265-312).

Panel regresyon analizi modelleri oluşturulurken havuzlanmış en küçük kareler (EKK), rassal etki ve sabit etki türü arasında seçim yapılmıştır. Bu seçimler F-testi, Breusch-Pagan LM testi ve Hausman testi ile gerçekleştirilmiştir (Baltagi, 2008; Hausman, 1978; Hausman ve Taylor, 1981). Etki türü seçimi için testler gerçekleştirildikten sonra, değişkenler arasında heteroskedastisite ve otokorelasyon problemlerinin var olup olmadığı incelenmiştir. Panel regresyon analizi aşamasında, değişen varyans probleminin sınanmasında Breusch-Pagan (BP) testi, otokorelasyon probleminin sınanmasında ise Breusch-Godfrey (BG) testi kullanılmıştır (Torres-Reyna, 2010).

Uygulamada çapraz kesit bağımlılığı, otokorelasyon veya değişen varyans probleminin var olduğu durumlarda kullanılabilen dirençli Driscoll-Kraay (2008) kovaryans tahmincilerine başvurulmuş, son aşamadaki panel regresyon modeli tahmin edilmiştir (Hoechle, 2007).

Ampirik analizden elde edilen bulguların değerlendirilmesinde test istatistikleri anlamlılık düzeyleri ile birlikte belirtilmiştir. Test sonuçları için hata payı %1, %5 ve %10 olarak belirlenmiştir. Analizlerde R-Project programından yararlanılmıştır (Croissant ve Milla, 2018; Zeileis ve Hothorn, 2002).

Yatay kesit bağımsızlığı, paneli oluşturan birimlerden herhangi birine gelen bir şoktan tüm ülkelerin etkilenme derecelerinin aynı olması ve ülkelerin herhangi birinde ortaya çıkan bir makroekonomik şoktan paneli oluşturan diğer ülkelerin etkilenmediği varsayımına dayanmaktadır. Bu sebeple panelde yer alan ülke gruplarındaki değişkenlerin yatay kesit bağımlılığı ve durağanlık düzeyleri incelenmiştir. Panel veri yapısı $T > N$ olduğu için, yatay kesit bağımlılığı Breusch and Pagan (1980) tarafından geliştirilen Lagrange-Multiplier (LM) testi ile değerlendirilmiştir (De Hoyos ve Sarafidis, 2006). Durağanlık ise yatay kesit bağımlılığı altında 2. nesil birim kök testlerinden CIPS (Pesaran, 2007) yöntemi ile araştırılmıştır. Durağanlık testi sonucunda kendi seviyelerinde birim köke sahip oldukları anlaşılan değişkenlerin birinci dereceden farkları alındığında bu problem ortadan kalkıyorsa, uzun dönem ilişkilerin incelenmesinde panel eş bütünleşme testleri uygulanabilecektir (Şahbaz vd., 2014: 53). Bulgularımıza göre, birimler arasında yatay kesit bağımlılığı vardır. Bu nedenle değişkenler birinci dereceden farkları alınarak durağan hale getirilmiştir. Ayrıca panel regresyon

modellerinin homojenliği Hsiao Spesifikasyon testi ile araştırılmış, kurulacak olan panel modellerinin heterojen olduğu görülmüştür.

Bu bulgular ışığında, değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin tespiti için Durbin-Hausman (2008) eş bütünleşme testi yapılmıştır. Westerlund (2008) Durbin-H yönteminde, eş bütünleşme ilişkisinin varlığı, grup ve panel boyutunda ayrı ayrı test edilmektedir. Westerlund (2008) Durbin-H grup testinde otoregresif parametrenin kesitler arasında farklılaşmasına izin verilmektedir. Bu testte H_0 hipotezinin reddedilmesi, en azından bazı kesitler için eş bütünleşme ilişkisinin varlığını ifade etmektedir (Di Iorio ve Fachin, 2008: 1-8).

Ampirik analizin son kısmında ise değişkenler arasındaki nedensellik ilişkileri incelenmiştir. Bu amaçla, heterojen panellerde uygulanabilen Dumitrescu ve Hurlin (2012) panel nedensellik testi uygulanmıştır.

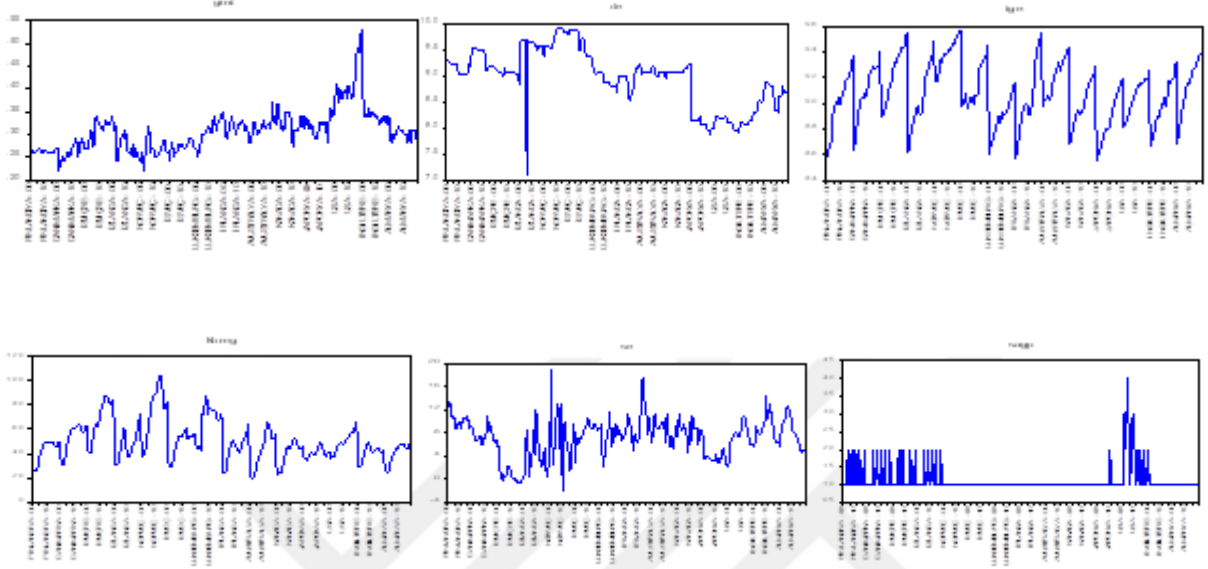
4.3 Modellere Ait Testler, Bulgular ve Tartışma

Bu alt başlıkta, her bir model için sırasıyla değişkenlere ait panel veri grafikleri, modellere ve değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler, yatay kesit bağımlılığı testi, CIPS ve durağanlık testleri, F Testi, Breusch-Pagan LM Testi ve Hausman Testi, Otokorelasyon ve Değişen Varyans, Panel Regresyon Sonuçları, Durbin Hausman Eş Bütünleşme Testi ve Dumitrescu-Hurlin Nedensellik Testi yapılacaktır. Ardından, modellere ilişkin olarak elde edilen bulguların tartışması yapılacaktır.

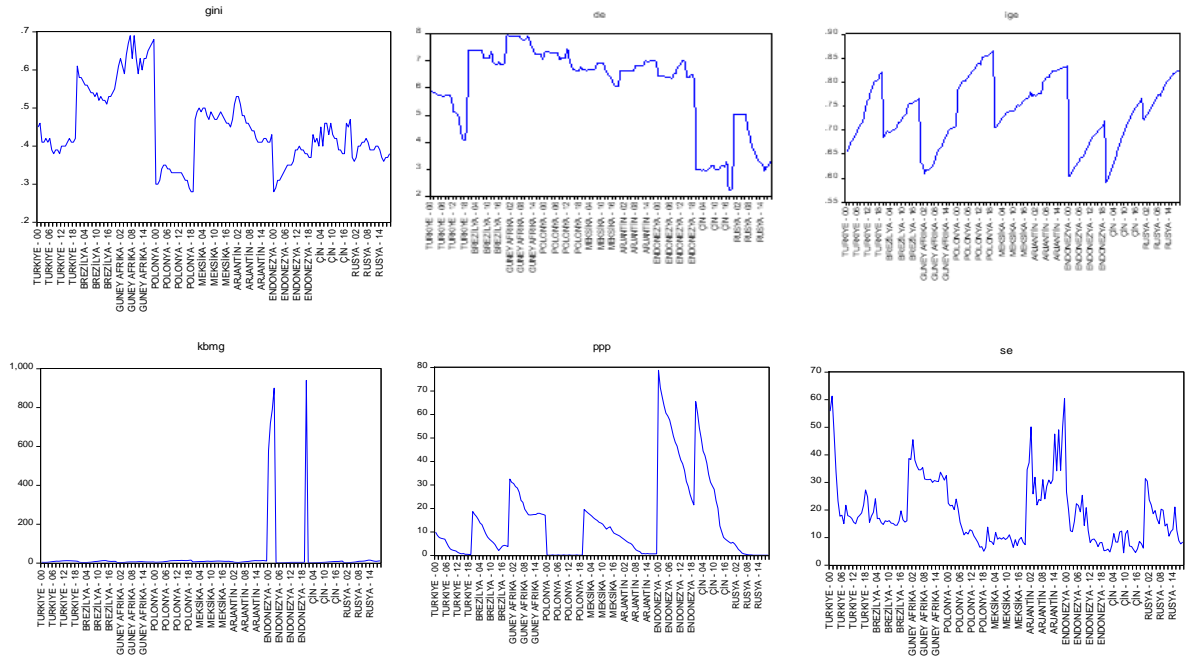
4.3.1 Değişkenlere Ait Panel Veri Grafikleri

Aşağıdaki Şekil 47, Şekil 48 ve Şekil 49'da, Model 1, Model 2 ve Model 3'te yer alan değişkenlere ilişkin ülke bazlı panel veri grafikleri verilmiştir. Şekiller, 2000-2019 yılları arasındaki değişkenlerin genel seyrini göstermektedir.

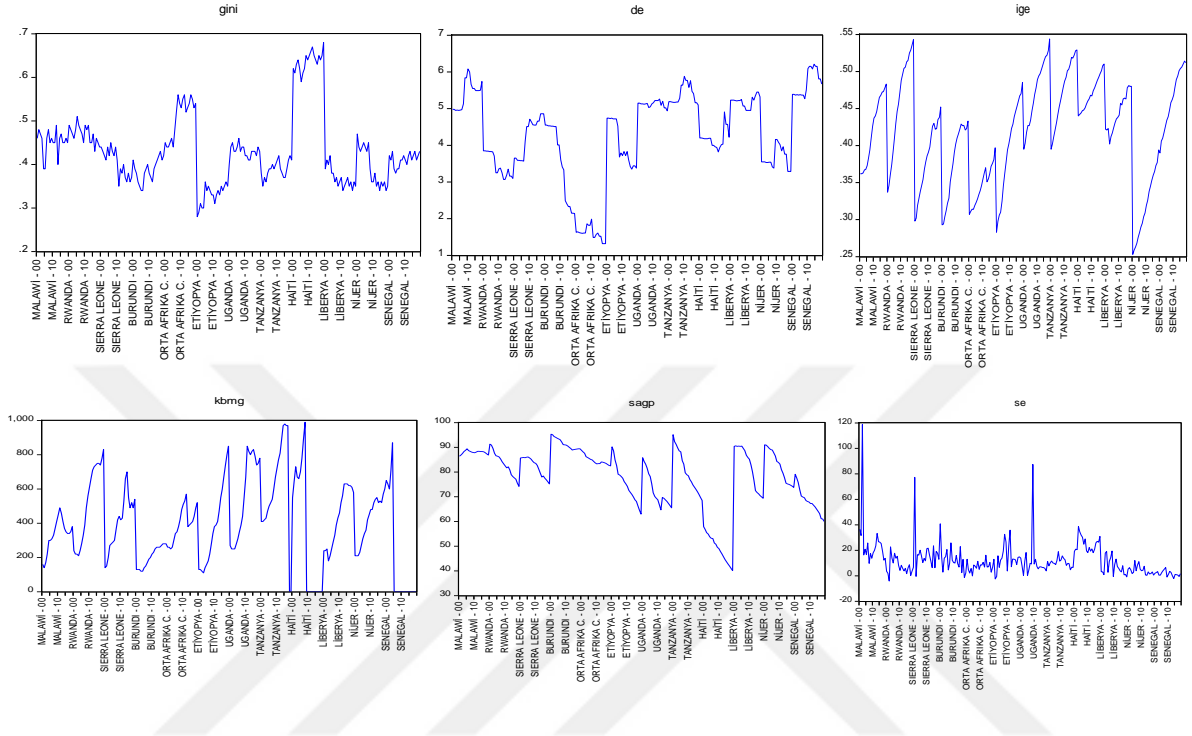
Şekil 47. Model 1’de Kullanılan Bağımlı-Bağımsız Değişkenlere İlişkin Panel Veri Grafığı

Şekil 48. Model 2’de Kullanılan Bağımlı-Bağımsız Değişkenlere İlişkin Panel Veri Grafığı

Şekil 49. Model 3'te Kullanılan Bağımlı-Bağımsız Değişkenlere İlişkin Panel Veri Grafığı

4.3.2 Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Aşağıdaki tablolarda sırasıyla gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerdeki ilgili değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Tablo 20'de, gelişmiş ülkelere ait değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler gösterilmektedir. Tabloda, ilk sütun değişkenlere ait ortalamaları göstermektedir.

Tablo 20. Gelişmiş ülkelere ait değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler

Değişken	Ort	SS	Min	Maks	Çarp	Bas
Gini	0.310	0.050	0.220	0.530	1.480	4.340
KBMG	50.080	16.720	19.990	104.560	0.820	0.570
IGE	0.910	0.020	0.860	0.960	-0.070	-0.690
SE	7.250	3.430	-2.110	18.850	-0.220	0.340
DE	8.980	0.550	7.100	9.930	-0.410	-0.470
SAGP	0.110	0.040	0.100	0.400	3.380	13.560

Ort: Ortalama, SS: Standart sapma, Min: Minimum, Maks: Maksimum, Çarp: Çarpıklık, Bas: Basıklık

Tablo 20'de gelişmekte olan ülkelere ait değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler gösterilmektedir. İlk sütun, ilgili değişkenlerin bu ülkeler için ortalamaları göstermektedir.

Tablo 21. Gelişmekte olan ülkelere ait değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler

Değişken	Ort	SS	Min	Maks	Çarp	Bas
Gini	0.450	0.100	0.280	0.690	0.640	-0.230
KBMG	29.050	130.160	1.000	940.000	5.930	34.150
SAGP	14.230	17.500	0.100	78.800	1.600	1.970
IGE	0.740	0.070	0.590	0.860	-0.140	-0.890
SE	19.210	11.740	4.490	61.300	1.200	1.290
DE	6.020	1.560	2.260	7.940	-0.990	-0.330

Ort: Ortalama, SS: Standart sapma, Min: Minimum, Maks: Maksimum, Çarp: Çarpıklık, Bas: Basıklık

Tablo 21’de, gelişmemiş ülkelere ait değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler gösterilmekte olup, yine ortalama değerler ilk sütunda yer almaktadır.

Tablo 22. Gelişmemiş ülkelere ait değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler

Değişken	Ort	SS	Min	Maks	Çarp	Bas
Gini	0.430	0.080	0.280	0.680	1.180	1.150
KBMG	397.190	250.730	1.000	990.000	0.240	-0.680
SAGP	78.270	12.140	40.100	95.300	-1.130	0.870
IGE	0.420	0.070	0.250	0.540	-0.340	-0.760
SE	12.170	12.970	-4.140	118.740	3.820	24.030
DE	4.300	1.200	1.320	6.210	-0.790	-0.040

Ort: Ortalama, SS: Standart sapma, Min: Minimum, Maks: Maksimum, Çarp: Çarpıklık, Bas: Basıklık

4.3.3 Yatay Kesit Bağımlılığı Sonuçları

Aşağıdaki tablolarda sırasıyla gelişmiş, gelişmekte ve gelişmemiş ülkelerdeki değişkenlere ait yatay kesit bağımlılığı LM testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 23’de yatay kesit bağımlılığı LM testi sonuçlarını gelişmiş ülkeler için göstermektedir. Bu testin hipotezleri şu şekildedir:

H_0 : Değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı yoktur.

H_1 : Değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı vardır.

Tablo 23. Gelişmiş ülkeler için yatay kesit bağımlılığı testi sonuçları

	LM testi	Olasılık Değeri*
Model 1	847.180	0.000***
Model 2	787.180	0.000***
Model 3	1311.900	0.000***
Gini	1848.900	0.000***
KBMG	1723.200	0.000***
IGE	1820.600	0.000***
SE	1047.100	0.000***
DE	2160.000	0.000***
SAGP	957.150	0.000***

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01

Tablo 23'te yer alan test bulgularına göre, yatay kesit bağımlılığı testi sonuçlarının olasılık değerleri 0.001'den küçük olduğu için H_0 "Değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı yoktur" hipotezi reddedilerek, H_1 "Değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı vardır" şeklindeki alternatif hipotez kabul edilmektedir. Verilerde tespit edilen yatay kesit bağımlılığı nedeniyle, durağanlık aşamasında 2. nesil birim kök testlerinden CIPS kullanılmıştır.

Tablo 24'te, gelişmekte olan ülkeler için değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı olup olmadığına dair LM yatay kesit bağımlılık testi sonuçları görülmektedir. Bu testin hipotezleri de şu şekildedir:

H_0 : Değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığına rastlanmamıştır.

H_1 : Değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığına rastlanmıştır.

Tablo 24. Gelişmekte olan ülkeler için yatay kesit bağımlılığı testi sonuçları

	LM testi	Olasılık Değeri*
Model 4	509.400	0.000***
Model 5	445.06	0.000***
Model 6	556.630	0.000***
Gini	1496.900	0.000***
KBMG	1010.600	0.000***
IGE	1559.400	0.000***
SE	1077.300	0.000***
DE	1583.500	0.000***
SAGP	1495.300	0.000***

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01

Tablo 24'te yer alan test bulgularına göre, gelişmekte olan ülke grubundaki değişkenlerine ilişkin verilere bakıldığında yatay kesit bağımlılığı testi sonuçlarının olasılık

değerleri 0.001'den küçük olduğu için H_0 “Değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığına rastlanmamıştır” hipotezi reddedilerek, H_1 “Değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığına rastlanmıştır” şeklindeki alternatif hipotez kabul edilmektedir. Araştırma verilerinde yatay kesit bağımlılığı olduğu için, durağanlık aşamasında 2. nesil birim kök testlerinden olan CIPS kullanılmıştır.

Tablo 25'te, gelişmemiş ülkeler için değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı olup olmadığına dair LM yatay kesit bağımlılık testi sonuçları görülmektedir. Bu testin hipotezleri de şu şekildedir:

H_0 : Değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığına ait bulgu yoktur.

H_1 : Değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığına ait bulgu vardır.

Tablo 25. Gelişmemiş ülkeler için yatay kesit bağımlılığı testi sonuçları

	LM testi	Olasılık Değeri*
Model 7	712.110	0.000***
Model 8	1113.300	0.000***
Model 9	813.680	0.000***
Gini	1824.700	0.000***
KBMG	887.580	0.000***
IGE	1966.300	0.000***
SE	744.250	0.000***
DE	1805.800	0.000***
SAGP	2008.800	0.000***

Not: * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

Tablo 25'te yer alan test bulgularına göre, gelişmekte olan ülke grubundaki değişkenlerine ilişkin verilere bakıldığında için yatay kesit bağımlılığı testinin olasılık değeri sırasıyla 0.001'den küçük olduğu için H_0 “Değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığına ait bulgu yoktur” hipotezi reddedilerek, H_1 “Değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığına ait bulgu vardır” şeklindeki alternatif hipotez kabul edilmektedir. Araştırma verilerinde yatay kesit bağımlılığı olduğundan dolayı, durağanlık aşamasında 2. nesil birim kök testlerinden CIPS kullanılmıştır.

4.3.4 CIPS Birim Kök ve Durağanlık Testi Sonuçları

Aşağıdaki tablolarda sırasıyla gelişmiş, gelişmekte ve gelişmemiş ülkelerde yer alan değişkenlere ilişkin CIPS testi ve durağanlık analizinin sonuçları verilmiştir.

Tablo 26. Gelişmiş Ülkeler İçin CIPS Testi İle Durağanlık Analizi Sonuçları

Değişken	CIPS test (Düzy)				CIPS test (Birinci Fark)			
	Sabit	Olasılık Değeri*	Sabit+Trend	Olasılık Değeri	Sabit	Olasılık Değeri	Sabit+Trend	Olasılık Değeri*
Gini	-3.044	0.018**	-2.356	0.000***	-4.007	0.000***	-3.861	0.000***
KBMG	-2.525	0.204	-1.739	0.401	-4.612	0.000***	-2.451	0.000***
IGE	-2.312	0.279	-2.394	0.34**	-2.913	0.021**	-2.721	0.000***
SE	-2.266	0.243	-2.090	0.304	-4.243	0.000***	-2.665	0.000***
DE	-1.733	0.417	-0.917	0.501	-3.647	0.000***	-2.336	0.000***
SAGP	-1.427	0.459	-1.678	0.402	-3.036	0.000***	-3.077	0.000***

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01

Tablo 26’da gelişmiş ülkelerde modeldeki değişkenlere ait durağanlık analizi sonuçları yer almaktadır. Tablodan, Gini değişkeninin kendi seviyesinde durağan olduğu, IGE değişkeninin kendi seviyesinde sabit içeren modele göre durağan olmadığı ancak hem sabit hem de trend içeren modele göre durağan olduğu görülmektedir. Diğer değişkenler ise kendi seviyelerinde durağan değillerdir. Değişkenlerin birinci farkı alındıktan sonra ise, hem sabit terim ve hem sabit hem de trend içeren modellere ilişkin verilerin durağan hale geldikleri görülmektedir. Bu bulgular ışığında, Gini değişkeni olduğu gibi bırakılarak diğer değişkenlerin birinci farkı alınmış ve analize devam edilmiştir.

Tablo 27. Gelişmekte Olan Ülkeler İçin CIPS Testi İle Durağanlık Analizi Sonuçları

Değişken	CIPS test (Düzy)				CIPS test (Birinci Fark)			
	Sabit	Olasılık Değeri*	Sabit+Trend	Olasılık Değeri	Sabit	Olasılık Değeri	Sabit+Trend	Olasılık Değeri*
Gini	-2.926	0.000***	-2.306	0.288	-4.261	0.000***	-4.663	0.000***
KBMG	-3.907	0.000***	-3.085	0.038**	-3.392	0.000***	-2.888	0.081*
IGE	-2.467	0.026**	-2.397	0.321	-3.538	0.000***	-3.777	0.000***
SE	-2.730	0.000***	-3.793	0.000***	-5.060	0.000***	-4.890	0.000***
DE	-1.756	0.336	-2.262	0.477	-3.166	0.000***	-3.317	0.028**
SAGP	-1.514	0.369	-2.676	0.293	-3.544	0.000***	-3.228	0.000***

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01

Tablo 27’de gelişmekte olan ülkelere ait değişkenlere ilişkin durağanlık analizi sonuçları gösterilmektedir. Tablodan, KBMG ve SE değişkenlerinin kendi seviyelerinde durağan oldukları, Gini ve IGE değişkenlerinin ise kendi seviyelerinde sabit içeren modele göre durağan oldukları ancak hem sabit hemde trend içeren modele göre durağan olmadıkları anlaşılmaktadır. Diğer değişkenler ise kendi seviyelerinde durağan değillerdir. Durağan olmayan değişkenlerin birinci farkları alındıktan sonra sabit ve hem sabit hem de trend içeren modellere göre durağan hale geldikleri görülmektedir. Bu bulgular ışığında, KBMG ve SE değişkenleri kendi seviyelerinde bırakılıp, diğer değişkenlerin birinci farkları alınarak analize devam edilmiştir.

Tablo 28. Gelişmemiş Ülkeler İçin CIPS Testi İle Durağanlık Analizi Sonuçları

Değişken	CIPS test (Düzey)				CIPS test (Birinci Fark)			
	Sabit	Olasılık Değeri*	Sabit+Trend	Olasılık Değeri*	Sabit	Olasılık Değeri	Sabit+Trend	Olasılık Değeri*
Gini	-2.024	0.182	-1.469	0.411	-3.719	0.000***	-3.621	0.000***
KBMG	-1.943	0.377	-1.720	0.301	-346.390	0.000***	-683.940	0.000***
IGE	-2.256	0.347	-2.049	0.321	-3.641	0.000***	-2.733	0.000***
SE	-1.641	0.411	-1.533	0.511	-3.223	0.000***	-4.073	0.000***
DE	-2.043	0.285	-1.197	0.472	-2.292	0.000***	-2.219	0.000***
SAGP	-2.161	0.271	-1.968	0.439	-2.613	0.000***	-3.019	0.000***

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01

Tablo 28’de gelişmemiş ülkelere ait değişkenlere ilişkin durağanlık analizi sonuçları gösterilmektedir. Tablodan, değişkenlerin kendi seviyelerinde hem sabit hem de trend içeren modellere göre durağan olmadıkları görülmektedir. Ancak birinci farkları alındıktan sonra sabit ve hem sabit hem de trend içeren modellere göre durağan oldukları bulunmuştur. Bu bulgulara göre, tüm değişkenlerin birinci dereceden farkı alınarak analize devam edilmiştir.

Tablo 29’da gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeler bazında kurulan modeller için havuzlanmış en küçük kareler (EKK), rassal etki ve sabit etki türü arasında seçim yapabilmek amacıyla uygulanan F testi, Breusch-Pagan LM testi ve Hausman testi sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 29. F testi, Breusch-Pagan LM testi ve Hausman Testi Sonuçları

Model	F testi	Olasılık Değeri*	Breusch-Pagan LM testi	Olasılık Değeri	Hausman testi	Olasılık Değeri*
Model 1	0.430	0.302	3.303	0.067*	0.279	0.246
Model 2	4.509	0.000***	59.738	0.000	0.799	0.359
Model 3	8.469	0.000***	180.100	0.000	30.912	0.000***
Model 4	0.925	0.319	0.117	0.572	3.801	0.179
Model 5	1.065	0.422	0.006	0.611	14.870	0.000***
Model 6	0.615	0.511	1.737	0.471	3.103	0.156
Model 7	0.880	0.485	0.255	0.644	2.531	0.511
Model 8	0.953	0.403	0.112	0.652	8.468	0.124
Model 9	0.690	0.526	1.226	0.321	5.131	0.223

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01

F testi sonucuna göre, model 2 ve model 3 için kurulacak olan panel regresyon modellerinde sabit etki türü, diğer modeller için kurulacak olanlarda ise havuzlanmış EKK etki türü tercih edilecektir. Breusch-Pagan LM testi sonuçlarına göre, model 1, model 2 ve model 3 için kurulacak olan panel regresyon modellerinde rassal etki türü, diğer modeller için kurulacak olanlarda ise havuzlanmış EKK etki türünün tercih edilmesi gerektiği görülmektedir. Hausman testi sonuçlarına göre, model 3 ve model 5 için kurulacak olan panel regresyon modellerinde sabit etki türü ve diğer modeller için kurulacak olanlarda ise rassal etki türü tercih edilecektir. Etki türü seçimi için uygulanan testler bir arada incelendiğinde, model 1 ve model 2 için rassal etki türü, model 3 için sabit etki türü ve diğer modeller için havuzlanmış EKK etki türünün tercih edilmesi gerektiği görülmektedir.

Tablo 30’da panel regresyon modellerine ait Breusch–Godfrey otokorelasyon testi ve Breusch–Pagan değişen varyans testi sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 30. Otokorelasyon ve Değişen Varyans Testi Sonucu

Model	Breusch-Godfrey testi	Olasılık Değeri*	Breusch-Pagan testi	Olasılık Değeri*
Model 1	215.370	0.000***	1.724	0.445
Model 2	64.087	0.000***	8.722	0.192
Model 3	43.229	0.000***	1.920	0.402
Model 4	13.874	0.158	21.617	0.000***
Model 5	72.317	0.000***	9.893	0.069*
Model 6	68.372	0.000***	20.594	0.000***
Model 7	19.631	0.073*	2.138	0.332
Model 8	43.318	0.000***	1.337	0.562
Model 9	3.039	0.572	0.330	0.601

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01

Tablo 30’da Breusch-Godfrey testi sonuçlarına göre, model 4 ve model 9 için otokorelasyon problemi bulunmamakta iken, diğer modellerde ise otokorelasyon problemi mevcuttur. Breusch-Pagan testi sonuçlarına göre, model 4, model 5 ve model 6 için değişen varyans problemi varken, diğer modellerde böyle bir problem bulunmamaktadır.

4.3.5 Panel Regresyon Testi Sonuçları

Tablo 31’de bağımlı değişken olarak seçilen Gini katsayısını etkileyen faktörlerin tesirini ortaya koymak için yapılan panel regresyon uygulamasının sonuçları yer almaktadır. Bu testin hipotezleri şu şekildedir:

H₀: DSE değişkeninin DGini değişkeni üzerinde herhangi bir etkisi yoktur

H₁: DSE değişkeninin DGini değişkeni üzerindeki etkisi pozitiftir.

H₀: DKBMG değişkeninin DGini değişkeni üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DKBMG değişkeninin DGini değişkeni üzerindeki etkisi negatif yönlüdür.

H₀: DIGE değişkeninin DGini değişkeni üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DIGE değişkeninin DGini değişkeni üzerindeki etkisi negatif yönlüdür.

Tablo 31. Gelişmiş ülkelerde Gini değişkenini Etkileyen Faktörler İçin Panel Regresyon Sonuçları

Değişken	Katsayı	z-istatistiği	Olasılık Değeri*
Sabit	0.311	27.500	0.000
DKBMG	-1.980	-1.163	0.000***
DSAGP	-0.004	-0.847	0.267
DIGE	-0.827	-1.013	0.000***
DSE	1.40	2.811	0.000***
DDE	0.258	-0.061	0.528
R2	0.017		
RSS	0.084		
TRSS	0.086		

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01, RSS: Hata kareler toplamı, TRSS: Genel hata kareler toplamı, R2: Belirlilik katsayısı

Tablo 31’deki panel regresyon tahminleri incelendiğinde, DSE, DKBMG ve DIGE değişkeninin Gini sonucunu anlamlı ölçüde etkilediği görülmektedir. DSE değişkeninin olasılık değeri 0.001’den küçük ve regresyon katsayısı pozitif olduğu için, H_0 şeklinde kurulan hipotez reddedilerek H_1 “DSE değişkeninin DGini değişkeni üzerindeki etkisi pozitifdir”, “DKBMG değişkeninin DGini değişkeni üzerindeki etkisi negatif yönlüdür”, “DIGE değişkeninin DGini değişkeni üzerinde etkisi negatif yönlüdür” şeklindeki alternatif hipotezler kabul edilmektedir. DSE ile Gini katsayısı arasında aynı yönde bir ilişki vardır. Bu bulgulara göre, DSE değişkeninde meydana gelecek bir birimlik artış, Gini değişkeni üzerinde yaklaşık 1.40 birimlik bir artışa neden olmaktadır. DKBMG ve DIGE ile Gini katsayısı arasında ise ters bir ilişki vardır. DKBMG ve DIGE değişkeninde meydana gelecek bir birimlik artış, sırasıyla Gini değişkenini -1.980 ve -0.827 birim azaltmaktadır. Buna karşılık, DSAGP ve DDE değişkenlerinin Gini sonucunu anlamlı ölçüde etkilemedikleri görülmektedir. Bu bilgiler ışığında, gelişmiş ülkelerde sefalet endeksi arttıkça, gini katsayısının arttığı (gelir eşitsizliği), kişi başı milli gelir ve insani gelişme endeksi arttıkça, gini katsayısının azaldığı çıkarımı yapılabilir.

Tablo 32’de, bağımlı değişken DSAGP değişkenini etkileyen faktörlerin tesirini ortaya koymak için yapılan panel regresyon uygulamasının sonuçları ortaya konulmuştur. Bu testin hipotezleri şu şekildedir:

H_0 : DIGE ve DDE değişkeninin DSAGP değişkeni üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H_1 : DIGE değişkeninin DSAGP değişkeni üzerinde negatif yönde, DSE değişkeninin DSAGP değişkeni üzerinde aynı yönde etkisi vardır.

Tablo 32. Gelişmiş Ülkelerde DSAGP Değişkenini Etkileyen Faktörler İçin Panel Regresyon İstatistikleri

Değişken	Katsayı	z-istatistiği	Olasılık Değeri*
Sabit	0.005	0.230	0.402
DKBMG	-0.001	-1.105	0.263
Gini	-0.004	-0.069	0.501
DIGE	-0.714	-0.950	0.000***
DSE	0.659	-0.200	0.000***
DDE	0.011	0.927	0.311
R2		0.014	
RSS		0.582	
TRSS		0.590	

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01, RSS: Hata kareler toplamı, TRSS: Genel hata kareler toplamı, R2: Belirtme katsayısı

Tablo 32’deki panel regresyon sonuçları incelendiğinde, DIGE ve DSE değişkenlerinin DSAGP değişkeninin sonucunu anlamlı ölçüde etkiledikleri görülmektedir. DIGE ve DSE değişkenlerinin regresyon katsayısı ihtimal değerleri 0.001’den küçük olduğu için, H_0 şeklinde kurulan hipotez reddedilerek H_1 “DIGE değişkeninin DSAGP değişkeni üzerinde negatif yönde, DSE değişkeninin DSAGP üzerinde aynı yönde etkisi vardır” şeklindeki alternatif hipotez kabul edilmektedir. DSE değişkeninin regresyon katsayısı pozitif olduğu için DSAGP ve DSE ile değişkeni aynı yönde ilişkilirken, DIGE değişkeninin regresyon katsayısı negatif olduğu için DSAGP ve DIGE değişkeni arasında ters yönlü ilişki mevcuttur. Bu bulgulara göre, DIGE değişkeninde meydana gelecek bir birimlik artış DSAGP değişkeni üzerinde yaklaşık 0.714 birimlik bir azalışa neden olurken, DSE değişkeninde meydana gelecek bir birimlik artış DSAGP değişkeni üzerinde yaklaşık birimlik 0.659 birimlik artışa sebep olmaktadır. Buna karşılık, DKBMG, Gini ve DDE değişkenlerinin DSAGP değişkeni sonucunu anlamlı ölçüde etkilemediği görülmektedir. Özetle, gelişmiş ülkelerde insani gelişme endeksi arttıkça, yoksulluk azalmakta, sefalet endeksi arttıkça yoksulluk artmaktadır.

Tablo 33’te bağımlı değişken olarak seçilen DKBMG katsayısını etkileyen faktörlerin tesirini ortaya koymayı amaçlayan panel regresyon modelinin sonuçları görülmektedir. Bu testin hipotezleri şu şekildedir:

H_0 : DIGE değişkeninin DKBMG üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H_1 : DIGE değişkeninin DKBMG üzerinde aynı yönde etkisi vardır.

H_0 : DSE değişkeninin DKBMG üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H_1 : DSE değişkeninin DKBMG üzerinde negatif yönlü etkisi vardır.

H₀: Gini değişkeninin DKBMG üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: Gini değişkeninin DKBMG üzerinde negatif yönlü etkisi vardır

Tablo 33. Gelişmiş Ülkelerde DKBMG Değişkenini Etkileyen Faktörler İçin Panel Regresyon İstatistikleri

Değişken	Katsayı	z-istatistiği	Olasılık Değeri*
Gini	-1.697	-0.379	0.000***
DSAGP	0.952	0.335	0.420
DIGE	1.821	1.912	0.000***
DSE	-0.473	-6.734	0.000***
DDE	0.341	0.632	0.499
R2	0.077		
RSS	2748.200		
TRSS	2977.300		

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01, RSS: Hata kareler toplamı, TRSS: Genel hata kareler toplamı, R2: Belirlilik katsayısı

Tablo 33'teki regresyon sonuçları incelendiğinde, DIGE, DSE ve Gini değişkenlerinin katsayılarının olasılık değerleri 0.001'den küçük olduğu için H₀ şeklinde kurulan hipotezler reddedilerek H₁ "DIGE değişkeninin DKBMG üzerinde aynı yönde etkisi vardır" ve "DSE ve Gini değişkeninin DKBMG üzerinde negatif yönlü etkisi vardır" şeklinde kurulan alternatif hipotezler kabul edilmiştir. DIGE değişkenin katsayısı pozitif olduğu için, DIGE ile DKBMG değişkenleri arasında aynı yönlü bir ilişki varken, DSE değişkeninin regresyon katsayısı negatif olduğundan, DSE ve Gini ile DKBMG değişkenleri arasında ters yönlü bir ilişki mevcuttur. Bu bulgulara göre, DIGE değişkeninde meydana gelecek bir birimlik artış DKBMG değişkeni üzerinde yaklaşık 1.821 birimlik bir artışa neden olmaktadır. DSE değişkeninde meydana gelecek bir birimlik artış DKBMG değişkeni yaklaşık 0.473 birim, Gini değişkeninde görülen bir birimlik artış DKBMG değişkenini ise -1.697 birim azalacaktır. Ancak Gini, DSAGP ve DDE değişkenlerinin DKBMG sonucunu anlamlı olarak etkilemediği görülmektedir. Kısaca, gelişmiş ülkelerde insani gelişme endeksi arttıkça, kişi başına düşen milli gelir artmakta, sefalet endeksi ve gini katsayısı arttıkça kişi başına milli gelir azalmaktadır.

Tablo 34'te, bağımlı değişken olarak seçilen DGini değişkenini etkileyen faktörlerin tesirini ortaya koymak için yapılan panel regresyon modelinin sonuçları ortaya koyulmuştur. Bu testin hipotezleri şu şekildedir:

H₀: DKBMG değişkeninin DGini üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DKBMG değişkeninin DGini üzerinde aynı yönde etkisi vardır.

H₀: DIGE değişkeninin DGini üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DIGE değişkeninin DGini üzerinde negatif yönlü etkisi vardır.

H₀: DDE değişkeninin DGini üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DDE değişkeninin DGini üzerinde negatif yönlü etkisi vardır.

Tablo 34. Gelişmekte Olan Ülkelerde DGini Değişkenini Etkileyen Faktörler İçin Panel Regresyon İstatistikleri

Değişken	Katsayı	z-istatistiği	Olasılık Değeri*
Sabit	2.03E-04	0.098	0.643
KBMG	1.1185	4.649	0.000***
DSAGP	-3.05E-04	-0.916	0.492
DIGE	-0.361	-1.466	0.000***
SE	4.61E-05	0.635	0.430
DDE	-0.547	-1.242	0.000***
R2		0.029	
RSS		0.062	
TRSS		0.064	

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01, RSS: Hata kareler toplamı, TRSS: Genel hata kareler toplamı, R2: Belirlilik katsayısı

Tablo 34'teki regresyon sonuçları incelendiğinde, KBMG, DIGE ve DDE değişkeninin DGini sonucunu anlamlı ölçüde etkilediği görülmektedir. KBMG değişkeni katsayısının ihtimal değeri 0.001'den küçük ve KBMG regresyon katsayısı pozitif olduğu için, H₀ şeklinde kurulan hipotez reddedilerek H₁ "DKBMG, değişkeninin DGini üzerinde aynı yönde etkisi vardır" şeklindeki alternatif hipotezle, DIGE ve DDE değişkenlerinin katsayısının ihtimal değeri 0.001'den küçük ve DIGE ve DDE değişkeninin regresyon katsayısı negatif olduğu için, H₀ şeklinde kurulan hipotez reddedilerek "DIGE ve DDE değişkeninin DKBMG üzerinde negatif yönlü etkisi vardır" şeklindeki diğer alternatif hipotezler kabul edilmiştir. Buna göre, DIGE ve DDE değişkeninde meydana gelecek bir birimlik artış, Gini değişkeni üzerinde sırasıyla 0.361, 0.547 birimlik bir azalışa neden olurken, KBMG, değişkeninde meydana gelecek bir birimlik artış gelir eşitsizliğini 1.1185 birim arttırmaktadır. DSAGP ve SE değişkenlerinin ise Gini sonucunu anlamlı ölçüde etkilemedikleri görülmektedir. Bu verilerden, gelişmekte olan ülkelerde insani gelişme endeksi ve demokrasi endeksi artıkaça gini katsayısının azaldığı, kişi başi milli gelirdede görülecek artışların gini katsayısının azaltılmasında itici bir güç olduğu görülmektedir.

Tablo 35, bağımlı değişken olarak seçilen DSAGP değişkeni etkileyen faktörlerin tesirini ortaya koyan panel regresyon sonuçlarını göstermektedir. Bu testin hipotezleri şu şekildedir:

H₀: DKBMG değişkeninin DSAGP üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DKBMG değişkeninin DSAGP üzerinde negatif etkisi vardır.

H₀: DDE değişkeninin DSAGP üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DDE değişkeninin DSAGP üzerinde negatif etkisi vardır.

Tablo 35. Gelişmekte Olan Ülkelerde DSAGP Değişkenini Etkileyen Faktörler İçin Panel Regresyon Sonuçları

Değişken	Katsayı	z-istatistiği	Olasılık Değeri*
Sabit	-1.044	-1.641	0.132
KBMG	-1.674	-8.408	0.000***
DGini	-1.465	-0.832	0.402
DIGE	-67.388	-1.586	0.205
SE	0.021	1.098	0.299
DDE	-1.190	-2.476	0.000***
R2	0.203		
RSS	296.240		
TRSS	371.890		

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01, RSS: Hata kareler toplamı, TRSS: Genel hata kareler toplamı, R2: Belirlilik katsayısı

Tablo 35’deki panel regresyon sonuçları incelendiğinde, katsayıların olasılık değerleri 0,001’den küçük olduğu için, KBMG ve DDE değişkenlerinin DSAGP sonucunu anlamlı ölçüde etkiledikleri görülmektedir. Bu nedenle H₀ şeklinde kurulan hipotezler reddedilerek, H₁ “DKBMG ve DDE değişkeninin DSAGP üzerinde negatif yönlü etkisi vardır” şeklinde kurulan alternatif hipotezleri kabul edilmiştir. KBMG ve DDE değişkenlerin regresyon katsayıları ise negatif olduğundan, DSAGP değişkeni ile bunlar arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Bu bulgulara göre, KBMG değişkeninde meydana gelecek bir birimlik artış sonucunda DSAGP değişkeninde yaklaşık -1,674 birimlik bir azalış olacaktır. Ayrıca, DDE değişkeninde meydana gelecek bir birimlik artış, DSAGP değişkeni üzerinde yaklaşık 1.190 birimlik bir azalışa neden olmaktadır. Diğer taraftan, DGini, DIGE ve SE değişkenlerinin DSAGP sonucunu anlamlı ölçüde etkilemedikleri anlaşılmıştır. Bu bilgiler ışığında, gelişmekte olan ülkelerde demokrasi endeksi arttıkça, yoksulluğun azaldığı görülmekte, kişi başı milli gelir artışlarının yoksulluğun azaltılmasında itici bir güç olduğu görülmektedir.

Tablo 36, bağımlı değişken olarak seçilen DKBMG katsayısını etkileyen faktörlerin tesirini ortaya koymayı amaçlayan panel regresyon sonuçlarını göstermektedir. Bu testin hipotezleri şu şekildedir:

H₀: DDE değişkeninin DKBMG üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DDE değişkeninin DKBMG üzerinde etkisi pozitiftir.

H₀: DSE değişkeninin DKBMG üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DSE değişkeninin DKBMG üzerinde etkisi negatiftir.

Tablo 36. Gelişmekte Olan Ülkelerde KBMG Değişkenini Etkileyen Faktörlere Dair Panel Regresyon Sonuçları

Değişken	Katsayı	z-istatistiği	Olasılık Değeri*
Sabit	0.378	0.028	0.701
DGini	302.035	1.292	0.233
DSAGP	-24.386	-1.626	0.198
DIGE	-1253.721	-1.206	0.304
SE	-0.644	0.183	0.000***
DDE	1.248	-2.165	0.000***
R2	0.113		
RSS	1.67E+06		
TRSS	1.89E+06		

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01, RSS: Hata kareler toplamı, TRSS: Genel hata kareler toplamı, R2: Belirlilik katsayısı

Tablo 36’da verilen panel regresyon sonuçları incelendiğinde, DDE değişkenine ait katsayıların ihtimal değerleri 0.001’den küçük olduğundan, H₀ hipotezleri reddedilerek, H₁ “DDE değişkeninin DKBMG üzerinde etkisi pozitiftir” ve “DSE değişkeninin DKBMG” üzerinde etkisi negatiftir” şeklinde kurulan hipotezler kabul edilmiştir. DDE değişkeninin regresyon katsayısı pozitif olduğundan KBMG değişkeni ile aralarında aynı yönde, SE değişkeninin regresyon katsayısı negatif olduğundan KBMG değişkeni arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Buna göre, DDE değişkeninde meydana gelecek bir birimlik artış, KBMG değişkeni üzerinde yaklaşık 1.248 birimlik bir artışa sebep olurken, SE değişkeninde görülen bir birimlik artış KBMG değişkenini 0.644 birim azaltmaktadır. Buna karşın DGini, DSAGP, DIGE değişkenlerinin KBMG sonucunu anlamlı olarak etkilemedikleri görülmektedir. Özetle, gelişmekte olan ülkelerde demokrasi endeksi arttıkça, kişi başı milli gelirin arttığı, sefalet endeksi arttıkça kişi başı milli gelirin azaldığı çıkarımı yapılabilir.

Tablo 37’de, gelişmemiş ülkelerde, bağımlı değişken DGini değişkenini etkileyen faktörlerin tesirini ortaya koymayı amaçlayan panel regresyon modelinin sonuçları yer almaktadır. Bu testin hipotezleri şu şekildedir:

H₀: DSE değişkeninin DGini üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DSE değişkeninin DGini üzerinde etkisi pozitiftir.

H₀: DDE değişkeninin DGini üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DDE değişkeninin DGini üzerinde etkisi negatiftir.

Tablo 37. Gelişmemiş Ülkelerde DGini Değişkenini Etkileyen Faktörler İçin Panel Regresyon Sonuçları

Değişken	Katsayı	z-istatistiği	Olasılık Değeri*
Sabit	-0.001	-0.419	0.433
DKBMG	-5.00E-06	-0.611	0.487
DSAGP	0.001	0.972	0.511
DIGE	0.228	0.852	0.403
DSE	1.5207	2.351	0.021**
DDE	-0.497	-2.028	0.025**
R2	0.017		
RSS	0.102		
TRSS	0.104		

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01, RSS: Hata kareler toplamı, TRSS: Genel hata kareler toplamı, R2: Belirtme katsayısı

Tablo 37’deki panel regresyon sonuçları incelendiğinde, katsayılarının ihtimal değerleri 0.05’den küçük olan DSE ve DDE değişkenlerinin DGini’yi anlamlı olarak etkilediği görülmektedir. Bu nedenle, H₀ şeklinde kurulan hipotezler reddedilerek H₁ “DSE değişkeninin DGini üzerinde etkisi pozitiftir” ve H₁ “DDE değişkeninin DGini üzerinde etkisi negatiftir” şeklinde kurulan hipotezler kabul edilmiştir. DSE değişkenin regresyon katsayısı pozitif olduğundan, DGini değişkeni ile aralarında aynı yönde bir ilişki vardır. Bu bulgulara göre, DSE değişkeninde meydana gelecek bir birimlik artış DGini üzerinde yaklaşık 1.5207’lik bir artışa sebep olacaktır. Ayrıca, DDE değişkeninin regresyon katsayısı negatif olduğundan DGini değişkeni ile aralarında ters yönlü bir ilişki vardır. Bu bulgular ışığında, DDE değişkeninde meydana gelecek bir birimlik artış DGini değişkeni üzerinde yaklaşık 0.497 birimlik bir azalışa neden olacaktır. Diğer taraftan, DKBMG, DSAGP ve DIGE değişkenlerinin DGini değişkenini anlamlı bir şekilde etkilemedikleri görülmektedir. Bu verilere göre, gelişmemiş ülkelerde sefalet endeksi arttıkça, gini katsayısı (gelir eşitsizliği) arttığı, demokrasi endeksi arttıkça, gini katsayısının (gelir eşitsizliği) azaldığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 38’te, bağımlı değişken olarak seçilen DSAGP değişkenini etkileyen faktörlerin tesirini ortaya koymak için gerçekleştirilen panel regresyon analizinin sonuçları ortaya konulmuştur. Bu testin hipotezleri şu şekildedir:

H₀: DKBMG değişkeninin DSAGP üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DKBMG değişkeninin DSAGP üzerinde etkisi negatiftir.

H₀: DIGE değişkeninin DSAGP üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DIGE değişkeninin DSAGP üzerinde etkisi negatiftir.

Tablo 38. Gelişmemiş Ülkelerde DSAGP Değişkenini Etkileyen Faktörler İçin Panel Regresyon Sonuçları

Değişken	Katsayı	z-istatistiği	Olasılık Değeri*
Sabit	-0.667	-4.876***	0.000
DKBMG	-4.2268	-1.672	0.021**
DGini	1.786	0.860	0.456
DIGE	-2.469	-3.485	0.000***
DSE	0.000	0.286	0.672
DDE	-0.035	-0.146	0.694
R2	0.024		
RSS	193.150		
TRSS	197.910		

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01, RSS: Hata kareler toplamı, TRSS: Genel hata kareler toplamı, R2: Belirlilik katsayısı

Tablo 38’deki gelişmemiş ülkeler için yapılan panel regresyon analizinin sonuçları incelendiğinde, DKBMG ve DIGE değişkenlerinin olasılık değeri 0.001’den ve 0.05’ten küçük olduğu için DSAGP değişkenini anlamlı ölçüde etkilediği görülmektedir. Bu yüzden, H₀ şeklinde kurulan hipotezler reddedilerek, H₁ “DKBMG ve DIGE değişkeninin DSAGP üzerinde etkisi negatiftir ” şeklinde kurulan alternatif hipotezler kabul edilmiştir. DKBMG değişkeninin regresyon katsayısı negatif olduğundan, DSAGP değişkeni ile aralarında ters yönlü bir ilişki vardır. Bu bulgulara göre, DKBMG değişkeninde meydana gelecek bir birimlik artış DSAGP değişkenini yaklaşık 4.2268 birim azaltacaktır. Ayrıca, DIGE değişkeninin regresyon katsayısı negatif olduğundan, DSAGP değişkeni ile aralarında ters yönlü bir ilişki vardır. Buna göre, DIGE değişkeninde meydana gelecek bir birimlik artış DSAGP değişkenini yaklaşık 2.469 birim azaltacaktır. Buna karşılık, DGINI, DSE ve DDE değişkenlerinin DSAGP değişkenini anlamlı ölçüde etkilemedikleri görülmektedir. Özetle, gelişmemiş ülkelerde insani gelişme endeksi arttıkça, yoksulluğun azaldığı görülürken, kişi başı milli gelir artışlarının yoksulluğun azaltılmasında itici bir güç olduğu görülmektedir.

Tablo 39’da, bağımlı değişken olarak seçilen DKBMG katsayısını etkileyen faktörlerin tesirini görmeyi amaçlayan panel regresyon analizinin sonuçları ortaya koyulmuştur. Bu testin hipotezleri şu şekildedir:

H₀: DIGE değişkeninin DKBMG üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

H₁: DIGE değişkeninin DKBMG üzerinde etkisi pozitifdir.

Tablo 39. Gelişmemiş Ülkelerde DKBMG Değişkenini Etkileyen Faktörlere Ait Panel Regresyon Tahminleri

Değişken	Katsayı	z-istatistiği	Olasılık Değeri*
Sabit	-17.567	-1.281	0.199
DGini	-149.567	-0.407	0.711
DSAGP	-6.666	-0.792	0.632
DIGE	2.025	2.062	0.029**
DSE	-0.001	-0.287	0.798
DDE	-8.484	-0.198	0.801
R2	0.025		
RSS	3.05E+06		
TRSS	3.13E+06		

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01, RSS: Hata kareler toplamı, TRSS: Genel hata kareler toplamı, R2: Belirlilik katsayısı

Tablo 39’daki panel regresyon analiz sonuçları incelendiğinde, DIGE değişkeni 0.05’den küçük (0.029) olduğu için DKBMG sonucunu anlamlı ölçüde etkilemektedir. H₀ şeklinde kurulan hipotez reddedilerek H₁ “DIGE değişkeninin DKBMG üzerinde etkisi pozitifdir” şeklinde kurulan hipotez kabul edilmiştir. DIGE değişkenin regresyon katsayısı pozitif olduğundan DKBMG değişkeni ile aralarındaki etkisi pozitifdir. Bu bulgular ışığında, DIGE değişkeninde meydana gelecek bir birimlik artış sonucunda DKBMG değişkeni üzerinde yaklaşık 2.025 birimlik bir artışa neden olacaktır. Diğer analiz bulguları incelendiğinde, DGini, DSAGP, DSE ve DDE değişkenlerinin DKBMG sonucunu anlamlı ölçüde etkilemediği bulunmaktadır. Bu bilgiler ışığında, insani gelişme endeksi arttıkça, kişi başı milli gelirin arttığı görülmektedir.

4.3.6 Durbin-Hausman Panel Eş Bütünleşme Testi

Aşağıda yer alan tablolarda hem homojenlik hem de heterojenlik varsayımı altında gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelere ait bağımlı ve bağımsız değişkenlerin uzun dönemli ilişkilerinin varlığının olup olmadığını ortaya koymak amacıyla Durbin-Hausman eş bütünleşme testi yapılmıştır. Durbin-Hausman eş bütünleşme testi sonuçları aşağıda verilmiştir.

H₀: Değişkenler arasında uzun dönemli ilişkiye rastlanmamıştır.

H₁: Değişkenler arasında uzun dönemli ilişkiye rastlanmıştır.

Tablo 40. Gelişmiş Ülkeler İçin Durbin-Hausman Eş bütünleşme Testi Sonuçları

Test istatistiği	T istatistiği	Olasılık değeri*
Durbin-H Grup İstatistiği	10.429	0.000***
Durbin-H Panel İstatistiği	2.486	0.000***

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01

Tablo 40'a göre, Durbin-H Grup ve Panel istatistiğinin olasılık değeri 0.01'den küçük (sırasıyla 0.000 ve 0.000) olduğu için H₀ şeklinde kurulan hipotez reddedilerek, H₁ "değişkenler arasında uzun dönemliye rastlanmıştır" şeklinde kurulan hipotez kabul edilmektedir.

H₀: Değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığı tespit edilmemiştir.

H₁: Değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Tablo 41. Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Durbin-Hausman Eş bütünleşme Testi Sonuçları

Test istatistiği	T istatistiği	Olasılık değeri*
Durbin-H Grup İstatistiği	9.781	0.000***
Durbin-H Panel İstatistiği	3.627	0.000***

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01

Tablo 41'e göre, Durbin-H Grup ve Panel istatistiğinin olasılık değeri 0.01'den küçük (sırasıyla 0.000 ve 0.000) olduğu için H₀ şeklinde kurulan hipotez reddedilerek, H₁ "değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki vardır" şeklinde kurulan hipotez kabul edilmektedir.

H₀: değişkenler arasında uzun dönemli ilişki yoktur.

H₁: değişkenler arasında uzun dönemli ilişki vardır.

Tablo 42. Gelişmemiş Ülkeler İçin Durbin-Hausman Eş bütünleşme Testi Sonuçları

Test istatistiği	T istatistiği	Olasılık değeri*
Durbin-H Grup İstatistiği	14.892	0.000***
Durbin-H Panel İstatistiği	4.523	0.000***

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01

Tablo 42'ye göre, Durbin-H Grup ve Panel istatistiğinin olasılık değeri 0.05'ten küçük (sırasıyla 0.000 ve 0.000) olduğu için H₀ şeklinde kurulan hipotez reddedilerek, H₁ "değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki vardır" şeklinde kurulan hipotez kabul edilmektedir.

4.3.7 Dumitrescu-Hurlin Nedensellik Testi Sonuçları

Aşağıdaki tablolarda sırasıyla gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelere ait bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında nedensellik ilişkileri olup olmadığına dair Dumitrescu-Hurlin nedensellik testinden elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 43'te değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin olup olmadığını ortaya koymak amacıyla yapılan Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testinin sonuçları görülmektedir. Bu testin hipotezleri şu şekildedir:

H₀: Değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

H₁: Değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisine rastlanmıştır.

Tablo 43. Gelişmiş Ülkelerde Modellerde Kullanılan Değişkenlere İlişkin Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi Sonuçları

Boş hipotez	W-bar istatistiği	Z-bar istatistiği	Olasılık Değeri*
SAGP ⇌ Gini	1.687	2.478	0.887
Gini ⇌ SAGP	0.871	3.677	0.954
KBMG ⇌ Gini	2.682	0.524	0.000***
Gini ⇌ KBMG	0.348	0.978	0.000***
DIGE ⇌ Gini	2.443	3.817	0.000***
Gini ⇌ DIGE	1.219	3.229	0.000***
DSE ⇌ Gini	1.098	0.259	0.722
Gini ⇌ DSE	0.627	0.519	0.248
DDE ⇌ Gini	0.787	-0.563	0.615
Gini ⇌ DDE	0.479	-0.920	0.441

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01

Tablo 43'te gelişmiş ülkelerde Gini katsayısının bağımlı değişken olduğu Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testinin sonuçları gösterilmektedir. Bulgulara göre, KBMG ve DIGE değişkenine ait istatistiklerin olasılık değeri 0.001'den küçük (0.000, 0.000) olduğu için, H₀ şeklinde kurulan hipotez reddedilerek H₁ "Değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisine rastlanmıştır" şeklinde kurulan hipotez kabul edilmektedir. Buna göre, Gini katsayısından DIGE ve KBMG'e, DIGE ve KBMG'den Gini'ye doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. Buna karşılık, DSE, DDE, DSAGP değişkenleriyle Gini arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

Tablo 44'te değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin olup olmadığını ortaya koymak amacıyla uygulanan Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi sonuçları görülmektedir. Bu testin hipotezleri şu şekildedir:

H₀: Değişkenler arasında tek yönlü nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmemiştir.

H₁: Değişkenler arasında tek yönü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Tablo 44. Gelişmiş Ülkelerde Modellerde Kullanılan Değişkenlere İlişkin Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi Sonuçları

Boş hipotez	W-bar istatistiği	Z-bar istatistiği	Olasılık Değeri*
Gini ⇌ DKBMG	1.432	2.687	0.000***
DKBMG ⇌ Gini	0.687	1.363	0.898
DSAGP ⇌ DKBMG	0.553	3.687	0.522
DKBMG ⇌ DSAGP	1.688	0.659	0.891
DIGE ⇌ DKBMG	1.986	2.608	0.000***
DKBMG ⇌ DIGE	1.986	2.608	0.684
DSE ⇌ DKBMG	1.206	0.544	0.671
DKBMG ⇌ DSE	0.489	0.236	0.855
DDE ⇌ DKBMG	2.223	3.236	0.000***
DKBMG ⇌ DDE	1.652	2.898	0.897

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01

Tablo 44’te gelişmiş ülkelerde KBMG değişkeninin bağımlı değişken olduğu Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testinin sonuçları gösterilmektedir. Bulgulara göre, sırasıyla DGini, DIGE ve DDE değişkenlerine ait istatistiklere ait ihtimal değerleri 0.001’den küçük (0.000, 0.000, 0.000) olduğu için H₀ şeklinde kurulan hipotez reddedilerek, H₁ “Değişkenler arasında tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir” şeklinde kurulan alternatif hipotez kabul edilmektedir. Bu sonuçlardan, Gini, DIGE ve DDE’den DKBMG’ye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir. Ancak, DSE ve DSAGP değişkeninin DKBMG ile herhangi bir nedensellik ilişkisi yoktur.

Tablo 45’te, ilgili değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin olup olmadığını ortaya koymak amacıyla yapılan Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi sonuçları görülmektedir. Bu testin hipotezleri şu şekildedir:

H₀: Değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisine ait bulgu yoktur.

H₁: Değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisine ait bulgu vardır.

Tablo 45. Gelişmiş Ülkelerde Modellerde Kullanılan Değişkenlere İlişkin Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi Sonuçları

Boş hipotez	W-bar istatistiği	Z-bar istatistiği	Olasılık Değeri*
Gini \nrightarrow DSAGP	0.527	0.988	0.588
DSAGP \nrightarrow Gini	0.322	0.269	0.944
DKBMG \nrightarrow DSAGP	0.688	1.364	0.772
DSAGP \nrightarrow DKBMG	1.944	0.239	0.413
DIGE \nrightarrow DSAGP	1.234	0.528	0.000***
DSAGP \nrightarrow DIGE	0.698	1.264	0.000***
DSE \nrightarrow DSAGP	1.206	0.669	0.671
DSAGP \nrightarrow DSE	0.744	0.235	0.487
DDE \nrightarrow DSAGP	3.169	1.689	0.000***
DSAGP \nrightarrow DDE	1.644	0.877	0.000***

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01

Tablo 45'te gelişmiş ülkelerde DSAGP değişkeninin bağımlı değişken olduğu Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testinin sonuçları gösterilmektedir. Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testinin sonuçları gösterilmektedir. Bulgulara göre sırasıyla DIGE ve DDE değişkenlerinin istatistiklerinin ihtimal değerleri 0.001'den küçük (0.000 ve 0.000) olduğu için H_0 şeklinde kurulan hipotez reddedilerek H_1 "Değişkenler arasında çift nedensellik ilişkisine ait bulgu vardır" şeklinde kurulan hipotez kabul edilmektedir. Buna göre, DIGE ve DDE'den DSAGP'a, DSAGP'nden DIGE ve DDE'ye doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Ancak DSE, DGini ve DKMBG değişkenlerinin DSAGP üzerinde herhangi bir etkisinin bulunmadığı görülmektedir.

Tablo 46'da, değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin olup olmadığını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi sonuçları görülmektedir. Bu testin hipotezleri şu şekildedir:

H_0 : Değişkenler arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

H_1 : Değişkenler arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisine rastlanmıştır.

Tablo 46. Gelişmekte Olan Ülkelerde Modellerde Kullanılan Değişkenlere İlişkin Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi Sonuçları

Boş hipotez	W-bar istatistiği	Z-bar istatistiği	Olasılık Değeri*
DKMBG \nrightarrow DGini	0.523	1.662	0.000***
DGini \nrightarrow DKMBG	1.677	0.482	0.637
DSAGP \nrightarrow DGini	0.421	0.588	0.935
DGini \nrightarrow DSAGP	0.322	0.841	0.423
DIGE \nrightarrow DGini	1.451	-1.037	0.341
DGini \nrightarrow DIGE	0.689	-1.487	0.000***
SE \nrightarrow DGini	2.226	2.601	0.000***
DGini \nrightarrow SE	1.698	0.448	0.589
DDE \nrightarrow DGini	0.574	-0.903	0.482
DGini \nrightarrow DDE	0.637	-1.224	0.782

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01

Tablo 46’da, gelişmekte olan ülkelerde DGini değişkeninin bağımlı değişken olduğu Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testinin sonuçları gösterilmektedir. Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testinin sonuçları gösterilmektedir. Bulgulara göre DKMBG, DIGE ve SE değişkenine ait istatistiklerin ihtimal değerleri 0.001’den küçük (0.000, 0.000, 0.000) olduğu için H_0 şeklinde kurulan hipotez reddedilerek H_1 “Değişkenler arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisi vardır” şeklinde kurulan hipotez kabul edilmektedir. DGini’den DIGE’ye, DKMBG’den DGini’ye ve SE’nden DGini’ye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. Ancak DDE, DSAGP değişkeniyle DGini değişkeni arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

Tablo 47’de, ilgili değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin olup olmadığını ortaya koymak amacıyla Dumitrescu Hurlin testinin sonuçları görülmektedir. Bu testin hipotezleri şu şekildedir:

H_0 : Değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi yoktur.

H_1 : Değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi vardır.

Tablo 47. Gelişmekte Olan Ülkelerde Modellerde Kullanılan Değişkenlere İlişkin Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi Sonuçları

Boş hipotez	W-bar istatistiği	Z-bar istatistiği	Olasılık Değeri*
DKMG \Rightarrow DSAGP	0.367	1.387	0.000***
DSAGP \Rightarrow DKMG	0.352	1.678	0.000***
DGini \Rightarrow DSAGP	1.387	0.642	0.852
DSAGP \Rightarrow DGini	2.369	1.023	0.565
DIGE \Rightarrow DSAGP	0.982	1.040	0.000***
DSAGP \Rightarrow DIGE	1.973	0.298	0.000***
SE \Rightarrow DSAGP	2.156	0.234	0.722
DSAGP \Rightarrow SE	1.973	-0.040	0.832
DDE \Rightarrow DSAGP	2.499	0.749	0.560
DSAGP \Rightarrow DDE	1.973	-0.040	0.832

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01

Tablo 47’de, gelişmekte olan ülkelerde DSAGP değişkeninin bağımlı değişken olduğu Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testinin sonuçları gösterilmektedir. Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testi sonuçları gösterilmektedir. Bulgulara göre DKBMG ve DIGE değişkenleri 0.001’den küçük (0.000, 0.000) olduğu için H_0 şeklinde kurulan hipotez reddedilerek H_1 ‘‘değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi vardır’’ şeklinde kurulan hipotez kabul edilmektedir. DKMBG ve DIGE’den DSAGP’a, DSAGP’dan DKBMG ve DIGE’ye doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. Ancak SE, DDE ve DGini değişkenleriyle DSAGP değişkeni arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

Aşağıda verilen Tablo 48’te değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin olup olmadığını ortaya koymak amacıyla Dumitrescu Hurlin testi sonuçları görülmektedir. Bu testin hipotezleri şu şekildedir:

H_0 : Değişkenler arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisine ait bulgu yoktur

H_1 : Değişkenler arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisine ait bulgu vardır.

Tablo 48. Gelişmekte Olan Ülkeler Bazında Ölçülen Bazı Değişkenlere Yönelik Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi Sonuçları

Boş hipotez	W-bar istatistiği	Z-bar istatistiği	Olasılık Değeri*
DGini \nrightarrow KBMG	2.888	1.368	0.577
KBMG \nrightarrow DGini	1.689	0.632	0.882
DSAGP \nrightarrow KBMG	0.367	0.547	0.985
KBMG \nrightarrow DSAGP	0.741	0.884	0.544
DIGE \nrightarrow KBMG	7.345	3.548	0.000***
KBMG \nrightarrow DIGE	1.398	0.897	0.539
SE \nrightarrow KBMG	4.680	4.021	0.000***
KBMG \nrightarrow SE	0.691	2.698	0.233
DDE \nrightarrow KBMG	8.702	4.987	0.000***
KBMG \nrightarrow DDE	2.377	0.398	0.891

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01

Tablo 48’de gelişmekte olan ülkelerde KBMG değişkeninin bağımlı değişken olduğu Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testinin sonuçları gösterilmektedir. Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testi sonuçları gösterilmektedir. Bulgulara göre sırasıyla DIGE, SE, DDE değişkenleri 0.001’den küçük (0.000, 0.000, 0.000) olduğu için H_0 şeklinde kurulan hipotez reddedilerek H_1 “değişkenler arasında nedensellik ilişkisine ait bulgu vardır” şeklinde kurulan hipotez kabul edilmektedir. DIGE’den KBMG’e, SE’den KBMG’e, DDE’den KBMG’e doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. Ancak DGini ve DSAGP değişkenleriyle KBMG değişkenleri arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

Aşağıda verilen Tablo 49’da değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin olup olmadığını ortaya koymak amacıyla Dumitrescu Hurlin testi sonuçları görülmektedir. Bu testin hipotezleri şu şekildedir:

H_0 : Değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmemiştir.

H_1 : Değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir.

Tablo 49. Gelişmemiş Ülkeler Bazında Ölçülen Bazı Değişkenlere Yönelik Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi Sonuçları

Boş hipotez	W-bar istatistiği	Z-bar istatistiği	Olasılık Değeri*
DKBMG \nrightarrow DGini	4.551	3.877	0.511
DGini \nrightarrow DKBMG	3.268	1.688	0.777
DSAGP \nrightarrow DGini	0.687	0.214	0.863
DGini \nrightarrow DSAGP	-1.673	0.368	0.997
DIGE \nrightarrow DGini	1.134	2.327	0.000***
DGini \nrightarrow DIGE	0.589	0.682	0.000***
DSE \nrightarrow DGini	1.364	0.891	0.622
DGini \nrightarrow DSE	0.213	0.490	0.579
DDE \nrightarrow DGini	0.823	1.433	0.000***
DGini \nrightarrow DDE	0.899	0.645	0.000***

Not: *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01

Tablo 49’da gelişmemiş ülkelerde Gini değişkeninin bağımlı değişken olduğu Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testinin sonuçları gösterilmektedir. Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testi sonuçları gösterilmektedir. Bulgulara göre sırasıyla DIGE ve DDE değişkenleri 0.001’den küçük (0.000, 0.000) olduğu için H_0 şeklinde kurulan hipotez reddedilerek H_1 “değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi vardır” şeklinde kurulan hipotez kabul edilmektedir. Buna göre, DIGE ve DDE’den DGini’ye, DGini’den DIGE ve DDE’ye doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Ancak DSE, DKBMG ve DSAGP değişkeniyle DGINI değişkeni arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

Aşağıda verilen Tablo 50’de değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin olup olmadığını ortaya koymak amacıyla Dumitrescu Hurlin testi sonuçları görülmektedir. Bu testin hipotezleri şu şekildedir:

H_0 : Değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi yoktur.

H_1 : Değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi vardır.

Tablo 50. Gelişmemiş Ülkeler Bazında Ölçülen Bazı Değişkenlere Yönelik Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi Sonuçları

Boş hipotez	W-bar istatistiği	Z-bar istatistiği	Olasılık Değeri*
DKBMG ⇌ DSAGP	1.688	0.333	0.000***
DSAGP ⇌ DKBMG	0.249	1.007	0.000***
DGini ⇌ DSAGP	0.599	2.475	0.885
DSAGP ⇌ DGini	0.644	2.439	0.569
DIGE ⇌ DSAGP	1.015	2.037	0.000***
DSAGP ⇌ DIGE	0.369	1.424	0.000***
DSE ⇌ DSAGP	0.487	-1.257	0.329
DSAGP ⇌ DSE	0.526	1.009	0.462
DDE ⇌ DSAGP	0.747	-0.620	0.000***
DSAGP ⇌ DDE	0.241	-0.987	0.000***

*p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01

Tablo 50’de gelişmemiş ülkelerde DSAGP değişkeninin bağımlı değişken olduğu Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testinin sonuçları gösterilmektedir. Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testi sonuçları gösterilmektedir. Bulgulara göre sırasıyla DKBMG, DIGE ve DDE değişkenleri 0.001’den küçük (0.000, 0.000, 0.000) olduğu için H_0 şeklinde kurulan hipotez reddedilerek H_1 “değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi vardır” şeklinde kurulan hipotez kabul edilmektedir. DKBMG, DIGE ve DDE’den DSAGP’ye, DSAGP’den DKBMG, DIGE, DDE’ye doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisi görülmektedir. Ancak DSE ve DGini ile DSAGP değişkeni arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

Aşağıda verilen Tablo 51’de değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin olup olmadığını ortaya koymak amacıyla Dumitrescu Hurlin testi sonuçları görülmektedir. Bu testin hipotezleri şu şekildedir:

H_0 : Değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisine dair bulgular yoktur.

H_1 : Değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisine dair bulgular vardır.

Tablo 51. Gelişmemiş Ülkeler Bazında Ölçülen Bazı Değişkenlere Yönelik Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi Sonuçları

Boş hipotez	W-bar istatistiği	Z-bar istatistiği	Olasılık Değeri*
DGini \nrightarrow DKBMG	0.921	0.821	0.699
DKBMG \nrightarrow DGini	0.272	-0.687	0.835
DSAGP \nrightarrow DKBMG	0.649	1.368	0.442
DKBMG \nrightarrow DSAGP	0.550	0.684	0.577
DIGE \nrightarrow DKBMG	1.299	1.734	0.000***
DKBMG \nrightarrow DIGE	0.644	0.852	0.000***
DSE \nrightarrow DKBMG	0.910	1.221	0.000***
DKBMG \nrightarrow DSE	0.248	0.698	0.000***
DDE \nrightarrow DKBMG	0.909	-0.222	0.731
DKBMG \nrightarrow DDE	0.277	-0.984	0.883

*p<0.10, **p<0.05, ***p<0.01

Tablo 51’de gelişmemiş ülkelerde KBMG değişkeninin bağımlı değişken olduğu Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testinin sonuçları gösterilmektedir Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testi sonuçları gösterilmektedir. Bulgulara göre sırasıyla, DIGE, DSE değişkenleri 0.001’den küçük (0.000, 0.000) H_0 şeklinde kurulan hipotez reddedilerek H_1 “değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisine dair bulgular vardır” şeklinde kurulan hipotez kabul edilmektedir. DIGE ve DSE’den DKBMG’e, DKMBG’den DSE ve DIGE’ye doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Ancak DDE, DGini ve DSAGP ile KBMG değişkeni arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanlığın başlangıcından bu güne kadar her dönemde insanlık eşitsizliklerle ve yoksulluk sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Gerek iktisadi gerekse sosyal hayatın hemen hemen her noktasında gelir eşitsizlikleri ve yoksulluk modern Dünya'nın da en büyük sorunlarından biri olmaya devam etmektedir. Gelir eşitsizlikleri, milli gelirden daha çok pay alan bir takım insanları daha da zenginleştirirken gelirden daha az pay alanları ise daha da fakirleştirmiştir. Makro iktisadın en önemli konularından biri olan gelir dağılımı, geçmişten günümüze iktisatçılar ve politika yapıcılar arasında oldukça popüler olmuş; gelir eşitsizliği, yoksulluk ve ekonomik büyüme ilişkileri sıklıkla çalışılan konular arasında her zaman ön sıralarda yer almıştır.

19. Yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkan Sanayi Devrimiyle birlikte makineleşme artmış, insan gücünün yerini ağır sanayi makineleri almıştır. Teknolojik ilerlemeler ve küreselleşme gelir dağılımı eşitsizliğini daha da şiddetlendirmiş, gelir dağılımında görülen bu adaletsizlikler ise Dünya'daki fakirliği arttırmıştır. Bununla birlikte, teknolojik gelişmeler beşeri sermayeyi arttırarak vasıflı yüksek eğitilmiş bireylerin marjinal verimliliklerini arttırmış, düşük vasıflı işçilerininki ise nispeten düşük kalmıştır. Bu durum da yoksulluğu arttırarak gelir eşitsizliğini daha da tetiklemiştir. Gelir dağılımında görülen bu olumsuz durum başta eğitim, sağlık, kültürel olmak üzere birçok yönden sosyal refahı, toplumsal barışı ve huzuru olumsuz bir şekilde etkilemektedir.

Gelir eşitsizliği ve yoksulluğu arttıran ekonomik büyümeyi sekteye uğratan bir diğer sebep ise 2019 yılının son çeyreğinde Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve daha sonra tüm dünyaya yayılan COVID-19 virüsü olmuştur. Pandemi, küresel çapta dünyada birçok sektörü derinden etkilemiş, birçok endüstri durma noktasına gelmiş, dünya küresel çapta büyük bir resesyona girmiştir. Yaklaşık 120 milyondan fazla insan pandemiyle birlikte aşırı yoksullukla karşı karşıya kalmıştır. Pandemi, fakir bireyleri artan faiz, enflasyon, işsizlik ve çeşitli makroekonomik sebeplerle daha da yoksullaştırırken, zengin kesimin gelir ve servetini ise hızla arttırmıştır. COVID-19, literatüre “eşitsizlik virüsü” olarak girmiş, bireyler ve hane halkları arasında büyük bir gelir eşitsizliğine neden olmuştur.

Konuyla ilgili çalışmalar salgın hastalıkların gelir dağılımı üzerindeki olumsuz etkileriyle ilgili endişeleri desteklemektedir. Buna göre, 2015 yılında COVID-19 öncesinde küresel yoksulluk oranı %10 iken, 2021 yılında %7.5'a düşmesi öngörülmekteyken, bu durum

pandemi sonrasında değişmiştir. 2019 yılında küresel %8.4 olarak tahmin edilen yoksulluk oranı pandemi sonrası %9.1'a yükselmiştir. 2020 yılında pandemi sonrası küresel yoksulluk oranının temelde %9.1'den %8.9'a düşeceği varsayılırken, kötü senaryoda ise küresel yoksulluk oranının %9.4 seviyesinde seyredeceği, herhangi bir azalmanın görülmeyeceği ortaya konmuştur.

Bölgelere göre pandemi sonrası yoksul nüfusun sayısı ölçüsüyle, özellikle Sahra Altı Afrika ve Güney Asya'nın en çok etkilendiği ortaya çıkmıştır. Pandemi sonrası iyi senaryo halinde Güney Asya'daki yoksul sayısı 49.3 milyon iken, Sahra Altı Afrika'da ise 26.2 milyon olacağı varsayılırken, kötü senaryoda Güney Asya'da yoksul sayısının 56.5 milyona, Sahra Altı Afrika'da ise 40 milyona yükseleceği öngörülmüştür. Covid-19 pandemisi nedeniyle ortalama yoksul nüfus 643 milyon kişi olarak tahmin edilirken, 2020 yılında iyi senaryoda bu sayı 703 milyon, kötü senaryoda ise 729 milyon kişidir. 2021 yılında ise iyi senaryoda yoksul sayısı 703 milyondan 697 milyona düşerken, pandemi şartlarının ağırlaştığı kötü senaryoda ise Dünya'da yoksul sayısının 729 milyondan 736 milyona çıkacağı tahmin edilmektedir.

Politika yapıcılarının salgının etkilerini asgariye indirmek için gelirleri zenginlerden yoksullara yeniden dağıtma çabalarına rağmen gelir eşitsizliğinin daha da arttığı görülmektedir. Yaklaşık olarak 5 yıl sonra Gini katsayısının tüm ülkelerde ortalama %1.5 oranında artması beklenmektedir.

Pandemi sonrası 2021 yılında, Dünya nüfusunun %9'una tekabül eden yaklaşık 740 milyon kişi pandemiden oldukça kötü etkilenerek aşırı yoksulluğa itilmiştir. IMF ve Dünya Bankası, küresel ekonominin önümüzdeki beş yıl içinde, yani 2026'ya kadar pandeminin etkilerinden kurtulacağını öngörmektedir. Yoksulluk üzerine yapılan projeksiyonlara göre, aşırı yoksulluk içinde yaşayan insan sayısı 2026'ya kadar küresel nüfusun yaklaşık %6'sı olan 525 milyona çıkacaktır. 2010 yılında Sahra Altı Afrika dışında aşırı yoksulluk içinde yaşayan insan sayısı 708 milyon iken, 2021'de 240 milyona düşmüştür. 2010 yılından 2021'e kadar Sahra Altı Afrika'da yer alan ülkelerde aşırı yoksul sayısı 417 milyondan 458 milyona yükselmiştir. Özetle, Dünya'da 2026 yılına kadar aşırı yoksulluğun Sahra Altı Afrika dışında azalacağı tahmin edilmektedir.

Pandemiden sonra gelir eşitsizliğinden en az etkilenen ülkeler gelişmiş ülkeler olurken, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler ise bu durumdan daha çok etkilenmişlerdir. Özellikle ABD, Rusya Federasyonu, Çin, Brezilya, Güney Afrika, Türkiye, Hindistan ve Arjantin gibi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler grubunda yer alan ülkelerdeki gelir eşitsizliği gelişmemiş ülkelere göre daha fazladır. Covid-19 pandemisi, hem ülkeler hem de bireyler için yoksul ve

zenginler arasındaki eşitsizlikleri daha da derinleştirecek, durgunluk şiddetlenecek, durgunluğun etkilerinden kurtulmak için daha çok zaman ve iktisadi yardım zorunluluğunu ortaya çıkaracaktır.

Gelir eşitsizliği ve yoksulluğu arttıran bir diğer etken teknolojik ilerlemelerdir. Dünya’da feodalizmden fabrika üretimine geçiş süreci olarak nitelendirilen 1. Sanayi Devrimi toplumsal yapı ve iktisadi ilişkilerde topyekün bir dönüşüme sebep olan bir süreç olma özelliğini taşımaktadır. Verimliliği arttıran makinelerin üretim sürecinde kullanılmasıyla üretim evlerden fabrikalara geçmiş, zamanla el tezgâhı makinelerinin önemli derecede azalırken, dokuma makinelerinin sayısı artmıştır.

4. Sanayi Devrimi’nden ücretler, fiyatlar ve gelir dağılımının olumsuz etkilendiği görülmektedir. Düşük maliyetli üretimin mal ve hizmetlerin fiyatları üzerinde deflasyonist bir etki oluşturacağı beklenirken, diğer yandan nitelikli emeğe talebin artması ölçüsünde reel ücret de artabilecektir. Sonuç olarak gelir dağılımı niteliksiz işgücü aleyhine dönecektir.

Yapay zekâ, makineler ve robotlar, son yıllarda insanoğlunun günlük yaşamının hemen hemen her alanına nüfuz etmiş, çeşitli endüstrilerde istihdam üzerinde önemli etkilere sahip olmuştur. Örneğin, ABD’li Momentum Machines, hamburger üretimini tamamen insansız bir şekilde yamak için yeni bir robot geliştirmiş, saatte 360 hamburger hazırlayabilen robot, hamburger ekmeğini kızartıp dilimlemekte, siparişe göre hamburgerin iç malzemesini hazırlayabilmektedir. Şirketin ortaklarından Alexandros Vardakostas ise bu durumu “Yaptığımız şey, makinelerin işçileri daha verimli hale getirmek değil, bilakis onları ortadan kaldırmak” şeklinde çarpıcı bir ifade kullanmıştır. Bundan önce öğrencilerin çalıştığı fast food şirketlerine artık normal işçiler başvurmaktadır. 2007-2012 yılları arasındaki “Büyük Durgunluk” döneminde, 2011 yılında McDonald’s 50.000 işçi alımı ilanı duyurusu yaptığında yaklaşık 1.000.000’den daha fazla başvuru yapılmıştır. McDonalds’da bu şekilde işe girme ihtimali Harvard’da işe girme ihtimalinizden daha düşük orandadır. Özetle, daha önceki yıllarda öğrencilerin part-time çalıştığı işlerde artık üniversite mezunları çalışmaktadır. Önümüzdeki yıllarda tamamen makinelerle yapılan üretim neticesinde insanlar bu işlerde bile çalışamayacağı, işsizlik ve yoksulluğun artacağı, gelir dağılımının bozulacağı tahmin edilmektedir.

Çoğunlukla insanlar gibi tepki veren ve çalışan akıllı makinelerin yaratılması sürecinde kullanılan yapay zekâ, makinelerin öğrenme, konuşma, tanıma, problem çözme, planlama gibi eylemleri yapacak düzeyde tasarlanmaktadır. Akıllardaki ilk soru ise “Yapay zekâ ve makine öğrenmesi insanlar için işsiz bir gelecek yaratır mı?” şeklindedir. Uluslararası Robotik

Federasyonu'na (International Federation of Robotics) göre, 2000-2012 yılları arasında endüstriyel robotların küresel satışı %60 artmıştır. 2012 yılında ise robot satışları 28 milyar \$'a ulaşmıştır. Açık ara robot pazarında en hızlı büyüyen Çin'de robot kullanımı 2005-2012 yılları arasında %25 artmıştır. 2021 yılında ise küresel robot üretimi tüm Dünya'da %10 artarak 3 milyon âdete çıkmış, robot satışları küresel çapta 50 milyar \$ seviyesine ulaşmıştır.

ABD'de son on yılda görülen sürekli iktisadi büyümeye rağmen, 1970'lerden beri düşük vasıflı işçilerin bile ortalama reel ücreti durgunlaşmıştır. Aynı zaman diliminde ise lisans veya yüksek lisans derecesine sahip yüksek vasıflı işçilerin ücretleri artmıştır. 2013 yılı itibariyle imalat işçisinin üretkenliği %107 artmasına rağmen, işçiler 1973 yılındakine göre reel olarak %13 daha az kazanmaktadır. Ücretlerle ilgili eşitsizliklerdeki artış, 1980'li yıllardan bu yana genel gelir eşitsizliğindeki artışın arkasındaki en önemli itici güçlerden biri olmuştur.

1948'den 1973 OPEC petrol krizine kadar işçi ücretlerindeki artış üretkenlikteki artış takip etmektedir. Yükselen refah, ekonomiye katkıda bulunan bireylerin tamamı arasında paylaşılmaktadır. 1970'li yılların ortasından sonra ise üretkenlik ve ücretler arasında ayrışma açık bir şekilde görülmektedir. Bu dönemde ekonomide görülen inovasyonların getirisinin neredeyse tamamı işletme sahipleri ve müteşebbislere giderken, çalışanlar bu getiriden fayda sağlamamışlardır. Bu durum da gelir eşitsizliği ve yoksulluğu körüklemiştir.

1970'li yıllardan itibaren ABD'de emeğin gelirden aldığı pay düşerken, gelir eşitsizliğini ölçen Gini katsayısının arttığı görülmektedir. Bununla birlikte, G7 ülkelerinde işçilerin GSYH'dan aldıkları pay 1970-2015 yılları arasında çok sert bir şekilde düşmüş, milli gelir içindeki emek verimliliği azalmıştır. Bu durum, gelir dağılımındaki kötüleşmenin sanayileşme, teknolojik ilerlemeler ve makineleşmenin bir sonucu olduğu şeklinde yorumlanabilir. Artan ücret eşitsizlikleri, işsizliği de olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Bu fikri George Akerlof ve Janet Yellen 1990 yılında adil ücret teorisi modelinde ifade etmişlerdir. Otomasyon, yüksek vasıflı işçilerin verimliliğini ve gelirini arttırırken, düşük vasıflı işçilerin verimliliği üzerinde herhangi bir etki yapmamaktadır.

Dünyadaki en zengin %1'lik gelir grubunda yer alan insanlarla diğerleri arasındaki uçurum özellikle 1970'lerden itibaren sürekli açılmaktadır. ABD'nin 1993-2010 yılları arasındaki milli gelirindeki artışın yarısından fazlası, gelir dağılımının tepesindeki %1'lik gruba gitmiştir. Bu durumdan sonra gelir dağılımı daha da bozulmuştur. California Üniversitesi Berkeley'den gelir dağılımı üzerine çalışan İspanyol iktisatçı Emmanuel Saez, 2009-2012 arasındaki gelir artışının neredeyse %95'ini en zengin %1'lik grubun aldığını ifade etmiştir.

Gelir eşitsizliği özellikle sanayileşmenin yoğun olduğu ülkelerde yüksek olmakla birlikte, ABD bu konuda başı çeken ülkelerden biri olma özelliği taşımaktadır. Yine aynı araştırmadan çıkan bir sonuca göre, yoksul hane halklarının çocuklarının gelir merdiveninde üst dilime tırmanma şanslarının bir ölçütü olan “iktisadi mobilite” ABD’de, neredeyse Avrupa’daki tüm ülkelerden çok daha düşük düzeydedir. Diğer bir deyişle, Amerikan idealinin temel ilkelerinden olan “herkesin çok çalışma ve sebatla yükselebileceği” fikri aslında istatistiki olarak gerçeği yansıtmamaktadır. Diğer yandan, en zengin %1’lik nüfusun arttıkça artan servetlerinin, bir noktadan sonra ülkedeki demokrasi için de bir tehdit unsuru haline dönüşebilme ihtimali yüksektir.

İleri makine öğrenmesi ve robotlar son yıllarda gündelik hayatta daha aktif bir şekilde yer almış, özellikle eğitimden sağlık endüstrisine kadar birçok endüstride makine öğrenmesi ve robotik gitgide ana oyuncu konumuna gelmektedir. Gelişmiş ülkelerde kişisel tüketim harcamaları yaklaşık olarak GSYH’nın %60’ına tekabül etmektedir. Tüketiciler harcamalarının büyük bir çoğunluğunu gelirleriyle yapmaktadır. İstihdam, satın alma gücünü tüketicilere dağıtan temel mekanizma konumundadır. Gelirler ve işler makine öğrenmesi, robotik ve otomasyona kurban gittiği müddetçe tüketiciler ekonominin büyümesi için gerekli olan talebi oluşturacak alım gücünden yoksun kalacaklardır. Aynı zamanda tüketici olan işçiler, elde ettikleri kazançla ailelerinin çalışmayan bireylerini de tüketici haline getirirler. Robotlar işçilerin yerine ikame edildiğinde o robot alışveriş yapamaz, herhangi bir tüketim gerçekleştirmez. Robot en fazla enerji kullanmakta, bakım ve parça değişimine ihtiyaç duymaktadır. Bu harcamalar da işletme girdileri olup tüketim harcaması sayılmamaktadır. Üretilen mal ve hizmetleri satın alacak kimse bulunamazsa, makineler talep yetersizliği nedeniyle kapatılmak zorunda kalınabilir

Eşitsizlikler günümüzde sadece gelir seviyelerinde değil tüketimde de gittikçe artmaktadır. Günümüzde hanelerin en zengin %5’i toplam harcamaların neredeyse %40’ını yapmaktadır. Satın alma gücünün tüketicilerin eline geçmesini sağlayan temel mekanizma, insanların işlerde çalışıp para kazanmasıdır. Bu mekanizmada görülecek aşınma devam ederse, kitle pazarlı ekonomilerin büyümesini sürdürmek için ortada yeterli sayıda tüketici kalmayabilir.

İktisat literatüründe gelir eşitsizliği, yoksulluk ve iktisadi büyüme üzerine yapılan araştırmaların neticeleri incelendiğinde, bu konularda kesin bir fikir birliğine varılamadığı açıkça görülmektedir. Teorik ve ampirik araştırmaların neticelerinin farklılaşması ise konuya olan ilgiyi son yıllarda daha da arttırmıştır. Literatürde bahsi geçen boşluktan hareketle bu

araştırmanın yapılmasına karar verilmiş, araştırma bulgularının ise iktisat literatürüne önemli katkılar sağlayacağı umulmaktadır.

Bu çalışmada farklı gelir gruplarındaki ülkelerin gelir eşitsizliği, yoksulluk ve ekonomik büyüme ilişkilerinin boyutu, birbirleri ile olan ilişkileri iktisadi, sosyal ve politik yönden araştırılmıştır.

Bu tez çalışmasının ilk üç bölümünde konuyla ilgili kavramsal çerçeve oluşturulmuş, konuyla ilgili teoriler açıklanmıştır. Bu analizle sonucunda, konunun oldukça kapsamlı olduğu, gelir dağılımı, eşitsizlik ve fakirliği etkileyen çok sayıda faktörün bulunduğu ve bu faktörler arasında çok karmaşık ilişki ve etkileşimlerin bulunduğu görülmüştür. Tezin analizini yaparken, E-Views, STATA 13 ve R-Project gibi çeşitli ekonometri, istatistik ve yazılım programından yararlanılmıştır.

Araştırmanın 4. bölümünde farklı gelir gurubunda yer alan ülkelerin gelir eşitsizliği, yoksulluk ve ekonomik büyüme ilişkileri 2000-2019 yılları arasında ekonomi literatüründe henüz ele alınmamış bir şekilde incelenmiştir. Bunun için, Dünya Bankası'nın Atlas metoduna göre 3 farklı gelir grubu seçilmiştir. Bunlar gelişmiş (Finlandiya, Danimarka, İsviçre, İzlanda, Norveç, İsveç, Lüksemburg, İrlanda, Avustralya, Kanada, Japonya, USA, İngiltere, Almanya), gelişmekte olan (Türkiye, Brezilya, Güney Afrika, Polonya, Meksika, Arjantin, Endonezya, Çin) ve gelişmemiş (Malawi, Rwanda, Sierra Leone, Burundi, Orta Afrika Cumhuriyeti, Etiyopya, Uganda, Tanzanya, Haiti, Liberya, Nijer) ülkelerdir. Gelir eşitsizliğini temsil eden Gini katsayısı, yoksulluğu temsil eden kafa sayısı endeksi ve ekonomik büyümeyi gösteren kişi başı milli gelirin bağımlı değişken olduğu 3 farklı model kurulmuştur. Söz konusu modellerde kontrol değişkeni olarak kullanılmak üzere insani gelişme endeksi, sefalet endeksi ve demokrasi endeksi seçilmiş, iktisadi, sosyal ve politik açıdan modeller birbiriyle mukayese edilmiştir.

Araştırmanın ekonometrik analiz kısmında, her model için sırasıyla; modellere ve değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler, yatay kesit bağımlılığı, CIPS ve durağanlık testleri, F Testi, Breusch-Pagan LM testi ve Hausman Testi (Spesifikasyon), Otokorelasyon ve Değişen Varyans, Panel Regresyon Testi, Durbin Hausman Eş Bütünleşme Testi ve değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin olup olmadığını ortaya koymak için Dumitrescu-Hurlin Nedensellik Testi yapılmıştır. Analizin bulguları sırasıyla şu şekildedir:

Yatay kesit bağımlılığı sonuçlarına bakıldığında, gelişmiş ülkeler için; için yatay kesit bağımlılığı testlerinin olasılık değerleri 0.001'den küçük olduğu için H_0 "değişkenler arasında

bağımlılık yoktur” şeklinde kurulan hipotez reddedilmiş, H_1 “değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı vardır” şeklinde kurulan alternatif hipotez kabul edilmiş; gelişmekte olan ülkelerde, yatay kesit bağımlılığı testlerinin olasılık değerleri 0.001’den küçük olduğu için H_0 “değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığına rastlanmamıştır” şeklinde kurulan hipotez reddedilmiş, H_1 “değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığına rastlanmıştır” şeklinde kurulan alternatif hipotez kabul edilmiş; gelişmemiş ülkelerde yatay kesit bağımlılığı testlerinin olasılık değerleri 0.001’den küçük olduğu için H_0 “değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığına ait bulgu yoktur” şeklinde kurulan hipotez reddedilmiş, H_1 “değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığına ait bulgu vardır” şeklinde kurulan alternatif hipotez kabul edilmiştir. Özetle, her 3 gelir grubunda yer alan değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı vardır.

CIPS Birim Kök ve Durağanlık Testi sonuçlarına bakıldığında, gelişmiş, gelişmekte ve gelişmemiş ülkelerde ait değişkenlerin genellikle birinci farkları alındıktan sonra sabit ve hem sabit hem de trend içeren modellere göre durağan oldukları görülmüştür.

Panel Regresyon Testi Sonuçlarına bakıldığında, 1. Model için gelişmiş ülkelerde Gini değişkenini etkileyen faktörler incelendiğinde, DSE, DKBMG ve DIGE değişkeninin Gini sonucunu anlamlı ölçüde etkilediği görülmektedir. Bulgulara göre, gelişmiş ülkelerde sefalet endeksi arttıkça, gini katsayısının arttığı (gelir eşitsizliği), kişi başı milli gelir ve insani gelişme endeksi arttıkça, gini katsayısının azaldığı çıkarımı yapılabilir. Söz konusu ülke grubunda gelir eşitsizliklerinin azalması için öncelikle sefalet endeksinin endeksinin (enflasyon + işsizlik) düşürülmesi ve insani gelişim endeksinin ve kişi başı milli gelirin artırılması gerekmektedir.

1. Model için gelişmiş ülkelerde DSAGP değişkenini etkileyen faktörler incelendiğinde, DIGE ve DSE değişkenlerinin DSAGP değişkeninin sonucunu anlamlı ölçüde etkiledikleri görülmektedir. Bulgulara göre, gelişmiş ülkelerde insani gelişme endeksi arttıkça, yoksulluk azalmakta, sefalet endeksi arttıkça yoksulluk artmaktadır. Buna göre, gelişmiş ülkelerde insani gelişme endeksi yükseldiğinde ve sefalet endeksi düştüğünde yoksulluk azalacaktır. Söz konusu ülke grubunda yoksul sayısının azalması için insani gelişme endeksinin yükselmesi, sefalet endeksinin ise (enflasyon + işsizlik) düşürülmesi gerekmektedir.

1. Model için gelişmiş ülkelerde DKBMG değişkenini etkileyen faktörler incelendiğinde, DIGE, DSE ve Gini değişkeni DKBMG değişkenini anlamlı ölçüde etkilediği ortaya çıkmıştır. Bulgulara göre, gelişmiş ülkelerde insani gelişme endeksi arttıkça, kişi başına milli gelir artmakta, sefalet endeksi ve Gini katsayısı arttıkça kişi başına milli gelir azalmaktadır. Buna göre, gelişmiş ülkelerde insani gelişme endeksi yükseldiğinde ve sefalet

endeksi düřtüđünde kiři bařı milli gelir yůkselecektir. Sůz konusu ũlke grubunda kiři bařına milli gelirin artması için ۆncelikle insani geliřme endeksinin yůkselmesi ve sefalet endeksinin (enflasyon + iřsizlik) dűřmesi gerekmektedir.

2. Model için gelişmekte olan ũlkelerde DGini değişkenini etkileyen faktörler incelendiğinde, KBMG, DIGE ve DDE değişkeninin DGini'yi anlamlı ۆlüde etkilediği görölmektedir. Bulgulara göre, gelişmekte olan ũlkelerde insani gelişme endeksi ve demokrasi endeksi artıkça Gini katsayısının azaldığı, kiři başı milli gelir artıkça Gini katsayısının arttığı çıkarımı yapılabilir. Buna göre, gelişmekte olan ũlkelerde kiři başı milli gelir artışları gini katsayısını azaltmaktadır. Bir diğer deyişle, kiři başı milli gelir artışlarının gelir eşitsizliğinin azaltılmasında ۆnemli bir itici gű olduğu görölmektedir. Sůz konusu ũlke grubunda gelir eşitsizliğinin azalması için kiři başı milli gelirin yůkselmesi gerekmektedir.

2. Model için gelişmekte olan ũlkelerde DSAGP değişkenini etkileyen faktörler incelendiğinde, KBMG ve DDE değişkenlerinin DSAGP'i anlamlı ۆlüde etkiledikleri görölmektedir. Analiz sonuçları, gelişmekte olan ũlkelerde kiři başı milli gelir ve demokrasi endeksi artıkça yoksulluğun azaldığını ortaya koymaktadır. ۆzetle, kiři başı milli gelir ve demokrasi endeksinde görölecek artışlar yoksulluğun azaltılmasında ۆnemli bir itici gűtür.

2. Model için gelişmekte olan ũlkelerde KBMG değişkenini etkileyen faktörler incelendiğinde, DDE ve DSE değişkenlerinin DKBMG değişkenini anlamlı ۆlüde etkilemektedir. Bu bilgiler ışığında, gelişmekte olan ũlkelerde demokrasi endeksi artıkça, kişi başına milli gelir artarken, sefalet endeksi artıkça kişi başına milli gelirin azaldığı görölmektedir.

3. Model için gelişmemiş ũlkelerde DGini değişkenini etkileyen faktörler incelendiğinde, DSE ve DDE değişkenlerinin DGini'yi anlamlı olarak etkilediği görölmektedir. Bu verilerden, gelişmemiş ũlkelerde sefalet endeksi artıkça Gini katsayısının (gelir eşitsizliği) yůkseldiđi, demokrasi endeksi artıkça da azaldığı çıkarımı yapılabilir. Buna göre, gelişmemiş ũlkelerde sefalet endeksi azalıp demokrasi endeksi yůkseldiđinde gelir eşitsizlikleri azalacaktır.

3. Model için gelişmemiş ũlkelerde DSAGP değişkenini etkileyen faktörler incelendiğinde, DKBMG ve DIGE değişkenlerinin DSAGP değişkenini anlamlı ۆlüde etkilediği görölmektedir. Bu sonuçlara göre, gelişmemiş ũlkelerde kiři başına milli gelir artıkça yoksulluk azalıırken, insani gelişme endeksi artıkça yoksulluğun azaldığı görölmektedir. Buna göre, gelişmemiş ũlkelerde kiři başına milli gelir ve insani gelişme endeksinde görölecek artışlar yoksulluğun azaltılmasında ۆnemli bir itici gűtür.

3. Model için gelişmemiş ülkelerde DKBMG değişkenini etkileyen faktörler incelendiğinde, DİGE değişkeninin DKBMG değişkenini anlamlı ölçüde etkilemekte olduğu görülmektedir. Bu bilgiler ışığında, insani gelişme endeksi arttıkça kişi başına milli gelirin arttığı görülmektedir. Buna göre, gelişmemiş ülkelerde insani gelişme endeksi yükseldiğinde kişi başına milli gelir artacaktır.

Durbin-Hausman Eşbütünleşme Testi sonuçlarına bakıldığında, gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeler için Durbin-H Grup ve Panel istatistiğinin olasılık değeri 0.001'den küçük olduğu için H_0 hipotezi reddedilmiş, H_1 “değişkenler arasında uzun dönemli ilişkiler vardır” şeklindeki alternatif hipotez kabul edilmiştir. Özetle, her üç gelir grubunda yer alan değişkenler arasında uzun dönemli ilişkilerin varlığı tespit edilmiştir.

Dumitrescu-Hurlin Nedensellik Testi sonuçlarına göre, 1. Modelde gelişmiş ülkelerde Gini katsayısının bağımlı olduğu Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testinin sonuçlarına göre, Gini katsayısından DİGE ve KBMG'e, DİGE ve KBMG'den Gini'ye doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. Buna karşın, DSE, DDE, DSAGP değişkenleriyle Gini arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

1. Modelde gelişmiş ülkelerde DKBMG değişkeninin bağımlı olduğu Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testinin sonuçlarına göre, Gini, DİGE ve DDE'den DKBMG'ye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir. Ancak, DSE ve DSAGP değişkeninin DKBMG ile herhangi bir nedensellik ilişkisi yoktur.

1. Modelde gelişmiş ülkelerde DSAGP değişkeninin bağımlı olduğu Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testinin sonuçlarına göre, DİGE ve DDE'den DSAGP'a, DSAGP'nden DİGE ve DDE'ye doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Ancak DSE, DGini ve DKMBG değişkenlerinin DSAGP üzerinde herhangi bir etkisinin bulunmadığı görülmektedir.

2. Modelde gelişmekte olan ülkelerde Gini katsayısının bağımlı olduğu Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testinin sonuçlarına göre, DGini'den DİGE'ye, DKBMG'den DGini'ye ve SE'nden DGini'ye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. Ancak DDE, DSAGP değişkeniyle DGini değişkeni arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

2. Modelde gelişmekte olan ülkelerde DSAGP değişkeninin bağımlı olduğu Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testinin sonuçlarına göre, DKMBG ve DİGE'den DSAGP'a, DSAGP'den DKBMG ve DİGE'ye doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin

varlığı tespit edilmiştir. Ancak SE, DDE ve DGini değişkenleriyle DSAGP değişkeni arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

2. Modelde gelişmekte olan ülkelerde DKBMG değişkeninin bağımlı olduğu Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testinin sonuçlarına göre, DIGE'den KBMG'e, SE'den KBMG'e, DDE'den KBMG'e doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. Ancak DGini ve DSAGP değişkenleriyle DKBMG değişkenleri arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

3. Modelde gelişmemiş olan ülkelerde Gini katsayısının bağımlı olduğu Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testinin sonuçlarına göre, DIGE ve DDE'den DGini'ye, DGini'den DIGE ve DDE'ye doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Ancak DSE, DKBMG ve DSAGP değişkeniyle DGINI değişkeni arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

3. Modelde gelişmemiş olan ülkelerde DSAGP değişkeninin bağımlı olduğu Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testinin sonuçlarına göre, DKBMG, DIGE ve DDE'den DSAGP'ye, DSAGP'den DKBMG, DIGE, DDE'ye doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisi görülmektedir. Ancak DSE ve DGini ile DSAGP değişkeni arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

3. Modelde gelişmemiş olan ülkelerde KBMG değişkeninin bağımlı olduğu Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testinin sonuçlarına göre, DIGE ve DSE'den DKBMG'e, DKBMG'den DSE ve DIGE'ye doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Ancak DDE, DGini ve DSAGP ile KBMG değişkeni arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

Bu tez çalışması sonucunda görülmüştür ki, 21. yüzyılın küreselleşen Dünyası'nda, son yıllar da dâhil olmak üzere, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin haricinde gelişmiş ülkelerde bile gelir eşitsizliği ve yoksulluk sorunu derinleşmektedir. İktisadın en temel sorunlarından biri olarak görülen gelir eşitsizliği ve yoksulluğu azaltmak için ülkelerin uyguladığı politikalar ne yazık ki tek başına yeterli olmamaktadır. Bu sebeple, gelir dağılımı adaletinin sağlanması ve yoksulluğun azaltılması için bir takım politikalar önermekteyiz.

Gelir dağılımı ve yoksulluğun azaltılması için önerdiğimiz ilk politika maliye politikasıdır. Gelir eşitsizliği ve yoksullukla mücadelede uygulanacak vergi politikası oldukça önemlidir. Dolaylı vergiler toplumda ayırım yapılmadan tüm bireylerden aynı oranda

alınmaktadır. Vergilerin toplumun her kesiminden alınması vergi yükünü dar gelirli kesime kaydırmaktadır. Bunun yerine, vergi politikaları aracılığıyla düşük gelirli bireylerden daha az, yüksek gelirli bireylerden daha fazla vergi alınması gelir eşitsizliği ve yoksulluğun çözümünde etkili bir yöntem olabilir. Bu politikayla gelişmekte ve gelişmemiş ülkelerde yaşayan bireylerin harcanabilir gelirleri artabilir, gelirin yeniden dağıtımı daha sağlıklı yapılabilir. Artan oranlı vergiler genellikle kurumlar ve gelir vergisinde uygulanmakta olup ekonomide otomatik stabilizatör rolünü üstlenmektedir.

Genellikle gelişmiş ülkelerde uygulanan negatif gelir vergisi politikası, gelir düzeyi asgari gelir seviyesinin altında kalan hane halklarına ödeme yapılması suretiyle fakirlikle mücadele edilmesini sağlamaktadır. Devlet, negatif gelir vergisi aracılığıyla ihtiyaç sahibi bireylere ve hane halklarına karşılıksız ödeme yapmaktadır. Bu uygulama, ihtiyaç sahibi olan her haneye belirli bir miktarda yapılacak ödemeye söz konusu hane halklarının gelirlerinin belirlenen düzeyin altına düşmemesini sağlamaktadır. Böylelikle gelişmekte ve gelişmemiş ülkelerdeki gelir eşitsizlikleri ve yoksulluk düzeyi azaltılabilir.

Maliye politikası aracılığıyla dolaylı vergilerin ağırlığının artması, marjinal tüketim eğilimi yüksek düşük gelirli bireylerin aleyhine olacaktır. Çalışan kesimlerden alınan vergilerin yüksek olması, asgari ücretli çalışanların büyük ölçüde vergilendirilmesi emek aleyhine olacaktır. Bu sebeple, özellikle asgari ücretten alınan vergilerin oranının azaltılması veya asgari ücretin vergiden muaf tutulmasıyla emek talebi artırılabilir dolayısıyla özellikle gelişmekte ve gelişmemiş ülkelerde gelir eşitsizlikleri, yoksulluk ve işsizlik azaltılabilir.

Transfer ödemeleri gelirin adil bölüşümünü sağlamaya yönelik harcamaları içermektedir. Yoksul bireylere doğrudan veya dolaylı bir şekilde yapılan nakdi veyahut gıda, giyim gibi aynı yardımlar gelir eşitsizliklerini azaltmada oldukça etkili bir yöntemdir. Gelir eşitsizliği ve yoksullukla mücadele temelde bir gelir transferi problemi olmaktadır. Ortaya çıkan bu sorun devlet eliyle yapılan transfer ödemeleri yoluyla asgari geçim düzeyinin altında geliri olanlara çeşitli ödemeler yapılarak düşük gelirli kesimin satın alma gücü yükseltilerek gelir eşitsizliği ve yoksulluk göreceli olarak azaltılabilir.

Gelir dağılımı ve yoksulluğun azaltılması için önerdiğimiz ikinci politika fiyatlarla ilişkilidir. Buna göre, bir ülkede enflasyon sorunu insanların reel gelirini ve satın alma gücünü azaltmaktadır. Yüksek enflasyon, gelir dağılımı üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Bunun nedeni, yüksek enflasyon dönemlerinde orta ve düşük gelirli kesimin vergi yükünün daha yoğun olmasıdır. Fiyatlar genel düzeyindeki artışlar düşük gelirli bireylerin satın alma güçlerini azaltarak yoksulluklarını daha da şiddetlendirmektedir. Bu nedenle, fiyat istikrarının

sağlanması, enflasyonla mücadele ve temel ihtiyaçları karşılayan mal ve hizmetlere sübvansiyonlar uygulanması gelirin adil bölüşümüne katkıda bulunabilir.

Gelir dağılımı ve yoksulluğun azaltılması için önerdiğimiz bir başka politika ücretlere ilişkindir. Ücretler, emeğini arz eden bireyler için oldukça önemli bir fiyattır. Politika yapımcılar, çalışanların hayat standartlarını ve gelirlerini artırmak adına ücret politikası uygulamaktadır. Çalışanlar, sendikalar aracılığıyla işverenlerden ücret talep etmektedir. Sendikaların kamudan talep ettiği ücretler, gelir dağılımına doğrudan etki ederek milli gelir içindeki ücretlerin payını işçiler lehine değiştirebilir.

Dünya’da hemen hemen her ülkede gelir dağılımındaki adaletsizlikleri ve yoksulluğu azaltmak için asgari ücret uygulaması yapılmaktadır. Tüm toplumlarda emeğini arz edenler aileleriyle birlikte temel insani ihtiyaçlarını karşılayacak asgari ücrete sahip olduklarında gelirin bölüşümündeki adaletsizliklerde azalmalar görülebilir. Öte yandan asgari ücret politikası sadece yoksulluğun azaltılması ve gelir adaletini sağlamakla kalmayıp iktisadi büyümeyi ve verimlik artışını da sağlamaktadır. Buna göre, asgari ücret politikası uzun vadede tüketimi teşvik edecek, düşük gelirli bireyler daha fazla gelir elde ettiklerinde ise onların hayat standartları yükselecektir.

Gelir dağılımı adaletinin sağlanması ve yoksulluğun azaltılması için önerdiğimiz dördüncü politika sosyal yardımlarla ilişkilidir. Sosyal yardım politikaları herhangi bir geliri olmayan veyahut düşük gelire sahip bireylere yönelik uygulamalardır. Sosyal yardımların temel amacı fakir kesimlere asgari düzeydeki yaşam koşulları sağlamaktır. Gelir eşitsizlikleri ve yoksulluğu azaltıcı sosyal politikalar arasında işsizlik yardımları, yaşlılık aylığı, hastalık yardımları, engelli bireylere yapılan ödemeler, eğitim ödemeleri, ebeveynlere çocuklar için yapılan ödemeler, konut yardımları gibi yardımlardır. Devlet eliyle yapılan sosyal yardımlar yoksulluk ve gelir eşitsizliklerini azaltmada uygulanacak oldukça etkili politikalarlardır. Bu çerçevede, bütçeden yoksullara ve ihtiyaç sahiplerine daha fazla transfer ödemesi özellikle gelişmekte ve gelişmemiş ülkelerdeki gelir eşitsizlikleri ve yoksulluğu azaltabilir.

Gelir dağılımı adaletinin sağlanması ve yoksulluğun azaltılması için önerdiğimiz beşinci politika tarım ve toprak reformuyla ilişkilidir. Gelirin adil bölüşümünde ortaya çıkan dengesizliklerin en büyük sebeplerinden biri toprağın dağılımındaki adaletsizlerdir. Tarım sektörünün büyük olduğu ülkeler genellikle gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerdir. Gelir dağılımında toprağa bağlı olarak ortaya çıkan sorunların giderilmesi tarım ve toprak reformlarıyla mümkün olabilir. Devlet eliyle yapılan toprak ve tarım reformu, bir yandan geniş toprak alanlarının çok az sayıda kişi elinde toplanmasının önüne geçerken, diğer yandan da

hayli bölünmüş toprakların birleştirilmesiyle ölçek ekonomilerinden yararlanılmasına yardım edebilir. Yapılan toprak ve tarım reformuyla, ayrıca, toprağa sahip olmayan bireyler de toprağa kavuşarak üretim ve gelirlerini artıracaklardır. Böylelikle bireyler toprağa sahip olacaklar, böylece gelir eşitsizlikleri, yoksulluk ve işsizlik gibi temel sorunlar azalacak, ekonomik büyümeye ve iktisadi kalkınmaya da katkıda bulunulmuş olacaktır.

Gelir dağılımı adaletinin sağlanması ve yoksulluğun azaltılması için önerdiğimiz altıncı politika bireylerin beşeri sermayesine yatırımlarıdır. Emeğin gelirden aldığı payı etkileyen birçok faktör olmasına rağmen bunlardan en önemlilerinden birisi beşeri sermayeye yapılan yatırımlardır. Eğitime yapılan yatırımların diğer yatırımlardan farklı olarak sağladığı pozitif dışsallıkların bireysel ve toplumsal getirisi oldukça yüksektir. Gelişmiş ülkelerin milli geliri gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelere nazaran çok daha yüksek düzeydedir. Gelişmiş ülkeler gibi gelişmekte ve gelişmemiş ülkeler de devlet eliyle bireylerin eğitime yönelik onların beşeri sermayesini arttıracak yatırımlar yaparsa yoksulluğun ve eşitsizliklerin şiddeti azaltılabilir. Buna göre, bireylerin eğitime yapılacak yatırımlarla onların eğitim düzeyi ve niteliği artacak, eğitim düzeyi bireylerin gelir seviyesini arttıracak bu da gelir dağılımındaki bozuklukları azaltacaktır.

Gelir dağılımı adaletinin sağlanması ve yoksulluğun azaltılması için önerdiğimiz yedinci politika, ülkelerin çağa uygun, modern, sağlam temelli bir hukuk sistemine sahip olmalarıdır. Ekonomik büyüme, sağlam temelli hukuk düzeni, demokrasi ve yolsuzluk sorunu gelir dağılımıyla doğrudan bağlantılıdır. Demokratik ülkeler, gelirin yeniden bölüşümünü sağlayacak kamu politikaları aracılığıyla düşük ve orta gelir düzeyinde yer alan kesimin gelirini çeşitli politikalarla iyileştirmekte iken, demokratik olmayan ülkelerde bu durum tersine işlemektedir. Bu ülkeler, düşük ve orta gelir düzeyindeki kesimlerin değil, yüksek gelire sahip kesimlerin faydasına olacak bölüşüm politikaları uygulamaktadırlar. Bu politikalar gelir eşitsizliğinin artarak devam etmesine sebep olmaktadır. Oysa güçlü hukuk düzeni ve demokrasi, politik gücün toplumun faydasına olacak şekilde ve amacına uygun bir şekilde uygulanmasıyla birlikte gelir eşitsizliğinin azaltılmasına yardım etmektedir. Bir ülkede olması gereken “hukukun üstünlüğü” sisteminin güçsüzleri güçlülerden koruması gerekirken, bu durum bazen tam tersine işlemektedir. Hukukun üstünlüğün olmadığı durumlarda ise orta-alt kesimlerden üst gelir gruplarına büyük bir varlık transferi gerçekleşebilir. Bu nedenle gelişmekte ve gelişmemiş olan ülkeler güçlü ve şeffaf bir hukuk sistemi inşa edip, demokrasi ve hukukun üstünlüğüne inanıp tüm kurumlarda söz konusu ilkeleri hiç taviz vermeden

uygularsa o ülkede birçok konuda adalet sağlanmış olacak bu da gelişmekte ve gelişmemiş ülkelerdeki gelir dağılımı eşitsizliklerini azaltacaktır.

Gelir eşitsizlikleri ve yoksulluğun azaltılması için önerdiğimiz sekizinci politika yolsuzlukla mücadele politikasıdır. Yolsuzluk, yüksek gelir elde eden kesime daha çok fayda sağlamaktadır. Yolsuzluğun maliyetlerini orantısız bir şekilde düşük gelirli kesim çekmektedir. Düşük gelirli kesim yüksek gelirli kesimlere nazaran daha fazla vergi ödemektedir. Ortaya çıkan bu durum yolsuzluğun gelir dağılımı üzerinde olumsuz yönde etkili olduğunu göstermektedir. Buna karşılık, hukuk temelli bir ülkede, demokrasi ve hukukun üstünlüğü ile bireysel hak ve özgürlükler yüksek, yolsuzluklar düşük seviyededir. Gelişmekte ve gelişmemiş olan ülkeler modern, çağa uygun, demokratik, sağlam temelli bir hukuk sistemi inşa ettikleri takdirde yaratılan gelir o ülkede belli bir kesimin elinde toplanmayacak, toplumun tüm kesimleri arasında daha adil bir şekilde yayılacaktır.

21. Yüzyılda teknolojik ilerlemelerin giderek ivme kazanmasıyla birlikte birçok alanda insanların yerini yavaş yavaş makineler ve akıllı robotlar almaktadır. Teknolojinin gelişmesi temel eğitim düzeyi gerektiren işlerde çalışan insanların işlerini ve gelirlerini kaybetmesine sebep olacak bu durumun yoksulluk ve gelir eşitsizliği sorununu daha da derinleştireceği düşünülmektedir. İnsanlığın gelecekte daha radikal bir şekilde karşılaşabileceği bu sorunun azaltılması için önerdiğimiz dokuzuncu politika makinelerden ve robotlardan alınacak bir “robot vergisi”dir. Hem teknolojinin hem de eğitimin içsel olduğu durumlarda düşük vasıflı bireylerin harcanabilir gelirlerini iyileştirmek yüksek vasıflı işçilere kıyasla daha zor olmaktadır. Bu bağlamda, işsizliği azaltmak ve düşük vasıflı işgücünün içinde bulunduğu bu durumu düzeltmek ve onlara gelir yaratmak için işgücünden alınan gelir vergisinin kaldırılması ve robot vergisi ihdası gibi yeniden dağıtım politikası önermekteyiz. Buna göre, artan yaşam standartları eşitsizliğini frenlemek için, yapay zekâ, makine öğrenmesi ve otomasyon sebebiyle işlerini ve gelirlerini kaybedenlere gelir yaratmak için makine girdisini vergilendirebilir. Diğer bir ifadeyle, “robot vergisi” adı altında bir vergi uygulayarak finanse edilen zenginlerden fakirlere doğru bir transfer ödemesiyle yoksulluk ve eşitsizlik sorunu azaltılabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. (2015). Türkiye' de Gelir Dağılımı. *HAK- İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4 (8),42-59.
- Acar, Y. (2002). *İktisadi Büyüme ve Büyüme Modelleri* (4. Baskı). Bursa: Vipaş Yayınları.
- Acemoğlu, D. and J. A. Robinson. (2002). The Political Economy of the Kuznet Curve. *Review of Development Economics*, 6(2), 183-203.
- Acemoglu, D. ve Pischke, J. S. (2001). Changes in The Wage Structure, Family Income, and Children's Education. *European Economic Review*, 45(46), 890-904.
- Acemoglu, D. and David A. (2012). What Does Human Capital Do? A Review of Goldin and Katz's The Race between Education and Technology. *Journal of Economic Literature*, 50(2), 426-63. DOI: 10.1257/jel.50.2.426
- Aghion, P. and Bolton, P. (1997). A Theory of Trickle-Down Growth and Development. *Review of Economic Studies*, 64(2), 151-172.
- Akbulut, E. (2015). *Eğitim ve Sağlık Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Akça, H.ve H. Ela. (2012). Eğitim ve Gelir Dağılımı İlişkisi: Türkiye Değerlendirmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3), 241-260
- Akın, C. S. ve Aytun, C. (2018). Gelir Dağılımının Makroekonomik Belirleyicileri: Türkiye Örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(42), 1-57.
- Aktan, C. C. ve İ. Y. Vural. (2002c). *Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri*. Coşkun Can Aktan (Ed.). Yoksullukla Mücadele Stratejileri. Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.
- Akyüz, Y. (1977). *Sermaye, Bölüşüm, Büyüme* (2. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Akyüz, Y. (1980). *Sermaye, Bölüşüm, Büyüme* (2. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi.
- Alesina, A. ve Rodrick, D. (1994). Distributive Politics and Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics*, 109(2), 465-90.
- Alesina, A. and Perotti, R. (1994). The Political Economy of Growth: A Critical Survey of the Recent Literature, *World Bank Economic Review*, 8(3), 351-371.
- Alfranca, O. ve Galindo, M. A. (2003). Public Expenditure, Income Distribution, and Growth in OECD Countries. *International Advances in Economic Research*, 9(2), 133-139.

- Alkin, E. (1969). Keynes'yen Gelir Dağılımı Teorisi ve Kaldor Modeli. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 29(1), 1-29.
- Alkire, S. and Santos, M. E. (2010). Acute Multidimensional Poverty: A New Index for Developing Countries. Oxford Poverty & Human Development Initiative (OPHI) United Nations Development Programme Human Development Report Office Working Paper No. 38, 1-139.
- Altınöz, B. (2017). *Kurumsal ve Politik Faktörlerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Gelişmiş ve Gelişmekte olan Ülkeler İçin Bir Uygulama*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Ansal, H., Suat K. Ç., Özlem O., Benen Z. O., (2000). *Türkiye’de Emek Piyasası’nın Yapısı ve İşsizlik*. (1. Baskı). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını.
- Arnold, B. C. (2015). The Lorenz Curve: Evergreen after 100 years. *International Conference in Memory of Two Eminent Social Scientists: C. Gini and M. O. Lorenz*, The University of Siena.
- Arpacıoğlu, Ö. ve Yıldırım, M. (2011). Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 60-76.
- Asimakopulos, A. (1988). *Theories of Income Distribution* (First edition). Boston: Kluwer Academic Publishers.
- Ataman, B. C. (1996). Neo Keynesci Bölüşüm Teorisi: Ücret-Fiyat Sarmalı ve Gelirler Politikası. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51(1-4), 53-69.
- Atkinson, A. B. (1970). On The Measurement of Inequality. *Journal of Economic Theory*, 2(3), 244-263.
- Atkinson, A. B. ve Brandolini, A. (2015). Unveiling the Ethics Behind Inequality Measurement: Dalton's Contribution to Economics. *The Economic Journal*, 125(583), 209-234.
- Aydın, K. (2012). Türkiye’de Kişisel Gelir Dağılımının Sosyo Ekonomik ve Demografik Belirleyicileri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, (32), 147-166.
- Bağlı, M. S. (2011). Etkinlik-Eşitlik Çelişkisi Bağlamında Yeniden Dağıtım Politikalarının Sosyal Refah Üzerindeki Etkisi”. *Maliye Dergisi*, (161), 259-282.
- Baines, T. S., Lightfoot, H. W., Benedettini, O., and Kay, J. M. (2009). The Servitization of Manufacturing: A Review of Literature and Reflection on Future Challenges. *Journal of Manufacturing Technology Management*, 20(5), 547-567.
- Baldwin, R. and Weder di Mauro, B. (2020a). *Economics in the Time of COVID-19* (1th Edition). United Kingdom: Centre for Economic Policy Research (CEPR) Press.

- Barro, R. J. (1999). Inequality, Growth and Investment. *National Bureau of Economic Research Working Paper*, No: 7038. 1-54.
- Berggren, N. (2003). The Benefits of Economic Freedom A Survey. *The Independent Review*, 8(2), 193-211.
- Biesebroeck, V. J. (2003). Revisiting Some Productivity Debates. *National Bureau of Economic Research Working Paper*, No: 10065, 1-47.
- Bigsten, A. (1983). Income Distribution and Development: Theory, Evidence and Policy. *Journal of Development Economics*, 16(1-2), 222-226.
- Bilen, M. (2016). Küresel Servet Eşitsizliği: Piyasa ve Devlet Eksenli Çözümde İslam Ekonomisinin Konumu. *Türkiye İslam İktisatı Dergisi*, 1(3), 17-25.
- Bilen, M ve Çalışır, M. (2019). Türkiye’de Gelir Dağılımı ile Eğitim Arasındaki İlişki: Ardl Sınır Testi İle Analizi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 14(2), 1-30.
- Blau, F. D. ve Kahn, L. M. (1996). International Differences in Male Wage Inequality: Institutions versus Market Forces. *The Journal of Political Economy*, 104(4), 791-837.
- Boulier, B. L. (1975). The Effects of Demographic Variables on Income Distribution. *Princeton University Research Program in Economic Development*, Discussion Paper: 61.
- Braff, A. J. (1988). *Distribution: Neo-Classical*. In: Asimakopulos, A. (eds) Theories of Income Distribution. Recent Economic Thought Series, vol 12. Springer, Dordrecht.
DOI: https://doi.org/10.1007/978-94-009-2661-5_4
- Brock, A. W. and Taylor, M. S. (2004). The Green Solow Model, *National Bureau of Economic Research Working Paper*, No: 10557, 1-61. DOI: 10.3386/w10557
- Brunner, K. (1978). Reflections on the Political Economy of Government: The Persistent Growth of Government. *Swiss Journal of Economics and Statistics*, 114(3), 649-680.
- Buchanan, J. M. and Tullock, G. (2001). *The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy*. (3th Edition). USA: Liberty Fund Inc.
- Buchanan, J. M. (1989). *Market failure and Political Failure’ Explorations into Constitutional Economie’* (Ed: J. M. Buchanan), Texas: A&M University Press.
- Burniaux, J. M., Dang, T.T., Fore, D., Förster, M., d’Ercole, M.M. and Oxley, H. (1998). Income Distribution And Poverty in Selected OECD Countries. *Economics Department Working Papers No. 189*, 1-102
- Butler, E. (2001). *Hayek Çağımız İktisat ve Siyaset Felsefesine Katkısı* (2. Baskı), (Çev: Yusuf Ziya Çelikkaya). Ankara: Liberte Yayınları.
- Bulir, A. and Gulde, A. (1995). Inflation and Income Distribution: Further Evidence on Empirical Links, *IMF Working Paper*, No. 95/86.

- Bourguignon, F. (2003). The Poverty, Growth, Inequality Triangle Conference on Poverty, Inequality and Growth, EU Development Network
- Bourguignon, F. (2004). The Poverty-Growth-Inequality Triangle. *The World Bank Policy Working paper. No. 125. World Bank: Washington D.C.*, 1-33.
- Bourguignon, F. and Morrison, C. (1999). The Size Distribution of Income Among World Citizens: 1820-1990, *Worldbank Papers*, 13243, 1-36.
- Brynjolfsson, E. and McAfee, A. (2011). *Race Against the Machine* (1th Edition). Massachusetts, Lexington: Digital Frontier Press.
- Cafri, R. (2009). *Adana İlinde Yoksulluğun Analizi: Sınırlı Bağımlı Değişkenli Modellerle Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Carletto, G. ve Zezza, A. (2004). Being Poor, Feeling Poorer: Combining Objective and Subjective Measures of Welfare in Albania. *ESA Working Paper*, 04(12). 2-3. DOI: 10.22004/ag.econ.23801
- Charles-Coll J. A. (2011). Understanding Income Inequality: Concept, Causes And Measurement. *International Journal of Economics and Management Series*, 1(3), 17-28.
- Chêne, M. (2014). The Impact of Corruption on Growth and Inequality. https://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Impact_of_corruption_on_growth_and_inequality_2014.pdf (Erişim Tarihi: 05.07.2022).
- Cline, W. R. (1975). Distribution and Development: A Survey of Literature. *Journal of Development Economics*, 1(4), 359-400.
- Chzhen, Y., Bruckauf, Z., Ng, K., Pavlova, D., Torsheim and T., de Matos, M. G. (2016). Inequalities in Adolescent Health And Life Satisfaction: Evidence From The Health Behaviour in School-Aged Children Study. *Office of Research-Innocenti Working Paper 2016-09*, 1-44.
- Cobham, A. and Sumner, A. (2013). Putting The Gini Back in The Bottle? ‘The Palma’ as A Policy-Relevant Measure of Inequality, Mimeograph. London: King’s College London.
- Conceicao, P. and Ferreira, P. M. (2000). The Young Person's Guide to the Theil Index: Suggesting Intuitive Interpretations and Exploring Analytical Applications *UTIP Working Paper No. 14*, 1-54. DOI: doi.org/10.2139/ssrn.228703
- Coşkun, S. ve Tireli, M. (2008). *Avrupa Birliğinde Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve Türkiye* (1. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Cowell, A. F. (2000). *Measuring Inequality (Third Edition)*. United Kingdom: Oxford University Press.
- Crafts, N. (2004). Globalization and Economic Growth: A Historical Perspective. *The World Economy*, 27(1), 45-58.
- Croissant, Y and Millo, G. (2008). Panel Data Econometrics in R: The Plm Package. *Journal of Statistical Software*, 27(2), 1-43.
- Çalışkan, Ş. (2010). Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (59), 89-132.
- Dalton, H. (1920). The Measurement of Inequality of Incomes. *The Economic Journal*, 30(119), 348-361.
- Demir, O. ve Nazım, Ö. (1999). *Anayasal İktisat Çerçevesinde Devletin Sınırlandırılması*. (1. Baskı). İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2001), “Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu” Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara: DPT: 2599 - ÖİK: 610.
- De Brunhoff, S. (1992). *Devlet ve Sermaye* (Çeviren: Kuvvet Lordoğlu) (1. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- De Santis, (2002). Wage Inequality Between and Within Groups: Trade-Induced or Skill-Bias Technical Change? Alternative Age Models For The UK. *Economic Modelling, Elsevier*, 19(5), 725-746.
- Di Iorio, F. and Fachin, S. (2008), A Note on the Estimation of Long-run Relationships in Dependent Cointegrated Panels. *Munich Personal RePEc Archive (MPRA) 12053, University Library of Munich*, 1-8.
- Diffenbaugh, S. N and Burke, M. (2019). Global Warming Has Increased Global Economic Inequality. *Postdam Institute of Climate Impact Research, Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)*, 116(20), 9808-9813.
- Dirimtekin, H. (1986). *Genel İktisat Teorisi II* (1.Baskı). Ankara: Sevinç Matbaası.
- Dobb, M. (1973). *Theories of Value and Distribution Since Adam Smith; Ideology and Economic Theory* (1th ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- <https://doi.org/10.1017/CBO9780511559457>
- Doğan, E. (2014). *Türkiye'de Yoksulluğun Ölçülmesi*. Uzmanlık Tezi. T.C. Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.

- Dollar, D. and Kraay, A. (2002). Growth is Good for the Poor. *Journal of Economic Growth* 7(3), 195–225. DOI: <https://doi.org/10.1023/A:1020139631000>
- Dooley, C. P. (1991). Marshall's Parable of the Meteoric Stones: Rent-Quasi-Rent and Interest. *American Journal of Economics and Sociology*, 50(2), 197-206.
DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1536-7150.1991.tb03327.x>
- Dornbusch, R. ve Fischer, S. (1998). *Makroekonomi* (1. Baskı). İstanbul: Akademi Yayınları.
- Doyle, E. (2005). *The Economic System* (1th Edition). Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Drewnowski, J. (1977). Poverty: It's Meaning and Measurement. *International Institute of Social Studies*, 8(2), 183-208. DOI: 10.1111/j.1467-7660.1977.tb00736.x
- Dumitrescu, E.I. and Hurlin, C. (2012). Testing for Granger Non-Causality in Heterogeneous Panels. *Economic Modelling*, 29(4), 1450-1460.
- Dutt, A. K. (2012). Distributional Dynamics in Post Keynesian Growth Models. *Journal of Post Keynesian Economics*, 34(3), 431-452.
- Dünhaupt, P. (2013). Determinants Of Functional Income Distribution: Theory and Empirical Evidence, *Global Labour University (GLU) Working Paper*, No: 18, 1-25.
- Ebeling, R. M., (2001). Eugen von Böhm-Bawerk: A Sesquicentennial Appreciation.
http://econfaculty.gmu.edu/pboettke/summer/BohmBawerk_Sesquicentennial.pdf.
Erişim:04.07.2022
- Eeckhout, J. ve Jovanovic, B. (1998). Inequality. *National Bureau of Economic Research Working Paper No: 6841*, December 1998.
- Elveren, A. Y. (2013). Gelir Dağılımı Çalışmaları için Bir Alternatif: Texas Üniversitesi Eşitsizlik Projesi Veri Setleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 35-42.
- Ensari, S. (2010). TÜİK'in Yoksulluk Analizleri Üzerine. *Maliye Finans Yazıları*, 24(87), 9-15.
- Ersungur, Ş. M ve Topcuoğlu, A. (2014). Kalkınma Planlarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkisi Üzerine Bir Analiz. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(2),299-317.
https://www.nber.org/system/files/working_papers/w6841/w6841.pdf
- Ersoy, A. (2008). *İktisadi Teoriler ve Düşünceler Tarihi* (4. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Feintzeig, R. and Thomas, P. (3 Nisan 2020). Companies Try to Preserve Jobs by Cutting Pay Amid Coronavirus Crisis. *The Wall Street Journal*, 1-2.

- Ford, M. (2015). *Rise Of The Robots: Technology and The Threat of A Jobless Future* (1th Edition). London: Pan Macmillan.
- Foster, J., Greer, J. ve Thorbecke, E. (2010). The Foster-Greer-Thorbecke (FGT) Poverty Measures: 25 Years Later. *Journal of Economic Inequality*, 8(4), 491-524.
- Förster, F. M. (1994). Measurement of Low Incomes and Poverty in a Perspective of International Comparisons. *Labour Market and Social Policy Occasional Papers*, 14, 1-50.
- Fukuyama, F. (2020). The Pandemic and Political Order It Takes A State. *Foreign Affairs*, 99(4), 6-32.
- Franzini, M. and Pianta. M. (2011). Economic Inequality, an Introduction. *Working Papers Series in Economics, Mathematics and Statistics*, No: 1102. 1-8.
- Friedman, M. (1982). *Capitalism and Freedom* (2th edition). Chicago: University of Chicago Press.
- Friedman, M. (1988). *Kapitalizm ve Özgürlük*, (Çeviri: Doğan Erberk, Nilgün Himmetoğlu) (1. Baskı). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınları.
- Galbraith, J. K. and Halbach, B. (2016). A Comparison of Top Income Shares and Global Inequality Datasets. *The University of Texas Inequality Project, Working Paper*, No: 73.
- Gallo, C. (2002). Economic Growth and Income Inequality: Theoretical Background And Empirical Evidence. *Development Planning Unit University of College London Working Paper 119*, 1-34.
- Gasteiger, E. and Prettnner, K. (2017). A Note on Automation, Stagnation, and The Implications of a Robot Tax. *School of Business & Economics Discussion Paper 17/2017*.
- Giorgi, G. M. (1990). Bibliographic Portrait of the Gini Concentration Ratio. *Metron*, XLVIII, 1(4), 83-221.
- Giovannoni, O. (2014). What Do We Know About The Labor Share and The Profit Share? Part I: Theories. *University of Texas Inequality Project Working Paper*, No: 64.
- Gordon, R. J. (1990). What Is New-Keynesian Economics? *Journal of Economic Literature*, 28(3). 1115-1171.
- Guiga, H. and Rejeb, J. B. (2012). Poverty, Growth and Inequality in Developing Countries. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 2(4), 470-479.
- Gündüz, A. Y. (2006). Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 34-55.
- Gündoğan, N. (2008). *Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele*. Ankara Sanayi Odası.

- Güner, F.C. (2015). *Yoksulluk ve Asgari Gelir Desteği Uygulamaları: Türkiye Örneği*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Günçavdı, Ö., Bayar A., A ve Levent, H. (2020). Covid-19 Salgınının Türkiye’de Gelir Dağılımına Etkisi ve Mevcut Politika Seçenekleri. *İstanbul İnsani ve Toplumsal Kalkınma Programı*, İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü, 1-23.
- Grigoryev, L., Makarov, I., Sokolova, A., Pavlyushina, V., Stepanov, I. (2020). Climate Change and Inequality: How to Solve These Problems Jointly?, *International Organisations Research Journal*, 15(1), 7-30. DOI: 10.17323/1996-7845-2020-01-01
- Greenwood, D.T. and Holt, R. P. F. (2010). Growth, Inequality and Negative Trickle Down. *Journal of Economic Issues*, 44(2), 403-410.
- Glaeser, E. Scheinkman, J. and Shleifer, A. (2003). The Injustice of Inequality, *Journal of Monetary Economics*, 50(1), 199-122.
- Gwartney, J. and R. Lawson (2003). The Concept and Measurement of Economic Freedom. *European Journal of Political Economy*, 19(3), 405-430.
- Hansen, D. G. and E. C. P. (1998). Malthus to Solow, *National Bureau of Economic Research Working Paper*, No: 6858, 1-28.
- Hatipler, D. ve A. Aytaç. (2011). *Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluğun Özgün Yapısı ve Yoksullukla Mücadele* (1. Baskı). İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Hallegatte, S., Bangalore, M., Bonzanigo, L., Fay, M., Kane, T., Narloch, U., Rozenberg, J., Treguer, D., Vogt-Schilb, A. (2016). *Shock Waves: Managing the Impacts of Climate Change on Poverty* (1th Edition). Washington DC: World Bank.
- Harrison, J. F. C. (2018). *Society and Politics in England, 1780-1960* (1th Edition). New York: Harper & Row.
- Hale, T. (2003). The Theoretical Basics of Popular Inequality Measures. University of Texas Inequality Project. http://utip.gov.utexas.edu/tutorials/theo_basic_ineq_measures.doc (Erişim Tarihi: 05.07.2022).
- Hayek, F. A. (1993). *Hukuk Yasama ve Özgürlük Kurallar ve Düzen* (1. Baskı) (Çev. Atilla Yayla). Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Hayek, F. A. (1993). *Sosyal Adalet Serabı Kanun Yasama Faaliyeti ve Özgürlük* (2. Baskı), (Çev: Mustafa Erdoğan). Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Hayek, F. A. (1999). *Kölelik Yolu* (Çev. Turhan Feyzioğlu, Yıldırım Aslan) (2. Baskı). Ankara: Liberte Yayınları.

Hein, E. (2014), *Distribution and Growth After Keynes: A Post-Keynesian Guide*, (First edition). United Kingdom: Edward Elgar Publishing.

Heemst, J. van, and Bayangos, V. (2004). Poverty and Climate Change. In: Kok M. T. J. and H.C. de Coninck, 2004: 21-52. IPCC (2001). Synthesis Report, Third Assessment, Working Group III. Summary for Policymakers. Paris: IPCC, WMO.

Heilbroner, R. L. (2013). *İktisat Düşünürleri*. (Tartanoğlu, A. Çev.). (4. Baskı). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Hein, E. (2014). *Distribution and Growth after Keynes: A Post-Keynesian Guide*. (1st edition). United Kingdom: Edward Elgar Publishing.

Herzer, D. and Vollmer, S. (2012). Inequality and Growth: Evidence from Panel Cointegration. *Journal of Economic Inequality*, 10(4), 489–503.

Hirschman, A. (1973). The Changing Tolerance for Income Inequality in the Course of Economic Development', *Quarterly Journal of Economics*, 87(4), 544-566.

Hisnanick, R. R. and A. L. Rogers. (2006). Household Income Inequality Measures Based on The ACS Data: 2000-2005. *Housing and Household Economic Statistics Division, US Census Bureau. Washington, DC*. 1-26.

Hoechle, D. (2007). Robust Standard Errors for Panel Regressions with Cross-Sectional Dependence. *The Stata Journal*, 7(3), 281-312.

Holt, R.P.F. (2007). *What is Post Keynesian Economics? A New Guide to Post-Keynesian Macroeconomics: Essays in honour of Ingrid Rima*, (Eds. M. Forstater, G. Mongiovi, S. Pressman), (1th ed.). London: Routledge.

Hunt, E. K. (2005). *İktisadi Düşünce Tarihi*. (Çev. Müfit Günay). (1. Baskı). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

IMF Blog.(2020b). How Pandemics Leave the Poor Even Farther Behind, <https://blogs.imf.org/2020/05/11/how-pandemics-leave-the-poor-even-farther-behind/>

IMF Blog. (2020a). The Great Lockdown: Worst Economic Downturn Since the Great Depression,

<https://blogs.imf.org/2020/04/14/the-great-lockdown-worst-economic-downturn-since-the-great-depression/>

ILO (2020). COVID-19 and the World of Work: Impact and Policy Responses, *International Labour Organization (ILO Monitor) 1st Edition*. 1-15.

- Immervoll, H. and Richardson, L. (2011). Redistribution Policy and Inequality Reduction in OECD Countries: What Has Changed in Two Decades?. *OECD Social, Employment and Migration*, Working Papers, No: 122.
- IFR (2021). World Robotics 2021 Report. Press Conference World Robotics 2021. 28 October 2021. https://ifr.org/downloads/press2018/2021_10_28_WR_PK_Presentation_short.pdf
- İncedal, S. (2013). *Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Mücadele Araçları*. T.C Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Jaffe, A., Stavins, R. N, Newell, R. G. (2000). Technological Change and the Environment. *National Bureau of Economic Research Working Paper*, No: 7970, 1-81. DOI: 10.22004/ag.econ.10566
- Jone, I. C. (2001). *İktisadi Büyümeye Giriş*. (Çev: S. Ateş ve İ. Tuncer). (1. Baskı). İstanbul: Literatür Yayınları.
- Juravle, D. (2011). Monetarism. *Munich Personal Repec Archive*, Paper No: 33707. https://mpa.ub.uni-muenchen.de/33707/1/The_Monetarism.pdf
- Kaldor, N. (1955). Alternative Theories of Distribution. *The Review of Economic Studies*, 23 (2), 83-100.
- Kalecki, M. (1954). *Theory of Economic Dynamics* (1st Edition). New York: Routledge Library Edition.
- Kapás, J ve Czeglédi, P. (2007). ‘Economic Freedom: Theory First, Empiricism After. *International Centre for Economic Research (ICER), Working Paper Series 10/2007*.
- Kazgan, G. (1974). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi* (1. Baskı). İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Kaynak, M. (2011). *Kalkınma İktisadı* (4.Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.
- Kaya, Zeynep (2011). *Türkiye’de Yoksulluk Analizi: Bir Probit Model Uygulaması*”. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Kämpke, T. and Radermacher, F. J. (2015). *Income Modeling and Balancing: A Rigorous Treatment of Distribution Patterns* (Kindle Edition). Germany: Springer.
- Keeley, B. (2015). Income Inequality: The Gap Between Rich and Poor. OECD Insights, *OECD Publishing, Paris*. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264246010-en>.
- Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest and Money* (1st edition). Cambridge: Cambridge University Press.

- Keynes, J. M. (1989). *The General Theory of Employment Interest and Money* (Seventh edition). New York: Cambridge University Press.
- Keysan, E, P. (2019). *Yapay Zekânın İşgücü, İstihdam ve Gelir Dağılımına Etkileri*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kharas, H. and Seidel, B. (2018). What's Happening to the World Income Distribution? The Elephant Chart Revisited. *Global Economy & Development at Brookings Working Paper 114*, 1-34.
- Kirmanoglu, H. (2011), *Kamu Ekonomisi Analizi*, (3. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kök, R. (2000). *İktisadi Düşünce: Kavramların Analitik Evrimi*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Krol, A. and J. M. Miedema. (2009). Measuring Income Inequality: an Exploratory. *Region of Waterloo Public Health Health Determinants, Planning and Evaluation Division*, Document: 451158.
- Krozer, A. (2015). The Inequality We Want: How Much is Too Much? *Journal of International Commerce, Economics and Policy*, 6(3), 1-27.
- Krugman, P. (2001). *Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü* (Çev: Neşenur Domaniç) (1. Baskı). İstanbul: Literatür Yayınları.
- Krugman, P. (2008). *Politika Taşeronları ve Önemsizleşen Refah* (Çev. Neşenur Domaniç) (3. Baskı). İstanbul: Literatür Yayınları.
- Krugman, P. (2002). *Politika Taşeronları Azalan Beklentiler Çağında İktisadi Eğilimler ve Önemsizleşen Refah* (2. Baskı) (Çev: Neşenur Domaniç). İstanbul: Literatür Yayınları.
- Kulaksız, Y. (2014). Yoksulluk Bağlamında Çocuk İşgücü. *Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çalışma Dünyası Dergisi*, 2(3), 91-111.
- Kuznets, S. (1955). Economic Growth And Income Inequality. *The American Economic Review*, 45 (1), 1-28.
- Kuznets, S. (1963). Quantitative Aspects of the Economic Growth of Nations: VIII. Distribution of Income by Size. *Economic Development and Cultural Change*, 1(2), 1-80.
- Kwon, H. S. (2014). Economic Theories of Low-Wage Work. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 24 (1), 61-70.
- Lakner, C. and Milanovic, B. (2013). Global Income Distribution: From the Fall of the Berlin Wall to the Great Recession. *Policy Research Working Paper; No. 6719. World Bank, Washington, D.C*, 1-62.
- Lavoie, M. (2014). *Post-Keynesian Economics: New foundations* (1th Edition). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

- Leigh, A. (2013). *Top Incomes*. (W. Salderda., Nolan., B., Smeeding., T. Ed.), The Oxford Handbook of Economic Inequality, (2nd ed.) United Kingdom: Oxford University Press.
- Leijounhufvud, A. (2000). *Keynesyen İktisat: Geçmişteki Karışıklıklar Gelecekteki Manzaralar* (Çev. H. Çaha), (1. Baskı). Devlet.
- Leisinger, K. M. K. Schmitt. (1994). *All Our People* (1th Edition). Washington DC: Island Press.
- Levy, F. & Murnane, R. J. (2012). *The New Division of Labor: How Computers are Creating the Next Job Market* (1th Edition). Princeton: Princeton University Press.
- Lipton, M. (1997). Poverty: Are There Holes in The Consensus? *World Development*, 25(7), 1003-1007.
- Lopez, J. and M. Assous. (2010). *Michal Kalecki* (First edition). United Kingdom: Palgrave Macmillan.
- Makoka, D. and Kaplan, M. (2005). Poverty and Vulnerability- An Interdisciplinary Approach. *Munich Personal RePEc Archive Centre for Development Research*, 1-34.
- Mann, C. (2020a). *Economics in the Time of COVID* (1th Edition) (8th Chapter). United Kingdom: Centre for Economic Policy Research (CEPR) Press.
- Mankiw, G. (2000). *Makro İktisattaki Son Gelişmeler* (Çev. M. Acar). (1. Baskı). Adapazarı: Değişim Yayınları.
- Mankiw, N. Gregory (2010). *Makroekonomi* (Çev. Ö. F. Çolak). (6. Baskı). Ankara: Efil Yayınevi.
- Mankiw, N. G. (2018). *Principles of Economics* (8th ed.). Boston: Cengage Learning.
- Mark, J. (1987). Technological Change and Employment: Some Results From BLS Research. *Monthly Labor Review*, 110(4), 26-29.
- Marx, K. (1979). *Ücretli Emek ve Sermaye, Ücret, Fiyat ve Kar* (Çeviren: Sevim Belli). (5. Baskı, Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K. (1979). *Kapital* (Çev. Alaattin Bilgi) (1. Baskı). Ankara: Sol Yayınları.
- Mayer, D. ve Howitt, P. (2001). Technological Innovation Implementation and Stagnation: Convergence Clubs in the Open World Economy. *Economic Fluctiations and Growth Working Group on Income Distrubution and Macroeconomics. Cambridge, National Bureau of Economic Research, Summer Institute*, 1-63.
- Maxwell, S. (1999). The Meaning And Measurement of Poverty. Poverty Briefing 3. London: Overseas Development Institute.

- Mello, L. and E. R. Tiongson. (2003). Income Inequality and Redistributive Government Spending. *International Monetary Fund*, Working Paper, No: 14.
- McConnell C.R. and Brue S.T. (1996). *Macroeconomics* (21th Edition). New York: McGraw-Hill.
- Mc Kibbin, W and Fernando R. (2020). The Global Macroeconomic Impacts of COVID-19: Seven Scenarios, *CAMA Working Paper 19/2020 February*, 1-45. DOI: 10.2139/ssrn.3547729
- Milanovic, B. (2010). *The Haves and the Have-Nots: A Brief and Idiosyncratic History of Global Inequality*. (6th ed.) New York: Basic Books.
- Milanović, B. (2018). *Küresel Eşitsizlik* (1. Baskı). Ankara: Elif Yayınevi.
- Mill, J. S. (1965). *Principles of Political Economy*. Рипол Классик.
- Miller, T. and Kim, A. B. (2015). 2015 Index of Economic Freedom. The Heritage Foundation, Washington, DC. <https://www.heritage.org/index/about> 2022
- Mills, J. (2012). *A Critical History of Economics* (1th ed.). New York: Palgrave Macmillian.
- Mises, L. V. (1962). *Socialism* (Çev. J. Kahane). (1th Edition). London: Yale University Press.
- Mises, L. V. (1998). *Human Action A Treatise On Economics*. (1th Edition). Alabama: Ludwig Von Mises Institute.
- Miynat, M. (2004). *Liberalizasyon Sürecinde İstikrar Politikalarının Gelir Dağılımına Etkisi (İsrail, Meksika, Türkiye)* (1. Baskı). Ankara: Odak Yayın Evi.
- Müller, C. (1998). The Properties Of The Watts Poverty Index Under Log-Normality. *Working Paper, Vers. 1.1. Centre for the Study of African Economies, Institute of Economics and Statistics, University of Oxford*, 1-13.
- Müller, C. (2001). The Properties of The Watts Poverty Index Under Log-Normality. *Economics Bulletin*, 9(1), 1. 1-9.
- NCES. (2007). Forum Guide to Core Finance Data Elements, *National Forum on Education Statistics*, 1-68. <http://nces.ed.gov/pubs2007/2007801.pdf> (Erişim Tarihi: 22.02.2016).
- Nnadoize, E. (2002). Are Growth and Development Constitutional Issues in Nigeria?. *Understanding Poverty and Growth in Sub-Saharan Africa*, Oxford: St Catherine's College.
- Nordhaus, W. (2014). Estimates of The Social Cost of Carbon: Concepts and Results From The DICE-2013R Model And Alternative Approaches. *Journal of the Association of Environmental and Resource Economists*, 1(1), 273-312.

- Ocampo, J. and Martin, A. J. (2003). *Globalization and Development: A Latin American and Caribbean Perspective*. Stanford, CA: Stanford University Press. DOI:10.1596/0-8213-5501-5
- OECD (2010). *Overcoming School Failure: Policies That Work*, OECD Project.
- OECD. (2011). An Overview of Growing Income Inequalities in OECD Countries: Main Findings, 1-25. <http://search.oecd.org/els/soc/49499779.pdf> (Erişim Tarihi: 06.07.2022).
- Özalp, L. F. A. (2020). En Üst Gelir Payı Büyüme İlişkisi: Aşağı Sızdırma Ekonomisi. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 38(3), 511-530. DOI: 10.17065/huniibf.642388
- Özcan, R. (2019). The Rise Of Robots! Effects on Employment and Income. *Öneri Dergisi*, 14(51), 1-17. DOI: 10.14783/maruoneri.vi.522005
- Özbilen, ř. (1998). *Maliye Politikası, Teori-Ülkeler-Yöntemler ve Uygulama Sorunları*.(1. Baskı). Bursa: Ezgi Yayınları.
- Özdemir, M. Ç. ve İslamoğlu, E. (2017). *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Öztürk, N. ve Göktolga, Z. G. (2010). Yoksulluk ve Gelir Bölüşümünü Belirlemede Kullanılan Ölçütler. *Bütçe Dünyası Dergisi*, 2(34), 3-25.
- Öztürk, N. (2009). *İktisatta Bölüşüm/Kuram-Politika* (1. Baskı). Ankara: Palme Yayıncılık.
- Öztürk, N. (2012). *Maliye Politikası* (5. Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Öztürk, N. (2017). *Gelir Dağılımının İktisadi Analizi* (1. Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Palley, T. I. (1996). *Post Keynesian economics: Debt, Distribution and the Macro Economy* (First edition). London: Macmillan.
- Palma, G. (2011). Homogeneous Middles vs. Heterogeneous Tails, and The End of The 'Inverted-U': It's All About The Share of The Rich. *Development and Change*, 42(1), 87-153.
- Parasız, İ. (2010). *İktisada Giriş: Prensipler ve Politika* (12. Baskı). Bursa: Ezgi Yayınevi.
- Parekh, P. (2018). Halkın 1,5 Derece Dosyası.
<https://world.350.org/turkiye/files/2018/10/Halkın-1.5°C-Dosyası-LQ.pdf>
- Park, M. S. (1998). The Cambridge Theory of Income Distribution: A Partial Critique. *Review of Political Economy*, 10(3). 277-298.
- Pasinetti, L. L. (1980). *Growth And Income Distribution Essays in Economic Theory*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Pasinetti, L. L. (2000). Critique of the Neoclassical Theory of Growth and Distribution. *BNL Quarterly Review*, 53(215), 1-49. DOI: <https://doi.org/10.13133/2037-3643/9924>
- Pasour, E. C. (1982). Supply-side Economics: A Return to Basic Principles? *Modern Age Chicago III*, 26(1), 57-68.

- Pauw, K. (2003). Measures of Poverty and Inequality: A Reference Paper. *Provide Project*, No: 15623
- Pen, J. (1971). *Income Distribution, Facts, Theories, Policies* (1th Edition) (Translated from the Dutch by Trevors Preston). New York: Praeger Publishers.
- Perry, B. (2005). *Social Report Indicators for Low Incomes and Inequality: Update from the 2004 Household Economic Survey*. Wellington: Ministry of Social Development.
- Persson, T. and Tabellini, G. (1994). Is Inequality Harmful to Growth? *American Economic Review*, 84(3), 600-621.
- Pesaran, M. H. (2007). A Simple Panel Unit Root Test in The Presence of CrossSection Dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 22(2), 265-312.
- Peterson, W. C. (1994). *Gelir, İstihdam ve Ekonomik Büyüme* (Çev. Talat Güllap). (1. Baskı). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Piketty, T. (2015). *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital* (Çev: Hande Koçak) (2. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Pigou, A. C. (1912). *Wealth and Welfare* (1th Edition). London: Macmillan.
- Prettner, K. and Strulik, H. (2020). Innovation, Automation, and Inequality: Policy Challenges In The Race Against The Machine. *Journal of Monetary Economics, Elsevier*, 116(C), 249-265.
- Reuveny, R. and Li, Q. (2003). Economic Openness, Democracy and Income Inequality An Empirical Analysis. *Comparative Political Studies*, Vol. 36 No. 575-601
DOI: <https://doi.org/10.1177/0010414003036005004>
- Rezai, A., Taylor, L., Foley, D. (2018). Economic Growth, Income Distribution, and Climate Change. *Ecological Economics, Elsevier*, 146(C), 164-172.
- Ricardo, D. (1817). *On The Principles of Political Economy and Taxation* (1th Edition). Cambridge: Cambridge University Press.
- Ricardo, D. (2013). *Siyasal İktisadın ve Vergilendirmenin İlkeleri* (Çev. B. Zeren). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul. (Eserin orijinali 1951’de yayımlanmıştır).
- Robinson, J. (1984). *İktisat Felsefesi* (Çev: V.Savaş). (1. Baskı). İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası.
- Ross, M. and Bateman, N. (13 Mart 2020). Coronavirus Makes It Impossible to Ignore The Economic Insecurity Built Into Our Labor Market. *Brookings*, 1-2.
- Rothbard, N. M. (1995). *Classical Economics: An Austrian Perspective on the History of Economic Thought*. (2. Baskı). Brookfield: Edward Elgar Published Company.

- Saez, E. and Gabriel Z. (2019). Progressive Wealth Taxation. *Brookings Papers on Economic Activity*, Fall, 437-533.
- Sahota, G. S. (1978). Theories of Personal Income Distribution: A Survey. *Journal of Economic Literature*, 16(1), 1-55.
- Samuelson, P. A. and Nordhaus, W. (2009). *Economics* (19th ed.). New York: Mc Graw-Hill Book Company.
- Sandmo, A. (2013). The Principal Problem in Political Economy: Income Distribution in the History of Economic Thought, Discussion Paper, *Institutt for Samfunnsokonomi*, 1-104. DOI: 10.2139/ssrn.2337488
- Sargın, İ. (2014). Yoksulluk ve Zenginlik Kavramlarına Zekât Bağlamında Farklı Bir Bakış. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(1), 151-168.
- Sen, A. (1973). *On Economic Inequality* (1th Edition). New York: Oxford University Press.
- Sen, A. (2004). *Özgürlükle Kalkınma*. (Çev. Y. Alogan). (1. Basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sevimli, G. (2019). *Finansal Kalkınma ve Yoksulluk Arasındaki İlişki: Panel Analiz*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik.
- Shiller, R.J. (22 Mart 2017). Robotization without Taxation? *Project Syndicate*. <https://www.project-syndicate.org/commentary/temporary-robot-tax-finances-adjustment-by-robert-j-shiller-2017-03>
- Scholte, J. A. (2005). *Globalization: A Critical Introduction* (Second Edition). New York: Palgrave Macmillan.
- Schwab, K. (2016). *Dördüncü Sanayi Devrimi*. (Çev. Z. Dicleli). (1. Baskı). İstanbul: Optimist Yayın Dağıtım.
- Skousen, M. (2003). *Modern İktisadın İnşası* (12. Baskı). Ankara: Liberte Yayınları.
- Skousen, M. (2009). *İktisadi Düşünce Tarihi/Modern İktisadın İnşası* (Çev. Mustafa Acar, Ekrem Erdem, Metin Toprak) (9. Baskı). Ankara: Adres Yayınları.
- Smith, A. (1776). *The Wealth of Nations* (1th ed.). London: Methuen & Co.
- Snowdon, B. and H. R. Vane. (2005). *Modern Macroeconomics: Its Origins, Development and Current State* (First edition). Massachusetts: Edward Elgar Publishing.
- Steiner, P. (2003). *Physiocracy and French Pre-Classical Political Economy: A Companion to the History of Economic Thought* (1. Baskı). Oxford: Blackwell Publishing.
- Stigler, G. J. (1994). *Production and Distribution Theories* (Second Edition). London: Transaction Publishers.
- Stiglitz, J. E. (1973). Education and Inequality. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 409(1), 135-145.

- Stiglitz, J. E. (1976). The Efficiency Wage Hypothesis, Surplus Labour, and the Distribution of Income in L.D. C.s. *Oxford Economic Papers*, 28(2), 185-207.
- Stiglitz, J. E. (2002). *Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı* (Çev: Arzu Taşçıoğlu, Deniz Vural) (2. Baskı). İstanbul: Plan B Yayıncılık.
- Stiglitz, J. E. (2005). New Theoretical Perspectives on the Distribution of Income and Wealth among Individuals: Part IV: Land and Credit. *NBER Working Papers 21192*, National Bureau of Economic Research, Inc, 1-37.
- Stiglitz, J. E. (2012). *The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future* (1th Edition). New York: WW Norton & Company.
- Stiglitz, J. E. (2014). *Eşitsizliğin Bedeli: Bugünün Bölünmüş Toplumunu Geleceğimizi Nasıl Tehlikeye Atıyor* (1. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Stockhammer, E. (1999). Robinsonian and Kaleckian Growth. An Update on Post-Keynesian Growth Theories. *Vienna University Department of Economics Working Paper Series*.
- Sylwester, K. (2002). Can Education Expenditures Reduce Income Inequality??. *Economics of Education Review*, 21(1), 43-52.
- Şahbaz, A., Yanar, R., ve Adıgüzel, U. (2014). AR-GE Harcamaları ve İleri Teknoloji Mal İhracatı İlişkisi: Panel Nedensellik Analizi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 47-60.
- Şengül, S. (2004). *Türkiye’de Yoksulluk Profili ve Gelir Gruplarına Göre Gıda Talebi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Şenses, F. (2006). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk* (1. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tanzi, V. (1998). Corruption Around the World Causes, Consequences, Scope, and Cures. *Staff Papers-International Monetary Fund*, 45(4), 559-594.
- Taş, H. Y. ve Özcan, S. (2012). Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma. *International Conference on Eurasian Economies*. 423-430.
- Taşci, A. (2016). *Dünyada ve Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Yoksullukla Mücadele Politikaları*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Temiz, M. (2013). *Yoksulluk-Ekonomik Kalkınma İlişkisi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Tiryaki, H. H. (2013). *Teorik ve Ampirik Açından Gelir Dağılımı ve İşsizlik İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Çalışma*. Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Todaro, M. P. and Smith, S. C. (2012). *Economic Development* (11th ed.). London: Pearson Education Limited.

Topuz, S. K. (2016). Ülkelerin Küreselleşme Demokrasi ve Ekonomik Büyüklük Göstergeleri ile Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 18(3), 779-799.

Torres-Reyna, O. (2010). Getting Started in Fixed/Random Effects Models Using R/Studio *Statistical Services Princeton University*, 1-28.

Trapeznikova, I. (2019). Measuring Income Inequality. *IZA World of Labor*. No 462, 1-12. DOI: 10.15185/izawol.462

Tuncer, S. (1970). *Gelirin Yeniden Dağılımı* (1. Baskı). İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı.

Turner, B. (1997). *Eşitlik*. (Çev. Bahadır Sina Şener). (1. Baskı). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) (2014). Enflasyon ve Fiyat İstikrarı. (Erişim Tarihi: 06.07.2022).

Uğur, M. S. (2011). *İnsani Gelişme Yaklaşımı ve Neo-Liberal Politikaların Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Karşılaştırılması*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.

Ulusoy, A. (2004). *Maliye Politikası* (3. Baskı). Trabzon: Celepler Matbaacılık.

Ulutan, B. (1969), *Maliye*, (1. Baskı). Ankara: İpek Matbaası.

Uprerty, D. (2020). Does Skilled Migration Cause Income Inequality in the Source Country. *International Organization for Migration (IOM)*. 58(4), 85-100. DOI: 10.1111/imig.12661

Uysal, Y. (1997). *Bölüşüm İlişkileri ve Bu İlişkilerin Düzenlenmesinde Etkili Olabilecek İktisat Politikalarının Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Uysal, Y. (2007). Gelir Dağılımı Türleri Arasındaki İlişkiler Perspektifinde Türkiye’de Gelir Dağılımının Düzenlenmesine Yönelik Öneriler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 248-292.

Unicredit Global Themes Series (2016). The Rise of The Machines: Economic and Social Consequences of Robotization. Economics & FI/FX Research. 31 Ağustos 2016.

https://www.research.unicredit.eu/DocsKey/economics_docs_2016_155340.ashx?M=D&R=37323940

United Nations Framework Convention on Climate Change (2015) (UNFCCC). Paris İklim Anlaşması Rapor. United Nations, 2015, 1-42.

<https://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/109r01.pdf>

- UNDP. (1997). Human Development Report, *New York: Oxford University Press*.
- UNDP. (2013). *Humanity Divided: Confronting Inequality in Developing Countries*. United Nations Development Programme, November 2013, 1-296.
- United Nation Development Programme (UNDP). Çok Boyutlu Yoksulluk Raporu. 2019, 1-26. <https://www.undp.org/tr>
- Weintraub, S. (1958). *An Approach to the Theory of Income Distribution* (1th Edition). Philadelphia: Chilton Company.
- Welch, P. J. and G. F. Welch. (2009). *Economics: Theory and Practice* (Ninth edition). New York: John Wiley & Sons.
- Women's Environmental Network WEN (2010). Gender and The Climate Change Agenda: The Impacts of Climate Change on Women and Public Policy, <https://wid.world/wp-content/uploads/2021/10/Chancel2021CarbonInequality-Study-Online-22-12-21.pdf>
- Yang, S.C.S. (2007). Do Capital Income Tax Cuts Trickle-Down? *National Tax Journal*, 60(3), 551-567.
- Yeldan, E. (2011). *İktisadi Büyüme ve Bölüşüm Teorileri* (2. Baskı). Ankara: Efil Yayınevi.
- Yıldırım, E., K. Lopcu, S. Çakmaklı ve Ö. Özkan. (2010). Yeni Keynesyen Makro Ekonomik Bir Model: Türkiye Uygulaması. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 10(4), 1269- 1277.
- Yücel, D. (2011). Türkiye’de Yoksulluk Sorunu ve Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğa Etkisi Üzerine Bir Araştırma. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 12(2), (383-402).
- Zeileis, A. and Hothorn, T. (2002). Diagnostic Checking in Regression Relationships. *R News* 2(3), 7-10. <https://CRAN.R-project.org/doc/Rnews/>
- Zhuang, J., Kanbur, and R. Rhee, C. (2014). Rising Inequality in Asia and Policy Implications. *Asian Development Bank Institute (ADB) Working Paper*, No:463, 1-14.
- Credit Suisse. <https://www.credit-suisse.com/> (Dünya Servet Raporu).
- Credit Suisse. <https://www.credit-suisse.com/> (1970-2015 Yılları Arasında Emegın Milli Gelirden Aldığı Paylar).
- The Economist Intelligence Unit (EIU). <https://www.eiu.com> (Demokrasi Endeksi).
- The Heritage Foundation. <https://www.heritage.org/> (Dünya Miras Endeksi).
- The Heritage Foundation. <https://www.heritage.org/> (Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi).

The International Money Fund. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO>

The KOF Swiss Economic Institute. <https://kof.ethz.ch/> (Küreselleşme Endeksi)

The Standardized World Income Inequality Database. https://fsolt.org/swiid/swiid_source/ (Gini Katsayısı).

UNDP. (2022). www.hdr.undp.org (Erişim Tarihi: 04.07.2022).

United Nations Development Programme. <http://hdr.undp.org/en/data> (İnsani Gelişme Endeksi).

United Nations Development Programme. <http://hdr.undp.org/en> (Eğitim Endeksi).

United Nations Development Programme. <http://hdr.undp.org/en/indicators/135006> (İnsan Eşitsizliği Katsayısı).

World Bank Povcal Net. <http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/povOnDemand.aspx>

World Bank Indicator. <http://hdr.undp.org/en/indicators/153706> (Günde 1,90 \$ SAGP ile yoksul çalışma (toplam istihdamın yüzdesi) Working poor at PPP\$3.20 a day (% of Total Employment)). (Kafa Sayım Endeksi).

World Bank Indicator. <https://data.worldbank.org/indicator> (Enflasyon Verileri).

World Bank Indicator. <https://data.worldbank.org/indicator> (Eğitim Harcamaları).

World Bank Indicator. <https://data.worldbank.org/indicator> (Sağlık Harcamaları).

World Bank. <https://data.worldbank.org/income-level/high-income> (Atlas Metodu).

World Bank. <https://data.worldbank.org/country/XT> (Atlas Metodu).

World Bank. <https://data.worldbank.org/income-level/low-income> (Atlas Metodu).

World Bank Indicator. <http://hdr.undp.org/en/indicators/153706> (Günde 3,20 \$ SAGP ile yoksul çalışma (toplam istihdamın yüzdesi) Working poor at PPP\$3.20 a day (% of Total Employment)). (Kafa Sayım Endeksi).

World Bank Indicator. <http://hdr.undp.org/en/indicators/153706> (Günde 5,50 \$ SAGP ile yoksul çalışma (toplam istihdamın yüzdesi) Working poor at PPP\$3.20 a day (% of Total Employment)). (Kafa Sayım Endeksi).

World Bank Indicator. <http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/povDuplicateWB.aspx> (Bölgesel Yoksulluk Sınırı Endeksi).

World Bank Indicator. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG1> (Ekonomik Büyüme Verileri).

World Bank Indicator. <https://data.worldbank.org/indicator> (Gayri Safi Milli Hâsıla Verileri)

World Bank Indicator. <https://data.worldbank.org/indicator> (Gini Katsayısı).

World Inequality Database. <https://wid.world/> (Top % 10 National Income %1 National Income).

World Inequality Database. <https://wid.world/> (Dünyadaki En İyi %10'un En Alttaki %50 Oranı-Gelir Uçurumu).

World Inequality Database. <https://wid.world/> (Dünyadaki En İyi %10'un Gelir Payı).

World Inequality Database. <https://wid.world/> (Dünya Geneline En Alttaki %50'lik Gelir Payı).

World Inequality Database. <https://wid.world/> (En Yüksek %10'luk Nüfusun Servet Payı).

World Inequality Database. <https://wid.world/> (Orta %40'lık Nüfusun Servet Payı).

World Inequality Database. <https://wid.world/> (Alt %50'lik Nüfusun Servet Payı).

World Inequality Database. <https://wid.world/> (Küresel Karbon Eşitsizliği Raporu).

World Inequality Database. <https://wid.world/> (Palma Rasyosu En İyi %10'un alt %40'a oranı).

WB Poverty and Shared Prosperity <https://www.worldbank.org/en/publication/poverty-and-shared-prosperity> (COVID-19 Pandemisi Öncesi ve Sonrasında Günde 1.90 \$ Yoksulluk Çizgisinde Küresel Yoksul Verileri).

The World Justice Project. <https://worldjusticeproject.org> (Hukukun Üstünlüğü Endeksi).

The World Justice Project. <https://worldjusticeproject.org> (Yolsuzluk Endeksi).

EKLER

EK-1: I. II. ve III. MODEL İÇİN PANEL REGRESYON TESTLERİNDE BAĞIMLI-BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLERİN YÖNÜNÜ VE ETKİSİNİ GÖSTEREN TABLOLAR

Değişkenler	GINI (I. Model Gelişmiş Ülkeler)	GINI (II. Model Gelişmekte Olan Ülkeler)	GINI (III. Model Gelişmemiş Ülkeler)
KBMG			X
SAGP	X	X	X
DIGE			X
SE		X	
DE	X		

Not: Sütunlar bağımlı değişkeni, satırlar bağımsız değişkenleri göstermektedir. X işareti ise değişkenler arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını ifade etmektedir.

Değişkenler	DSAGP (I. Model Gelişmiş Ülkeler)	DSAGP (II. Model Gelişmekte Olan Ülkeler)	DSAGP (III. Model Gelişmemiş Ülkeler)
GINI	X	X	X
DKBMG	X		
DIGE		X	
SE		X	X
DE	X		X

Not: Sütunlar bağımlı değişkeni, satırlar bağımsız değişkenleri göstermektedir. X işareti ise değişkenler arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını ifade etmektedir.

Değişkenler	DKBMG (I. Model Gelişmiş Ülkeler)	DKBMG (II. Model Gelişmekte Olan Ülkeler)	DKBMG (III. Model Gelişmemiş Ülkeler)
GINI		X	X
SAGP	X	X	X
DIGE		X	
SE			X
DE	X		X

Not: Sütunlar bağımlı değişkeni, satırlar bağımsız değişkenleri göstermektedir. X işareti ise değişkenler arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını ifade etmektedir.

**EK-2: I. II. ve III. MODEL İÇİN DUMITRESCU HURLİN PANEL
NEDENSELLİK TESTLERİNDE BAĞIMLI-BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLERİN ETKİ
YÖNLERİNİ GÖSTEREN TABLOLAR**

Değişkenler	GINI (I. Model Gelişmiş Ülkeler)		GINI (II. Model Gelişmekte Olan Ülkeler)		GINI (III. Model Gelişmemiş Ülkeler)	
				X	X	X
KBMG				X	X	X
SAGP	X	X	X	X	X	X
DIGE			X			
SE	X	X		X	X	X
DE	X	X	X	X		

Not: Sütunlar bağımlı değişkeni, satırlar bağımsız değişkenleri göstermektedir. X işareti ise değişkenler arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını ifade etmektedir.

Değişkenler	KBMG (I. Model Gelişmiş Ülkeler)		KBMG (II. Model Gelişmekte Olan Ülkeler)		KBMG (III. Model Gelişmemiş Ülkeler)	
		X	X	X	X	X
GINI		X	X	X	X	X
SAGP	X	X	X	X	X	X
DIGE		X		X		
SE	X	X		X		
DE		X		X	X	X

Not: Sütunlar bağımlı değişkeni, satırlar bağımsız değişkenleri göstermektedir. X işareti ise değişkenler arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını ifade etmektedir.

Değişkenler	SAGP (I. Model Gelişmiş Ülkeler)		SAGP (II. Model Gelişmekte Olan Ülkeler)		SAGP (III. Model Gelişmemiş Ülkeler)	
GINI	X	X	X	X	X	X
KBMG	X	X	↗	↖	↗	↖
DIGE	↗	↖	↗	↖	↗	↖
SE	X	X	X	X	X	X
DE	↗	↖	X	X	↗	↖

Not: Sütunlar bağımlı değişkeni, satırlar bağımsız değişkenleri göstermektedir. X işareti ise değişkenler arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını ifade etmektedir.